

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

KORUMA ALANLARININ ÇEVRESİNDE
NÜFUS HAREKETLERİ: KAZDAĞI VE
MANYAS KUŞCENNETİ MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Yasin KOÇ

Balıkesir 2017

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI

KORUMA ALANLARININ ÇEVRESİNDE
NÜFUS HAREKETLERİ: KAZDAĞI VE
MANYAS KUŞCENNETİ MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Yasin KOÇ

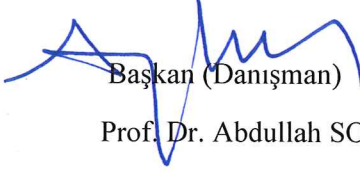
Tez Danışmanı

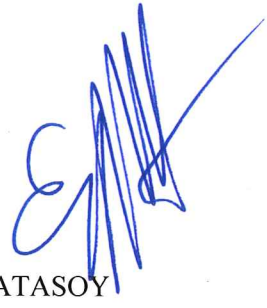
Prof. Dr. Abdullah SOYKAN

Balıkesir 2017

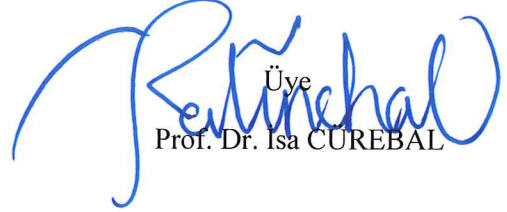
T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Coğrafya Anabilim Dalı'nda 201112516003 numaralı Yasin KOÇ'un hazırladığı "Koruma Alanlarının Çevresinde Nüfus Hareketleri: Kazdağı ve Manyas Kuşçenneti Milli Parkı Örneği" konulu DOKTORA tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 20.11.2017 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/~~OY ÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

Başkan (Danışman)
Prof. Dr. Abdullah SOYKAN

Üye
Prof. Dr. Emin ATASOY

Üye

Prof. Dr. Raziye ÇAKICIOĞLU OBAN

Üye

Prof. Dr. İsa CUREBAL

Üye

Prof. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

27.11.2017

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Halil İbrahim ŞAHİN

ÖNSÖZ

“I will make you brooches and toys for your delight
Of bird-song at morning and star-shine at night.
I will make a palace fit for you and me
Of green days in forests and blue days at sea.”

R. L. Stevenson

Dünya nüfusundaki artış, hızlı şehirleşme ve sanayi faaliyetleri gibi etkenler, kaynakların aşırı kullanımına ve enerji tüketiminde süreklilik arz eden bir şekilde artışa, bu da beraberinde küresel ısınma gibi çok kritik bir sorunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. İklimdeki değişim, seller, deniz seviyesi değişimleri, aşırı avlanmaya bağlı olarak okyanuslardaki büyük balık stoklarının çökmesi, tatlı su kaynaklarının kirlenmesi ve kuraklık gibi afetler insanlara doğanın sınırsız olmadığını öğretmeye başlamıştır. Bununla birlikte doğallığını nispeten kaybetmemiş alanları, doğal peyzajı ve biyolojik çeşitliliği gelecek nesillere aktarma kaygısı doğa koruma düşüncesinin giderek yaygınlık kazanmasını sağlamıştır. Günümüzde ekonomik, politik ve doğal sistemin önceki yüzyıllarda hiç olmadığı kadar iç içe olması, doğa koruma kavramını karmaşık hale getirmekte ve bir o kadar da güçleştirmektedir. Buradaki kritik soru, doğanın kimden ve nasıl, hangi yöntemlerle korunacağıdır.

Doğa ve çevre korumacılıkla ilgili çalışan sosyal bilimciler yıllardır bu soruya cevap aramaktadırlar. Bu çalışmada bizler de koruma alanlarının müstesna yapısını oluşturan yani bir sahayı, insanların olumsuz etkisinden kurtarmak için özel olarak yönetilmesini sağlayan teorik yaklaşımın söz konusu alanların sınırları dışında kalan alanlara etkisini araştırdık. Acaba gerçekten insan faaliyetlerinin belirli sınırlar gözetilerek kısıtlanması o sahada çevre korumayı sağlamakta mıdır? Söz konusu sahaların sınırları dışında kalan yerler nasıl bir demografi özelliği göstermektedir? Bu sorular aslında Wittemyer ve arkadaşlarının 2008 yılında yaptığı geniş kapsamlı bir çalışmayla gündeme geldi ve büyük tartışmaların yaşanmasına sebebiyet verdi.

Çalışma ortaya çıkarken pek çok saygın bilim insanının katkısı oldu. Danışmanım Prof. Dr. Abdullah SOYKAN her zaman beni destekledi. Sadece çalışmanın değil hayatımın da en kritik zamanlarında yanımda oldu. Ayrıca Kazdağı Milli Parkı

ve Manyas Kuşçenneti Milli Parkı'na ilişkin gerek literatüre hâkim olması gerekse her iki alana ait pek çok bilimsel bildiri, makale ve kitap gibi farklı çalışmalar yapmış olması tezde ortaya çıkması muhtemel sorunların önüne geçmesi adına eşsiz bir katkı oldu. Kendilerine ömür boyu sürecek bir teşekkür borçluyum.

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Alaattin KIZILÇAOĞLU tezin hatalardan arınmasında önemli katkılarda bulundu, kendisine teşekkürü bir borç bilirim. Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Emin ATASOY'un katkıları da yadsınamaz, kendilerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğretim üyelerinden Prof. Dr. İsa CÜREBAL'ın çalışmanın, gerek teknik gerekse teorik hatalardan arınmasında büyük bir emeği oldu. Kendilerine minnettarım. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Mehmet BAYARTAN, Balıkesir Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü araştırma görevlisi Yunus Emre MUTLU ve Konya Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi uzmanı Öznur YÜKSEK varlığıyla güç verdi. Hayatıma değer katan zikrettiğim bu saygın bilim insanlarına şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışma yürütülürken bana kapılarını açan Mehmetalanı köyü sakinlerinden Kader KOÇ ve Mehmet KOÇ olmasa nitel verileri toplamam çok güç olacaktı, onlara ve sorularıma içtenlikle cevap veren bütün köy insanlarına teşekkürü bir borç bilirim. Manyas Kuşçenneti Milli Park yönetimi saha çalışması boyunca beni ağırladı. Kendilerine minnettarım.

Burada zikrettiğim birbirinden değerli bilim insanlarının çalışmaya katkılarını kelimelerle anlatmak mümkün değil. Hepsi bu çalışmanın yüreği oldu. Ancak şunu da belirtmek isterim ki çalışmada görülecek her hangi bir kusurun veya eksikliğin sorumluluğu tarafıma aittir.

Son olarak hayatımda her zaman ilk sırada olan anneme, Beyza Demirci'ye, Hayriye ÜNAL'a ve Kemal KOÇ'a teşekkürler. Her şey sizinle güzel.

Yasin KOÇ

ÖZET

KORUMA ALANLARININ ÇEVRESİNDE NÜFUS HAREKETLERİ: KAZDAĞI VE MANYAS KUŞCENNETİ MİLLİ PARKI ÖRNEĞİ

KOÇ, Yasin

Doktora, Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı

Tez Danışmanı, Prof. Dr. Abdullah SOYKAN

2017, 200 Sayfa

Bu çalışmanın amacı Dünyada korunan alanlar çevresinde meydana gelen nüfus hareketlerini konu alan literatürü Türkiye ölçeğinde, Balıkesir ili sınırları içinde kalan Kazdağı (KDMP) ve Manyas Kuşcenneti Milli Parkı (MKCMP) örneğinde ele almaktır. Çalışma ayrıca bu literatürün Türkiye’de korunan alanların etrafındaki nüfus hareketlerini açıklama yeterliliklerini sorgulamaktadır. Doğa korumanın gittikçe popüler hale gelmesi ve her geçen gün yeni koruma alanlarının ilanı bu yeni alanların çevrelerine etkilerinin incelenmesini de beraberinde getirmiştir. 2000’li yılların başından itibaren bu alanların etrafındaki nüfus hareketleri de araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bazı araştırmacılar korunan alanların algılanan pozitif değerlerinden dolayı nüfusu çektiğini, kırsal kalkınmaya olumlu etki yaptığını dolayısı ile doğa korumanın sadece yaban yaşamını korumakla ilgili bir kavram olmadığını iddia etmektedirler ve daha fazla korunan alanın ilan edilmesini örtülü olarak desteklemektedirler. Diğer bir grup araştırmacı ise aslında bu iddiaların doğru olmadığını, büyük veri setleri ile elde edilen genellemelerin küçük ölçekli alan çalışmaları ile desteklenmediğini, birçok koruma alanı içerisinde ve etrafındaki nüfusun azaldığını iddia etmektedir. Bu çalışma bu iddiaları, bunların dayanaklarını, bu dayanakların farklı ölçeklerde ne anlama geldiğini ve genellemelerin Türkiye’deki durumu yansıtmadaki yeterliliklerini ele almaktadır. Çalışmada karma araştırma yöntemine başvurulmuş, TÜİK’ten elde edilen ikincil verilerle saha çalışmasından elde edilen birincil veriler kullanılmıştır. Örneklem alanı olarak ele alınan KDMP ve MKCMP’nin bir birinden

farklı nüfus hareketlerine sahip olduğu, literatürde öne sürüldüğü gibi koruma alanlarının çevresinde nüfusun artmadığı, kırsal kalkınma pratiklerinin de başarısız olduğu, ilgili sahalarda yaşayan yerel halkın önemli ekonomik kayıplara uğrayarak yakında yer alan şehir merkezlerine göç etmeye başladığı görülmüştür. Sonuç nomotetik karakterli genel-geçer model önerilerinin idiografik alan çalışmalarının sonuçları ile çeliştiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Koruma Alanları, Nüfus Hareketleri, Kırsal Kalkınma

ABSTRACT

POPULATION MOVEMENTS AROUND PROTECTED AREAS: CASE STUDIES: KAZDAGI (IDA) AND MANYAS BIRD PARADISE NATIONAL PARK

KOÇ, Yasin

PhD Thesis, Department of Geography

Adviser: Prof. Dr. Abdullah SOYKAN

2017, 200 Pages

The aim of this study is to examine the literature on the population movements that have taken place around the protected areas of the world. The study examine these basic approaches in Turkey looking specifically at the case of Kazdağı and Manyas Bird Paradise National Park within the boundaries of Balıkesir province. This study also tries to evaluate the generalizability of the results to determine whether they are applicable to other protected areas in Turkey. Nature conservation has become increasingly popular over time and the announcement of new protected areas stimulated an examination of their impact on the environment surrounding protected areas. From the beginning of the 2000s, population movements around protected areas have attracted the attention of researchers. Some researchers tend to attribute this progress that stems to perceived positive values of protected areas. They claim that perceived positive values make a positive impact on rural development and nature conservation is not just a concept regarding the protection of wildlife but a means of maintaining rural development. Such argument simplicly support the declaration of new protected areas. Another group of researchers claim that this assumption does not give a realistic picture of the issue due to the generalizations being based on large data sets. They assert that these works must be supported by small-scale field studies and they claim that population declines have occurred in and around many protected areas throughout the World. This study reviews these claims,

their background and the meaning of this background at different scales and tries to understand if the generalizations reflect the situation of protected areas in Turkey. In this study mixed research methods have been employed, utilizing secondary data obtained from TÜİK and primary data obtained from a field study. Kazdağı and Manyas Bird Paradise National Park, which were sampling areas have different population movements, not to enhance the population surrounding the saving field conversely argued in the literature, to fail in rural development practises, and the local people settled in the related fields begin to migrate to the closer city as they live economic losses. This study shows that the generalized results from the nomothetic approaches contradict to the results of local scale idiographic research.

Key Words: Protected Areas, Population Movements, Rural Development.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Konu ve Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Konunun Önemi	9
1.4. Varsayımlar	10
1.5. Sınırlılıklar	11
1.6. Tanımlar	13
2. İLGİLİ ALAN YAZIN	18
2.1. Kuramsal Çerçeve	18
2.1.1. Bir Nüfus Hareketi Olarak Göç.....	18
2.1.2. Doğumlar ve Ölümler.....	23
2.1.3. Koruma Alanları ve Nüfus Modelleri.....	27
2.1.4. Kırsal Kalkınma ve Koruma Alanları	29
2.2. İlgili Araştırmalar	37
2.2.1. Konunun Dünya Literatüründeki Durumu	37
2.2.2. Konunun Türkiye Literatüründeki Durumu.....	42
2.2.2.1. KDMP ile ilgili Literatür.....	42
2.2.2.1.1. KDMP Çevresinde Yerleşmenin Tarihi ve Kültürel Yapısı	49
2.2.2.1.2. MKCMP ile İlgili Literatür	57
2.2.2.2.1. MKCMP Çevresinde Yerleşmenin Tarihi ve Kültürel Yapısı.....	61
2.2.3. Doğa ve Çevre Koruma Alanları: Dünya'da ve Türkiye'de Durum	64
2.2.3.1. Doğa Koruma Faaliyetlerinin Kurumsal Temelleri.....	64
2.2.3.2. Dünyada Koruma Alanlarının Durumu	70
2.2.3.3. Koruma Alanlarının Türkiye'deki Durumu.....	76
2.2.3.3.1 Türkiye'de Koruma Alanları Literatürüne Eleştirel Bir Bakış	79
3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM	84
3.1. Araştırmanın Modeli	84
3.1.1. Karma Araştırma Yöntemi.....	84
3.1.1.1. Araştırmanın Nitel Boyutu.....	86
3.1.1.2. Araştırmanın Nicel Boyutu.....	87
3.2. Evren ve Örneklem.....	90
3.2.1 Evren	90
3.2.2. Örneklem	90
3.3. Koruma Alanlarının Çevresi	94

3.4. Kırsal Yerleşmelerin Belirlenmesi	98
3.5. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	102
3.5.1. Birincil Veriler	102
3.5.2. İkincil Veriler	106
3.6. Verilerin Analizi.....	107
3.6.1. Nitel ve Nicel Verilerin Birleştirilmesi.....	107
3.6.2. Gruplar Arası Karşılaştırma	109
4. BULGULAR VE YORUMLAR	111
4.1. KDMP Çevresinde Nüfus.....	111
4.1.1. KDMP Çevresindeki Nüfusun Kontrol Gruplarıyla Karşılaştırılması.....	133
4.2. MKCMP Çevresinde Nüfus	135
4.2.1. MKCMP Çevresindeki Nüfusun Kontrol Gruplarıyla Karşılaştırılması..	157
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	163
KAYNAKÇA	169

ÇİZELGELER LİSTESİ

Çizelge 1. Göç Türleri ve Tanımsal İçerikleri	1
Çizelge 2. Göçün Yönü, Özelliği ve Çekici Faktörler	22
Çizelge 3. Wittemyer ve diğerleri (2008)'e Göre Koruma Alanlarının Çevresine Gerçekleşen Nüfus Hareketlerinin Çekici ve İtici Faktörleri.....	29
Çizelge 4. Koruma Politikalarında; Klasik, Modern ve Ortaya Çıkan Model	34
Çizelge 5. 1903 Yılında Yapılan Sayıma Göre Karesi Sancağı ve Bağlı Kazalardaki Nüfus Miktarı.....	52
Çizelge 6 IUCN'a Göre Doğa ve Çevre Koruma Kategorileri ve Tanımları.....	65
Çizelge 7. Koruma Alanlarının Kavramsal İçeriği ve Örnekler	67
Çizelge 8. Yıllara Göre Dünyada Koruma Alanlarının Sayısı ve Kapladıkları Alan (km ²).....	71
Çizelge 9. 2016 Yılı İtibariyle Türkiye'de Korunan Alanların Kapladığı Alanlar (Hektar)	77
Çizelge 10. Türkiye'de Doğa ve Çevre Koruma Kategorilerinin Sınıflandırılması ve Yasal Tanımları.	78
Çizelge 11. Balıkesir İlinde Yer Alan Koruma Alanları ve Kapladıkları Alanlar (Hektar)	89
Çizelge 12. KCMP'da Komşuluk İlişkisine Göre Yerleşmeler	93
Çizelge 13. KDMP'da Komşuluk İlişkisine Göre Yerleşmeler	94
Çizelge 14. KDMP ve MKCMP'da Komşuluk İlişkisi Oluşturan Yerleşmelerin Sayısı ve Kapladıkları Alan (Hektar).....	98
Çizelge 15. KDMP 1. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	113
Çizelge 16. KDMP 2. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	113
Çizelge 17. KDMP 3. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	113
Çizelge 18. Kazdağı 1. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı	114
Çizelge 19. Kazdağı 2. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı	114
Çizelge 20. Kazdağı 3. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı	115
Çizelge 21. KDMP'de Nüfus Artış Hızına Göre Komşuluk İlişkisi Oluşturan Yerleşmeler	116
Çizelge 22. Milli Park Öncesi ve Sonrası Milli Park Çevresindeki Yerleşmelerde Küçükbaş Hayvan Sayıları.....	118

Çizelge 23. Kazdağı Milli Parkı'nda Orman İşlerinde Çalışan İşgücünün Milli Park Öncesi ve Sonrası Sayıları.	119
Çizelge 24. 1. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	136
Çizelge 25. 2. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	137
Çizelge 26. 3. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	138
Çizelge 27. KCMP'da Nüfus Artış Hızını Düzeyleri.....	139
Çizelge 28. 1. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	140
Çizelge 29. 2. Kuşak 1990-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	140
Çizelge 30. 3. Kuşak 1990-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı.....	141

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Koruma Alanlarına Nüfus Hareketlerinin Olası Çevresel Etkileri	3
Şekil 2. Koruma Alanlarına Nüfus Hareketlerinin Sosyal Etkileri	4
Şekil 3. Çalışma Alanı Kazdağı ve Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı Lokasyon Haritası	7
Şekil 4. Koruma Alanlarının Çevresine Nüfus Hareketlerine Kuramsal Yaklaşımlar	30
Şekil 5. Kazdağı Milli Parkı Lokasyon Haritası	44
Şekil 6. Ağustos Ayında Sarıkız Etkinliğine Katılan Tahtacı Türkmenleri.....	53
Şekil 7 Kazdağı’nda Sarıkız Yatırımın Olduğuna İnanılan Sarıkız Tepesi	54
Şekil 8. Manyas Kuşcenneti Milli Parkı Lokasyon Haritası	58
Şekil 9. Koruma Alanlarının Ekonomik Değer Kullanımı	74
Şekil 10. KDMP Çevresinde Komşuluk İlişisine Göre Yerleşmelerin Sınırları.....	96
Şekil 11. MKCMP Çevresinde Komşuluk İlişkisi Oluşturan Yerleşmelerin Sınırları.....	97
Şekil 12. Pınarbaşı Köyüne Son Yıllarda Eklenen Lüks Bir Yapı.....	121
Şekil 13. Pınarbaşı’nda Köye Dışarıdan Gelenler Tarafından Yapımı Devam Eden Demir Korkuluklarla Çevrili Lüks Bir Konut.....	121
Şekil 14. Pınarbaşı Köyünde Yerel Halka Ait kullanılmakta Olan Bir Mesken.....	123
Şekil 15. Kızılkeçili Köyü Girişinde Ortaya Çıkan Yerleşmeler	126
Şekil 16. Kızılkeçili Köyüne Türkiye’nin Çeşitli Yerlerinden Gelen Göçmenler ...	129
Şekil 17. Mehmetalanı Köyünden Bir Görünüm.	130
Şekil 18. KDMP Yanında Yer Alan Kavlaklar Köyünden Edremit Körfezinin Görüntüsü.....	132
Şekil 19. 1970-1980 KDMP’deki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması.	134
Şekil 20. 1990-2000 KDMP’deki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması	134
Şekil.21. 2007-2014 KDMP’deki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması	135
Şekil 22. MKCMP Yönetim Binasının Girişi	143
Şekil 23. Salur Köyünün Girişi. Yerleşme Büyükşehir Yasası’dan Önce Belde Statüsündeydi.	149
Şekil 24. Salur’un Girişinde Çevre Köylere Hizmet Veren Sanayi Alanı	150
Şekil 25. Kızıksa Büyük Ölçüde Ramsar Alanı İçerisindedir.....	151
Şekil 26. Kızıksa’da Belediye Döneminden Kalan Şimdi Boş Olan Eski Belediye Pasajı	151

Şekil 27. MKCMP'nın Hemen Yanından Geçen Bandırma Limanını Ege'nin İç Bölgelerine ve İzmir'e Bağlayan Yük ve İnsan Taşımacılığında Kullanılan Tren Yolu.	154
Şekil 28. Kuşcenneti Köyünden MKCMP'nın Görünümü.	155
Şekil 29. 1970-1980 MKCMP'daki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması.	157
Şekil 30. 1990-2000 MKCMP'daki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması	158
Şekil 31. 2007-2014 MKCMP'daki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması	159

KISALTMALAR LİSTESİ

GEF	: Küresel Çevre Fonu
ADB	: Afrika Kalkınma Bankası
FAO	: Dünya Tarım ve Gıda Örgütü
EBRD	: Avrupa Kalkınma Bankası
UNEP	: Birleşmiş Milletler Çevre Programı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
MKCMP	: Manyas Kuşçenneti Milli Parkı
KDMP	: Kazdağı Milli Parkı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
DKMPGM	: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü

1. GİRİŞ

1.1. Konu ve Problem Durumu

İnsanın doğa ile ilişkilerinde etkileme yönünün son 150 yıla kadar hep doğadan insana olduğu varsayılmıştır. İnsanın çok değişik yollarla doğayı tahmin edilemez boyutta etkilediği ve doğal alanları çok hızlı bir şekilde tahrip ettiğinin anlaşılmasının yaklaşık 150 yıllık bir tarihi vardır. Bu 150 yıl içerisinde insanların başlıca tarım, sanayi ve teknolojik gelişmelerle doğal alanları yok etmeye başlamasıyla doğa koruma kavramı ortaya çıkmış ve son 150 yılda Dünyanın yaklaşık % 15’lik bir kısmı (denizler ve karalar olmak üzere) resmi olarak değişik kategorilerle koruma altına alınmıştır (Wittemyer, Elsen, Bean, Burton ve Brashares, 2008; Deguignet, Juffe-Bignoli ve diğerleri, 2014). Doğa koruma temelde yasal, idari, teknik ve sosyal boyutları olan çok disiplinli bir çalışma alanıdır. Bu çalışma, doğa korumanın sosyal boyutu içerisinde değerlendirilen koruma alanları çevresindeki nüfus hareketliliği ile ilgilidir.

Koruma alanlarının içerisindeki ve çevresindeki nüfusun durumu doğa koruma tarihinin en başından beri önemli bir konu olarak her zaman gündemde olmuştur. 1872 yılında dünyada ilk milli park olarak ilan edilen Yellowstone Milli Parkı’nda insansız koruma fikrine dayanan “Yellowstone Tipi Koruma” insanların koruma alanlarından uzaklaştırılmasını ön görürken, gelişen yeni doğa koruma anlayışında insanları bu alanlardan uzaklaştırmadan koruma fikri benimsenmiş, bunun doğa korumacılıkta daha sürdürülebilir olduğu kabul edilmiştir. Son yıllarda ise korunan alanların algılanan pozitif değerleri nedeniyle koruma alanlarında bir nüfus hareketi olduğu iddiası ortaya atılmıştır (Brockington ve Igoe, 2006).

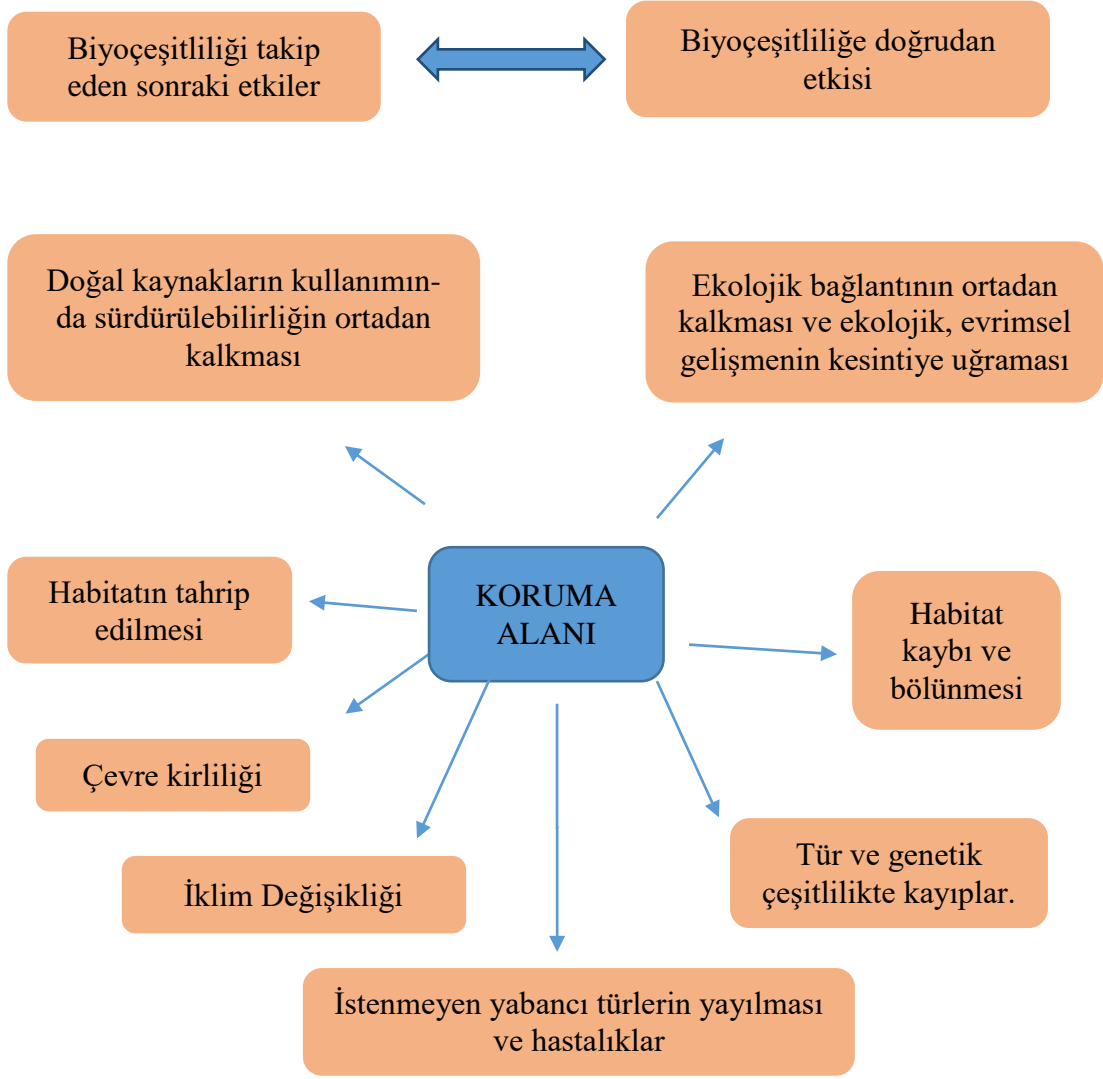
Doğal ve kültürel kaynakları koruma politikalarının koruma alanlarına doğru olan göçü tetiklediği ilk kez Scholte’un (2003) nicel bir durum araştırmasıyla gündeme gelmiş, sonrasında ise bu konu Wittemyer ve diğerlerinin (2008) daha geniş kapsamlı bir çalışmasıyla koruma alanlarıyla ilgili yeni iddialar ortaya atmıştır. Bu çalışmalarda (Wittemyer ve diğerleri, 2008; Andam, Ferraro, Sims, Healy ve Holland, 2010; Radloff ve diğerleri, 2010; Seto, Fragkias, Güneralp ve Reilly, 2011) ortak kaygı koruma alanlarının çevresine nedenleri farklı olsa da bir nüfus hareketi-

nin olduğu ve takip eden süreçte söz konusu nüfus hareketlerinin koruma politikalarının nihai amacı olan ekosistemi ve kültürel çevrenin sürdürülebilirliğini tehdit ederek doğa koruma çalışmalarını amacından uzaklaştırdığı şeklindedir.

Wittemyer ve diğerlerinin (2008) *Science*'ta yayınlanan söz konusu makalesi 45 Asya ve Latin Amerika ülkesinde yer alan 304 koruma alanını ele almış, koruma alanlarının çevresindeki kırsal alanlarda çekici faktörlerin etkisiyle kaynağını yine kırsal alanlardan alan bir nüfus hareketinin olduğu ve takip eden süreçte söz konusu bölgelerde nüfusun diğer kırsal alanlara göre iki kat daha hızlı arttığı ampirik olarak ortaya konulmuştur. Diğer taraftan Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin çalışmasından bir yıl sonra Joppa, Loarie ve Pimm'in (2009) yaptığı bir çalışma Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin çalışmasının yanlış veri setlerinin karşılaştırılmasından kaynaklandığını, aynı koruma alanlarında kendilerinin yaptıkları çalışmada koruma alanları kenarlarında nüfusun aslında diğer alanlara göre daha fazla artmadığını, artış gösteren spesifik durumlar olsa da bunun genellenebilir bir çıkarım olmadığını iddia etmişlerdir. Onlara göre nüfus artışının gerçekleştiği koruma alanları kenarları genellikle çevredeki diğer nüfus alanlarının genişlemesi ile ilgilidir. Böylece bu iki grup arasında başlayan tartışma kendilerinden sonraki yüzlerce çalışmada da söz konusu edilmiş ve bu tartışmalar halen hararetli bir şekilde devam etmektedir.

İster doğal nüfus artışları isterse de göçlerle olsun söz konusu nüfus artışı doğal ve kültürel kaynak değerlerini tehdit etmesi açısından üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Şekil 1, bir bölgeye gerçekleşen nüfus hareketleri sonucunda ortaya çıkan doğal sorunları gösterirken, şekil 2, takip eden süreçte daha karmaşık bir yapı gösteren sosyal sorunlara işaret etmektedir.

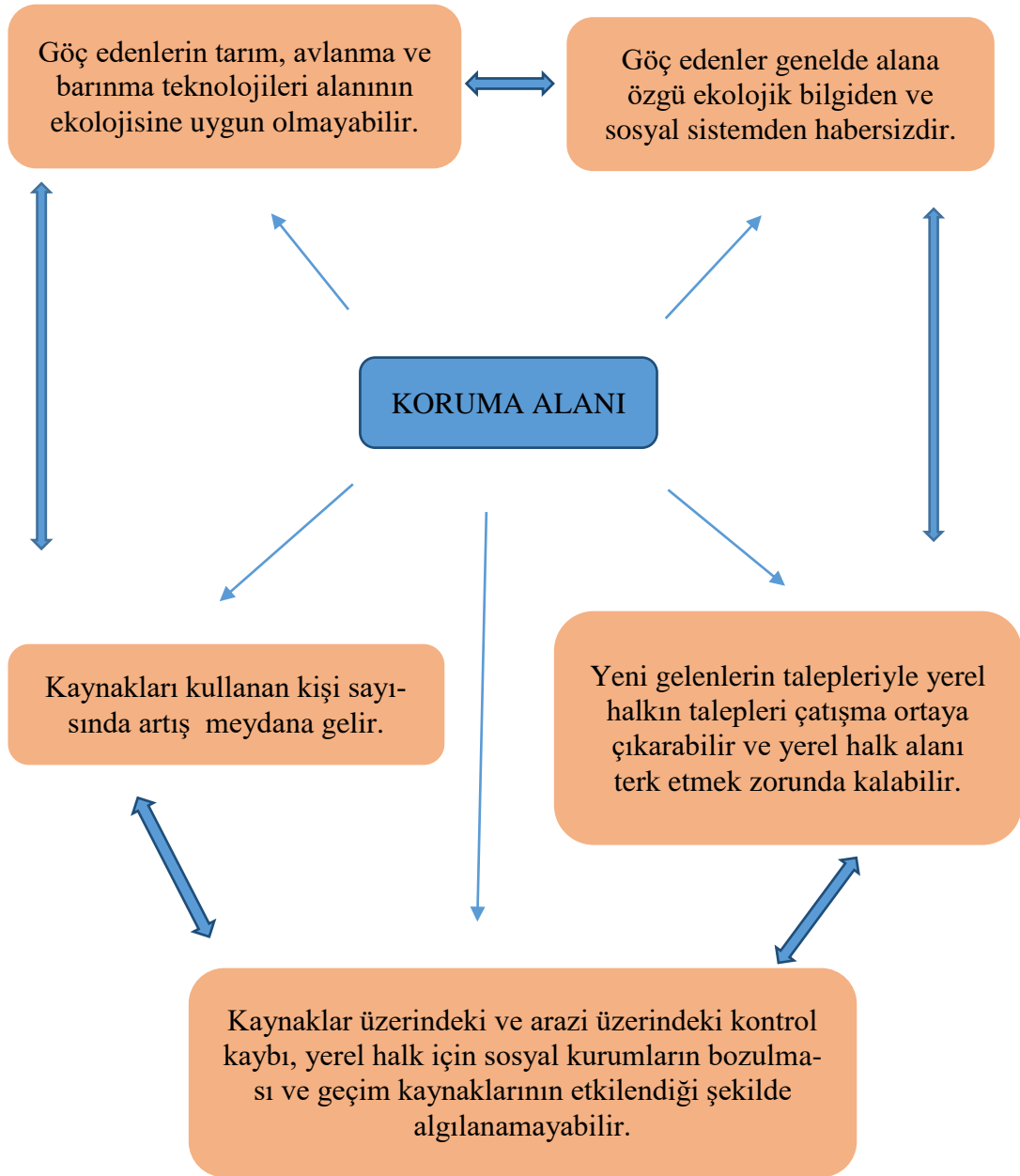
Her iki şekil dikkate alındığında gerek biyoçeşitlilik gerekse kültürel kaynak değerleri açısından son derece zengin olan korunan alanların çevresindeki nüfus hareketleri, üzerinde durulması gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Her hangi bir sahanın koruma alanı ilan edilmesindeki temel motivasyon sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır (Brockington ve Igoe, 2006). Ancak nüfus hareketleri sonucu yani korunan alanların çevresindeki göçler veya doğal nüfus artışları sürdürülebilirliği gerek doğal, gerekse kültürel kaynaklar açısından olumsuz etkilemekte, bunun sonucunda önemli toplumsal ve çevresel sorunlar ortaya çıkabilmektedir.

Şekil 1. Koruma Alanlarına Nüfus Hareketlerinin Olası Çevresel Etkileri

Kaynak: Oglethorpe, Ericson, Bilsborrow ve Edmond (2007); Hamilton ve diğerleri (2013); Hamilton ve diğerleri (2015)' den yararlanılarak.

Dünya'da doğa koruma literatüründe gündemde olan bu tartışmalar bağlamında, bu çalışmanın konusunu koruma alanlarının çevresinde doğal nüfus artışları ve göçlerle meydana gelen nüfus hareketleri oluşturmaktadır. Nüfus hareketlerinden kast edilen şey koruma alanlarının çevresindeki doğal nüfus artışları veya göçlerle meydana gelen nüfustaki artış veya azalışlardır.

Şekil 2. Koruma Alanlarına Nüfus Hareketlerinin Sosyal Etkileri

Kaynak: Arı ve Hurley, 2011; Radeloff ve diğerleri; 2010; Brockington ve Igoe, 2006; Joppa, 2012 ; Wittemyer ve diğerleri, 2008'den yararlanılarak.

Bu bağlamda bu çalışma Balıkesir ili sınırları içerisinde yer alan iki milli parkın çevresindeki nüfus artışının durumunu incelemeyi amaçlamaktadır. Scholte'un (2003) çalışması ile başlayan ve Wittemyer ve diğerleri (2008) ile Joppa ve diğerlerinin (2009) çalışmaları ile koruma alanları literatüründe hararetli bir tartışmaya neden olan koruma alanları kenarlarındaki nüfus hareketleri bu çalışma ile Balıkesir ili ölçeğinde ele alınmış ve değerlendirilmiştir. Kazdağı Milli Parkı (KDMP) ve

Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı (MKCMP) örnekle miyle Balıkesir'deki korunan alanların çevresindeki nüfus hareketliliği incelenmiştir. Bu kapsamda koruma alanı çevresi olarak kabul edilen alanlarda son 50 yılda nasıl bir nüfus değişimi olduğu ortaya konulmuş ve bu değişim koruma alanın çevresi olmayan diğer yerlerle karşılaştırılmıştır. Böylece koruma alanlarının nüfusu çeken bir unsur olup-olmadığı ve eğer nüfusu çeken bir özelliğe sahipse bu nüfusun doğal kaynakların sürdürülebilirliği üzerine olabilecek etkileri üzerinde durulmuştur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Koruma alanları, ekosistemi ve kültürel kaynak değerlerini koruma politikalarının önemli bir kısmını oluşturmakta olup, çeşitli arazi kullanımları sonucu ortaya çıkan habitat kaybının önlenerek biyoçeşitliliğin güvence altına alınmasını sağlaması bakımından tehdit altındaki türler için önem taşımaktadır (Radeloff ve diğerleri, 2009; Joppa, Loarie ve Pimm, 2009). Ancak söz konusu sahaların gerek dünyada gerekse ülkemizde sayıca artması, biyoçeşitliliğin korunmasını sağladığı gibi yerel ölçekli bazı sorunların da ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Üzerinde uzun bir süre tartışılan sorunların önemli bir kısmını, biyoçeşitliliği ve diğer kaynak değerlerini koruma politikalarının ekonomik etkileri ve yerel halkla ilişkisi yani doğa korumanın sosyal boyutu oluşturmuştur (Arı, 2003; Brockington ve Igoe, 2004; Berkes, 2009; Arı, 2006; Arı, 2009; Arı ve Hurley, 2010). Koruma alanları ve nüfus hareketleri arasındaki ilişki ise daha önce üzerinde durduğumuz gibi son yıllarda gündeme gelen ve sürdürülebilirlik, kırsal kalkınma gibi kavramları da içeren çok bileşenli önemli bir tartışma konusudur.

Bununla birlikte dünyadaki neoliberal koruma politikalarında olduğu gibi Türkiye'de de söz konusu sahaların geliştirilmesi kırsal kalkınmanın bir parçası olarak görülmekte, bu yaklaşım 10. Kalkınma Planında da açıkça belirtilmektedir. 10. Kalkınma Planı'nda kırsal kalkınma başlığı altında milli parklara ve doğa korumanın önemine vurgu yapılarak şu ifadelere yer verilmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2013):

“Orman köyleri başta olmak üzere, millî parklar gibi koruma alanlarının içinde veya civarında kurulu köyler ile dağ köylerinin dezavan-

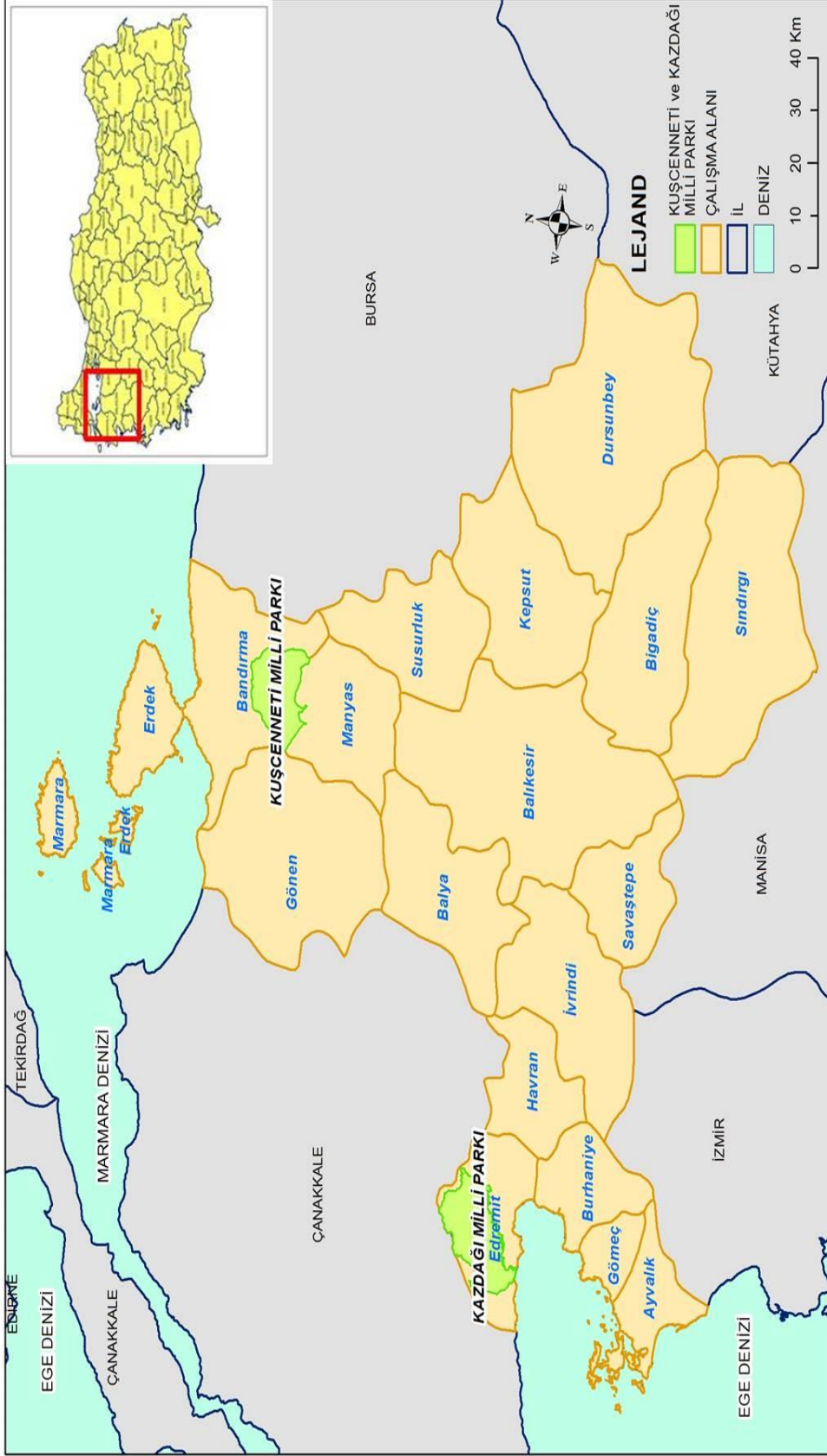
tajlı konumlarından kaynaklanan kalkınma sorunlarını azaltmaya yönelik üretim ve gelir tabanlı destek araçları geliştirilecektir”

Yine aynı raporda “çevrenin korunması” başlığında bir önceki kalkınma planı olan 9. Kalkınma planına atıf yapılarak korunan alanların genişletildiği, doğal kaynak değerlerine yönelik atılımların yapıldığı vurgulanmış, konunun önemi şu şekilde vurgulanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013):

“Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde, sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bir yaklaşımla, çevre mevzuatı ve standartları geliştirilmiş, kurumsal ve teknik altyapı iyileştirilmiş ve çevre yönetiminin güçlendirilmesine yönelik projeler gerçekleştirilmiştir. İklim Değişikliği Strateji Belgesi ve Biyolojik Çeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı gibi temel strateji belgeleri hazırlanarak çevre politikasına ve uygulamaya yön veren çerçeve geliştirilmiştir. Böylece başta emisyonların kontrolü, korunan alanların genişletilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması olmak üzere çevre kirliliğinin önlenmesi, çevre kalitesinin iyileştirilmesi ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi yönünde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.”

Kalkınma planlarındaki bu vurgular doğa korumanın kalkınmada bir araç olarak görüldüğünü ortaya koymakta ve bu alanların genişletilmesini bir strateji olarak benimsemektedir. Ancak koruma alanları ile bu alanların çevresinde yaşayan insanların durumuna ya da bu alanlarla ilişkilerine özel bir vurgu yoktur.

Oysa Joppa (2012)’nin vurguladığı gibi koruma alanları ve insanlar arasındaki karmaşık ilişki göz ardı edildiği takdirde konuyla ilgili çalışan biyologlar, antropologlar ve koruma alanlarını yönetenler yanlış yönlendirilecektir.

Şekil 3. Çalışma Alanı Kazdağı ve Manyas Kuşçenneti Milli Parkı Lokasyon Haritası

Yukarıda bahsedilen tartışmalar ve nüfus hareketleriyle koruma alanları arasındaki ilişki dikkate alındığında çalışmanın amacını şu şekilde ifade etmek mümkündür;

-Dünyadaki literatür bağlamında Balıkesir’de yer alan iki milli parkın çevresindeki nüfus hareketlerini tartışmaya açmak,

-Söz konusu koruma alanlarının çevresinde kırsal nüfusta artış olup olmadığını,

-Bu koruma alanlarının çevresinde meydana gelen nüfus hareketlerinin nedenlerini,

-Koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketlerinin yerel halkın refah seviyesine ve arazi kullanım desenine etkilerini,

-Mevcut koruma pratiklerinin, yönetim planlarının, nüfus hareketlerinin ortaya çıkardığı doğal ve sosyal sorunlar açısından ne tür eksiklikler taşıdığını belirleyerek kırsal kalkınmaya etkilerini ortaya koymak.

Bu amaçlar doğrultusunda çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

-KDMP’da ve MKCMP’nın çevresinde göçlerle veya doğal nüfus artışlarıyla gerçekleşen bir nüfus artışı var mıdır?

-KDMP ve MKCMP çevresi, diğer kırsal alanlara göre nüfus artışlarının yaşandığı sahalar mıdır?

-Her iki milli parktaki nüfus hareketleri, koruma alanlarının kendi doğal ve kültürel kaynaklarından mı yoksa çevresinde yer alan diğer çekici faktörlerin etkisiyle mi meydana gelmektedir?

-Her iki milli parkın çevresinde görülen nüfus hareketleri bu kuşakta yer alan yerel halkın refahını nasıl etkilemektedir?

-Mevcut koruma politikaları, koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketleri dikkate alındığında ne tür eksiklikler taşımaktadır?

1.3. Konunun Önemi

Daha önce de belirtildiği gibi Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin söz konusu çalışması; koruma alanlarıyla ilgili alan yazında ciddi bir etki yaratmıştır. Bu çalışmanın, doğa ve çevre korumayla ilgili alan yazındaki etkisi her geçen gün de artmaktadır. Ancak çevre ve doğa koruma çalışmalarında artarak süre gelen bu tartışmalar Türkiye'de gerekli ilgiyi görmemiştir.

Doğa koruma alan yazınında ortaya çıkan bu tartışmalar, Türkiye'de konuyla ilgili kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olması, koruma pratiklerinin kırsal kalkınmaya etkisi ve Türkiye'de koruma alanlarının sayıca artırılmasının hedef olarak belirlenmesi bu çalışmanın motivasyonunu oluşturmuştur.

Koruma alanlarının çevresinde gerçekleşen nüfus hareketlerinin gerek kırsal kalkınmaya gerekse biyoçeşitliliğin ve diğer kültürel kaynakların sürdürülebilirliğine etkileri dikkate alındığında konunun Türkiye'de yeterince ele alınmamış olması önemli bir boşluk olarak göze çarpmaktadır. Nitekim Wittemyer ve diğerlerinin (2008) söz konusu makalesi yaklaşık olarak 400 çalışmada zikredilmişken, Türkiye'de bu çalışmaya atıf yapan sadece Arı (2009); Arı ve Hurley'in (2010) çalışmalarıdır. Önceki çalışmalarda Türkiye'deki korunan alanları, daha önce bahsedilen nüfusun hareketleri açısından ele alınmamıştır. Dolayısı ile Türkiye'deki durum incelenerek literatüre katkı yapılmış olacaktır.

Konuyla ilgili coğrafya çalışmalarının son derece sınırlı olduğu ve diğer alanlardaki özellikle kültürel antropoloji çalışmalarının son yıllarda yapıldığı, Türkiye'de ise yalnızca Arı ve Hurley'in (2011) gerçekleştirdiği durum çalışması dikkate alındığında gerek kurumsal açıdan gerekse Türkiye'de koruma politikalarının uygulandığı son derece zengin iki milli parkın bu açıdan değerlendirilmesi bir eksikliği gidererek alan yazına önemli bir katkı olacaktır.

Türkiye'deki koruma politikalarının; koruma alanları, nüfus hareketleri, kırsal kalkınma gibi teorik yaklaşımlarla iç içe geçtiği dikkate alındığında konunun önemi bir kez daha görülecektir. Nitekim 8. Kalkınma Planında Türkiye'deki milli parklar gibi koruma alanlarının artırılması hedef olarak belirlenmiş, 9. Kalkınma planında ise söz konusu alanların azlığına vurgu yapılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014). Son kalkınma planı olan 10. Kalkınma Planında ise ilk kez biyoçeşitliliği koruma, erozyonla mücadele gibi doğa koruma amacı dışında kırsal kalkınma kavramı öne çıkmış,

kırsal kalkınmanın bir aracı olarak görülen korunan alanların içindeki ve çevresindeki köylülerin refah seviyesinin artırılması için koruma alanlarının önemi üzerinde durulmuştur. Koruma alanları bu açıdan söz konusu sahaların refah seviyesinin geliştirilmesi için yürütülecek politikaların bir parçası olarak görülmüştür.

Koruma politikaları, bir sahadaki ekosistemi koruma çabasından ibaret değildir. Söz konusu alanlardaki nüfus hareketleri anlaşılmeden politika üretmek önemli yerel sorunlar doğuracak, koruma politikalarını gerek kırsal kalkınma gerekse biyoçeşitliliği koruma gibi nihai amaçlarından uzaklaştırıcaktır. Nitekim Thomas ve Middleton (2003), sınırların belirlenmesinden sektörel planlara kadar pek çok kritik konuyu içinde barındıran, koruma politikalarının en önemli unsuru olan yönetim planlamalarının pratikte başarılı olması için her hangi bir sahaya uygulandığında söz konusu alandan veya o alanı sınırlayan çevresinden kaynaklanan tüm gelişmeleri ve konuları içermesi gerektiğini vurgulamıştır.

1.4. Varsayımlar

-Doğal cazibesi ve söz konusu alana yapılan yatırımlar nedeniyle koruma alanlarının çevresindeki kırsal alanlarda nüfus artışları gözlenir.

Her hangi bir koruma alanı, doğal cazibesi ve yapılan alt yapı yatırımlarıyla dışarıdan gelen bir nüfusu kendine çeker. Böylelikle kırsal alanda yer alan koruma sahası tıpkı şehirler gibi nüfus artışlarının yaşandığı bir bölgeye dönüşür. Bu durum yerel halkla çatışmalara ve ekosistem üzerinde baskıya neden olarak koruma politikalarını nihai amacından uzaklaştırabilir.

-Koruma alanlarının çevresinde doğal nüfus artışları diğer kırsal alanlara göre daha fazla veya nüfusun azalması daha azdır.

Koruma alanlarının kırsal kalkınmanın bir parçası olarak görülmesi, eko turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi için yapılan yatırımlar koruma alanlarının çevresindeki kırsal nüfusun kentlere göç etmesini engelleyerek doğal nüfus artışlarına neden olur.

-Bir koruma sahası, yakınında yer alan kaynaklar nedeniyle nüfus için uygun yerleşim alanlarına dönüşür.

Bir koruma alanı çevresindeki diğer doğal kaynaklar nedeniyle veya iş imkânlarıyla nüfusu kendine çeker. Bu durum, koruma alanın kendisinden kaynaklanmayabilir; ancak söz konusu koruma alanı, diğer kırsal alanlardan farklı olarak alt yapı hizmetlerinin, ulaşım imkânlarının gelişmiş olması gibi avantajlara sahiptir. Bu nedenle nüfus için uygun yerleşim sahalarına dönüşür.

1.5. Sınırlılıklar

Koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketlerini saptamak beraberinde bir dizi yöntemsel sorunu da ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan ilki geniş kapsamlı bir araştırma yapmanın doğuracağı birincil veri elde etmekte ortaya çıkacak sorunlardır. Bununla birlikte literatürde zikredildiği gibi geniş kapsamlı çalışmaların yanıltıcı tarafı, yerel unsurların etkilerini göz ardı eden niteliğidir. Nitekim Wittemyer ve diğerlerinin (2008) çalışması bu açıdan eleştirilmiştir (Joppa ve diğerleri, 2009; Joppa, Loarie ve Nelson, 2010; Joppa, 2012). Bu açıdan amaçlı örneklem yöntemine başvurularak daha dar alanda farklı iki milli park, KDMP ve MKCMP çalışma alanı olarak seçilmiştir. Ancak buna rağmen söz konusu sahaların genişliği, ilgili alanlarda birincil verilerin elde edilmesini güçleştirmiştir. KDMP’da 25, MKCMP ise 62 köy olmak üzere toplam 87 yerleşmenin çalışmaya konu olduğu göz önüne alındığında iki alanda yer alan bütün kırsal yerleşmelerde gözlem ve görüşme yapılması, bu yolla veri elde edilmesi önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmıştır.

Çalışma alanıyla ilgili bilhassa ikincil verilere elde etmekte de önemli sorunlar yaşanmıştır. Konunun kırsal alanlardaki nüfus hareketleri olduğu göz önüne alındığında TÜİK’in hazırladığı nüfus istatistikleri temel verilerden biri olarak önem taşımaktadır. Ancak TÜİK’ in köy bazında göç istatistiği tutmaması önemli bir sorun oluşturmuş, bu sorunu aşmak için farklı nüfus bileşenlerinden, dönemler arası ilişkilerden faydalanılarak nüfus hareketleri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Koruma alanlarıyla nüfus hareketleri arasındaki ilişki erken çalışmalarda, koruma pratiklerinin yerel halka etkileri bağlamında önemli bir tartışma konusu olmuştur (Arı, 2003; Brockington ve Igoe, 2004; Berkes, 2009; Arı, 2006; Arı, 2009; Arı ve Hurley, 2010). Bu çalışmalarda milli park olgusunun göç olgusuyla ilişkisi nadiren ele alınmıştır. Milli parkların kırsal kalkınma ve nüfus hareketleri arasındaki ilişkiler ise yerel ölçekli çalışmalarda son yıllarda yapılmaya başlanmış, global öl-

çekli veri setleriyle yapılan çalışmalar ise koruma pratiklerinin kuramsal olarak sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Buradaki kritik gelişme koruma alanlarının kendisi gibi artık çevrelerinde yer alan yerleşmelerin de araştırmalara konu olmasıdır. Ancak bu durum beraberinde bir dizi sorunların da ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle geniş kapsamlı çalışmalarda “çevre” olarak ele alınan sahaların belirlenmesindeki yöntemin izafi oluşu ve etkileşim sahasının belirlenmesinde yerel unsurları göz ardı eden yaklaşımlar önemli sorunlar olarak dikkat çekmektedir. Bu açıdan bu çalışmada da “çevre” olarak ele alınan yerlerin belirlenmesinde önemli sorunlar yaşanmıştır. Gerçekten de koruma alanlarının etkileşim halinde olduğu “çevre” olarak kabul edilen sahaları belirlemek önemli bir yöntem sorunudur. Bu noktada dikkati çeken çalışmalarda farklı yaklaşımların benimsendiği, genel olarak çalışmalara göre farklı mesafelerde km birimi kullanılarak ele alınmış olmalarıdır. Literatürdeki bu yaklaşımlar Wittemyer ve diğerlerinin (2008) etkisinden kaynaklanmaktadır. Onların global veri setleriyle yaptıkları analizleri, çevre olarak 10 km’lik bir alanı kapsamaktadır. Ancak herhangi bir koruma alanının genişliği tek başına düşünüldüğünde etkileşim içinde bulunduğu mesafeler de farklılık gösterecektir. Bu açıdan 20.935 hektar kaplayan KDMP ile 17.058 hektar kaplayan MKCMP için 10 km kriteri gerçekçi gözükmemektedir. Nitekim Wittemyer ve diğerlerinin (2008) çalışmasındaki bize göre önemli sorunlardan birini de bu durum oluşturmaktadır. Bu sorunu aşmak için farklı bir yola başvurularak km birimi dışında milli parkla komşuluk ilişkisi oluşturan birbirini izleyen, milli parkın dışına doğru 3 alan belirlenmiş, söz konusu alanların birbirleriyle ilişkisi nüfus hareketleri açısından incelenmiştir.

Milli Parkların çevresindeki nüfus hareketlerinin ilgili koruma alanının kendisinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı da önemli bir soru işaretidir. Örneğin KDMP gibi çevresinde deniz-kum-güneş üçlüsünün, gerek Türkiye ölçeğinde gerekse uluslararası ölçekte turizm sektörü için önemli bir cazibe merkezi oluşturması beraberinde önemli bir soruyu gündeme getirmektedir. Bu alanda gözlemlenen nüfus hareketleri milli parkın kendi kaynak değerlerinden mi yoksa zikredilen turizm olgusundan mı kaynaklanmaktadır? Benzer sorun MKCMP için de söz konusudur. Nitekim MKCMP çevresinde yer alan tavukçuluk, gübre ve bor sanayi kuruluşları istihdam açısından önemli bir sektör dolayısıyla da nüfus için önemli bir cazibe merkezi özelliği göstermektedirler. Bu açıdan iki milli parkta gözlemlenen nüfus hareketlerini milli park olgusuna indirgemek yanıltıcı olacaktır. Bu sorunun aşılması için arazi

çalışmaları yapılarak milli park ve nüfus hareketleri arasındaki ilişki anlaşılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte mevcut durumun, koruma alanları ve nüfus hareketleri arasındaki ilişkinin daha net ortaya konulması için Türkiye ve Balıkesir kırsal nüfusları kontrol grubu olarak seçilmiş, gruplar arası karşılaştırma yapılarak, nüfus hareketlerindeki farklılıklar ve benzerlikler ortaya konulmuştur.

Çalışmada karşılaşılan bir diğer önemli sorun, çalışma sahasındaki köy adlarının değişmesine bağlı olarak veri elde etmekte karşılaşılan güçluktur. Nitekim Tunçel (2000)'e göre Türkiye'de ismi değiştirilen köylerin sayısı 12 binden fazladır. Bir başka ifade ile ülkemizdeki köylerin kaba bir değerle % 35 kadarının ismi değiştirilmiştir. Balıkesir ili sınırlarında adı değiştirilen köy sayısı ise 110'dur (Tunçel, 2000). Köy adlarının belirli bir tarihten sonra değiştirilmesi dönemler arasında veri elde etmekte önemli sorunlar doğurmuş, bununla birlikte bazı köylerin belirli dönemlere ait nüfus verilerine hiçbir şekilde ulaşılammıştır.

1.6. Tanımlar

Doğa Koruma

Doğa koruma, doğallığı henüz bozulmamış alanlarla ilgili bir kavram olup Çolak (2001)'a göre doğa koruma ile çevre koruma arasındaki temel fark yararlanma düşüncesinde ortaya çıkmaktadır. Denilebilir ki çevre koruma insanın yaşam temellerini korumaya çalışmaktadır. Doğa koruma ise insanı göz önünde bulundurarak doğal kaynakları korumaya hizmet etmektedir. Kavram insanlar, hayvanlar ve bitkiler için yaşamın temeli olarak doğanın sürekli korunmasını ve iyileştirilmesini kapsayan bütün önlemler ile doğanın her türlü zararlı etkilerden, tahriplerden veya yok edilmesinden korunmasını amaçlamaktadır (Çolak, 2001).

Çevre Koruma

İnsan ve diğer canlı türlerinin sağlığını güvence altına alan, eko sistemin sürdürülebilir kullanımına imkan vererek jeomorfolojik kaynaklar da dahil doğal kaynakların gelecek nesillere aktırılmasını sağlayan tedbirlerdir. Çevre koruma hava kirliliği, gürültü, su kirliliği, toprak kirliliği ve toprak kaybının önlenmesi gibi pek

çok konuyu içinde barındırır. Kavram bu açıdan doğa koruma kavramını da kapsamaktadır (Ceballos-Lascuráin, 1996).

Koruma Alanı

Uzun vadede doğanın ve onunla ilişkili olarak ekosistem kaynakları ile kültürel değerlerin, yasal ve etkili bir şekilde korunduğu, açıkça bilinen ve özel olarak yönetilen coğrafi (karasal ve/veya denizel) mekânlardır (UNEP, 2014).

Koruma Alanı Çevresi

Koruma alan olarak belirlenen sahaların dışında, ancak söz konusu alanla bağlantı halinde olan veya onu çevreleyen sahaları ifade etmektedir.

Nüfus Hareketleri

Herhangi bir bölgede nüfus artışını etkileyen doğumlar, ölümler ve göç olarak bilenen üç ana demografik bileşen bu çalışma boyunca nüfus hareketleri olarak nitelendirilmiştir. Tanoğlu (1965). Dünya nüfusunu ele aldığı çalışmasında nüfus hareketleri olarak üç ana demografik bileşen üstünde durmuştur, bunlar daha önce de belirttiğimiz gibi doğumlar, ölüm ve göçlerdir.

Eko Turizm

Eğlenmeyi, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyal ve ekonomik açıdan fayda sağlayan bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu olan turizm şeklidir (Ceballos-Lascuráin, 1996).

Soylulaştırma

Şehir içinde fiziki olarak kötü olan konutların yenilenmesi ile dar gelirli ev sahiplerinin yerinden edilip, onların yerini yüksek gelirli insanların alması sürecidir (Marshall, 2005'ten aktaran Aliağaoğlu, 2010).

Peyzaj

Kültür gruplarının yeryüzüne yerleşirken yarattıkları yapay görünümdür. Kültürler kendi peyzajlarını dünyanın kendilerine sağladıkları hammaddelerle biçimlendirirler. Yerleşilen her alanın bir kültürel görünümü yani peyzajı vardır. Bu görü-

nümler kendilerini yaratan kültürü yansıtır. Bu durum kültürel peyzaj, peyzaj veya Tümertekin ve Özgüç (2008)'ün ifadesiyle kültürel coğrafi görünüm olarak adlandırılır. Doğal peyzaj insan eli değmeyen yani insanın etkileşim halinde olmadığı, doğallığını kaybetmemiş alanların görünümünü ifade ederken, insanlar tarafından değiştirilen alanlar ise kültürel peyzaj kavramıyla nitelendirilmektedir.

Kırsal Alan

Nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu bulunduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillenmesinde etkin olduğu alanlardır. Eğitim, sağlık ve haberleşme gibi sosyal bağları olan ve bu kesim için dinlenme hizmeti sunan, toplumun her kesimi için değerli olan doğal zenginliklere de kaynaklık eden alanlar kırsal alanların temel özellikleridir (TKİP, 2003'ten aktaran Bakırcı, 2007).

1988 yılında yayımlanan “Kırsal Toplumun Geleceği” adlı Avrupa Birliği Komisyonu belgesi kırsal alanları ulusal ekonomilerle entegre olma derecesine göre sınıflandırmıştır. Bu sınıflandırma şöyledir (Turhan, 2005);

Entegre kırsal alanlar; büyüyen bir nüfus, tarım dışı sektörlerle dayanan bir istihdam, bunun yanında toprağın kullanılmasında tarımın hala kilit role sahip olması, çevresel, sosyal ve kültürel miras yönünden tehditlerle karşı karşıya kalınması ve büyük şehirlere yakınlık, bu tür alanların özelliklerindedir.

Orta derece kırsal alanlar; nispeten kentsel alanlardan uzaklık, tarım ve tarım dışı sektörlerin değişen oranlarda karışımı bir ekonomik yapı, geniş ölçekli çiftliklere rastlanması bu tür alanlarda görülen niteliklerdir.

Tam kırsal alanlar; çok düşük nüfus yoğunlukları, çok düşük gelir seviyesi, yaşlı nüfus, tarımsal istihdama dayanan ekonomi, düşük yeterlilikte temel hizmet sunumu, çevreden izole olmaya sebep olacak topografik özellikler bu tür alanların özellikleri olarak sayılabilir.

Şehirleşme

Sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşturarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında, artan oranda

örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir (Keleş, 2016).

Milli Park

Temelde ekosistemin korunması ve rekreasyonel amaçlar için yönetilen, içinde eğitsel ve turistik unsurlar da barındıran koruma alanıdır (UNEP, 2014). İnsan etkisi ile ekosistemi değişikliğe uğramamış bitki ve hayvan türleri, jeomorfolojik alanlar ve habitatları yönünden özel bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel değer taşıyan veya doğal peyzajın olağanüstü güzellikte olduğu, ülkenin en yüksek yetkili organlarınca yönetilen, tüm alanda işletme veya işgali önlemek veya kaldırmak ve alanın milli olarak ayrılmasını sağlayan ekolojik, jeomorfolojik veya estetik özelliklere olan saygınlığı güçlendirerek söz konusu alanları etkili bir şekilde korumak için gerekli önlemlerin alındığı yerlerdir. Söz konusu alanlar ziyaretçilerin esinlenme, eğitsel, kültürel ve rekreasyonel amaçlarla yararlanmaları için özel koşullar altında kullanılmaktadır (Demir, 2008).

Biyolojik Çeşitlilik

Bir bölge veya sahadaki tür sayısını ifade ettiği gibi farklı ekosistemlerin bitki ve hayvan toplumlarının dağılışı ve bunların doğal ortamdaki önemi ve özelliklerini belirtir (Atalay, 2013).

Biyolojik çeşitliliği kavramsal içeriğini şu şekilde sıralamak da mümkündür (Atalay, 2013);

Farklı ekosistemlerin bitki ve hayvan topluluklarının dağılışı ve bunların doğal ortamdaki önem ve özellikleri,

Bir saha veya bölgedeki türlerin toplam sayısı,

Bir sahanın endemik türler yönünden zenginliği,

Bireysel türlerin genetik zenginliği,

Genetik farklılığı olan bireysel türlerin alt gurupları.

Kırsal Kalkınma

Kırsal alanlarda yaşayan ve geçimini bitkisel üretim, hayvancılık, balıkçılık gibi gıda üretimine dayalı faaliyetlerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm yardımların yapılması bu toplulukların kalkınmalarını sağlanmasındır.

Kırsal kalkınmanın temel özelliği, söz konusu sahada yaşayan nüfusun yerinde kalarak refah seviyesini arttırmaktır. Bununla birlikte kırsal kalkınmanın temel özellikleri şunlardır (DPT, 2000);

- Ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlardan oluşan bir süreçtir.
- Kırsal alanların ekonomik ve sosyal olarak kalkınması, refah düzeyinin artmasıdır.
- Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin ortadan kaldırılmasıdır.
- Kırsal toplum yaşamının modernizasyonudur.
- Kırsal toplumun, ülkenin ekonomik imkânlarından ve refahından, yerinde kalkınarak pay almasıdır.
- Kent/kır arasındaki her türlü farkın azaltılmasıdır.

Sürdürülebilirlik

Doğal üretim kaynaklarının korunarak-geliştirilerek verimli kılınmasını, kalkınma ile doğal kaynak dengesinin gözetilmesini, kalkınma hedeflerinde doğal ve çevresel değerlerin korunmasını, kalkınmanın ve doğal kaynakların yararlarının gelecek kuşaklara aktarılmasını ve insanın istikrarlı gelir ve yaşam güvencesinin sağlanmasını içeren bir yaklaşım olarak bunların her kesim tarafından paylaşılmasını ifade eder (DPT, 2000).

2. İLGİLİ ALAN YAZIN

Bu bölümde araştırmanın dayandığı teorik tartışmalar ana hatlarıyla ele alınmıştır. Her bir teorik yaklaşımın temel dayanakları, bu yaklaşımların varsayımları, sınırlılıkları koruma pratikleri bağlamında tartışılmıştır. Koruma alanları ve nüfus hareketleri birbirine etkileri açısından ilgili alanyazında son derece sınırlı kaynaklara sahiptir. Bu sınırlılığa rağmen literatürde konuyla ilgili, bilhassa koruma alanlarıyla ilgili tartışmalara yer verilmiş, eleştirel bir yaklaşım izlenerek ilgili çalışmaların üzerinde durulmuştur.

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Bir Nüfus Hareketi Olarak Göç

Göç, durağan bir olgudan daha çok, nedenleri ve sonuçları ile birlikte ele alınması gereken ve dolayısıyla bir süreci anlatan bir kavramdır (İçduyu ve Ünalın, 1998). Göç kavramının durağan olmayıp bir süreci anlatması, ilgili literatürde farklı tanımların ortaya çıkmasını ve göç kavramının çeşitli niteliksel sınıflandırılması bakımından pek çok yaklaşımın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte göç olgusunun tamamen insan guruplarını veya tek tek bireyleri ilgilendirmesi farklı disiplinlerin özgül koşullar altında araştırmalarına zemin hazırlamıştır. Özellikle sosyal bilimlerde temel araştırma konularından biri olan göç, göç veren yerleşimler, göç alan yerleşimler, kentleşme, gecekondulaşma, adaptasyon, çevresel sorunlar gibi pek çok açılımın, araştırmanın konusu olmuş, insan ve mekân bilimi olan coğrafyanın da alan yazına önemli katkıları olmuştur.

Yerleşmeleri kırsal ve kent olarak ele aldığımızda, söz konusu sahaların insanların yaşam tarzını biçimlendiğini göz önüne almalıyız. Bu açıdan bilindiği gibi tarım toplumlarında köy yerleşmeleri dolayısıyla da kırsal kültür hâkimdir. Bu nedenle nüfus hareketlerinden biri olan göçün; demografik, ekonomik ve kültürel dinamikler taşıdığını, bu bağlamda mekânı yeniden biçimlendirdiğini söyleyebiliriz.

Göç kavramının farklı sosyal bilim alanını ilgilendiren yönü, kavramın niteliksel özelliklerini ve teorik bağlamını açıklayan pek çok tanımın da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak çoğu tanım iki temel noktaya dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki belirli bir insan gurubunun hareketi, diğeri ise bu hareket sonucu değişen mekân ve yer değiştirme sürecinin belirleyen zamandır. Örneğın Özgür (1998) göçü; yer değiştirmeyi kapsayan, insanların geçici; fakat özellikle daimi olarak oturdukları yerlerden başka bir yere gitmeleri olarak tanımlamakta, göç olgusunun ekonomik, toplumsal ya da siyasal etkenlerine vurgu yapar. Buna karşılık İçduygu ve Ünalın (1999) ise göçü insanların belirli bir zaman boyutu içinde bir yerleşim alanından başka bir yerleşim alanına geçiş olarak tanımlamaktadırlar. Tümertekin (1973) göç olgusunun mekânsal özellikleri özerinde durarak kentlerde çekici (pull) faktörlerin, köylerde ise itici (push) faktörlerin etkilerine dikkati çeker. Doğanay (1994) göç olgusunun içtimai ve mekânsal unsurlarına vurgu yapar. Ona göre göç etmek eylemi, nüfusun devamlı yaşam bölgesini bireysel olsun aileler düzeyinde olsun veya çeşitli guruplar halinde geçici veya sürekli olarak başka bir yere hareketi olarak tanımlanmaktadır. Mutluer (2003) ise göç olgusunu yer değiştirme eyleminin itici ve çekici faktörlerine dikkatleri çekerek insan faktörüne vurgu yapmakta, göçün farklı nedenlerle insanların oturduğı bir mekânı, kesin veya geçici bir zaman dilimi için terk etmesi anlamına geldiğini belirtmektedir.

Göçün belirgin en önemli etkisi hedef bölgede yani nüfusun göç ettiğı yerde nüfus artışının meydana gelmesidir. Bilindiğı gibi herhangi bir sahadaki nüfus artışı, göçler ve doğal nüfus artışı olmak üzere genel olarak iki açıdan meydana gelmektedir. Göçlerle gerçekleşen nüfus artışlarının doğal nüfus artışından temel farkı daha hızlı ve daha az öngörülebilir çevresel ve doğal değişimleri beraberinde getirmesidir. Literatürde, üzerinde sıklıkla durulan biçimiyle, göçler ele alınmakla birlikte birbirinden farklı pek çok göç şekli bulunmaktadır. Çizelge 1 söz konusu göçlerin türünü, tanımını ve motivasyon kaynağını göstermektedir.

Göç olgusunun ulus ötesi niteliğı veya bölgesel karakteri doğal olarak kalkınma kavramı ile yakın bir ilişkinin doğmasına sebebiyet vermektedir. Bu konuda özellikle ulus ötesi göçler ve kalkınma konsepti arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalarıyla Massey (1986, 1989, 1990) önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte yine başka bir coğrafyacı olan Lee (1966) ve Zelinsky (1971) göç olgusunun nasıl bir

mekanizmaya sahip olduğunu ele alan teorik yaklaşımlar getirmesi açısından yeni bir bakış açısının ortaya çıkmasını sağlamışlardır.

Son yarım yüzyılda coğrafyacılar gerçekten de göç teorisi üzerine önemli, kapsayıcı çalışmalarda bulunmuşlardır. Coğrafyacılar, göç olgusuna farklı ve genelle-yici modeller getirmişlerdir. Ancak göçün yerel, bölgesel ve ulus ötesi farklı moti-vasyonlar ve sonuçlar doğurduğu, kendi iç dinamikleri olan bir fenomen olduğu gerçeği genel, tek bir teoriye indirgenen açıklamaları mümkün kılmamaktadır.

TÜRÜ	TANIMI
A) Geçici Göç Türleri	
A1)Uzun Dönemli Göçler	Göç edenler ikametgâhlarını uzun dönemliğine değiştirirler. Genel olarak bu süre 12 ay veya daha fazladır.
A2) Daimi İkametgâha Dayanmayan Geçici Göçler	Kısa dönemliğine göç edilir. Kalıcı ikametgâh değiştirilmez.
B) Diğer Göç Çeşitlerinin Kategorik Tanımları	
B1) Ekonomik Göçler	<p>Milliyet açısından ait olunmayan devlette, karşılığı ödenmiş faaliyetlere katılım söz konusudur, şunları içermektedir; Geçici işçi hareketleri (Misafir işçiler veya yurtdışında anlaşmalı işçiler): Kısa bir zaman diliminde iş edinmek ve eve para göndermek göç edilir. Bu nüfus hareketi en yoğun şekliyle 1950’lerde gelişmekte olan ülkelerden (nüfusu artışı fazla) gelişmiş, sanayileşmiş ülkelere(nüfus artışı az) doğru olmuştur. “ Uluslararası işçi göçü” veya “İşçi” olarak da adlandırılır.</p> <p>Eğitimli ve kalifiye çalışanlar ve iş hayatına ilişkin göç: Bu göç çeşidinde iyi eğitimli kalifiye insanlar uzmanlık isteyen iş sahalarında çalışmak için başka bir bölgeye/ülkeye göç ederler.</p> <p>Düzensiz göçmenler: İş bulmak için ülkede bulunan göçmenler söz konusudur. Bu göçmenler herhangi bir çalışma iznine sahip değildir. Bu göç çeşidi yasadışı göç olarak da adlandırılır.</p>
B2) Aile Bireylerinin Söz Konusu Olduğu Göç	Bu göç çeşidinde bireyler, bölge veya ülkeye önceden yerleşen kendi ailelerine dahil olurlar.
B3) Ülkesinde Yerinden Edilen insanlar	Bu nüfus hareketinde insanlar askeri çatışmaların, salgın hastalıkların, siyasi karışıklıkların, şiddet olaylarının, insan hakları ihlallerinin veya doğal/beşeri felaketlerin yol açtığı bir nüfus hareketidir. Söz konusu nüfus uluslararası tanınırlığı olmayan devlet sınırlarına yönelirler. Literatürde bu göç çeşidine “zoraki göç” de denilmektedir.
B4) Mülteci ve Sığınmacılar	Bu göç türü de zoraki göç olgusu içerisinde yer almakta olup insanlar güvenlik sorunlarının (savaşlar, çatışmalar, beslenme) etkisiyle ait oldukları mekânları terk ederek kendi ülkelerinden farklı alanlara yönelirler. Buradaki göçün itici gücü dış faktörlerin etkisiyle oluşan kalkınma projeleri ve doğal afetlerdir.
B5) Geri dönen Göçmenler (Tersine Göç)	Bu nüfusta bireyler terk ettikleri alana belli bir zaman sonra geri dönerler.
B6) Dönemlik göçmenler	İş, eğitim ve üretim (tarımsal veya hayvancılık ve balıkçılık gibi) gibi nedenlerle bireylerin göçü söz konusudur. “Mevsimlik veya sezonluk göç” olarak da adlandırılır.
B7) Transit göçmenler	Transit göç yasal olsun veya olmasın bir ülkenin göç yolu olarak kullanılmasıdır. Bununla birlikte nüfusun kalıcı bir ikametgâhı bulunmayan gezginler ve coğrafi özelliklerin çekiciliğine göre yer değiştiren göçebeler de bu guruba girer
B8) Refah göçmenleri	Ekonomik durumu iyi olan bir nüfusun geçici ikametgâhının çekici faktörlerin etkisiyle zamanla kalıcı hale gelmesi söz konusudur. Bu göç çeşidi “isteğe bağlı göç” olarak da adlandırılmaktadır.

Çizelge 1. Göç Türleri ve Tanımsal İçerikleri

Kaynak: Gitmez, S. A. (1983); Unat, N ve Kemiksiz, N (1986); Bilsborrow, R.E ve Guilkey, D.K i (1987); Doğanay, H. (1994); Mutluer, M. (2003); Arı, Y ve Hurley (2011), Günsoy, G. ve Tekeli, S. (2015).

Göçün farklı sosyo-ekonomik sınıflarla ilişkisi, politik gelişmelere bağlı olması bu güçlüğü arttıran diğer etmenler olarak öne çıkmaktadır. Bu durumdan daha güç olan küçük ve büyük ölçekli göç teorilerinin birbiriyle uyumlu olmamasıdır. Böylelikle genel bir kabul gören göç teorisi pratikte mümkün görünmemektedir.

Göçle ilgili önemli konulardan biri de söz konusu harekete katılan nüfusun ayrıldıkları mekânlar ve hedef olarak seçtikleri sahalardır. Her bir çıkış ve hedef noktası motivasyon kaynakları ve meydana getirdikleri sosyal, çevresel değişiklikler açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır. Çizelge 2 bu açıdan nüfusun çıkış ve varış noktalarında, göçün yönünü, motivasyon kaynaklarını bir model olarak ele almaktadır.

GÖÇÜN YÖNÜ	ÖZELLİĞİ	ÇEKİCİ FAKTÖRLER
Kırsaldan Kırsala Göç	Literatürde göz ardı edilen bir göç çeşidi olup biyoçeşitlilik üzerinde en fazla etkiye sahiptir. Kırsaldan kırsala göçte insanlar tarımsal üretimin düştüğü yerlerden ormanlık alanlara veya step topoğrafyasının olduğu bölgeye yönelirler. Çevresel etkisi şiddetlidir. Nüfusu ekonomik faktörler yönlendirebildiği gibi, salgın hastalıklar veya savaşlar da yönlendirebilir.	Güvenlik, tarımsal araziler, kırsal kalkınma projeleri ve yatırımlar
Şehirden Şehre Göç	Şehirlerden şehirlere doğru gerçekleşen göçler, biyoçeşitliliğe daha az etkide bulunur. Ancak bölgeler arası gelişmişlik farkının ortaya çıkardığı bu göç çeşidinde asayiş sorunları, hızlı ve düzensiz kentleşme önemli çevresel ve sosyal sorunlar olarak öne çıkar.	Bölgeler arası gelişmişlik farkı, iş imkânları
Kırsaldan Şehre Göç	Kırsal alanlardan şehre doğru meydana gelen nüfus hareketlerinde gözlenen en önemli gelişme yeni arazi kullanım kalıplarının ortaya çıkarak peyzajda göçün şiddetine bağlı olarak hızlı değişikliklerin meydana gelmesidir. Bununla birlikte enerji tüketimindeki artış, su ihtiyacı önemli sorunlar olarak öne çıkmaktadır. Göç edenlerin varış noktalarına uyum süreçleri de önemli sosyal sorunları beraberinde getirmektedir.	İş, sağlık, eğitim ve güvenlik
Şehirden Kırsal Göç	Kırsaldan şehirselle alanlara gerçekleşen göç daha çok gelişmekte olan ülkelerde gözlenmektedir. Şehirlerde ekonomik kriz dönemlerinde meydana gelen işsizlik insanları geldikleri kırsal alanlara yönlendirmektedir. Afrika'da görülen HIV/AIDS salgını insanların iş bulma imkânlarını kısıtlamış böylelikle kırsal alanlara göç meydana gelmiştir. Şehirlerden kırsala göçü tetikleyen ikinci bir faktör ise ekonomik durumu iyi olan insanların şehirden uzaklaşma isteğidir (Refah göçü). Her iki durumda da peyzajda önemli değişiklikler meydana gelmektedir.	İş imkânları, temiz ve doğal alanlar, Koruma Alanları

Çizelge 2. Göçün Yönü, Özelliği ve Çekici Faktörler

Kaynak: Gitmez, S. A. (1983); Unat-Abadan, N. ve Kemiksiz, N. (1986); Bilborrow, R.E ve Guilkey, D.K (1987); Doğanay, H. (1994); Arı, Y ve Hurley (2011); Günsoy, G. ve Tekeli, S. (2015).

Bir bölgeye gerçekleşen nüfus hareketleri sonucu göç edenler yeni bilgiler ve teknolojileri o sahaya getirirler. Bu durum o bölgede yaşayan yerli nüfusun da söz konusu bilgi ve teknoloji ile tanışmasını sağlamaktadır (Williams, 2002). Bazı durumlarda bu tür bilgi ve teknoloji akışları kısa vadede yerel insanların yararına olabilir, bilhassa tarımsal veya hayvansal üretim sektörlerinde ekonomik bir gelişmenin tetikleyicisi olabilirler. Fakat pek çok durumda yıkıcı etkiler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin bölgeye özgü bitki ve hayvanların yeni teknolojiler sonucu ortadan kalkması söz konusu olabilmektedir. Bundan daha önemlisi bölgeye dışarıdan gelenler araziye ve doğal kaynakları yerel insanlardan farklı olarak daha az sürdürülebilir kullanabilirler. Bu durum özellikle kaynak değerlerinin bilinçsiz bir şekilde aşırı tüketimi, yerel insanların yaşam kaynaklarının tehdit eden seviyelere gelen farklı kullanım yolları açısından önem taşımaktadır (Oglethorpe ve Diğerleri 2007). Bununla birlikte bazı durum çalışmalarının da gösterdiği gibi bilhassa kaynak değerleri açısından önem arz eden bölgelerde, kaynak değerlerinin çeşitlilik gösterdiği milli parklarda, bölgeye dışarıdan gelen farklı insanların yerel halkı zamanla yerlerinden edebildikleri görülmüştür (Arı, 2009; Arı ve Hurley, 2011). Dışarıdan gelen nüfusun bölgedeki dominant kültürel yapı üzerinde de önemli etkilere yol açması söz konusudur. Dışarıdan bölgeye gelenler sosyal yapıda çeşitliliğin ortaya çıkmasına sebebiyet vermekte ve böylelikle daha önceki arazi yönetim haklarının ortaya çıkan yeni sosyal bağlarla/aktörlerle şekillenmesi sonucunu doğurmaktadır (Curran ve Agardy, 2002).

2.1.2. Doğumlar ve Ölümler

Nüfustaki değişimi yani her hangi bir sahadaki nüfusun artışı veya azalışını etkileyen üç temel unsur vardır. Bunlar; doğumlar, ölümler ve göçtür. Nüfusun değişimi söz konusu bu üç unsurun birbirini etkilemesiyle meydana gelmektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2003). Doğumlar, ölümler ve göç, nüfusun yaş yapısındaki değişimlerde belirleyici olduğu için evlilikleri etkileyerek farklı demografik sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir.

Nüfus hareketlerini etkileyen bu üç unsura ilişkin bazı kavramları açıklamakta yarar vardır. Doğumlarla ilgili üzerinde durmamız gereken ilk kavram, doğal nüfus artış hızıdır. Doğal nüfus artış hızı sadece doğumlar ve ölümler arasındaki farktan, yani doğal süreçlerden kaynaklanan nüfus artışıdır. Doğal nüfus artış hızı, kaba

doğum hızı ile kaba ölüm hızının farkı alınarak hesaplanır. Kaba doğum hızı ise bir yıl içindeki canlı doğum sayısının yıl ortası nüfusa bölünmesiyle bulunur. Genellikle 1000 nüfusa düşen doğum sayısı olarak gösterilir.

Kaba doğum ve kaba ölüm hızı dikkate alındığında doğal nüfus artış hızını etkileyen bazı faktörler vardır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Sağlık hizmetleri, anne ve çocuk sağlığı
- Aile planlaması
- Ekonomik faktörler
- Kırsal veya kentsel kültürel özellikler ve kentleşme

Kırsal ve kentsel alanlardaki nüfusun doğum ve ölüm oranları birbirinden farklı özellikler gösterir. Bilindiği gibi kırsal alanlarda doğum oranları yüksektir. Kentlerde ise bu durum tam tersidir. Kırsal alanlarda ve kentlerde ortaya çıkan bu durum ekonomik faktörlerle iç içe olan kır ve kent kültürünün bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ancak Türkiye’de yapılan bazı durum çalışmaları göstermektedir ki bazı bölgesel farklılıklara rağmen doğum oranlarında kent ve kır nüfusunun eğilimleri arasındaki farklılıklar artık birbirine son derece yaklaşmıştır (TNSA-2013).

Türkiye’de özellikle iç göçün örüntüsü kentsel alanlardaki doğal nüfus artışını önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 1950’lerle birlikte hızlanan toplumsal ve ekonomik dönüşüm, kırsal alanlarda traktörün girişi, tarım arazilerinin parçalanması gibi faktörler kırsal alanlardan büyük kentlere doğru bir nüfus hareketinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999). İç göçün doğum oranlarındaki etkisi kentsel alanlara göç eden kırsal nüfusun çıkış noktasındaki geçmiş doğurganlık seviyesinin ve daha sonra kentsel alanlarda yaşadıkları uyum süreci içindeki doğurganlık seviyesinin varış noktasına göre daha yüksek olması da kentsel yerleşim yerlerindeki nüfusun payının artmasına katkıda bulunmuştur (Eryurt, Canpolat ve Koç, 2013).

Aile planlaması ise doğum yapabilecek kadınları kapsayan bir kavram olup doğurganlığı etkileyen önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Endüstri toplumlarında Aile planlamasının geçmişi 1920’lere kadar uzanmaktadır. Gerek kent gerekse kırsal alandaki nüfusun artışını etkileyen aile planlaması kavramı doğurgan-

lığı doğrudan etkilediği gibi, anne sağlığı üzerindeki etkileriyle de ölüm üzerinde etkilidir.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün (2014) yaptığı bir araştırmaya göre Türkiye'deki aile planlaması kadınların hemen hepsi tarafından bilinmektedir. Yine aynı çalışmaya göre kadınların tamamına yakını en az bir modern yöntemden haberdardır. Aile planlaması kadınların sahip olmak istedikleri çocuk sayısı ve doğum yapacağı yaş ayarlanacağından, yaşama şansı az olan anomali bebeklerin veya düşük doğum ihtimalini azaltır. Gebelik ve doğumların yanında istenmeyen gebelikler önlenir. Aile planlaması ile anne sağlığı için risk oluşturan düşük sorunu çözülür (Coşar, 1998).

Aile planlamasının dışında, doğurganlık üzerinde etkili olan özel durumlar vardır. Özellikle sanayi sonrası toplumlarda kadının iş hayatına girmesi, kadının eğitim durumundaki değişimler ve evlilik yaşı, doğurganlığı etkileyen önemli faktörlerdir (Cutter, Renwich ve Renwich, 1985). Gerçekten de doğurganlığı etkileyen faktörler çeşitlidir. Doğurganlık çok sayıda ahlaki, ekonomik, entelektüel ve toplumsal motivasyon tarafından etkilenmektedir. Kadının toplumdaki yerinin değişmesi, evlilik ve çocuğa karşı yeni tavırlar edinilmesi, dinsel inançların etkileri, artan sekülerleşme, aile büyüklüğüne karşı tavırlar doğum oranlarını etkilemektedir (Tümertekin ve Özgüç, 2008). Bununla birlikte kentleşmenin kadınlara yeni bir yaşam tarzı sunarak, eğitime ve işgücüne katılım olanaklarını artırarak, kadının üzerindeki aile ve akraba baskısını azaltarak, kadınların çocuğa olan taleplerini azaltıcı bir etki yaptığı klasik demografik geçiş kuramının formüle edildiği zamanlardan bu yana bilinen bir gerçektir (Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2014).

Kır-kent ve bu ayrımların ortaya çıkardığı ekonomik ve kültürel özellikler dikkate alındığında farklı doğum ve ölüm oranları ortaya çıkmaktadır. Kültürel özellikler dikkate alındığında bu durumun doğumlara etkisi geleneksel olarak çocuk sahibi olmanın daha çok evlilikler vasıtasıyla gerçekleşmesinde kendini göstermektedir. Bilindiği gibi klasik anlamda kırsal yerleşmelerde yani tarıma dayalı ekonominin söz konusu olduğu sahalarda yüksek doğum ve ölüm oranları gözlemlenmektedir. Şehirsel alanlar ve sanayileşmiş alanlarda ise doğum ve ölüm oranları düşüktür. Örneğin dünyada en düşük doğurganlık ve ham doğum oranına sahip ülkeler, sanayileşmiş ve şehirleşmiş ülkelerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2008). Bununla birlikte anne

sağlığının kırsal yerleşmeler de kentler de olduğu yaygınlaşması ve aile planlamasının da kırsal alanda yaygınlık kazanması Türkiye gibi ülkelerde kır ve kent arasında gözlemlenen farklı doğurganlık oranlarının zaman içinde birbirine yaklaşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Türkiye’de ise 1950’li yıllar ile birlikte, kırsal yerleşim yerlerinde itici faktörlerin, şehirler de ise çekici faktörlerin etkisiyle kırsal yerleşmelerden şehirlere, ekonomik faktörlerin etkisiyle, yoğun bir iç göç hareketi başlamıştır. Şehirleşme olarak da tanımlanan bu olay, hızlı nüfus artışının kırsal alandaki baskısı sonucu meydana gelen iç göçlerle beslenerek, 1950 yılından itibaren Türkiye’de nüfusun kır ve kent dağılımında büyük değişimlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir (Sergün, 1993).

Ekonomik faktörler şehir yerleşmelerinde özellikle İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa gibi büyük şehirlerde sanayinin gelişmesiyle kırsal alanlardan nüfusu kendine çekmişlerdir. İç göçün etkisiyle bu büyüklükteki bir iç göç hareketine hazırlıklı olmayan kentsel yerleşim yerlerinde çarpık kentleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan gecekondulaşma olgusu ile birlikte kentsel alanlarda yaşayan nüfusun payı hızla artmış ve 1970’li yılların başında yüzde 48 seviyesine yükselmiştir (Koç, Eryut, Adalı ve Seçkiner, 2008). Kentsel alanlara göç eden kırsal nüfusun çıkış noktasındaki geçmiş doğurganlık seviyesinin ve daha sonra kentsel alanlarda yaşadıkları uyum süreci içindeki doğurganlık seviyesinin varış noktasına göre daha yüksek olması da kentsel yerleşim yerlerindeki nüfusun payının artmasına katkıda bulunmuştur.

Göç olgusu dışarıda bırakıldığında doğum ve ölümler ekseninde ülke veya bölgelerin demografik gelişimini açıklayan bazı teorik yaklaşımlar vardır. Bunlardan en bilineni “demografik döngü” veya “demografik geçiş” kuramıdır. Doğum ve ölümlerin nüfusa etkisini daha net anlamak için demografik döngü kuramı üzerinde durmakta yarar vardır.

Demografik döngü veya demografik geçiş olarak adlandırılan bu kuram, yüksek doğurganlık ve ölümlülük hızlarının hüküm sürdüğü bir durumdan ölüm hızlarının da düşmüş olduğu ve doğumların bilinçli olarak kontrol edildiği yeni bir duruma geçişi öngörmektedir (Yüceşahin,2011). Avrupa ülkelerinin deneyimlerinden yola çıkılarak geliştirilmiş olup başlıca dört aşamadan oluşmaktadır: (Tümertekin ve Özgüç, 2008; 237-338);

1) *Yüksek Doğurganlık Dönemi*: Sanayi öncesi, tarımın ve geleneksel yaşam tarzlarının egemen olduğu toplumların içinde bulunduğu nüfus gelişim aşamasıdır. Eğitimin yetersiz olması, erken evlenmeler ve sağlık hizmetlerindeki sorunlar yüzünden yüksek doğurganlıkları yüksek ölüm oranları izler. Bu dönemde uzun dönemli değişim azdır.

2) *İlk Yayılma Aşaması*: Yüksek doğurganlık ve azalan ölümlerle ayırt edilir. Sanayileşme ile birlikte toplum yavaş yavaş modernleşmeye başlar. Gıda arzının ve sağlık koşullarının düzelmesi doğal olarak nüfus artışına neden olur.

3) *Geç Yayılma Aşaması*: Doğurganlıkta azalma belirlemekle birlikte, ölüm oranlarının da düşmesi sonucu olarak nüfus artışı önemini korumaktadır. Sanayileşme ve modernleşme tarımda daha az işgücüne duyulmasıyla şehirlere doğru göçler başlar. Geleneklerden uzaklaşma, eğitim düzeyinin yükselmesi ve daha az çocuk sahibi olma arzusuyla, nüfusun sayısal artışı sürdüğü halde, hızı bir önceki döneme göre azalmıştır.

4) *Doğurganlık Dönemi* ise düşük doğurganlık-düşük ölüm oranları ve çok düşük nüfus artış oranlarıyla kendini belli eden dönemdir. Toplumun tamamen modernleşmesi ve sanayileşmesinde olgunluğa erişilmesine toplumsal ve ekonomik kalkınmanın da eşlik etmesi demografik geçişin tamamlanmasını güçlendirir. Artık çok az insan doğrudan tarımla uğraşırken nüfusun üçte ikiden fazlası şehirseldir. Doğum oranları neredeyse ölüm oranları düzeyine erişmiştir. Toplam nüfustaki artış ya çok azdır veya hiç yoktur (Tümertekin ve Özgüç, 2000, 237-338).

2.1.3. Koruma Alanları ve Nüfus Modelleri

Daha önce de belirtildiği gibi koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketleri Amerikalı ve Avrupalı gerek sosyal bilimciler gerekse doğa ve çevre korumacılar tarafından artan bir şekilde tartışılmaktadır.

Koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketlerinin hangi süreçler sonucunda gerçekleştiğini ise ilk kez Scholte ve de Groot (2010), açıklamaya çalışmıştır. Yazarlar, nüfustaki artışı göç olgusuyla açıklayan üç model önermişlerdir. Bunlar;

1) *Sınır kuşatıcılık (Frontier engulment)*,

2) *Çekicilik (Attraction)*

3) *Rastlantısal (Incidental) modeldir.*

Yazarların, örnekler vererek açıkladıkları bu modellerle ilgili Türkiye’de coğrafya alan yazınında yapılan çalışmaların, (Arı, 2009; Arı ve Hurley, 2011) göze çarpan sınırlılığı dikkat çekicidir. Teorik bir altyapı oluşturarak konunun ve araştırma probleminin daha iyi anlaşılması için adı geçen modeller üzerinde durulması gerekmektedir. Nitekim Joppa ve diğerleri (2010) anılan yazarlar tarafından öne sürülen modellerin korunan alanların çevresindeki nüfus hareketlerine yeni bir teorik boyut getirdiğini dile getirmişlerdir. Bununla birlikte her bir modelin belirlenmesi korunan alanların çevre çevresindeki nüfus hareketlerinin hangi süreçlerin sonucunda ortaya çıktığının anlaşılmasını sağlayarak biyoçeşitliliğin ve diğer kaynak değerlerinin korunmasında yaşanan sorunların çözülmesine önemli katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Söz konusu modeller, ilgili literatürün içerik analizine tabi tutulmasıyla ortaya konulmuştur. Bunlardan üzerinde en çok tartışılanı, koruma alanlarının çekici unsurlarının ortaya çıkardığı bir nüfus hareketi olan Çekicilik (Attraction) modelidir. Nitekim Wittemyer ve diğerleri (2008)’nin daha önce zikredilen çalışması da bu model için bir veri kaynağı olmakla birlikte çekicilik modelinin en iyi ampirik örneklerinden birini temsil ettiği düşünülebilir. Çizelge 3’te Wittemyer ve diğerleri (2008)’ne göre koruma alanlarının çevresine gerçekleşen nüfus hareketlerinin çekici ve itici faktörleri yer almaktadır.

Bir koruma alanı, mevcut doğal kaynaklarının hala zarar görmediği uzak bir bölgede kurulur. Ancak daha sonra bir sınır kuşatıcısı tarafından kontrol altına alınır. Bu durum genellikle ormancılık faaliyetleri, tarımsal faaliyetler veya hayvancılık faaliyetleri marifetiyle meydana gelir. Scholte ve de Groot (2010) bu nüfus hareketini sınır kuşatıcılık modeli olarak adlandırmışlardır. Amazon’daki ormansızlaşma bu modelin tipik bir örneğidir. Koruma alanının kenarındaki nüfus ilk başlarda söz konusu sektörlerde çalışanların kaynakları kuşatmasıyla kendini gösterir; ancak daha sonra ormancılık faaliyetleriyle ormansızlaşan, tarımsal üretim için elverişli hale gelen alanlara çiftçilerin yerleşmesi diğer bir nüfus hareketi olarak gözlenir.

Çekici Faktörler	İtici Faktörler
-Yabancı yardımlar ve entegre koruma ve kalkınma projeleri (Okullar ve hastaneler) -İş imkânları (yönetim pozisyonları ve turizm) -Gelişmiş ekosistem hizmetleri (orman ürünler, yiyecek ve halk tıbbı) -Pazara ulaşım (yol altyapısı) -Güvenlik (güvenlik görevlileri ve hükümet yetkilileri)	Arazi kullanım kısıtlamaları. Doğal yaşam çatışmaları (hayvancılık ve tarımsal üretim). Yetkililerle, hükümetle veya kırsal güçlerle çatışma. Kültürel yozlaşma ve yaşam maliyetinin turizmle birlikte artması. Şehir merkezlerinden izolasyon.

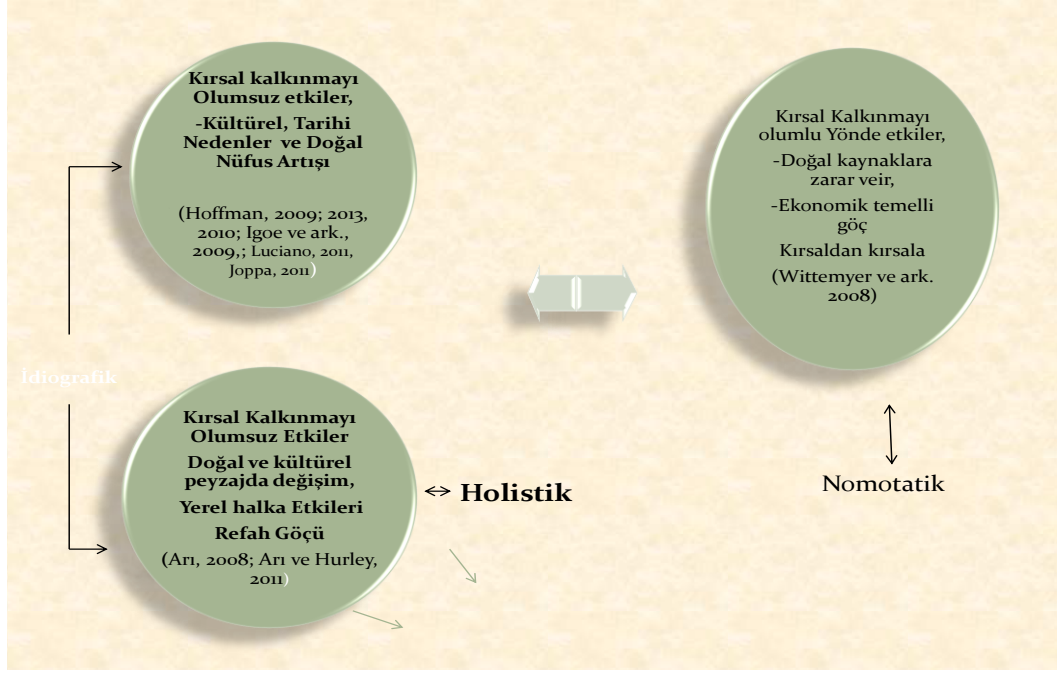
Çizelge 3. Wittemyer ve diğerleri (2008)'e Göre Koruma Alanlarının Çevresine Gerçekleşen Nüfus Hareketlerinin Çekici ve İtici Faktörleri

Rastlantısal model ise koruma alanının kendi doğal zenginliklerinden kaynaklanmayan bir nüfus hareketidir. Koruma alanının yer aldığı bölge çatışmaların ve salgın hastalıkların sebebiyet verdiği nüfus azalmalarıyla veya mülteci akınlarının olduğu bir bölge olarak, uzak bölge olmasının avantajıyla nüfus artışlarının meydana geldiği bir bölge olabilir (Scholte ve de Groot. 2010). Bu modele en iyi örneklerden biri İnka medeniyetine ait pek çok unsur barındıran, UNESCO' nun dünya mirası sit alanı listesine aldığı, Peru'nun sembollerinden biri olan *Machu Picchu* (yaşlı dağ) tarih koruma alanıdır (UNESCO, 2014). Söz konusu alanın yer aldığı şehir (Cuzco) Peru'nun endüstriyellemesine bağlı olarak, 1940'ların sonunda yapımına başlanan tren yolunda çalışan işçiler ve onların aileleriyle nüfus artışlarına sahne olmuş, 1998 de ise Aobamba Nehrindeki taşkından kaçan insanlar *Machu Picchu* koruma alanının yakınındaki alana (Santa Teresa) yerleşmişlerdir (Luciano, 2011).

2.1.4. Kırsal Kalkınma ve Koruma Alanları

Ekosistemi ve diğer kültürel kaynak değerlerini koruma politikaları, koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketleri dikkate alınmaksızın uzun vadede yerel ölçekli önemli sorunlar ortaya çıkaracak ve koruma politikalarının verimliliğini tartışmaya açacaktır. Bu sorunların bir kısmı daha önce de bahsedildiği gibi doğal bir kısmı ise kültürelidir. Bununla birlikte Çizelge 4'ten görüleceği gibi özellikle 2000'li yıllardan sonra kırsal kalkınma ve çevre koruma faaliyetleri birbirlerini kapsayan kavramlar haline gelmiştir. Yani kırsal kalkınma olmaksızın özellikle milli parklar

gibi çok bileşenli alanlar ile çevre korumacılık faaliyetleri birbirinden ayrılamayan, aksine yerel halkın refah seviyesini arttırma hedefi dikkate alındığında birbirlerini tamamlayan kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Ancak koruma alanları ve kırsal kalkınma arasındaki ilişkiyi açıklamadan önce koruma alanları ve nüfus hareketleri arasındaki ana yaklaşımlar üzerinde durmakta yarar vardır.

Şekil 4. Koruma Alanlarının Çevresine Nüfus Hareketlerine Kuramsal Yaklaşımlar

Koruma alanlarının çevresinde gerçekleşen nüfus hareketleri iki temel yaklaşımla ele alınmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki geniş ölçekli veri setleriyle söz konusu alanların çevresinde, diğer kırsal alanlara göre nüfusta bir artış gözlemlendiğini, bu durumun koruma alanlarına yapılan ulusal ve uluslararası yardımlarla kırsal nüfus için bir cazibe merkezi olduğu görüşünü savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre koruma alanları kırsal kalkınmayı olumlu yönde etkilemekte; ancak artan nüfusla birlikte biyoçeşitlilik üzerinde baskı oluşmakta, doğal peyzajda da değişiklikler meydana gelmektedir (Wittemyer ve diğerleri, 2008; Radloff ve diğerleri 2010).

Diğer bir yaklaşım ise geniş ölçekli veri setlerinin koruma alanlarının çevresinde gerçekleşen nüfus hareketlerinin gerçek nedenini vermekten uzak olacağını, söz konusu alanlardaki nüfus hareketlerinin yerel ölçekte anlaşılmayı gerektiren tarihi, kültürel ve siyasal süreçlere bağlı olarak kendi içinde farklı nedenlerle açıklanmayı gerektirdiğini savunmakta (Hoffman ve diğerleri, 2011; Joppa, 2012; Lucia-

no, 2011; Joppa ve diğeri 2009) veya küçük ölçekli durum çalışmalarıyla koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketlerinin sosyal nedenlerini ortaya koymaktadırlar (Arı, 2009; Arı ve Hurley, 2011; Luciano, 2011; Hoffman ve diğeri, 2011).

Bu yaklaşıma göre, koruma alanlarının çevresinde nüfus hareketleri söz konusu olsa dahi bunun gerçekten koruma alanının kendisinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını ve söz konusu nüfus hareketlerinin gerçek nedenlerini anlamak küçük ölçekli durum çalışması gerektirmektedir. Bu yaklaşım, nüfus hareketleri sonucu ortaya çıkan sosyal ve çevresel sorunlara dikkat çekmesi açısından önem taşımaktadır. Nitekim bu yaklaşımın önemli temsilcilerinden biri olan Joppa (2012) koruma alanlarının çevresinde gerçekleşen nüfus hareketlerinin nüfustaki artış veya azalma tartışmaları dışında asıl sorunun doğal nüfus artışları da dâhil söz konusu nüfus hareketlerinin yerel halkı nasıl etkilediğini anlamının önemine vurgu yapmaktadır. Çünkü ona göre neoliberal koruma politikaları biyoçeşitliliği koruma amacı dışında kırsal kalkınmayı şekillendiren bir potansiyele sahiptir.

Wittemyer ve diğeri (2008) daha önce bahsedilen çalışmada Afrika ve Latin Amerika'da yer alan 306 koruma alanını ele almışlar ve yoğun tartışmalara neden olan şu hipotetik sonuçları ileri sürmüşlerdir;

-Söz konusu sahaların çevresindeki kırsal alanlar yapılan ulusal ve uluslararası yardımlarla diğer kırsal alanlara göre cazip yerleşim alanları haline gelir,

-Nüfus bu alanlarda diğer kırsal alanlara göre iki kat hızlı artar,

-Koruma politikaları kırsal kalkınma açısından olumlu ancak biyoçeşitlilik açısından olumsuz sonuçlar doğurur.

Wittemyer ve diğeri (2008)'ne indeksli dergilerde yer alan 6 makalede doğrudan eleştiri getirilmiştir. Bu eleştirileri ise şu şekilde sıralamak mümkündür:

-Geniş ölçekli veri setleriyle yapılmış olması,

-Ekonomik determinizm,

-İnsansız koruma politikalarını destekleyen çıkarımlar,

-Koruma pratiklerinin yerel halka ekonomik etkisinin yanlış açıklanması.

Çizelge 4, Koruma politikalarına bakış açısının zaman içinde nasıl bir evrim geçirdiğini göstermektedir. Özellikle yerel halkın koruma pratiklerinde bir paydaş olduğu, onların katılımcı yönetim tarzıyla yaşam standartlarının iyileştirilmesinin de amaçlandığı görülmektedir. Koruma alanlarının yönetiminin ilk başlarda sadece parkı ziyaret edenlere hizmet eden bir özellik taşıması zamanla içine yerel halkı da alan ve özellikle 2000’li yılından sonra ortaya çıkan modelde yöntemin amacının *sosyal, ekonomik ve ekolojik değerlerin, ekosistem hizmetlerinin sürdürülme motivasyonu*yla yönetilmesi yaklaşımı bir taraftan sürdürülebilirliği önceleyen ve bununla birlikte koruma pratiklerine kırsal kalkınmayı prensip haline getiren bir boyut kazandırmıştır. Aslında koruma alanları hiçbir zaman kırsal kalkınma amacıyla kurulmadığı halde günümüz koruma politikalarında yoksulluğun azaltılması, yerel halkın yaşam kalitesinin artırılması açısından artan bir şekilde beklentiler oluşturmuştur (Mansourian ve diğerleri, 2008).

Çizelge 4’te görülen insan kullanımı ve çevre alanlarla bağlantı yaklaşımında önceleri yalıtılmış bir ada olarak görülen söz konusu sahaların zaman içinde çevreyle olan ilişkisi ekolojik bir ağın bütünselliğinin dışına çıkarak çok paydaşlı yerel ve bölgesel aktörleri de barındıran ekonomik bir yapıya dönüştürülmüş, nitekim 2000’li yıllardan sonra “*Milli ekonominin ve sektörel planların bir parçası olarak görülür. Bunlar: Arazi kullanımı, iklim değişimi, enerji, sosyal gelişme, hastalıklarla mücadele, ulaşım ve altyapı planlamalarıdır.*” yaklaşımı önem kazanmıştır. Bu kapsamda koruma alanları daha özel olarak ise milli parklar yalıtılmış bir ada olmaktan öte alt yapı hizmetleriyle, ulaşım imkanlarıyla ve kendilerine özgü doğal ve kültürel kaynaklarıyla Wittemyer ve diğerleri(2008)’nin hipotetik önermelerinde olduğu gibi kırsal nüfus için birer çekim alanı haline gelmişlerdir. Ancak konunun kırsal kalkınma boyutunu aşan, kırsal kalkınmayı teorik olarak farklı noktalara getiren yönlerde mevcuttur.

Kırsal alanlardaki ekonominin ve yaşam standartlarının geliştirilmesi kırsal kalkınmanın temel amaçlarından biridir. Örneğin AB kırsal kalkınma politikasının¹ üç ana hedefi vardır ve bu hedefler üç temel yaklaşımla gerçekleştirilecektir. Bu yaklaşımlar (Doğan ve Akşahin, 2011)

---

¹AB’nin kırsal kalkınma politikalarının ana yapısı Kırsal Kalkınma Avrupa Tarımsal Fonu (KKATF) ile desteklenen kırsal kalkınma hakkında 1698/2005 sayılı 20 Eylül 2005 tarihli Konsey Tüzüğü ile düzenlenmiştir (Doğan ve Akşahin, 2011).

- 1) Tarım ve ormancılık sektörünü rekabeti geliştirmek,
- 2) Çevreyi ve kırsal alanları iyileştirmek,
- 3) Kırsal alanlardaki hayat kalitesini iyileştirmek ve kırsal ekonominin çeşitlendirilmesini teşvik etmek şeklinde ifade edilmektedir.

Üzerinde durmamız gereken bir diğer önemli konu da kırsal kalkınma ve eko turizm arasındaki ilişkidir. Kırsal kalkınmanın araçlarından biri olarak görülen eko turizm faaliyetleri koruma alanlarının çevresine gerçekleşen nüfus hareketlerinin önemli bir tetikleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eko turizm, daha önce var olmayan bir sosyal ilişki kalıbı yaratması bakımından önemli etkilere sahiptir. Genellikle arazi kullanım haklarında değişikliklere neden olduğu gibi aslında ekolojik değildir. Ancak ısrarla koruma politikalarının ve kalkınmanın stratejik bir parçası olarak görülür (West ve diğerleri, 2006). Bununla birlikte Eko turizmin korunan alanların çevresindeki nüfus hareketlerine etkisi her şeyden önce bu faaliyete katılan insanların geçici ikametgâhlarının zamanla daimi yerleşmelere dönüşmesidir. Örneğin Andam ve diğerleri (2009) turizm faaliyetlerinin sağlayacağı iş imkânları, yatırımlar, beşeri ve fiziki sermayenin ulusal ve uluslararası kuruluşlarca sağlanması ve eko sistem hizmetlerinin devamlılığının koruma alanlarının çevresindeki nüfusun refah seviyesini artıracakını dile getirmişlerdir.

8. Kalkınma planında da, koruma alanlarının önemine eko turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından yaklaşmış yine uluslararası bir kuruluş olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ise eko turizm yerel halkın sürdürülebilir geçim kaynağı olarak değerlendirilmiş, söz konusu faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amaç olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) alt kuruluşu olan Dünya Koruma Gözlemeleme Merkezi (WCMC) ve IUCN da eko turizmi, yerel halkın kalkınması için özellikle milli parkların amaçları arasında saymaktadır (UNDP, 2004).

Temel Özellikler	Klasik Model (1800'lerin ortası-1970'ler)	Modern Model (1970'ler -2000'ler arası)	Mevcut Model (2000'lerden sonra)
Koruma alanlarının kurulmasındaki mantık	Her türlü üretim yasaklanır.	Sosyal, ekolojik ve ekonomik uyum.	Kritik öneme sahip yaşam kaynaklarının devam ettirilmesine dayalı bir sistem vardır.
Koruma alanlarının amacı	Özel olarak fonksiyonel değerlerden çok bilimsel değerler için kurulur.	Bilimsel, ekonomik ve kültürel nedenlerden kurulur.	Ekosistem hizmetlerini desteklemek ve iklim değişimine adaptasyon, direnç, etkileri azaltmak için kurulur.
Yönetim amacı	Genellikle parkı ziyaret edenler için yönetilir.	Yerel halk için yönetilir.	Sosyal, ekonomik ve ekolojik değerlerin, ekosistem hizmetlerinin sürdürülmesi motivasyonu ile yönetilir.
Doğal yaşamın koruma alanlarının yönetimindeki yeri	Doğal yaşamın kendisi için bir değerdir.	Doğal yaşamın ekolojik ve kültürel önemi geniş ölçekte el değmemiş alanlar olarak ön plandadır.	El değmemiş alanlar ve bozulmuş sahaların iyileştirilmesi ekosistem fonksiyonlarının sürdürülmesi ön plandadır.
Yönetim aktörleri	Merkezi hükümet tarafından yönetilir.	Merkezi hükümet ve yerel topluluklar tarafından yönetilir.	Çok paydaşlı ve farklı yönetim modelleriyle yönetilir.
Koruma alanlarının finansmanı	Merkezi hükümet tarafından finansmanı sağlanır (yıllık bütçeden pay alır)	Pek çok paydaş tarafından finanse edilir (Çift taraflı bağışlar, kurumlar, NGO's).	lokal ve ulusal ekonomilerle inovasyonun sağlandığı finansal bir mekânizmaya yönetilir.
Planlama	Yerel insanları çıkarma.	Yerel insanlar ile bazen onlar için yapılır.	Çeşitli sektörlerden pek çok paydaş tarafından ve onlar için yapılır.
İnsan kullanımı ve çevre alanlarla bağlantı	Ada olarak görülür. Kendisini çevreleyen alanlardan ve beşeri faaliyetlerden tamamen izole edilmiştir.	Ekolojik bir ağız bütünselliği içinde görülür.	Milli ekonominin ve sektörel planların bir parçası olarak görülür. Bunlar: Arazi kullanımı, iklim değişimi, enerji, sosyal gelişme, hastalıklarla mücadele, ulaşım ve altyapı planlamalarıdır.
Koruma alanlarının varlık değeri	Milli bir değer olarak görülür.	ilgi ve toplumsal bir varlık değeri olarak görülür.	Ekolojik, sosyal ve ekonomik olarak her seviyeden bir değer olarak görülür.
Yönetim planlamasının sınırları	Doğa bilimciler tarafından, kısa dönemli yönetilir.	Doğa ve sosyal bilimciler tarafından orta vadeli planlamalarla yönetilir.	Disiplinler arası profesyoneller tarafından uzun dönemli planlamalarla yönetilir.

Çizelge 4. Koruma Politikalarında; Klasik, Modern ve Ortaya Çıkan Model

Kaynak: Ervin, J., N. Sekhran, A. Dinu. S. Gidda, M. Vergeichik ve J. Mee (2010).

Nitekim 8. Kalkınma Planında Türkiye'deki milli parklar gibi koruma alanlarının artırılması hedef olarak belirlenmiş, dokuzuncu kalkınma planında ise söz konusu alanların azlığına vurgu yapılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2014). Son kalkınma planı olan 10. kalkınma planında ise ilk kez biyoçeşitliliği koruma, erozyonla mücadele gibi doğa koruma amacı dışında kırsal kalkınma kavramı öne çıkmış, kırsal kalkınmanın bir aracı olarak görülen korunan alanların içindeki ve çevresindeki köylülerin refah seviyesinin artırılması için koruma alanlarının önemi üzerinde durulmuştur. Koruma alanları bu açıdan söz konusu sahaların refah seviyesinin geliştirilmesi için yürütülecek politikaların bir parçası olarak görülmüştür.

Koruma politikalarındaki temel yaklaşımların zaman içindeki evriminin bilinmesi nüfus hareketlerinin daha net bir şekilde anlaşılması için önem taşımaktadır. Çizelge 4, geçmişten günümüze koruma politikalarındaki temel yaklaşımları göstermektedir. 1970'li yıllara kadar çevresinden ve her türlü beşeri faaliyetlerden yalıtılmış bir ada olarak görülen koruma alanları, 2000'li yıllardan sonra milli ekonomilerin ve sektörel planlamaların bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır.

Özellikle ekonomik, teknolojik ve yönetim mekanizmalarının güncelleştirilmesi, biyoçeşitliliğin avantajlarının yaygınlaştırılması ulusal ve uluslararası ölçekte en çok dikkat çeken konular haline gelmiştir. Bu tartışmalar aynı zamanda paralel olarak yeni sosyal hareketlerin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştur (Escobar, 1998). Gerçekten de koruma alanları biyolojik çeşitliliğin ve diğer doğal kaynakların korunması dışında ulusal ekonominin bir parçası ve kırsal kalkınmanın araçlarından biri olarak görülmesi, 1970'li yıllara kadar uygulanan insansız koruma politikalarında olduğu gibi önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi koruma alanlarının çevresinde meydana gelen nüfus hareketleri, mevcut koruma politikalarının; biyoçeşitliliğe, doğal peyzaja ve kırsal kalkınmaya yani yerel halka etkileri açısından son yıllarda ortaya çıkan bir diğer önemli tartışmadır.

Koruma alanları ve kırsal kalkınma arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak için kırsal kalkınma kavramı üzerinde durmakta yarar vardır. Kırsal kalkınmayı (DPT, 2000'den aktaran Bakırcı, 2007);

-Ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreç,

-Evrensel ölçütler, eşitlik ve denge (adalet) ilkeleri ile geliştirilmiş yaşam düzeyi

- Kırsal toplumun ülke genişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay alması,
- Kırsal emeğin üretken olduğu ve hakların aldığı istihdam biçimi,
- Kaynakların daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşılarak geliştirilen yaşam düzeyi,
- Kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesi,
- Kırsal toplumun yaşamının modernizasyonu,
- Kent/kır ayrışımının azaltılması,
- Kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınması gibi unsurları içinde barındıran ve olguyu daha geniş bir perspektifte taşıyan yaklaşımlar bulunmaktadır.

Koruma alanları, kırsal kalkınma ve nüfus hareketleri arasındaki temel ilişki kırsal alanlarla şehirsal alanlar arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıkları en aza indirerek, onların yaşam standartlarını yükseltmek böylelikle bu bölgelerde yaşayan insanların şehirlere doğru göç etmesini engelleme amacıyla aranmalıdır. Gerçekten kırsal kalkınma ile kent ve kır arasında mevcut sosyal, ekonomik ve kültürel dengesizlik şehirlere doğru bir göç hareketlerinin meydana gelmesine sebebiyet vermektedir. Bu açıdan bakıldığında kırsal kalkınmanın göçü engelleyen bir misyonu olduğu görülmektedir.

Bu açıdan koruma politikalarında, kırsal kalkınma ve eko turizm arasındaki sıkı bir ilişki olduğu görülmektedir. Teorik olarak milli parklar eko turizm faaliyetlerinin gelişmesiyle kırsal kalkınmaya olumlu etkilerde bulunmaktadır. Kırsal kalkınma bağlamında eko turizm kavramı, üç temel yaklaşımı barındırmaktadır: Doğa koruma, kırsal kalkınma ve sürdürülebilirlik. Eko turizmin, çevreye ve kırsal kalkınmaya yaklaşımı ise genel olarak şöyledir (Fennel, 2003; Wearing ve Neil, 1999'dan aktaran Akgül ve Erol, 2011);

- Doğal kaynağı bozmadan, minimum olumsuz çevresel etkiyi içermelidir,
- Yerel halkın kültürüne minimum etkiyi, maksimum saygıyı içermelidir,
- Alana gelen turistlere maksimum rekreasyonel tatmin sağlanmalı, eğitsel faaliyetler içermelidir,

-Doğal evre ile doğrudan bir deneyim içermelidir,

-Sosyal, ekonomik, bilimsel, yönetimsel ve politik açılardan yaban hayatına ve çevreye yararlı olmalıdır.

Kırsal kalkınma ve milli parklar arasındaki ilişki yalnızca eko turizm faaliyetleriyle sınırlı değildir. Her hangi bir saha milli park ilan edildikten sonra uluslararası yardımlar, alt yapı hizmetleri, eğitim, güvenlik ve sağlık hizmetlerinin söz konusu alanlara yapıldığı görülmektedir.

Özellikle Avrupa Birliği kırsal alanda yaşam standartlarının yükseltilmesi ve gelir kaynaklarının çeşitlendirilmesi ile daha geniş bir kırsal kalkınma yaklaŐımının hayata geçirilmesini hedeflemektedir (Dıraor, 2008). Konunun yerel, ulusal ve bölgesel ölçekte milli parklar ve kırsal kalkınma arasında özellikle ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve alt yapı hizmetlerinin geliştirilmesi bağlamında değerlendirildiği görülmektedir. Ekonomik faaliyetlerin çeŐitlendirilmesinde ise, kırsal alanlarda alternatif turizm faaliyetlerini, özellikle eko turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi amaçlanmakta, bu açıdan eko turizm nc sektörlerden biri olarak görülmektedir (eken ve diğerleri, 2007). Nitekim Avrupa Birliği dışında, Türkiye’de de milli parklarda eko turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2.2. İlgili Araştırmalar

2.2.1. Konunun Dünya Literatüründeki Durumu

Koruma alanlarındaki nüfus hareketlerine ilişkin literatürün iki ana hat üzerinden geliştiği görülmektedir. Genel olarak her iki yaklaşım da az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilen çalışmalara dayanmakta olup, korunan alanların çevresinde bir nüfus hareketi olduğunu kabul etmekle birlikte yaklaşımda önemli farklılıklar göstermektedirler. Bunlardan ilki; yerel halkın, yapılan ulusal ve uluslararası yatırımlarla ve eko turizm gibi alternatif faaliyetlerle refah seviyesinin arttığını; ancak koruma alanlarının çevresinde korunan alanların çekici özelliklerinden kaynaklanan kırsal nüfus artışıyla doğal peyzajın bozulduğu ve kaynaklar üzerinde baskı oluŐtuđu konusunda birleşmektedir (Wittemyer ve diğerleri, 2008; Radeloff ve diğerleri 2010; Andam ve diğerleri 2009).

Diğer bir yaklaşımsa bu tür bir genellemenin global ölçekli veri setleriyle mümkün olmadığını, yerel ölçekte sosyal faktörlerin görülmesini engelleyeceğini ve kırsal kalkınmanın araçlarından biri olarak görülen eko turizm gibi faaliyetlerin kırsal kalkınmaya hiçbir etkisi olmadığını aksine yerel halkı olumsuz etkilediğini ve doğal kaynaklara zarar verdiğini savunmaktadır (Joppa ve diğerleri 2009; Hoffman ve diğerleri, 2011; Joppa, 2012; Arı ve Hurley 2010; West ve diğerleri, 2006). Bu yaklaşım, gerek koruma politikalarının gerekse koruma alanlarıyla ilgili araştırmaların, sosyal etkileri göz ardı eden yaklaşımlar ortaya koymaları nedeniyle önemli eksiklikler taşıdığı görüşünde birleşmektedir.

Her bir yaklaşım doğa ve çevre koruma politikalarındaki boşluklara işaret etmeleri açısından önem taşımakta olup söz konusu politikaların pratikte başarılı olması için koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketlerinin dikkate alınması gerektiğine dikkat çekmektedirler. Ancak korunan alanların çevresine göçün nasıl bir mekânizmayla gerçekleştiği, söz konusu alanların çevresinde gözlenen nüfus artışlarının temel nedenleri, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Wittemyer ve diğerleri (2008) daha önce bahsedilen çalışmalarında 45 Afrika ve Latin Amerika ülkesindeki 306 koruma alanının 10 km çevresindeki nüfus hareketlerini ele almıştır. Nüfusun koruma alanlarının kenarında kırsal alanlardan neredeyse iki kat daha fazla artmakta olduğu, söz konusu artışın da göçlerle gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu durumun temel nedeni ise, çekici faktörlerin etkisiyle kırsal alanlardan koruma alanlarının gelişen kamu hizmetleri nedeniyle bir başka kırsal alana yani koruma alanlarının çevresine doğru gerçekleşen çekici faktörlerle açıklamışlardır.

Wittemyer ve diğerleri (2008) koruma alanlarında nüfus hareketlerini belirleyen çekici ve itici faktörler olarak şekil 4'ü dikkate almışlardır. Gerçekten de ilgili literatürde pek çok çalışmada çekici faktörler yerel halkın, refah seviyesini artırıp koruma alanlarının çevresinde nüfus artışlarına neden olurken olarak göze çarpan aynı zamanda şekil 4'te gösterilen itici faktörlerden de etkilenmektedirler.

Çekici faktörlerin ortaya çıkardığı nüfus hareketlerine bir diğer örnek, Radloff ve diğerleri (2010)'nin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki koruma alanlarının çevresindeki yapılaşmayı ve bunun bir sonucu olarak doğal peyzajdaki değişimi ampirik olarak ortaya koydukları durum çalışmadır. Bu çalışmada 1940'tan 2000 yılına kadar, koruma alanlarının çevresindeki yapılaşmanın ülke ortalamasının üze-

rinde olduğu ve 1990'lar boyunca 28 milyon yerleşme biriminin koruma alanlarının 50 km çevresinde ortaya çıktığı belirlenmiştir. Eğer gerekli tedbirler alınmazsa 2030 yılına kadar 17 milyon yerleşim biriminin bu sayıya ekleneceği vurgulanmıştır.

Her iki çalışmada da doğal peyzajdaki değişimin ana aktörleri, göçlerle dışarıdan söz konusu alanların çevresine gelen nüfustur. Gerek Radeloff ve diğerleri (2010) ve gerekse Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin çalışmalarındaki ortak kaygı koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketlerinin doğal kaynaklara zarar vererek sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilemesidir. Ancak her iki çalışma da geniş kapsamlı çalışmalar olmaları ve bu nüfus hareketlerinin yerel halka olumsuz etkilerini göz ardı etmeleri açısından önemli eksiklikler içermektedirler. Örneğin daha sınırlı bir alanı kapsayan durum çalışmasında Arı ve Hurley (2010) yerli nüfusla dışarıdan gelen nüfusun yer değiştirmeye başladığını belirttikten sonra, doğal peyzajdaki değişimi vurgulamışlardır. Kazdağı Milli Parkı çevresindeki nüfus hareketlerini konu alan bu çalışmada, planlama aşamasında alanda yaşayan insanların çevreleriyle olan geleneksel ilişkilerinin dikkate alınmadığı; onların ekonomik ve sosyal kayıplarının hesap edilemediğini; bunlarla ilgili istek ve ihtiyaçların göz ardı edildiği saptanmıştır.

Koruma politikalarının, 10. Kalkınma Planında da değinildiği gibi, bir amacı da kırsal kalkınmaya katkıda bulunarak yerel halkın refah seviyesini yükseltmektir. Ancak Arı ve Hurley (2010) in söz konusu çalışması, aksine söz konusu nüfus hareketleriyle yerel halk arasında önemli sorunların ortaya çıktığını ve dağın yerel düzeydeki öneminin azaldığı sonucunu göstermiştir.

Kırsal kalkınmanın araçlarından biri olarak görülen eko turizm faaliyetleri koruma alanlarının çevresine gerçekleşen nüfus hareketlerinin önemli bir tetikleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Eko turizm, daha önce var olmayan bir sosyal ilişki kalıbı yaratması bakımından önemli etkilere sahiptir. Genellikle arazi kullanım haklarında değişikliklere neden olduğu gibi aslında ekolojik de değildir. Ancak ısrarla koruma politikalarının ve kalkınmanın stratejik bir parçası olarak görülür (West ve diğerleri, 2006). Örneğin Andam ve diğerleri (2009) turizm faaliyetlerinin sağlayacağı iş imkanları, yatırımlar, beşeri ve fiziki sermayenin ulusal ve uluslararası kuruluşlarca sağlanması ve eko sistem hizmetlerinin devamlılığının koruma alanlarının çevresindeki nüfusun refah seviyesini artıracaklarını dile getirmişlerdir. 8. Kalkınma

planında da, koruma alanlarının önemine eko turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi açısından yaklaşmış yine uluslararası bir kuruluş olan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından ise eko turizm yerel halkın sürdürülebilir geçim kaynağı olarak değerlendirilmiş, söz konusu faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amaç olarak belirlenmiştir (UNDP, 2012). Benzer şekilde Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) alt kuruluşu olan Dünya Koruma Gözleme Merkezi (WCMC) ve IUCN da eko turizmi, yerel halkın kalkınması için özellikle milli parkların amaçları arasında saymaktadır (UNEP, 2012).

Eko turizmin korunan alanların çevresindeki nüfus hareketlerine etkisi her şeyden önce bu faaliyete katılan insanların geçici ikametgâhlarının zamanla daimi yerleşmelere dönüşmesidir (Arı, 2009). Nüfus hareketlerinin yukarıda zikredilen etkileri dikkate alındığında bu durum, ulusal kaynakların ve uluslararası devasa yardımların, gerek kırsal kalkınmayı sağlamak gerekse biyoçeşitliliği korumak bir yana tersine bir sonuç doğuracaktır, bu açıdan koruma politikalarındaki bu kritik boşluk dikkate alınmadan kırsal kalkınma ve biyoçeşitliliği korumak mevcut durumda gerçekçi görünmemektedir. Wittemyer ve diğerleri (2008)'de bu durumu görmemişlerdir. Onlar, Küresel Çevre Fonu'nun (GEF) ve paydaşlarının 1996 yılından 2006 yılına kadar biyoçeşitliliği koruma adına yapılan 2 milyar dolarlık desteklemelerle gelişen altyapı hizmetlerinin bir sonucu olarak koruma alanlarının çevresindeki kırsal nüfusta bir artış meydana geldiğini belirtmekle yetinmişlerdir.

Koruma alanlarındaki nüfus hareketlerinin yerel halka etkilerini ve sosyal nedenlerin önemini belirten çalışmalar, Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin çalışmasına getirilen önemli bir eleştiri mahiyeti taşımaktadır. Söz konusu çalışmalar adı geçen yazarların küresel ölçekli veri setleriyle yerel özelliklerin anlaşılamayacağını yalnızca çekicilik modeline bağlı olarak bir nüfus artışı olduğunu ileri sürmenin sosyal nedenlerin görülmesini engelleyeceği, bu durumun daha doğru anlaşılması için koruma politikası yapan kurumların sosyal bilimcilerle daha yakın çalışarak koruma alanlarındaki nüfus dinamiğini böylelikle daha doğru anlayacaklarını belirtmişlerdir (Hoffman ve diğerleri, 2011).

Gerçekten de yalnızca çekici faktörlerin etkisiyle, nüfus hareketlerini açıklamak önemli eksiklikler içermektedir. Örneğin koruma alanlarının çevresindeki kırsal nüfusta gözlenen artış sadece göçlerle gerçekleşmemektedir, bu durum dünya ölçe-

ğindeki bir artışın doğal bir sonucudur (Joppa, 2009). Bununla birlikte doğal nüfus artışı ve söz konusu alana doğru gerçekleşen göçler dışında, saptanması daha zor olan durum; yerel kırsal nüfusun, dışarıdan gelen ve ekonomik seviyesi daha iyi olan bir nüfusla arazi sahiplerinin el değiştirmesi yoluyla yer değiştirmesidir (Arı ve Hurley, 2010). Bu açıdan gerek Andam ve diğerleri (2009)'nin gerekse Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin ileri sürdüğü gibi koruma politikalarının yerel halkın refah seviyesini arttırmadığı görülmektedir. Örneğin, Arı (2009) eko turizm faaliyetlerine katılanların, kaynak değerlerinin bilincinde bile olmadıklarını, doğal kaynakların eko turizm faaliyetlerinden olumsuz etkilendiğini ve katılımcıların tutumları nedeniyle eko turizmin aslında ego turizm faaliyetlerine dönüştüğünü belirtmektedir.

Koruma alanlarının çevresinde gerçekleşen nüfus hareketleri ilgili literatürde doğal kaynaklar üzerinde yaratacakları baskı açısından önemli bir sorun olarak görülmüştür. Sürdürülebilir doğa ve çevre korumanın sağlanması için bu durumun dikkate alınması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak literatürde dikkat çeken hususlardan biri nüfus artışlarının sadece kırsal alanlar için dikkate alınmış olmasıdır. Örneğin Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin analiz yöntemlerini eleştiren Joppa ve diğerleri (2009)'de bu durumu gözden kaçırmışlardır.

Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin daha önce bahsedilen çalışması, koruma alanlarıyla ilgili literatürde önemli bir kırılma noktası olmuştur. Nitekim 100'den fazla çalışmada söz konusu makale zikredilmiştir. Ancak Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin gözden kaçırdığı noktalar koruma alanlarına gerçekleşen nüfus hareketlerinin her zaman kırsaldan- kırsala değil Arı ve Hurley (2010)'in çalışmasında olduğu gibi şehirlerden kırlara doğru olabileceğidir.

Şehirsel alanlar kuşkusuz kırsal, uzak bölgelere göre birçok avantaja sahiptirler. Eğer şehirsel alandan koruma alanlarının çevresindeki kırsal alanlara gerçekleşen bir nüfus hareketinden bahsedecek olursak, bu açıdan Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin bahsettiği okul, altyapı ve ulaşım hizmetleri gibi çekici unsurların etkisi gerçekçi olmayacaktır. Bu durum ancak kırsal nüfusu göçe motive eden bir etkiye sahip olacaktır. Asıl faktör, gelir düzeyi daha iyi olan insanların şehirde bulamadıkları, koruma alanlarının doğal kaynaklarıdır. Bu, Arı ve Hurley (2010) 'in ilk kez "refah göçü" olarak nitelendirdikleri göç şeklidir.

Söz konusu faktörler dikkate alınmaksızın nüfus hareketlerinin ele alınmasının ortaya çıkaracağı en kritik sorun, koruma politikalarının biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğini sağlamakta başarısız olduğu sonucunun ortaya çıkmasıdır. Oysa herhangi bir koruma alanından bağımsız şekilde ortaya çıkan bir nüfus hareketine karşılık, koruma politikaları; nüfusun söz konusu koruma alanındaki baskısını önleyecek ve sınırlandıracaktır. Gözden kaçırılan diğer önemli nokta ise, nedenleri ve sonuçları itibariyle zaten iyice karmaşık hale gelen nüfus hareketlerini tek bir faktöre yani göçlere indirgemektir. Ancak koruma politikalarının daha önce bahsedildiği gibi kırsal kalkınmaya olumlu etkileri, köyden kente göçü önleyerek doğal nüfus artışlarına neden olabilir. Böylelikle göçlerle olmasa bile doğal nüfus artışlarıyla koruma alanlarının çevresi tıpkı şehirler gibi nüfus yoğunluğunun arttığı mekânlara dönüşebilir. Bu durum doğal kaynaklar üzerinde, göçlerle gerçekleşmeyen ancak doğal nüfus artışıyla meydana gelen bir baskı yaratarak koruma politikalarını uzun vadede amacından uzaklaştırması yönüyle üzerinde durulması gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

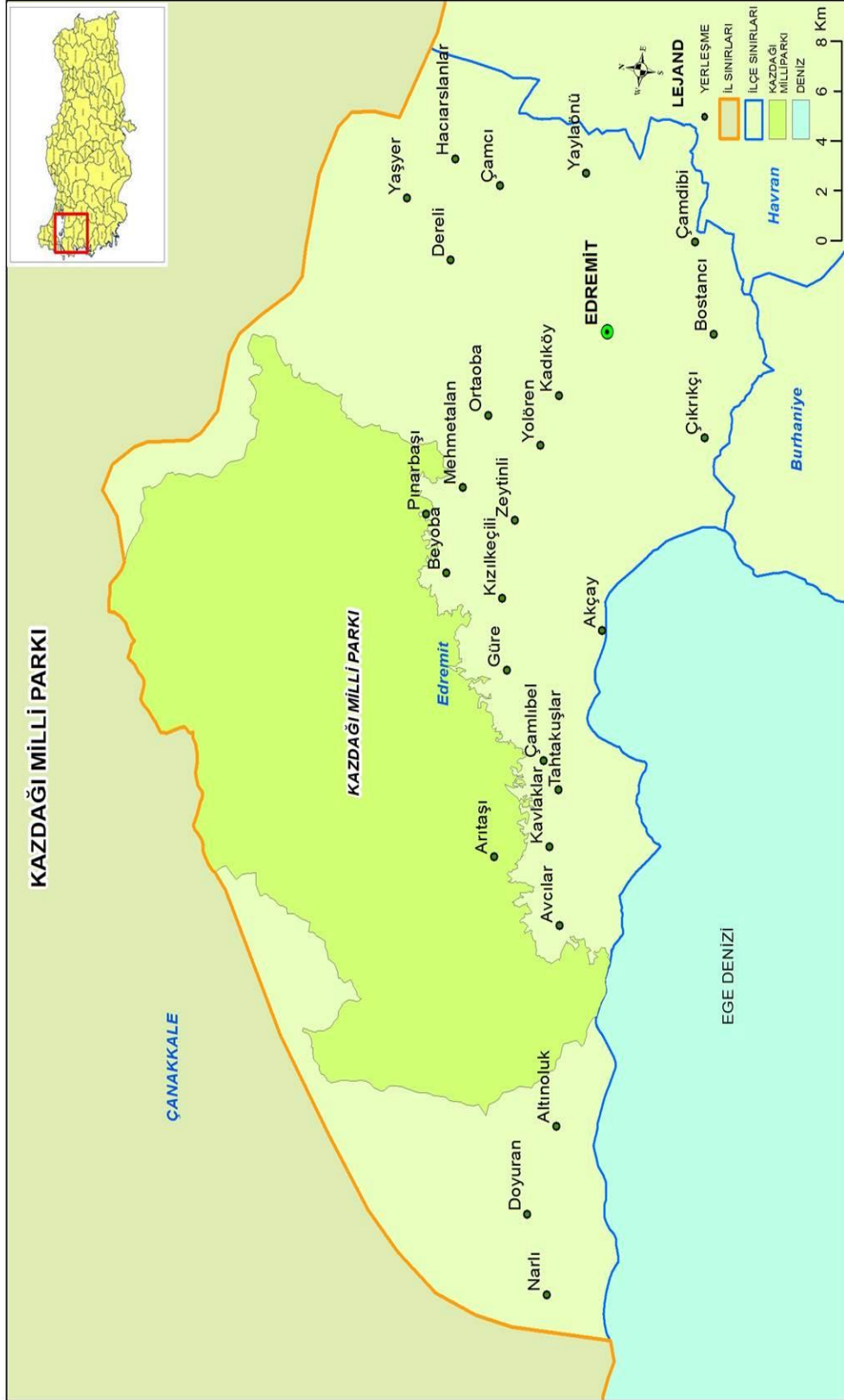
2.2.2. Konunun Türkiye Literatüründeki Durumu

Koruma alanlarının çevresindeki nüfus hareketleri daha önce de belirtildiği gibi sosyal bilimlerde önemli bir tartışma ve araştırma konusu olmasına rağmen Türkiye’de yeterli ilgiyi görmemiştir. Konuya ilişkin Türkiye’de yapılan en önemli çalışmalar Arı (2009-2010)’nın daha önce üzerinde durduğumuz çalışmalarıdır. Bununla birlikte çalışma sahası yani, KDMP ve MKCMP ile ilgili literatürün görece zenginliği dikkat çekicidir. KDMP özellikle ekolojik turizm açısından pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmalarda Arı (2010) dışında genel olarak ekolojik turizm kırsal kalkınmanın önemli bir aracı ve ulusal bir değer olarak telakki edilmiştir.

2.2.2.1. KDMP ile ilgili Literatür

KDMP ile ilgili yapılan çalışmaların diğer kısmını ise daha çok doğa bilimlerindeki çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmalarda bölgenin taşıdığı fauna ve flora zenginliği, endemik türler ve fiziki coğrafya özellikleri çalışmaların konularını oluşturmaktadır. KDMP’deki literatürde dikkati çeken yaklaşım, genel olarak yörenin doğal kaynak değerlerinin ekoturizm faaliyetleri açısından söz konusu bölgelerde

yaşayan insanlar için önemli bir geçim kaynağı, kırsal kalkınmanın önemli bir aracı şeklinde değerlendirilmiş olmasıdır.

Sekil 5. Kazdağı Milli Parkı Lokasyon Haritası

Gerek sosyal bilimciler ve gerekse doğa bilimciler tarafından yapılan çalışmalarda milli parkın endemizm açısından taşıdığı önem ve bitki türleri anlatıldıktan sonra bu doğal kaynakların alternatif turizm açısından değerlendirilmesi, söz konusu kaynakların sürdürülebilirlik açısından ve kırsal kalkınma açısından önemli olduğuna dikkat çekilmekte, bölgeye gelen turistlerin alternatif turizm olanaklarına da yönlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Polat ve diğerleri 2014; Uçkun ve diğerleri 2012; Kaptan ve diğerleri, 2012; Ayaşlıgil, 2012, Satıl, 2012; Saatçi, 2012; Avcı, 2012; Akgün ve Erol, 2011; Eceoğlu, 2011). Ancak alternatif turizmin gerçekten neden gerekli olduğu, iddia edildiği gibi yöre insanına ne tür katkılar sağladığı veya sağlayacağı üzerinde sosyal bilimciler özellikle coğrafyacılardan tarafından gerçekleştirilen çalışmalar (Soykan, 2001; Arı ve Soykan, 2006; Akgün ve Erol, 2011) son derece sınırlıdır.

Bu durum, kaynak değerlerden yöre halkının direkt faydalanması yerine, araçlarla (turizm) değerlendirilmesini, bunun daha karlı ve sürdürülebilir olduğunu ilke edinen bakış açısının bir sonucudur. Buna karşılık yapılan çalışmalarda milli park ilanından sonra yöre insanının ekoturizm faaliyetleriyle refah seviyesinde bir artış veya iyileşme olmadığı, doğal ve kültürel kaynak değerlerinin daha önceki çalışmalarda öne sürüldüğü gibi kırsal kalkınmayı olumlu yönde etkilemediği ortaya konulmuştur. Bu çalışmalarda özellikle yöre insanının milli parkla ilişkisi incelenmiş, yöre halkının milli parka bakış açısı ele alınmıştır (Soykan, 2001; Arı ve Soykan, 2006; Arı, 2009; Arı ve Hurley, 2010).

Çalışma sahasına ilişkin nüfus hareketleri-kırsal kalkınma açısından yapılan çalışmaların sayısı ise oldukça sınırlıdır. Özellikle bu çalışmalarda daha ziyade milli park ilanından sonra gündeme gelen, kırsal kalkınmanın araçlarından biri olarak görülen ekoturizm faaliyetlerinin yöre insanına etkileri ele alınmıştır. Arı ve Soykan (2006), milli park çevresinde yöre halkının kültürel ekolojisi ele aldıkları çalışmada, park ilanının yerel yaşam biçimlerini nasıl ve hangi boyutlarda etkilediklerini ele almışlar, milli parkın yöreyi birçok açıdan olumsuz etkilediğini ortaya koymuşlardır. Özellikle ekonomik faaliyetlerinin ve yaşam biçimlerinin kısıtlandığını düşünen yöre halkı eko turizmin vadettiği kırsal kalkınma pratiklerinden uzak kalmıştır. Çalışmada etnografik metot kullanılarak parkın yöre insanının günlük yaşamını nasıl etkilediği

üzerinde durulmuştur. Çalışmanın temel çıkarımı, parkı yönetenlerin yerel halka alternatifler sunmak üzere başlattığı projelerle yaratmayı amaçladığı refahtan son derece uzak olduğu, özellikle eko turizm sanıldığı gibi yöre insanına önemli bir katkı sağlamadığı görülmüştür. Çalışmada, yerel insanların ihmal edildiği, ekonomik faaliyetlerin kısıtlandığı, ilgili bölgenin neden korunduğunun anlatılmadığı, parkın sadece yasaklarla özdeş bir algı oluşturduğu dile getirilmiş, koruma pratiğinin biyolojik ekoloji temelli olduğu, buna karşılık kültürel ekoloji prensiplerinin göz ardı edildiği sonucuna varılmıştır.

Arı ve Soykan (2006), söz konusu çalışmada sorunların çözümü için yerel halkın katılımı ile onların istek ve ihtiyaçlarının da göz önüne alındığı bir yapılanma önerilmekte, ekonomik faaliyetlerin kısıtlanmasına neden olan faktörlerin göz önüne alınmasıyla birlikte buna göre geçiş zonlarının oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte özellikle sosyal bilimcilerin, yerel sorunların aşılmasında getireceği bakış açısına dikkat çekilmektedir.

Benzer bir çalışmada Akgün ve Erol (2011) milli park çevresinde yer alan Arıtaş, Kavlaklar, Mehmetalanı, Beyoba, Çamlıbel ve Pınarbaşı köylerindeki yöre halkı ile milli park arasındaki ilişkiyi, yöre halkının eko turizm faaliyetlerine bakış açısını incelemiştir. Nicel bir yöntemin kullanıldığı bu çalışmada yöre halkına milli park olgusunun yeterince anlatılmadığı, yöre halkının ekonomik faaliyetlerinin kısıtlandığı, eko turizm faaliyetlerinin pratikte başarılı olamadığını vurgulamışlardır. Ancak çalışmada anket uygulamasında örneklem alanı olarak seçilen köylerdeki insanlara yöneltilen soruların gerek niteliği gerekse birbiriyle çelişkili sonuçları itibarıyla önemli eksiklikler taşıdığı dikkat çekmektedir.

Çalışmada, katılımcıların %86 gibi yüksek bir oranla Kazdağı'nın milli park olarak korunması fikrine katıldıkları belirtilmekte buna karşılık katılımcıların alanın milli park ilan edilmesiyle geleneksel yaşam biçimlerinin %68 oranla olumsuz etkilendiği dile getirilmiştir (Akgün ve Erol, 2011). Bununla birlikte ankete katılanların %58'inin ilkökul mezunu olduğu göz önüne alındığında "katı atık", kırsal kalkınma", "devlet teşviki" gibi daha çok uzmanlık isteyen başlıklarda sorular yöneltilmesi gerçekçi görülmemektedir.

Kazdağı Milli Parkı'nın yerel nüfusa etkilerinin incelendiği bir başka çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Arı ve Soykan (2006) etnoğrafik yöntemle

gerçekleşen bu çalışmada yöre halkının milli parktan olumsuz etkilendiği, eko turizm faaliyetlerinin yöre halkını olumlu yönde etkileyerek kırsal kalkınmaya katkıda bulunmadığı saptanmıştır. KDMP’de nüfus çalışmalarının sayısındaki sınırlılık dikkat çekicidir. Arı ve Soykan (2006) milli park çevresinde yer alan kırsal yerleşmelerin nüfus miktarı ve ekonomik faaliyetleri üzerinde durmuşlardır. Söz konusu çalışmada 13 yerleşmenin cumhuriyet dönemindeki seyri ele alınmış, nüfustaki değişimler kültürel faktörlerle açıklanmıştır. Çalışma ortaya çıkardığı sonuçlar itibariyle bölgenin nüfus hareketlerini ele alan en kapsamlı çalışmaların başında yer almaktadır. Bu çalışmada dikkat çeken bulgulardan biri bölgedeki Alevi-Türkmen kültürü ile Yörük kültürünün hâkim olduğu yerleşmeleri birbirinden farklı nüfus özelliklerine sahip olduğudur. Yörede Alevi-Türkmen kültürünün hâkim olduğu yerleşmelerde nüfus miktarında bir azalma veya göç gözlenmezken, Yörük kültürünün hâkim olduğu yerleşmelerde nüfus miktarında yıllar içinde dalgalanmalar olduğu saptanmıştır

Eko turizmin, kırsal kalkınma ve doğa korumadaki yukarıda zikredilen yaklaşımlarının koruma pratiklerinde tersi sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir. KDMP’nda Arı (2009)’nın yaptığı çalışmaya göre eko turizmin sanıldığı gibi yöre halkını olumlu yönde etkilemediği aksine eko turizm faaliyetleriyle birlikte ekonomik durumu daha iyi nüfusun kalıcı bir ikametgâhla bölgeye yerleştiği, yerel halkın bu durumdan olumsuz etkilendiği belirtilmiştir.

Arı ve Hurley (2010) ise bölgenin doğal kaynak değerleri nedeniyle ekonomik durumu daha iyi bir nüfus tarafından tercih edilmeye başladığını, bu durumun doğal peyzajdan kültürel peyzaja doğru önemli değişikliklere neden olduğunu belirtmişlerdir. Söz konusu çalışmaya göre istatistiklere yansımayan; ancak yerel halkla dışarıdan gelen nüfus arasında bir yer değiştirmenin söz konusu olduğu saptanmıştır. Ancak bu çalışmada koruma pratikleri açısından, söz konusu nüfus değişiminin ortaya çıkardığı sorunların nasıl engelleneceği, gelecekte nasıl bir durum ortaya çıkaracağı ve alınması gereken önlemler üzerinde durulmayan konular olarak kalmıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi Kazdağı Milli Parkı yakın çevresinde önemli turizm merkezlerine sahiptir. Özellikle Edremit Körfezi’ndeki, deniz, kum, güneş turizmi zamanla ikinci konutların yapılmasına neden olmuş, bölgede yer alan kaplıcalar da diğer turistik kaynaklar olarak turizm faaliyetlerinin gelişmesini sağlamıştır.

Literatürde bu bağlamda yöredeki peyzaj değişimini ele alan çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalarda tarımsal arazi kullanımının doğal peyzajda meydana getirdiği değişiklikler uzaktan algılama yöntemiyle ele alınmış, geçmişten günümüze ciddi değişikliklerin meydana geldiği vurgulanmıştır (Özcanlı ve Yılmaz, 2011; Tağıl, 2012).

Kazdağı Milli Parkı ve çevresinde arazi kullanımlarına bağlı olarak peyzajda meydana gelen değişiklikleri ele aldığı çalışmasında Tağıl (2012) Edremit Körfezi'nin kuzeyini ele almış, söz konusu sahada meyvecilik faaliyetleriyle çalılıkların ve orman alanlarının ortadan kalktığını dile getirmiştir. Bu çalışmada özellikle 1987 - 2010 yılı arasında önemli yapılaşmaların meydana geldiği, bunun da genel olarak ikinci konutlardan ve yollardan kaynaklandığı vurgulanmıştır. Fakat konut sayılarının ve nüfus miktarlarının verilmemiş olması, sadece uydu görüntülerinin bir veri olarak kabul edilmesi çalışmada önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır. .

KDMP çevresinde yapılan kültürel coğrafya çalışmalarına da rastlanmaktadır. Kahraman ve diğerleri (2012) Kazdağı'nın batı yamacında yer alan Yukarıköy kırsal yerleşmesini kültürel coğrafya açısından incelemişlerdir. Çalışmanın sonuçlarına göre, turizmin gelişmediği, geleneksel yaşam biçiminin hale devam ettiği söz konusu köyde dışarıya göçün olmadığı saptanmıştır. Çalışma, Kazdağı Milli Parkı çevresinde nüfusun kültürel özelliklerini, sosyo-ekonomik yapısını ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Kazdağı çevresinde gerçekleşen ekonomik faaliyetler ve nüfusla ilişkisini ele alan çalışmalar da mevcuttur. Çalışkan ve diğerleri (2012) Kazdağı'nın batısında Tuzla Çayı havzasındaki küçükbaş hayvancılık faaliyetlerini ele almış ve kırsal ekonomiye katkısını araştırmışlardır. SWOT analizinin kullanıldığı bu çalışmada, nüfus hareketleri açısından dikkat çeken husus, genel olarak söz konusu sahada geçimini bitkisel üretimle sağlayan köylerde nüfusun arttığı, buna karşılık özellikle geçimini hayvancılık faaliyetleriyle sağlayan yerleşmelerde ise nüfusun göçlerle azaldığı yönündedir. Ancak çalışma, Kazdağı Milli Parkı'nın nüfus ile ilişkisini, bunun kırsal ekonomiye etkilerini ele almamıştır.

Ekonomik faaliyetlerin nüfus ile ilişkisini, kırsal yerleşmeler açısından ele alan bir başka çalışma Kahraman (2007)'a aittir. Söz konusu çalışmada, Biga Yarımadası ormancılık faaliyetlerine katılan köylerdeki geçici yerleşmeler incelenmiş,

Kazdağı'na yakın, milli park sınırları ve çevresindeki Tahtacı Türkmen köylerine de değinilmiştir. Söz konusu sahalarda ormancılıkla geçimini sağlayan köylerde nüfus artışının düşük olduğu buna karşılık ormancılık faaliyetlerinin yörede yaşayan orta yaş göçlerini engelleyen bir istihdam alanı olduğu belirtilmiştir. Bu alanlarda yaşayan nüfusun yaşam standartlarının iyileştirilmemesi durumunda göçlerin devam edeceği vurgulanmıştır. İlgili çalışmada milli park ve yöre insanı arasındaki ilişki, bu ilişkinin nüfus hareketlerine etkisi ayrıntılı ve net bir şekilde ortaya konulmamıştır.

Kazdağı Milli Parkı'nın da içinde yer aldığı Edremit Körfezinde yapılan kırsal nüfus hareketlerine ilişkin çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmalardan biri Mutluer (1992) aittir. Bu çalışmada Edremit yöresi kırsal nüfus hareketleri incelenmiştir. Ancak çalışma, nüfus hareketlerini, yerleşmenin zaman içindeki evrimini kültürel ve tarihi nedenler dışında daha çok çevresel faktörlerle açıklamaktadır.

2.2.2.1.1. KDMP Çevresinde Yerleşmenin Tarihi ve Kültürel Yapısı

Misya olarak adlandırılan veya diğer bir ifade ile Küçük Asya'da yer alan önemli bir limana sahip olan Edremit yerleşmesi, eski coğrafya bölge tasnifine göre Marmara bölgesinin Güney Marmara bölümü sınırlarında, Ege kıyılarında yer almakta, idari açıdan ise Balıkesir ili sınırları içerisinde bulunmaktadır. Edremit Körfezi, kuzeyden Kazdağı, güneyinden ise Madra dağı kütleleri tarafından sınırlanmaktadır.

Edremit, kuruluş açısından çok eski çağlara dayanan bir tarihe sahiptir. Edremit ve çevresinde yapılan çalışmalara göre, M.Ö 1500-1000 yılları arasında bölgede insanların yaşadığı tespit edilmiş, Burhaniye'nin kuzeydoğusunda yer alan Üyük Tepe Höyüğü'nde Eski Tunç Çağı'na (M.Ö 2500) ait yerleşmeler kalıntlarına rastlanmıştır (Beksaç ve Beksaç, 2005). Çevresinde yer alan diğer tarihi yerleşmeler olan Truva ve Bergama gibi çok çeşitli beşeri faaliyetlere sahne olan Edremit yerleşmesinin eski adı, farklı eserlerde çeşitli şekillerde gösterilmektedir. Bunlardan bazıları; Adramyyttiom, Adramityom, Landramytti, Edremittin'dir. Ancak günümüz Edremit yerleşmesinden çok farklı olarak, Edremit'te yerleşmeler ilk olarak Kemer adlı kasabanın yanında Pidasus adıyla kurulmuş olup söz konusu bu saha, Burhaniye'nin batısında Karataş mevkiinde bulunmaktadır (Uzunçarşılı, 2000). Edremit adının kökeni bu bağlamda yörenin iskân tarihi ile de yakından ilgilidir. Bir rivayete

göre şehir Truva Savaşı sırasında Aşil tarafından tahrip edilmiş, Lidyalıların eline geçtiğinde ise Lidya kralının kardeşi Adramis şehri imar etmiş ve buraya kendi adını vermiştir (Balcıoğlu, 1937).

Bölgenin iskân tarihini Roma, Selçuklular, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi olmak üzere dört dönemde ele alabiliriz. Roma döneminde daha önce bölge tarımsal üretime uygun olması, ticaret için doğal bir liman özelliği göstermesi, Ege Denizinden Anadolu'nun içlerine doğru bir geçiş noktası olması gibi nedenlerle pek çok devletin hâkimiyet kurmak istediği, buna bağlı olarak da çok sayıda savaşın yaşandığı, her hâkim devletin kendi iskân politikasını yürüttüğü bir saha olarak karşımıza çıkmaktadır. Homer Edremit'in Lejler tarafından eski Bidasos şehrinin yerine yapıldığını söylemektedir. Bu saha Troya Savaşı sonrasında Lidya kralının kardeşi Adramis'in buraları tekrar imar etmesiyle birlikte bölgeye Atina'dan göçler meydana gelmiştir. Ege Denizi, Roma kontrolüne geçmeden önce İranlıların ve Helenlerin ticaret merkezi özelliği göstermekteydi. Dolayısıyla Edremit ve çevresindeki çekişmelerde bu iki kavim arasında gerçekleşiyor, bu çekişmeler savaşlarla, bunun sonucu olarak da önemli nüfus hareketleriyle sonuçlanmaktaydı. Bölge uzun süre İranlıların hâkimiyetinde kaldıysa da, Yunanlar ile Persler arasındaki pek çok savaştan sonra bölge harap olmuş, en sonunda Romalıların eline geçmiştir (Balcıoğlu, 1937).

Bölge, 14. yy başında Karesi Oğulları'na ve 1345'e doğru Osmanlılara geçmiştir (Darkot ve Tuncel, 1995). Edremit bölgesinde yerleşmenin çok eski çağlara uzanması, önemli bir limana sahip olması, pek çok kültüre ev sahipliği yapması önemli mitolojik unsurlarında söz konusu sahada ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bölgede Türkmen yerleşmelerin önce hâkim olan Yunan/Rum tesirinde (Duymaz ve Şahin, 2008) ortaya çıkan efsanelere, Alevi Türkmen kültürüne ait efsaneler eklenmiş, bölge adeta kültürel bir mozağe dönüşmüştür. Nitekim bölgede yer alan Kazdağı, Yunan mitolojisinde Ida olarak geçmekte, özellikle ilk güzellik yarışmasının yapıldığı yer olarak tanınmaktadır. Yunan mitolojisine göre aşk tanrıçası Afrodite rakiplerini yenerek güzellik kraliçesi seçilir. Ayrıca Zeus'un zaman zaman gelip konakladığı ve burada çobanlık yapan Ganymedes'i kaçırdığı da yine Yunan mitolojisinde yer almaktadır (Duymaz, 2001).

Kazdağı ve çevresinde Yörükler ve Türkmenler olmak üzere iki belirgin kültürel grup bulunmaktadır (Arı, 2006). Yörükler Anadolu'nun Türkleşmeye başla-

masıyla birlikte yöreye yerleşen Sünni nüfusu oluşturmaktadırlar. Bilindiği gibi bölge uzun süre Bizans idaresinde kalmış, yörenin büyük bir kısmı da Rumlardan oluşmaktaydı. Ancak 1306 yılında Karesi Beyliği'nin kurucusu Karesi Bey, babası Kalemşah ile beraber 1306 yılında Edremit Körfezi'ndeki yerleşmeleri topraklarına katarak Bizans hâkimiyetini ortadan kaldırmış, bu tarihten sonra, bölgenin Türkleşmesine büyük önem vermiştir. Anadolu'dan Moğol baskısından kaçan Türkmenleri (Müslümanlığı kabul eden Oğuz boyları) ilgili bölgeye yerleştirmiştir (Gücü, 2011).

Yunan mitolojisinde İda adıyla Troya bölgesinde yer alan Kazdağı ve çevresi Anadolu'nun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasına bağlı olarak Türk aşiretlerinin iskân bölgelerinden biri haline gelmiştir (Duymaz ve Şahin, 2008). Bölge, özellikle Tahtacı Türkmenlerinin önemli iskân alanlarından biri olmuştur. Bu sahaya Türkmenlerin iskân edilmesi, Edremit Körfezi ve çevreye hâkim bulunan Kazdağı'ndaki zengin ormanların önce Karesi Beyliği'nin sonra Osmanlı Devleti'nin donanmalarının yapıldığı yer olması açısından önem taşımaktaydı. Bu bağlamda söz konusu bu Türkmen aşiretlerine Tahtacı denilmesinin nedeni olarak Fatih Sultan Mehmet'in Midilli Adası'nın fethi için gerekli gemilerin yapımında çalıştırmak amacıyla Adana civarından getirdiği aşiretlere kerestecilikten anlamaları gösterilmektedir. Yaptıkları meslek, iktisadi faaliyet olarak tarih içinde "Ağaçeri" olarak anılan Türkmenlere Tahtacı Türkmen denilmiştir. Buldukları yere göre Kazdağı Türkmeni, mensup oldukları Pir adı ile "Sarı Saltuklu Türkmeni" denilmiş, Tahtacı tabiri ise ilk kez Fatih kanunnamelerinde geçmekte olup söz konusu Tahtacı Türkmenler alevidir (Ayhan, 2011). Alevi Türkmen kültürüne sahip bu yerleşmeler; Çamcı, Hacıarslanlar, Yassıçalı (Güre), Tahtakuşlar, Kavlaklar, Doyuran ve Mehmetalanı Tahtacı köyleridir (Mutlu, 2010). Daha sonra Ahmet Vefik Paşa'nın da bu bölgeye Türkmen iskânında bulunduğu ve özellikle Kazdağı eteklerindeki köylerin bu iskândan sonra ortaya çıktığı bilinmektedir (Duymaz, 2001). Ahmet Vefik Paşa'nın iskân hareketleri daha çok göçer Yörük aşiretlerinin yerleşik hayata geçirilmesine ilgilidir.

Yer ismi	Nüfus	km ² düşen Kişi
Balıkesir	125.740	23.95
Bandırma	54.478	28.61
Erdek	45.176	100.39
Gönen	34.885	17.01
Edremit	40.426	26.95
Burhaniye	23.529	18.09
Ayvalık	23.309	97.23
Sındırgı	27.968	15.86
Balya	52.689	25.45
TOPLAM	428.200	25.89

Çizelge 5. 1903 Yılında Yapılan Sayıma Göre Karesi Sancağı ve Bağlı Kazalardaki Nüfus Miktarı
Kaynak: Mutaf, A. (2003).

Nüfus sayımının yapıldığı 1882 yılından 1903 yılına kadar bölgenin nüfusu yılda yaklaşık 12.000 artmıştır (Mutaf, 2003). Çizelge 5, 1903 yılında yapılan sayıma göre Karesi Sancağı ve bağlı kazalardaki nüfus miktarıyla (köyleriyle birlikte) km² ye düşen miktarı göstermektedir.

Bölgenin Tahtacı Türkmenlerin ve Yörük aşiretlerin yerleşmesi haline gelmesi beraberinde bazı kültürel gelişmelerin de yaşanmasını sağlamıştır. Bölgedeki Tahtacı Türkmen halk kültürü üzerine önemli çalışmaları olan Duymaz (2001) bu durumu “İda’yı Kazdağı yapan, Afrodit’in yerine Sarıkız’ı koyan hayat” şeklinde ifade etmektedir.

Bu noktada Kazdağı’nı yöre insanı için kutsal bir mekân haline getiren efsaneler üzerinde durmak yerinde olacaktır. Kazdağı’nda Türkmen ve Yörük kültürünü en iyi yansıtan efsane Sarıkız efsanesidir. Farklı varyantları olmakla beraber en çok bilineni şu şekildedir:

Çok güzel bir kız ve babası birlikte yaşarlarmış. Köyün delikanlıları kızla evlenmek isterler; ancak kızın babası bunu kabul etmez. Köylüler kıza iftira ederler. Babası kızını öldürmeye kıyamaz, kazlarıyla birlikte dağa bırakarak cezalandırır. Kız, bırakıldığı dağda ölmez. Hatta yolunu kaybedenlere yardımcı olur. Babası, kızının yaşadığını duyunca evlat hasretine dayanamayarak gider ve kızını bulur. Babanın öldüğü yere Babatepe, kızın öldüğü yere ise Sarıkız Tepesi adı verilir.

Efsanenin diğer varyantlarında Sarıkız'ın ermiş olduğu, evliya derecesinde ilahi aşkla dolu olduğu yine Sarıkız'ın dünyalar güzeli bir kız olduğu anlatılmaktadır. Kızını terk eden baba, dağa çıkınca kızının kerametine şahit olur. Kız, kar ve fırtına içindeki dağı bir bahar haline getirir, babasının abdest alabilmesi için denizden su alır.

Şekil 6. Ağustos Ayında Sarıkız Etkinliğine Katılan Tahtacı Türkmenleri.

Görüldüğü gibi efsanenin merkezindeki Sarıkız kutsal anlamlar yüklenen, yöreyle özdeş bir özellik göstermektedir. Sarıkız efsanesinin Kazdağı ve çevresindeki Türkmen kültüründeki etkisi öylesine yoğundur ki bölge insanı dağa bu açıdan kutsal anlamlar yüklemektedir. Nitekim her yılın Ağustos ve Eylül aylarında Balıkesir Tahtacıları Sarıkız'ı ziyaret ederler. Burayı ziyaret eden Tahtacıların hacı olduklarına, Tahtacıların Kabe'sinin Sarıkız olduğuna dair inanışlar bulunmaktadır. Kazda-

ğının eteklerinde yaşayan Tahtacı Türkmenleri, Sarıkız'ı ziyaret etmek için Kazdağı'nın zirvesindeki Sarıkız yatırına uzun süreli seyahatler düzenlemektedirler. Bu ziyaretler esnasında Sarıkız Tepesi'ne yakın bir yerde çadırlar kurarak bazen üç gün bazen bir hafta orada konaklamaktadırlar. Dini içerikli olduğu kadar sosyal bir işleve de sahip olan Sarıkız ziyaretleri, farklı yerlerde yaşayan Tahtacı Türkmenlerinin bir araya geldikleri, fikir alışverişinde buldukları etkinliklerdir (Duymaz ve Şahin, 2008).

Şekil 7 Kazdağı'nda Sarıkız Yatırının Olduğuna İnanılan Sarıkız Tepesi

Bölgede yer alan diğer önemli kültürel grup Yörüklerdir. Kazdağı'ndaki Sarıkız efsanesinin Yörük nüfusu için de önemli kutsal anlamı vardır. Arı (2006)'nın aktardığına göre alevi Türkmen nüfus Sarıkız etkinliklerini Kartal Çimen'de Yörük nüfus ise Boluca mevkiinde konaklamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi Alevi Türkmen nüfus daha çok Kazdağı'nın çevresinden bu etkinlikler için söz konusu alana geçici olarak göç ederken, Yörük nüfus daha çok Güre'den gelmektedir. Kazdağı'nın Sarıkız efsanesi çevresinde iki farklı kültürü çekmesi gerçekten çok ilginçtir. Yörük nüfus daha çok Güre'den söz konusu alana gelmektedir. Nitekim Yörük nüfusa göre Sarıkız Güreli olduğu için Sünni mezhebindedir. Ancak Yörükler gibi

Türkmenleri de Sarıkız efsanesine çeken Arı (2006)'ya göre Alevi Türkmen inancında Şamanizm'in etkisi ile efsanelere, kutsal mekân (dağ gibi) ve insanlara daha fazla önem verilmesidir. Bununla birlikte Kazdağı'nın Türkmenlerce bu kadar kutsal anlamlar taşımanın bir diğer nedeni de buralarda Sarı Saltık Dede'nin bir makamının bulunmasıdır (Ayhan, 2011).

Bölgenin nüfus miktarına ve etnik yapısına ilişkin yazılı en eski veriler 1831 yılına uzanmaktadır. 1831 nüfus sayımına göre Edremit kazasında 4952 Müslüman 289 gayrimüslim bulunmaktadır. Bu nüfus içerisinde 28 yabancı Müslüman ve 10 yabancı gaymüslim nüfus da dâhildir. Edremit Kasabasında bu dönemlerde 10 mahallenin bulunduğu görülmektedir. Bu mahalleler şunlardır: Tuzcu Murat, Turhan Bey, Gazi İlyas, Hacı Tuğrul, Camii Vasat, Kapurcubaşı, Hekimzade, Gazi Celal, Soğanyemez ve Adilzade mahalleleri (Akkuş, 2000).

Edremit kazası kırsal nüfusu söz konusu dönemde 28 köyden oluşmaktadır. Bu köylerde 1728 hane ve 3827 erkek nüfus bulunmaktadır. Köylerde Türk nüfus 1595 hanede toplam 3509 erkek nüfusa sahiptir. 10 köyde Rum nüfus bulunmaktadır. Rumlar 113 hanede toplam 270 erkek nüfustan ileri gelmektedir. Nüfusun diğer bir kısmını oluşturan Kıptiler ise 20 hanede 28 erkek nüfusa sahiptir. Edremit çevresi kırsal yerleşmeleri ile ilgili en dikkat çeken özelliklerden biri 1845'li yıllarda kırsal kesimde 28 köyün isim değiştirerek günümüze gelmiş olması ve bölgenin önemli bir Rum yerleşkesi olmasına rağmen nüfusu tamamen Rumlardan oluşan bir köye rastlanmamasıdır. Söz konusu köylerden bazıları tamamen Türk köyüken bazılarında ise Türk, Rum ve Kıptiler karışık olarak bulunmakta ancak Türkler her zaman nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte Müslüman Türklerin köy sayılarını arttırdığı gözlemlenmektedir (Akkuş, 2001). Nitekim Edremit bölgesin kırsal bölgesinde yer alan köyler, adlarını Türk boylarından almaktadırlar. Bunlara örnek Kızılkeçili oymağıdır. Yine diğer Türk oymaklarından adını alan yerleşmeler Avcılar, Tahtacı, Güreli, Kaşıkçı, Bayındırlı, Araplı, Kızıllı'dır (Balcıoğlu, 1937).

Örneğin 1845'teki adı Tahta olan Tahtakuşlar köyünün tamamı Türklerden oluşmaktadır. Yine Güre söz konusu tarihte 83 haneye sahip olup köyün tamamını Türkler oluşturmaktadır. Buna karşın aynı dönemde Zeytinli köyü 163 haneye sahip olup bunlar Türk, Rum ve Kıptilerden oluşmakta, bu hanelerin 110'u Türkler mey-

dana getirmektedir. Zeytinli gibi günümüzde de önemli bir kırsal yerleşme olan Kızılkıçılı köyünde 1845 yılında 68 hane bulunmakta, bu hanelerin 60'ı Türklerden oluşmaktadır. Bununla birlikte günümüzde önemli bir kırsal yerleşme konumunda olan Arıtaşı köyü 1845 yılında köy halini almamış ve yörüklerin buldukları bir mevki olarak geçmekte olup 18 haneden oluşmaktaydı (Akkuş, 2001).

Bölgenin yakın dönem iskân tarihine baktığımızda bunların daha çok uluslararası ölçekte nüfus hareketlerinin bölgeye bir yansıması olduğunu görmekteyiz. Bunlardan en önemlileri Osmanlı Devleti döneminde yaşanmış, ikinci bir dalga olarak ise I. Dünya savaşıdan sonraki yılları izleyen dönemlerden Balkanlardan Anadolu'ya doğru gerçekleşen nüfus hareketleri şeklinde meydana gelmiştir.

Osmanlı döneminde, bölgeye gerçekleşen en önemli nüfus hareketi 93 Harbi (1877-1878) olarak anılan Osmanlı- Rus savaşının ardından meydana gelen nüfus hareketidir. Söz konusu savaştan sonra 1877-1891 yılları arasında Marmara, Kuzeybatı ve Batı Anadolu bölgelerine 767.339 kişi Rumeli'den (Avrupa'daki Osmanlı toprakları) göç etmiştir. Bunların 495.339'u İstanbul üzerinden Anadolu'ya gönderilmiş, 35.000'i ise Balıkesir ve ilçelerine yerleştirilmişlerdir. Bununla birlikte 1897 yılında Girit Adası'na özerlik verilince buradan 1898 yılında 3.000, 1899'da ise 20.000 müslüman Türk İzmir ve çevresi ile Edremit Körfezi çevresine göç etmiştir. Balkan Savaşları'nın hemen ardından ise gelen 250 Boşnak ailesi (2.250 kişi) Edremit Körfezi'ne yerleşmiştir. Bu aileler Ayvalık yakınına (Küçükköy), Gömeç ve Burhaniye'ye, az sayıda aile de Zeytinli'ye ve Güre'ye yerleştirilmiştir. Bununla birlikte 1912'deki Birinci Balkan Savaşı'nda Kosova'nın Sırların eline geçmesiyle Kosova'da yaşayan Müslüman Arnavutlar Türkiye'ye göç etmeye başlamışlar, gelen Arnavut ailelerin bir kısmı Balıkesir'e yerleşmiş, Balıkesir'e gelen bu nüfus genellikle Edremit Körfezi'ne, Edremit, Burhaniye ve Zeytinli'ye yerleşmişlerdir (Gücü, 2012).

Cumhuriyet Dönemindeki en önemli nüfus hareketleri ise Türk-Rum mübadelesi sonucunda yaşanmış olan büyük göç hareketidir. Bu göç hareketi sonucunda, yaklaşık 1.700.000 insan, zorunlu olarak yaşadığı topraklardan başka yerlerde yaşamak zorunda kalmıştır. Bu sayının 1.200.000'ini Anadolu'dan Yunanistan'a; 500.000'ini de, Yunanistan'dan Türkiye'ye gelen göçmenler oluşturmaktadır. Bu nüfusun Midilli, Girit ve diğer adalardan 50.000'i Ayvalık, Edremit ve Mersin yöre-

sine yerleşmiştir. Rakamlar değişmekle beraber güvenilir kaynaklara göre Türkiye'ye mübadele sonucu gelen nüfusun 33.138'i Balıkesir'e yerleştirilmiştir (Arı, 1999). Balıkesir'e Balkanlar'dan gelen nüfus içerisinde Arnavutlar da olmak üzere Müslümanlar bulunmaktaydı. Türkiye'ye gelen Edremit, Burhaniye, Zeytinli ve Güre'ye nüfus mübadelesi sonucu Rum nüfusun boşalttığı yerlere yerleşen nüfus genellikle zeytincilik ve bağcılıkla uğraşan Müslüman nüfustan oluşmaktadır.

2.2.2.2. MKCMP ile İlgili Literatür

Uluslararası niteliklere sahip Manyas (Kuş) Gölü, Bandırma –Susurluk karayolunun batısında, Manyas ilçesinin kuzeyinde; tektonik bir çukurda Marmara Bölgesi'nde, Balıkesir ili sınırları içerisinde bulunmaktadır. 1959 yılında, bakanlar kurulu kararı ile önce orman rejimine alınmış ve milli park statüsü verilmiştir. Yüz ölçümü 17.058 hektardır. Kuşçenneti Milli Parkı, Avrupa Konseyi tarafından çok iyi korunan ve kıta ölçeğinde iyi değer taşıyan doğal alanlara verilen Avrupa Diploması'nın en üst kategorisi olan A sınıfı diplomayla 1976 yılında ödüllendirilmiştir (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2015).

Manyas Gölü havzası, Balıkesir ilinin Bandırma-Manyas-İvrindi-Balya ilçeleri sınırları içinde yer almaktadır. Marmara bölgesinin Güney Marmara bölümünde bulunan Manyas Gölü, doğu-batı doğrultulu İnegöl Ovası-Bursa Ovası- Uluabat Gölü-Manyas Gölü-Gönen Ovası çöküntü çukurları dizisi içindeki çukurlardan birinin en derin kesiminde, suların birikmesi sonucunda komşusu Uluabat Gölü ile birlikte oluşmuştur. Bu iki göl, alçak bir eşik alanla birbirinden ayrılır. Gölün yüzölçümü 166 km² olup, denizden 15 m kadar yüksektedir. Derinliği genellikle 1-2 m'yi geçmeyen bu sığ gölün en derin yeri 5 m'dir (Çevre Durum Raporu, 2002).

Kuş Cenneti Milli Parkı bünyesinde barındırdığı 266 kuş, 118 bitki ve Kuş Gölündeki 23 balık türü ve çeşitli sürüngen türleri için yaşamsal öneme sahiptir. Doğu-Batı doğrultusunda uzanan Gölün uzunluğu 20 km., genişliği ise 14 km.dir. Ortalama derinliği 3 m. olan Kuş Gölü'nün suyu, kolloidal kil ihtiva ettiği için devamlı bulanıktır. Mevsimlere göre su seviyesi değişmekte olup ötrofik bir göldür. Göl normal seviyedeysen kapladığı alan ise 17.058 hektardır (Orman Su İşleri Bakanlığı, 2016).

Kuş Cenneti Milli Parkı, gerek kıtalararası coğrafi konumu, gerekse vejetasyonu etkileyen ritmik su hareketlerinin sağladığı avantajlar sayesinde, ekosistem değerleri itibari ile özel nitelikler taşıyan Türkiye'nin doğal zenginliklerinden biridir. Türkiye'nin ilk A sınıfı sulak alan diplomasına sahip olan Manyas Gölü her yıl 2-3 milyon kuş için beslenme barınma kaynağıdır. Manyas Kuş Gölünün planktonlar ve dip canlıları bakımından zengin oluşu, gerek çeşitlilik ve gerekse yoğunluk bakımından çok yüksek düzeyde yaban hayatının barınmasına imkan vermektedir (Çevre Durum Raporu, 2012).

Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı, Kazdağı Milli Parkı'na göre daha zayıf bir literatüre sahiptir. Milli parkta yapılan çalışmalar daha çok fauna çeşitliliğini özellikle kuş ve göldeki balık çeşitliliğini ve bunlarla ilgili çevresel sorunları ele alan çalışmalar olarak öne çıkmaktadır.

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) veri tabanından yapılan taramaya göre, 2016 yılı itibariyle farklı disiplinlerden 12 yüksek lisans, 5 doktora tezinin Manyas Kuş Cenneti Milli Parkı'nı konu aldığı tespit edilmiştir. Ancak söz konusu çalışmalar daha çok Manyas Gölündeki fauna ve florayı konu almış, milli park kavramı içinde değerlendirmelere nadiren rastlanmıştır. Bu çalışmalar genel olarak biyologlar özellikle gölün limnolojisini ele alan araştırmalar olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte gölün içinde yer aldığı havza araştırmaları ve jeomorfolojik özellikleri ele alan çalışmalara da rastlamak mümkündür.

MKCMP'nın yerel halka ve çevresinde yer alan yerleşmelerdeki nüfusu konu alan çalışmaların, özellikle çevre-kalkınma, sürdürülebilir kalkınma ve doğa koruma

ilişkilerinin incelendiği çalışmalar son derece sınırlı kalmıştır. Bu konuda en ciddi çalışma Arı (2001)'nin MKCMP'deki doğa koruma pratiklerinin yerel halka sosyal ve ekonomik etkilerini ele aldığı doktora tezidir. İlgili çalışmada, MKCMP çevresinde yer alan köylerin nüfus özellikleri, milli parkla ilişkisi, koruma pratiklerinin tarihi süreç içerisinde söz konusu yerleşmelerdeki yaşam biçimlerini nasıl etkilediği ele alınmıştır. İlgili çalışmada milli park çevresinde yer alan yerleşmelerin kuruluşuyla ve etnik yapısıyla ilgili net bilgiler verilmiştir. Ancak çalışma koruma pratiklerinin nüfus hareketlerine ve söz konusu nüfus hareketlerinin uzun vadede doğa koruma-kırsal kalkınma ilişkisine etkisini ele almamıştır.

MKCMP yönetimi ile yerel halk arasındaki ilişkiyi, yani daha önce şekil 3'te bahsedilen koruma politikalarındaki yaklaşımlarda tarihi süreç içerisinde meydana gelen değişimleri ele alan çalışmalara da rastlanmaktadır. Arı (2003) bu açıdan MKCMP'nda park yönetimi ve yerel halk arasındaki ilişkiyi tarihi süreç içerisinde geçirdiği değişikliklerle, yaklaşımlarda ortaya çıkan farklılıkların yerel halka ve milli parka etkileri bağlamında ele almıştır. Çalışma, ilk kez yerel halk ve doğa koruma pratikleri arasındaki ilişkiyi ele alması açısından gerek Türkiye'deki doğa ve çevre koruma literatüründe gerekse MKCMP literatüründe çok özel bir yere sahiptir. Söz konusu çalışmada, katılımcı gözlem yöntemi kullanılmış, yerel halkın milli parka bakış açısı ve sorunlar ele alınmıştır. Çalışmanın temel bulgusu ise, parkın kurulduğu yıllarda başarılı olduğu; ancak son yıllarda yerel halkla park yönetimi arasında kaynakların kullanımından doğan sorunlar nedeniyle milli parkın yerel yaşam biçimlerini olumsuz etkilediği, sadece doğa korumaya odaklanarak, yerel katılım ve yerel yaşam biçimlerinin tamamen göz ardı edildiği yönündedir. Çalışmanın önemli bulgularından biri de park yönetiminin yöre halkıyla olan sorunları nedeniyle milli parkın yanındaki ve çevresindeki yerleşmelerde milli park karşıtı bir düşünce oluşmasına sebebiyet vermiş olmasıdır.

Çalışma, sorunların çözümü için doğa koruma faaliyetlerine alanı bütün özellikleriyle ele alması gerektiği, yerel halkında bu bütünselliğin bir parçası olarak değerlendirmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Arı, 2003). Çalışmada yerel halkın yaşadığı sorunlara eğilmesine rağmen nüfus hareketlerine; bunun, kırsal kalkınma ve sürdürülebilirlik açısından ne tür sonuçlar doğurduğuna ve parkla ilişkisine yer verilmemiştir.

Türkiye’de yapılan çalışmalarda, koruma pratikleri genellikle doğal çevrenin korunması bağlamında ele alınmış, kültürel çevreyi ele alan, yerel halk ile doğa koruma pratikleri arasındaki ve son yıllarda da nüfus hareketleri ile kırsal kalkınmayı ele alan çalışmalara çok az rastlanmaktadır. Milli park olgusunun yerel halka etkilerini ele alan bu çalışmalardan biri yine Arı’ya (2003) aittir. Arı (2003) etnoğrafik görüşme ve katılımcı gözlem yöntemini kullandığı bu araştırmada, MKCMP’deki koruma pratiklerinin yerel halk tarafından nasıl algılandığını ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre yerel halk değer yargılarının, yaşam biçimlerinin olumsuz yönde etkilendiğini düşünmektedirler. Çalışmada, MKCMP ve çevresindeki yerleşmelerin evriminden bahsedilmiş, bununla ilgili bilgiler verilmiştir. Ancak çalışmada yerel halk ve milli park arasındaki ilişkiyi ele alması açısından, nüfus hareketlerine ve özellikle de çalışma alanını kapsayan bölgelerdeki yerel halkın milli parktan nasıl etkilendiği, milli parkın nüfus için bir cazibe merkezi olup olmadığına değinilmemiştir.

Nüfus hareketleri açısından üzerinde durmamız gereken bir diğer çalışma da Kızılçaoğlu ve Soykan (1997)’ a aittir. Manyas ilçesinde nüfusun yükselti basamaklarına göre değişimi ve dağılışını ele alan bu çalışmada yöredeki kırsal ekonomik faaliyetler üzerinde durulmuştur. Bu çalışmanın sonuçlarına göre yerleşmelerin hemen hemen tamamı 250 metre yükseltinin altında yer almaktadır. Çalışma bu sahadaki kırsal nüfusun ekonomik faaliyetlerini, ekonomisi tarıma dayalı nüfusun yaşadığı sorunlarla birlikte ortaya çıkan göçün nedenlerini ve çözümlerini ele alması açısından önemli bir yere sahiptir.

2.2.2.2.1. MKCMP Çevresinde Yerleşmenin Tarihi ve Kültürel Yapısı

Bandırma ve MKCMP çevresinde yer alan kırsal yerleşmelerin kültürel yapısı daha önce üzerinde durduğumuz tarihi olarak Misya veya Küçük Asya olarak adlandırılan bölgenin iskân tarihi ile iç içedir. Bu nedenle Bandırma ve MKCMP’nin etnik ve kültürel yapısı üzerinde kısaca durulacaktır.

M.Ö 7. yüzyılda kurulan Bandırma’nın ilkçağdaki adı güvenilir liman anlamına gelen Panormos (Panderma)’dır. Belkıs tombolusu üzerinde yer alan antik Cyzikos kentinin limanı ve mahallesi olan Panormos tarihi dönemler içinde konumundaki elverişlilik nedeni ile Cyzikos (Sizik)’un yerini almıştır. Fakat kentin liman

olarak önem kazanması ve gelişmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı sermayesine açıldığı kapitülasyonlar döneminde olmuş ve kent Ege ile İçbatı Anadolu bölümlerinin madenlerinin Avrupa pazarlarına taşınmasında önemli bir fonksiyon üstlenmiştir (Uzunçarşılı, 2000; Ertin, 1993).

Bandırma kasabası 1800'lü yıllarda; Kayacık, Dutlimanı (Dutliman) ve Yenice adlı üç merkez köye sahiptir. Diğer çok sayıda köy ise, o yıllarda nahiye olan Manyas ve Edincik vasıtasıyla Bandırma'ya bağlıdır. Söz konusu tarihten cumhuriyete kadar olan süreçte idari açıdan Manyas ilçesine bağlı olan MKCMP'nin çevresinde yer alan yerleşmeler Balıkesir vilayeti genel olarak değerlendirildiğinde en çok göç alan yerlerden biri olmuştur. Öyle ki bölgede çok sayıda muhacir köyü bulunmaktadır. Söz konusu bölgenin aldığı göç bazen o kadar fazladır ki göçmenlerin yerli halktan fazla olduğu zamanlar olmuştur (Mutaf, 2003).

Daha önce üzerinde durulan nüfus hareketleri bölgenin kültürel yapısının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu göç hareketleri sonucu Türkmenler, Çerkezler, Kazaklar, Çepniler tarihi süreç içerisinde yörenin kırsal nüfusunu meydana getirmiştir. Alanın tarihi süreç içerisinde gösterdiği etnik değişiklik ve kültürel yapıyla ilgili en kapsamlı çalışma Arı (2001)'nin doktora tezidir. Arı milli parkın çevresindeki köy yerleşmelerini tarihi süreç içerisinde değişimini ele almış, söz konusu bölgelerin etnik ve kültürel yapısı üzerinde durmuştur. Bununla birlikte Akkuş (2001) da MKCMP çevresinde yer alan bazı köylerin etnik yapısı ve söz konusu bölgeye yapılan göçler üzerinde durmuştur.

MKCMP çevresindeki kırsal yerleşmelerde dikkati çeken en önemli özellik buradaki yerleşmelerin ortaya çıkışında daha önce üzerinde durduğumuz Osmanlı Devleti dönemi iskân hareketleri ile cumhuriyet dönemi göç hareketleri etkili olmasıdır. Bu bağlamda günümüzde MKCMP çevresinde ortaya çıkan Müslüman Türk yerleşmelerinin kökeni Karesi bölgesine yayılan Akçakoyunlu, Burhanlı, Caferli, Çepni, Hardal, Karakeçili, Kılaz, Kubaş, Söğütlü ve Yağcı Bedir gibi önde gelen aşiretlerin yayılıp yerleşik hayata geçmesiyle ortaya çıkmışlardır. Bölgedeki aşiretleri iskân etme girişimi ilk kez Dilaver Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. İzleyen yıllarda ise Ahmet Vefik Paşa'nın daha önce bahsettiğimiz iskân hareketleriyle Yörükler zorla yerleşik hayata geçmiş, bazıları eski köylere, bazıları ise buldukları bölgelerde yeni bir köy halinde yerleştirilmişlerdir (Akkuş, 2001).

Bölgenin etnik yapısıyla ilgili yakın tarihte meydana gelen önemli gelişmelerden ilki Rusya'nın Kırım'da yayılcı bir politika izlemesiyle ortaya çıkan göç hareketidir. Rusya, Kırım'da yaşayan Kazaklar üzerinde kültürel baskı kurmuş, bu nedenle ekonomik faaliyetleri artisanal balıkçılık olan Don Kazakları, Osmanlı devletine başvurarak yeni bir yere yerleşmek istediklerini bildirmişlerdir. Osmanlı devleti bu isteğe olumlu cevap vererek yaklaşık 300 kişiden oluşan bu nüfusu Dobruka havalisindeki Hızır İlyas ve Beştepe mevkilerine iskân etmiştir. Bir asır kadar bu bölgede yaşayan Don Kazakları, Zaparog Kazaklarının da bölgeye yerleşmesiyle tekrar göç etmek durumunda kalmışlardır (Yılmaz, 1996; Ayhan, 1999). Don Kazaklarının yeni iskân sahası, Manyas Gölü kıyısında bulunan Kocagöl ve Bereketli olmuştur (Fındıkoğlu, 1962). Buraya özellikle Bereketli köyüne yerleşen nüfus geldikleri yerdeki artisanal balıkçılığı *kültürel adaptasyon*² yoluyla devam ettirmişlerdir (Arı, 2003). Fakat buraya yerleşen Don Kazakları zamanla ortaya çıkan çeşitli kültürel ve sosyal sorunlardan dolayı göç etmek durumunda kalmışlardır. Öncelikle nüfusları arttığı için Manyas ve İznik gölünde yaptıkları tatlı su balıkçılığı geçimlerini sağlamaya imkan vermemiştir. Bu nedenle bazıları Kocagöl'den Eğirdir ve Beyşehir (Isparta)'e giderek kış aylarında avcılık yapmışlardır (Yılmaz, 1996).

Kazakların, nüfuslarının artışı ve doğal kaynakların yetersizliği karşısındaki sorunlara ek olarak bazı içtimai ve siyasal olaylar da başka bölgelere göç etmelerine neden olmuştur. Bu sorunlardan ilki siyasal ve ekonomiktir. Kazaklar geldikleri yerde vergi ödemedikleri için Osmanlı Devletinden de benzer bir uygulama istemişler ve balıkçılık faaliyetleri için vergi ödememişlerdir. Ancak sonradan kendilerinden vergi talep edilmesi önemli bir sorun olarak cereyan etmiştir. Bunun dışında bölgeye daha sonradan göç eden Çerkez muhacirlerle de ve diğer yerli nüfusla da çeşitli sorunlar yaşamışlardır.

Manyas Gölü çevresine yerleşerek burada 1962 yılına kadar varlıklarını sürdüren Kazaklar dini inançları nedeniyle akraba evliliğine uzaktılar. Bu nedenle nesillerini devam ettirmek için göç etmek zorunda kalmışlardır. Kazak nüfusun Manyas Gölü ekolojisine kültürel anlamda katkısı, etkileri günümüze kadar süren artisanal

---

²*Kültürel Adaptasyon*: Uzun bir süreç içerisinde belli bir grubun doğal çevreye, yeni teknolojilere, politik sistemden kaynaklanan yapısal değişikliklere veya topluma dışarıdan ithal edilen krizlere kendi içerisinde cevap vermek ve bir ölçüde onlara ayak uydurmak için geleneksel yapıda meydana gelen değişmeyi anlatmak için kullanılır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Arı, Y. (2003). *Manyas Gölü'nün Kültürel Ekolojisi: Tarihi Süreçte Adaptasyon ve Değişim*. Türk Coğrafya Dergisi, 40 (1): 75-97.

balıkçılık faaliyetinin Bereketli köyünde devam ettirilmesi olarak nitelendirilebilir (Arı, 2003).

2.2.3. Doğa ve Çevre Koruma Alanları: Dünya’da ve Türkiye’de Durum

Doğa ve çevre koruma faaliyetlerinin genel olarak nasıl sınıflandırıldığı, birbirlerinden hangi açılardan ayrıldıkları, konunun tanımsal içeriği ve dünyadaki durumunu ele almak gerek koruma alanlarının kavramsal içeriğini gerekse önemini açıklamak adına yerinde olacaktır. Bu kapsamda ilgili kavramlar uluslararası kabul gören sınıflandırma ve tanımlar göz önünde bulundurularak ele alınmaya çalışılmış olup Türkiye’de, konunun hukuki boyutu ve literatürde Türkiye’de koruma alanlarının hangi açılardan incelendiği, ilgili çalışmaların bu tez kapsamında teorik olarak neye denk geldiği üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte Türkiye’de çevre ve doğa koruma faaliyetlerinin tarihi gelişimi değerlendirilmiştir.

2.2.3.1. Doğa Koruma Faaliyetlerinin Kurumsal Temelleri

Sanayi devrimiyle birlikte artan hammadde ihtiyacı ve tarımsal alanların genişlemesi, Amerika ve Afrika gibi yeni dünya karalarının doğal kaynaklar açısından aşırı kullanımı beraberinde bir dizi çevresel sorunun gündeme gelmesine neden olmuştur. Özellikle 1850’lerden sonra Avrupa ve ABD’deki yerel çaplı çalışmalarla doğa koruma faaliyetleri dünyanın gündemine girmiştir. Ancak doğa koruma 1970’lerde gündeme gelen çevre korumadan tamamen farklı bir kavramdır. Böylece ilk modern doğa koruma girişimleri 1850’lerde başlamıştır. İlk milli parkın A.B.D’de kurulmasından ve özellikle 1948 yılında Uluslararası Doğayı Koruma Birliği’nin (International Union for Conservation of Nature IUCN) kuruluşundan sonra dünyada geliştirilen farklı kategorilerde çok sayıda alan koruma altına alınmıştır. Bu modern koruma faaliyetleri 1864 yılında Kaliforniya’da Yosemite Vadisi’nde sekoya ağaçlarının koruma altına alınması ve 1872’de Yellowstone Milli Parkı’nın kurulması ile başlamıştır. Yellowstone Milli Park’ında orada yaşayan yerel toplulukları yaşadıkları arazilerden çıkarmayı ve “insansız koruma” yı öngören, daha sonra bütün dünyada Yellowstone Modeli Koruma olarak bilinen bir koruma modeli oluşturmuştur. Bu model doğal kaynakların yerel insanlar tarafından kullanılmamasını öneriyordu. İnsanlar korunan alandan uzak tutulmalıydı. Bu koruma modeli, dünyadaki koruma faaliyetlerini yüz yıldan uzun bir süre, 1970’lere kadar şekillendirmiştir (Arı, 2003).

Koruma alanlarının kavramsal içeriğine dair en geniş kapsamlı tartışmalar ise Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından bilhassa milli park kavramına ilişkin ilk kez 1962’de Seattle’da kongre yapılarak gündeme gelmiştir. Koruma alanlarına ilişkin literatürde çeşitli tanım ve bu tanımlar çevresinde sınıflandırmalar yapılmışsa da en genel kabul görmüş ve uluslararası geçerliliği olan tanımlar IUCN’a aittir. Bununla birlikte devletler yönetsel açıdan kendi konjektörel yapılarına göre çeşitli sınıflandırmalara gidebilmektedirler. 1978’de ve son olarak 1994 yılında geliştirilerek üzerinde fikir birliğine varılan koruma alanı tanımı ise şu şekilde ortaya çıkmıştır:

“Uzun vadede doğanın ve onunla ilişkili olarak ekosistem kaynakları ile kültürel değerlerin, yasal ve etkili bir şekilde korunduğu, açıkça bilinen ve özel olarak yönetilen coğrafi (karasal ve/veya denizel) mekânlardır (IUCN, 2015).”

KATEGORİ	TANIM
Ia	Mutlak Doğa Koruma Alanı: El değmemiş doğa parçası olan ve temelde sadece bilimsel açıdan yönetilen koruma alanı.
Ib	Yaban Hayatı Koruma Alanı : İnsan eli değmemişliği korumak üzere yönetilen alan.
II	Milli Park: Temelde ekosistemin korunması ve rekreasyon için yönetilen koruma alanı.
III	Tabiat Anıtı: Özel bir doğal yapı ve doğa parçasının korunması için yönetilen alan.
IV	Habitat ve Tür Yönetimi Alanı: Bir veya birkaç türün kendisi ve yaşam alanının korunması için yönetsel müdahalelerin yapıldığı koruma alanı.
V	Kara veya Deniz Peyzaj Koruma Alanı: Denizel veya karasal koruma ve kullanma amacıyla yönetilen koruma alanı.
VI	Yönetilen Kaynak Koruma Alanı: Temelde doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanım amacıyla yönetildiği koruma alanı.

Çizelge 6 IUCN’a Göre Doğa ve Çevre Koruma Kategorileri ve Tanımları

Kaynak: IUCN (2015).

IUCN, koruma alanlarını yönetim planları ve amaçlar açısından farklı kategorilere ayrılmaktadır. Bu kategoriler IUCN, 2015);

I: Mutlak Doğa Koruma Rezervi/Yabanıl Alanlar

I.a: Mutlak Doğa Koruma Alanı

I.b : Yaban Hayatı Koruma Alanı

II: Milli Parklar

III: Tabiat Anıtları

IV: Habitat ve Tür Yönetim Alanı

V: Kara ve Deniz Peyzaj Koruma Alanı

VI: Yönetilen Kaynak Koruma Alanı

Her iki çalışma sahasının milli park olması nedeniyle sadece milli park kavramı üzerinde durulmuştur. Ancak bununla beraber milli park olgusunun, koruma alanlarının bir parçası olduğu göz öne alınarak doğa ve çevre koruma yaklaşımını dünyada ve Türkiye açısından ele almak yerinde olacaktır.

Belirtilmesi gereken bir başka husus ise doğa ve çevre koruma kavramlarının bir birinden farklı şeyler ifade ettiğidir. Özçağlar (2003)'a göre çevre; yaşanılan alan birimlerinin dışında veya çevresinde kalan alanları ifade etmektedir. Çevre kavramının TDK sözlükteki tanımı bir şeyin yakını, çevresi, dolaylı olarak belirtilmektedir (TDK, 2016). Çoban, Hamamcı, Keleş (1993)'e göre ise çevre, insan faaliyetleri ve canlı varlıklar üzerinde hemen veya uzun bir zaman diliminde dolaylı ya da dolaysız etkide bulunabilecek fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal faktörlerin toplamıdır. Berkes ve Kışlalıoğlu (1990) ise çevrenin anlamı üstünde dururlar. Onlara göre “ekolojik anlamda çevre” bireyle ilişkili canlı cansız her şeyi kapsar, canlıların bulunduğu fiziksel-kimyasal koşullar ve diğer canlılar o canlının çevresini oluşturur. Doğal ortam ise insan yaratılışından önce oluşmuş, insan dahil canlı ve cansız varlıkları bünyesinde barındıran ortamdır. Doğal ortam hayatın akışını sağlayan insan eliyle oluşturulmamış ortamdır (Özçağlar, 2003).

Terimler	İçeriği	Yönetmel Konular ve Tartışmalar	Örnekler
Açıkça tanımlanan coğrafi mekânlar;	<p>Mekân; arazi, tatlı su kaynakları, denizler, kıyı bölgeleri veya bunlardan daha fazlasının kombinasyonundan oluşmaktadır.</p> <p>Ayrıca mekân burada üç boyutlu bir anlamda kazanabilir. Korunan sahada alçak uçuşlar kısıtlanmış, deniz altında ise bazı durumlarda deniz araçlarına (maden-cilik gibi) kısıtlama getirilebilir.</p> <p>Açıkça tanımlanan ifadesi mekânsal olarak, üzerinde uzlaşılan, sınırları belli mekâna işaret etmektedir. Bu sınırlar fiziki özelliklerle yaratılmış olabilir ki bu durum sınırların zamanla (nehir yatakları gibi) değişiklik gösterebileceği anlamına gelmektedir.</p> <p>Veya üzerinde uzlaşmaya varılarak paydaşlarca yönetim planlarına uygun hale getirilir.</p>	<p>Coğrafi mekânı kim veya kimler tanımlamaktadır, hangi mekânlar korunmalıdır? Amaçları ve uzlaşılan sınırları kimler belirlemektedir? Bu mekânları onaylayan kimlerdir?</p>	<p>Dünyada korunan pek çok yerel sınırlarda olduğu gibi, Kanada'nın batısında (British Columbia) Tla-o-qui-aht Kabile Parkları yönetmel ünitelere bölünmüş, söz konusu kabilelerin tarihi bağlamı içinde değerlendirilerek hem atalarından kalan sınırlar dikkate alınmış hem de günümüze uygun hale getirilmiştir Meares Adası, Tla-o-qui-aht'ın geleneksel sınırı olarak gayri resmi bir şekilde 1984 yılında, Hawaii şeflerince kültürel olarak ilan edilmiştir. Tla-o-qui-aht, ilk kez 2007 yılında pek çok kıyısal alanın Kabile Parklarına uygun hale getirilmesi için adım atmıştır.</p>
Bağışlama;	<p>Bu, özel bağlarla, uzun dönemli olarak tahattüt altına alınmayı ifade etmektedir:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Uluslararası korumalar ve anlaşmalar 2) Ülkeler üstü anlaşmalar (Avrupa Birliği gibi) 3) Ulusal, yerel ve bölgesel unsurlar 4) Tüketici hakları 5) Söz konusu bölgelerin oluşturulmasını gerektiren şartlar 6) Özel önlemler ve şirket politikaları 7) Onaylama adımlarını izleyen yönergeler 	<p>Kimler arazileri ve kaynakları bağışlamakta ve bunu nasıl yapmaktadır? Yasal yolların anlamı nedir? Tüketici hakları ve kuraları nedir? Karar çıktıkları yasal bir tartışmanın ürünü mü yoksa kuvvet kullanılarak mı ortaya çıkıyor?</p>	<p>El Rey Milli Parkı'nın (Arjantin) sınırında yer alan arazilerin çok sayıda sahibi park yönetiminin oluşturulma sürecine katılmış, hükümetin oluşturduğu planın bir parçası olmuşlardır. Bu alan 55.000 hektar gibi küçük bir sahayı kapsamış olsa bile çıktıkları açısından büyük sonuçlar doğurmuş, nitekim su kullanımı, tapirler, diğer memeliler ve kuş çeşitliliğinin korunması adına Chaco-Yungas Koridoru'nda son derece verimli olmuştur. El Rey Milli Parkı'nda resmi bir sınır olmamasına rağmen arazi sahipleri gönüllü olarak arazilerini bu alana koruma pratikleri bağlamında bağış.</p>

Çizelge 7. Koruma Alanlarının Kavramsal İçeriği ve Örnekler

Kaynak: IUCN, 1998.

<p>Yönetim;</p>	<p>Doğal kaynakların (diğer kaynaklarla birlikte) etkili adımlarla korunmasını, kurulma amacına uygun olarak söz konusu sahasının idare edilmesidir. "Yönetim" bozulmamış, tahrip edilmemiş alanlarda farklı kategorilerde değişik stratejiler içermektedir. Kaynak kullanımları, habitatın sürdürülebilirliği ve restorasyon bu stratejilerin bazılarıdır. Etkin Yönetim ise kavram olarak bazen anlaşma ve yönetim planlarını karakterize etmektedir.</p>	<p>Doğal kaynak kurallarını kim yapmakta ve kim veya kimler onaylamaktadır? Plan ve kuralların uygulanması, yürürlüğe konulmasında yöneticileri kimler atamaktadır? Yöneticilerin kurallar ve yönetim planlarındaki etkileri nelerdir?</p>	<p>Apaporis Milli Parkı (Kolumbia) için yapılan yönetim planı yerel insanların ve Milli Parklar ofisinin ortaklaşa aldıkları kararlar ile geliştirilmiştir. Belize'de hükümet park yönetim sorumluluğunu Belize Audubon Topluluğu'na bırakmış, söz konusu topluluk Guanacaste Milli Park'ından (Kosta Rika) da sorumludur. Archipelago Milli Parkı'nda (Finlandiya) kendi topraklarını geleneksel olarak yöneten çiftçiler çiçekli türlerin ve çayırların korunmasında devamlılığın sağlanması için ulusal ajansa çağrıda bulunmuşlardır.</p>
<p>Legal veya diğer etkili yollar;</p>	<p>Koruma alanları resmi olarak, sivil kanunlarca tanınmalı, uluslararası anlaşma veya tahammüllerce kabul görmeli veya diğer etkili yollardan yönetilmelidir. Bunun anlamı arazi sahipleriyle yapılan görüşmelerin, geleneksel kuralların koruma alanlarında politikaların veya hükümet dışı organizasyonların etkiliğidir.</p>	<p>Sorumlular ve kanunen yetkili olanlar korunan alanın yazılı mevzuatı içinde yer almakta mıdır? Özel anlaşmalarla veya geleneksel süreçlerle, kurumlarla mı yönetilmektedir? Kurallar nasıl pratik edilmekte?</p>	<p>Kawawana koruma alanı (Senegal) yerel insanlar tarafından kurulmuştur. Bölgesel Konsey ve hükümet ve ulusal balıkçılık yetkilileri bu yapısal dönüşüme destek vermişlerdir. Bu durumda balıkçılık kurallarında gerek ulusal düzeyde gerek yerel düzeyde köklü değişimlerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiş, kurumlar ve yerel halk arasında iletişim balıkçıları belli kurallara uymaya zorlamıştır.</p>
<p>Başarmak;</p>	<p>Yöneticilerin ve diğer paydaşların çeşitli seviyelerdeki taleplerini etkili bir şekilde karşılamak Ayrıca yönetim kategorileri ana özne olarak belirlenecektir. Yönetimin başarısı sürekli bir şekilde Dünya Doğa ve Çevre Koruma Veri Tabanı'nda kayıt altına alınacaktır. Bu periyodik kayıtlar koruma alanlarının kriterlerine, kategorik ayrımlarına ve kabullerinde önemli bir katkı arz edecektir.</p>	<p>Yönetim planlarının veya kurallarının uygulanmasına kim veya kimler karar vermektedir? Neyin "Etkili" olduğuna kim karar vermektedir? Göstergeleri kim tanımlamaktadır? Sonuçların çıktılarını kimler değerlendirmekte ve bu çıktılar kimler için üretmektedirler? Gerekli duyulan yönetim planları veya pratiklerindeki değişikliklere kimler karar vermektedir?</p>	<p>Dhimurru'da (Kuzey Avustralya'daki Yerel Koruma Alanı) geleneksel ekolojik bilginin ve yaban yaşamı araştırmalarının çıktılarını deniz kaplumbağalarının korunmasına bir kombinasyon halinde katkıda bulunmuş ve söz konusu türün popülasyonunu önemli çevresel değişiklikler boyunca korunmasını sağlamıştır.</p>

<p>Uzun dönem;</p>	<p>Koruma alanları süreklilik, edebilik ilkesine göre yönetilmeli, kısa vadeli, geçici yönetim stratejilerine sahip olmamalıdır.</p>	<p>Koruma alanlarının "Uzun dönemli " olması ilkesinde bu bakış açısını kim veya kimler geliştirmekte? Gerçek anlamda "uzun dönem" ne anlama gelmektedir? İlkeler nelerdir? Koruma alanının bulunduğu sahadaki "uzun dönemli" olma ilkelerine dair ilkeleri neler sağlamaktadır? Bunun için sorumlu tutulacak kişiler kim ve kurumlar nelerdir?</p>	<p>Ülkeler bu konuda farklı yöntemlere başvurmakta-dırlar. Kolombiya milli park kurulma ilkelerine edebilik kavramını yerleştirmiştir. Buna karşılık İsviçre'de kantonlar her 25 yılda bir ülkenin korunan peyzajlarında kalıp kalmamak adına seçimlere gitmektedirler.</p>
<p>Koruma;</p>	<p>Bu tanımsal anahtar kelime korumanın ekosistemlerin, doğal ve yarı doğal habitatların ve türlerin görünür popülasyonlarını onların doğal çevrelerinde yerinde sürdürülebilirliğinin sağlanmasını içermektedir. Bu alanlar bazı durumlarda evcileştirilmiş veya kültür koşullarına alınmış türlerin ayırt edici özelliklerini gösterdikleri sahalar da olabilmektedir. 1980 yılındaki Dünya Koruma Stratejisi'nde de belirtildiği gibi bu ancak doğanın korunması, sürdürülebilir kullanımı, restorasyonu ve iyileştirmesiyle olabilmektedir.</p>	<p>Kimler bir sahanın öncelikli olarak korunması gerektiğine karar vermektedir? Kara alma süreci nasıldır?</p>	<p>İspanya'daki Somiedo Milli Park'ında ayıların ve dağ horozlarının bilinen popülasyonlarının devam ettirilmesi ilke olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte daha geniş ölçekte diğer ekosistem fonksiyonlarının da korunması amaçlanmıştır. Yönetim planı ekoturizm ve bitkisel üretim konuları göz önüne alınarak yerel toplulukla yakın bir koordinasyonla yapılmıştır.</p>
<p>Doğa Ekosistem Servisleriyle Bağlantı;</p>	<p>Doğa kavramı her zaman biyoçeşitliliğe, genetik, tür ve ekosistem seviyelerine işaret etmektedir. Ayrıca Jeolojik çeşitlilik, arazi formları, karasal peyzaj ve denizel peyzaj daha kapsamlı doğal değerler olarak çeşitli seviyelerde "doğa" kavramının içinde yer almaktadır. Buradaki anlam ekosistem servislerine ilişkin çerçevenin doğa korumanın niha değil, bunun amaçlarından biri olmasıdır. Bunlar besin ve su gibi hizmetlerin tanzim edilmesi, salgın hastalıklar ve arazi bozulmasına karşı önlemler, destekleyici hizmetler, toprak düzenlemesi, besin maddesi döngüsü ve reaksiyonel, spirüel, dini ve diğer maddi olmayan kültürel servisleri içermektedir.</p>	<p>Kimlerin "doğa" tanımına başvurulmaktadır? Özel politikalara, zorunlukların ve hükümlerin yorumlanmasında, tanımlanmasında kimler ve hangi kurumlar yer almaktadır?</p>	<p>Doğa kavramının pek çok farklı tanımı varken, biyoçeşitlilik, kültürel ve spirüel değerlerle kesişmektedir. Örneğin 2012 yılında Filipinler'deki Ana Biyoçeşitlilik Bölgesi'nin çok büyük bir kısmı yerel insanların spirüel değerleriyle örtüşmesi amacıyla kurulmuştur.</p>

Çizelge 7-devam

Çevreden farklı olarak doğa'nın TDK sözlükteki anlamı ise “kendi kuralları çerçevesinde sürekli gelişen, değişen canlı ve cansız varlıkların” hepsidir. TDK sözlükteki bu tanım aslında “doğa” dan çok “coğrafi çevre” kavramına karşılık gelmektedir. Nitekim Tanoğlu (1966) Tabii (doğal) çevre kavramının üzerinde durarak insan ve faaliyetlerinin bütününe kapsadığını belirtir ve coğrafi çevrenin insan ve çevre arasındaki ilişkiden ortaya çıkan bir kavram olduğunu vurgular. Doğa ise Özçağlar (2004)'dan hareketle, insan eli değmemiş sahaları ifade etmektedir. Nitekim çevre koruma, daha çok hava, su, toprak, kültürel ve sosyal çevrede meydana gelen kirlenme ve bozulmaların önüne geçmek için yapılan faaliyetleri ifade ederken doğa korumanın ise doğallığı henüz bozulmamış alanlarla ilgili bir kavramdır. Bununla birlikte Çolak (2001)'a göre doğa koruma ile çevre koruma arasındaki temel fark yararlanma düşüncesinde ortaya çıkmaktadır. Denilebilir ki Çevre koruma insanın yaşam temellerini korumaya çalışmaktadır. Doğa koruma ise insanı göz önünde bulundurarak doğal kaynakları korumaya hizmet etmektedir.

Çevre koruma kapsamında olan milli parklar; doğal veya doğal alanlara yakın alanlarda karakteristik türlerin ve ekosistemin ekolojik açıdan devamlılığının sağlanması ve ayrıca çevresel, kültürel açıdan uyumlu, bilimsel, eğitsel, rekreasyonel ve ziyaretçi seçenekleri sunan (IUCN, 2015) çok bileşenli koruma alanlarıdır. Tanımın yoğun içeriği beraberinde her bir kavramın neye karşılık geldiğini ve teorik karşılığını açıklama zorunluluğu doğurmaktadır. Bu açıdan Dünyadaki doğa ve çevre koruma faaliyetlerinin IUCN kategorilerine göre ayrımı, bu sınıflandırmalar içeriği ve temel farklılıklar açısından Şekil 1'de gösterilmiştir. Çizelge 7 ise koruma alanlarının kavramsal içeriğini her bir ifadenin teorik açıdan neye karşılık geldiğini örnekleriyle birlikte açıklamaktadır.

2.2.3.2. Dünyada Koruma Alanlarının Durumu

Koruma altındaki alanlar, dünyanın politik ve ekonomik yapısıyla iç içedir. Söz konusu sahalar biyoçeşitliliği, diğer doğal ve kültür kaynaklarını korumak gibi misyonlar taşıyan, tüm hükümetlerin gündemini işgal eden, içerisinde kırsal kalkınmayı da barındıran çok bileşenli mekânlardır. Bu noktada doğal ortamı korumak resmi makamların, hükümetlerin ve uluslararası örgütlerin vazgeçilmez politikası ve doğa korumanın pratiğinin önemli bir bileşenidir. Öyle ki UNEP verilerine göre

dünyada çeşitli statülerde 102.000'den fazla korunan alan bulunmakta olup bu sayı dünya karalarının % 14'ünü kaplamaktadır. Söz konusu bu alanlar 32,868,673 km² alan kaplamakta olup bu, Afrika kıtasından daha geniş bir alana denk düşmektedirler. Kuşkusuz deniz alanları buna katıldığında sayı artacaktır fakat yine de bu denizel alanlar tüm dünya yüzeyinin yalnızca % 3,4'üne karşılık gelmektedir. 2020 yılına kadar karasal alanların ve tatlı su kaynaklarının %17'si, deniz ve kıyı alanlarının ise %10'un koruma altına alınması beklenmektedir. Koruma alanlarının sayısındaki temel motivasyon yalnızca eko sistemi ve kritik öneme haiz doğal kaynakların sürdürülebilirliğini sağlamak değil, aynı zamanda gıda güvenliği, içme suyu temini, iklim değişimlerinin önüne geçme, doğal afetleri önleme ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkması muhtemel nüfus hareketlerinin önüne geçmektir. (Deguignet, Juffe-Bignoli, Harrison ve diğerleri, 2014).

Yıl	Sayı	Toplam Alan (km ²)
1962	9.214	2,400.000
1972	16.394	4.100.000
1981	27.794	8.800.000
1992	48.388	12.300.000
2003	102.102	18.800.000
2014	209.429	32.868.673

Çizelge 8. Yıllara Göre Dünyada Koruma Alanlarının Sayısı ve Kapladıkları Alan (km²)
Kaynak: UNEP, 2014.

Çizelge 8'den de görüldüğü gibi koruma alanlarının sayısı süreklilik arz eden bir şekilde artmaktadır. Öyle ki 1962 yılından 2014 yılına kadar olan sürede koruma alanlarının gerek sayısında gerekse kapladıkları alanda çarpıcı bir büyümenin meydana geldiği gözlenmektedir. Dünyada koruma alanlarının artışında gözlemlenen bu ciddi oranların çeşitli motivasyonları vardır. Daha önce de belirtildiği gibi bilhassa milli parkların kırsal kalkınmayla olan teorik ilişkisi önemli bir etkidir. Bununla

birlikte doğal çevreyi koruma, sürdürülebilirliği sağlama gibi faktörler merkezi hükümetlere yapılan uluslararası yardımlar koruma alanlarının sayıca artmasında önemli motivasyon kaynaklarıdır.

Koruma alanları, özellikle batılı anlamda ortaya çıkan çevrecilik faaliyetlerinin bir sonucudur. Nitekim sayı açısından dünyada en fazla milli park da Avrupa kıtasında yer almakta, ilk koruma alanı kabul edilen Yellow Stone Milli Parkı da yine Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunmaktadır. Sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan kentleşme ve doğal kaynakların aşırı kullanımı beraberinde bir dizi çevresel sorunun da ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bununla birlikte dünya nüfusundaki sürekli artış doğal kaynaklar üzerinde baskıya ve enerji tüketimin talebinde büyüme neden olmakta böylelikle doğal kaynakların sınırlılığı göz önüne alındığında önemli çevresel sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. 2015 verilerine göre dünya nüfusun 7.3 milyar olduğu, bu nüfusun da her yıl ortalama 83 milyon kişi artmakta olduğu hesaplanmıştır (UN, 2015).

Kuşkusuz dünya nüfusundaki artışın, geçmiş yıllara göre artış hızında bir gerileme gözlemlense bile, bunun çeşitli sonuçları olmaktadır. Dünya nüfusundaki artışın birbirini izleyen en kritik sonucu kentleşme ve kentleşmeyi izleyen çevresel değişikliklerdir. Örneğin 1950 yılında dünya nüfusunun % 30'u şehirlerde yaşarken bu oran 2014 yılı itibariyle %54'e çıkmıştır. Şehirleşme oranının en yüksek olduğu bölgelere baktığımızda bunların Kuzey Amerika (%82), Latin Amerika ve Karayipler (%80) ve Avrupa (%73) olduğu görülmektedir (UN, 2015). Bu bölgelerde bilhassa Kuzey Amerika ve Avrupa günümüz doğa korumacılık faaliyetlerinin de kuramsal ve pratik açıdan gelişip yaygınlaşmasında başı çekmektedir. Bunun nedeni doğal çevrenin şehirleşme ile büyük ve dramatik değişimlere uğraması, sürdürülebilir kullanımın, özellikle 1960'lı yıllardan sonra kamuoyunun gündemine gelerek hükümetler üzerinde baskı oluşturmalarıdır.

Koruma alanlarının gerek sayı gerekse kapladıkları alan açısından genişlemesinde önemli etkenlerden biri de Dünya Bankası, FAO, GEF, ADB, EBRD gibi uluslararası kuruluşların geliştirmekte olan ülkelere koruma alanları için yaptığı yardımlarda yatmaktadır. Öyle ki GEF³ aracı kurumlar vasıtasıyla, 2003-2009, arasında

---

³Küresel Çevre Fonu (Global Environment Facility -GEF), BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Çevre Programı (UNEP) ve Dünya Bankası tarafından yönetilen, ortak bir çevre programıdır. GEF'in

koruma alanları için 699 milyon dolar destekte bulunmuştur. Yalnızca gelişmekte olan ülkelere yapılan yardımın ise yıllık 1 milyar ile 1.7 milyar dolar arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Türkiye ise 55 projeye 5 milyon dolarlık bir fon almıştır. (GEF, 2017).

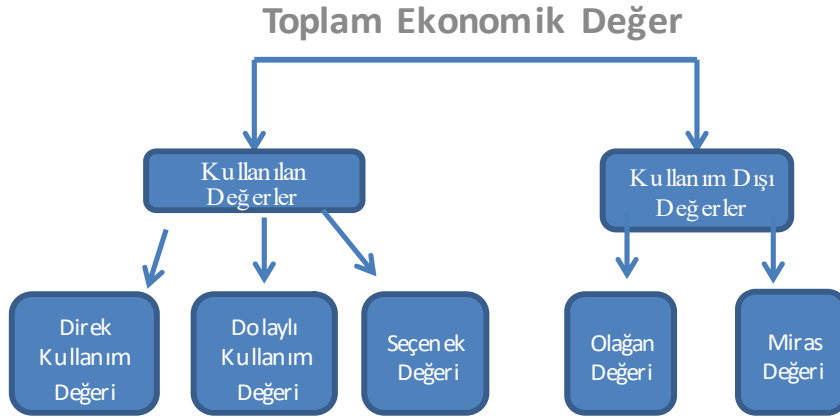
Özellikle küresel ısınma gibi tüm dünyayı ilgilendiren çevre sorunları dünya kamuoyunun gündemine daha çok gelmekte, bu durum da merkezi hükümetleri çeşitli yapısal önlemler almaya zorlamaktadır. Koruma alanlarının doğa korumadaki önemini küresel ısınmaya etkileri bağlamında örneklendirmek mümkündür. Yapılan araştırmalara göre koruma alanları kendi başlarına iklim değişikliklerinde aktif bir role sahiptirler (Dudley Stolton, Belokurov, Krueger, Lopoukhine ve diğerleri, 2009). Koruma alanları, toprak yüzeyinin korunmasını sağlayarak doğal bitki örtüsünün korunması için en iyi mekânizmalardan birini sağlar. Böylelikle karbon salınımını, bitki örtüsü ve turba yataklarının etkisiyle belirli düzeylerde tutar (MacKinnon, Dudley ve Sandwith, 2012). Nitekim tahminlere göre karbon kaynaklarının % 15'i koruma alanlarının sınırları içinde yer almaktadır (Campbell, Lysenko, Hughes, Gibbs ve diğerleri, 2008).

Şekil 7 koruma alanlarının ekonomik değer kullanımını göstermektedir. Korunan alan yaklaşımı, biyolojik çeşitliliğin korunmasından insan refahının geliştirilmesine kadar uzanmıştır. Bununla birlikte, doğa koruma ile sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınma arasındaki ilişki tartışmalı olmayı sürdürmektedir. Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki koruma alanlarının ortaya çıkış fikrinin temel motivasyonu biyoçeşitliliği korumaktır (Eguskitz, Rescia ve Onaindia, 2017). Bununla beraber daha önce de üzerinde durduğumuz gibi son yıllarda içerisine ekonomik unsurları alan, yerel ve bölgesel kalkınmayı hedefleyen, ulusal bir değer ve uluslararası önem taşıyan çok bileşenli yaklaşımların ortaya çıkması, koruma alanlarının

---

misyonu küresel çevrenin korunmasıdır. Yerel ile küresel çevre sorunları, ulusal ile uluslararası kaynaklar arasındaki bağı kurmayı amaçlar. Görevi, idaresi, yönetimi ve iç usulleri, 1992 yılında Rio de Janeiro'da düzenlenen Dünya Zirvesi çıktıklarına dayanır. Dört odak alandaki -biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, uluslararası sular ve ozon tabakasının delinmesi- projelere fon sağlayarak küresel çevre faydaları sağlamak amacı ile kurulmuştur. Bu odak alanlara, sonraki yıllarda, toprak bozulması, kalıcı organik kirleticiler (POPs) odak alanları da eklenmiştir. GEF'in Uygulayıcı Kuruluşları, Dünya Bankası, BM Çevre Programı (UNEP) ve BM Kalkınma Programı'dır (UNDP). Hükümetler büyük ölçekli GEF programından fon temin etmek için doğrudan başvurabilirler. Orta ölçekli GEF projeleri ise, hükümetler, sivil toplum kuruluşları (STK'lar), akademik kurumlar, ulusal ve uluslararası kurumlar ve özel sektör işletmeleri tarafından hazırlanabilir ve GEF desteği için sunulabilir. GEF'in büyük ölçeği 1 Milyon Amerikan doları üzerindeki destekleri kapsarken, orta ölçeği 1 milyon Amerikan doları kadardır (Ayrıntılı bilgi için bakınız <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/ourwork/partners/gef.html>).

doğal ortamı koruma motivasyonunun sınırlarını aşarak kültürel, manevi, bilimsel ve ekonomik unsurları içeren bir mahiyet kazanmasını sağlamıştır.

Şekil 9. Koruma Alanlarının Ekonomik Değer Kullanımı

Kaynak: IUCN, 1998.

Koruma alanlarının başlıca kültürel ve ekonomik faydaları ise şunlardır (Mansourian ve diğerleri, 2008; Scherl ve Emerton, 2008) ;

- Rekreasyon
- Sağlık, refah ve yaşam kalitesi
- Çevre eğitimi
- Sürdürülebilir turizm ve ulaşım
- Sürdürülebilir arazi kullanımı (Tarım, Ormancılık, Balıkçılık, Avcılık)
- Kırsal bölgelerin sürdürülebilir kalkınması
- Bölgesel ve ulusal kimlik
- Bölgesel ticaret

- Entegre bölgesel kalkınma (Ekonomik etkiler de dâhil olmak üzere)
- İş imkânları (Ekonomik etkiler de dâhil olmak üzere)

Korunan alanların değerlerini ve faydalarını iletmek için ana hedef gruplar ise şunları içerir: (Mansourian ve diğerleri, 2008) ;

- Ziyaretçiler
- Politikacılar
- Yerel insanlar
- İş sektörü
- Bilim insanları

Şekil 7 de gösterilen kullanım değerleri üzerinde durmakta yarar vardır. **Direk kullanım** değeri koruma alanlarının doğrudan kullanımından kaynaklanan değerlerdir. Bunlar; rekreasyon, turizm, doğal kaynakların kullanımı, avcılık, araştırma ve eğitim amaçlı kullanımlardır. Söz konusu bu faaliyetler çoğu kez ticari amaç taşıyamamaktadır. Koruma alanlarının **dolaylı kullanımı** ise doğrudan kaynak değerleriyle bağlantısı olmayan, daha çok söz konusu alanların ekolojik fonksiyonlarıyla ilgilidir. Örneğin sulak alanların kuruması, göç eden türler için habitat özelliği taşınması, iklimin stabilize edilmesi, karbon salınımının kontrol altında tutulması gibi kullanım değerleridir. Koruma alanları aynı zamanda Yerel bitkileri tozlayan (polenlerin taşınması) böcekler veya kemirgen popülasyonlarını kontrol eden yırtıcılar için habitatın güvence altına alınmasını sağlamaktadır. Görüldüğü gibi dolaylı kullanım değerleri daha çok söz konusu alanın özgün koşullarını güvence altına almayı hedeflemektedir (IUCN, 1998).

Seçenek değeri olarak ifade edilen bütün kullanım değerlerinin sürdürülebilirliğini ifade etmektedir. Bu açıdan koruma alanlarının bir özelliği daha önce zikredilen kaynak değerlerinin gelecek nesillere aktırılmasıdır. Söz konusu gelecek kullanımı direk veya dolaylı kullanımı içerebilmektedir. Bu, söz konusu sahaların birer bilgi kaynağı olması anlamına da gelmektedir. Özellikle biyoçeşitliliğin koruma altına alınması, doğal peyzajın korunması, gen çeşitliliğinin gelecek nesillere aktırılması bu açıdan önem taşımaktadır. **Kullanım dışı değerler** ise her hangi bir kaynak

değerini somut olarak kullanmayı ön görmez. Bu kullanım değerinin iki ana bileşeni vardır. Bunlar; başkalarının da korunan alana fayda sağlayacağı veya oradan yararlanacağını bilmekten kaynaklanan *miras değeri* ve her hangi bir koruma alanın, insanların onu ziyaret etmesi veya başka yollarla kullanması düşük ihtimal olsa bile korunan alanın var olduğunu bilmenin yararını yansıtan *olağan değer*'dir (IUCN, 1998).

2.2.3.3. Koruma Alanlarının Türkiye'deki Durumu

Türkiye'deki doğa ve çevre korumacılığın tarihine baktığımızda ise modern doğa korumanın milli parkların ilanı ile başladığı görülmektedir. İlk milli park 1958 yılında ilan edilen Yozgat Çamlığı Milli Parkı'dır. Her ne kadar Milli Parklar Kanunu 1983 yılında kabul edilmiş olsa da 1956 yılında çıkarılan Orman Kanunu ile ilk kez milli park kavramı kullanılmış ve 1983 yılına kadar ilan edilen milli parklar bu kanuna göre ilan edilmiştir. Türkiye'de farklı kategorilerde koruma alanları mevcuttur, bunların yasal içeriği Çizelge 10'da, kapladıkları alanlar ise Çizelge 9'da gösterilmiştir. Korunan alanlarının Türkiye'deki yasal tanımını ise şu şekildedir:

“Korunan alan: Milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, doğal sit alanları, sulak alanlar, özel çevre koruma bölgeleri ve benzeri koruma statüsü bulunan, biyolojik çeşitliliğin, doğal ve bununla ilişkili kültürel kaynakların korunması ve devamlılığının sağlanması amacıyla ilgili mevzuata göre tespit edilen ve yönetilen kara ya da deniz alanını...”(Resmi Gazete, Sayı: 29959, 2017).

2016 yılı itibariyle ülkemizde 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu ile ilan edilmiş olan 40 adet Milli Park, 204 adet Tabiat Parkı, 31 adet Tabiatı Koruma Alanı ve 112 adet Tabiat Anıtı bulunmaktadır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2016). 1983 yılında kabul edilen 2873 numaralı kanun gereğince milli parklar yönetmeliğinde milli park ve tabiat parkı ilan edilme kriterleri “Temel İlkeler ve Kriterler” bölümündeki “Milli Park ve Tabiat Parkı Kriterleri” başlığında (Madde-6-A) şu şekilde belirtilmiştir (DKMPGM, 2016).

Kategori	Sayı	Alan (Hektar)
Milli Park	40	823.614
Tabiat Parkı	204	99.394
Tabiatı Koruma Alanı	31	64.224
Tabiat Anıtı	112	6.993
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	81	1.192.794
Ramsar Alanı	14	184.487
Ulusal Önele Haiz Sulak Alan	20	278.072
Muhafaza Ormanı	55	250.033
Şehir (Kent) Ormanı	133	10.315
Gen Koruma Ormanı	283	38.828
Tohum Bahçesi	184	1.421
Tohum Meşçeresi	337	44.664
Özel Çevre Koruma Bölgesi	16	2.460.041
Toplam	1510	5.454.880

Çizelge 9. 2016 Yılı İtibariyle Türkiye’de Korunan Alanların Kapladığı Alanlar (Hektar)

Kaynak: DKMPGM, 2016.

Milli Park olarak ayrılacak yerlerde;

1 - Tabii ve kültürel kaynak değeri ile rekreasyonel potansiyeli, milli ve milletlerarası seviyede özellik ve önem taşımaktadır.

2 - Kaynak değerleri, gelecek nesillerin miras olarak devralacakları ve sahip olmaktan gurur duyacakları seviyede önemli olmalıdır.

3 - Kaynak değerleri tahrip olmamış veya teknik ve idari müdahalelerle ıslah edilebilir durumda olmalıdır.

4 - Saha büyüklüğü, kaynak değerleri kesafeti yönünden, özel haller ve adalar dışında, en az 1000 hektar olmalı ve bu alan bütünüyle koruma ağırlıklı zonlardan meydana gelmelidir. İdari ve turistik amaçlı geliştirme alanları bu asgari saha büyüklüğünün dışındadır.

STATÜ	YASAL TANIMI
Milli Park	Bilimsel ve estetik bakımdan, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinleme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını
Mutlak Koruma Alanı	Koruma altına alınan alanlarda sıkı koruma gerektiren tabiat ve biyolojik çeşitlilik değerlerini barındırın; denetim, yönetim veya bilimsel maksatlı araştırmalar ve izlemeler dışında insan faaliyetlerine izin verilmeyen bölgeleri
Özel Çevre Koruma Bölgesi	Ülke ve dünya ölçeğinde ekolojik önemi olan, çevre kirlenmeleri ve bozulmalarına duyarlı toprak ve su alanlarını, biyolojik çeşitliliğini, doğal kaynaklarını ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların gelecek kuşaklara ulaşmasını emniyet altına almak üzere gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi ve bu alanlarda uygulanacak koruma ve kullanma esasları ile plan ve projelerin tek elden hazırlanması amacıyla, Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilen bölgeleri
Sulak Alan	Doğal veya yapay, devamlı veya geçici, suları durgun veya akıntılı, tatlı, acı veya tuzlu, denizlerin gelgit hareketlerinin çekilme devasında altı metreyi geçmeyen derinlikleri kapsayan, başta su kuşları olmak üzere canlıların yaşama ortamı olarak önem taşıyan bütün sular, bataklık, sazlık ve turbiyeler ile bu alanların kıyı kenar çizgisinden itibaren kara tarafına doğru ekolojik açıdan sulak alan kalan yerleri
Tabiat Amtı	Tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değere sahip ve milli park esasları dâhilinde korunan tabiat parçalarını
Tabiat Koruma Alanı	Bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçalarını
Tabiat Parkları	Bitki örtüsü ve yaban hayatı özeliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını;
Taşınır Tabiat Varlıkları	Jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli taşınır tabii değerleri

Çizelge 10. Türkiye’de Doğa ve Çevre Koruma Kategorilerinin Sınıflandırılması ve Yasal Tanımları.
Kaynak: DKMPGM, 2016

Tabiat parkı olarak ayrılacak yerlerde;

1 - Milli veya bölge seviyesinde üstün tabii fizyocoğrafik yapıya, bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliklerine ve manzara güzellikleri ile rekreasyon potansiyeline sahip olmalıdır.

2 - Kaynak ve manzara bütünlüğünü sağlayacak yeterli büyüklükte olmalıdır.

3 - Bilhassa açık hava rekreasyonu yönünden farklı ve zengin bir potansiyele sahip olmalıdır.

4 - Mahalli örf ve adetlerin, geleneksel arazi kullanma düzeninin ve kültürel manzaraların ilgi çeken örneklerini de ihtiva edebilmelidir.

5 - Devletin mülkiyetinde olmalıdır.

2.2.3.3.1 Türkiye’de Koruma Alanları Literatürüne Eleştirel Bir Bakış

Türkiye’de koruma alanlarına ilişkin literatürün genel olarak iki ana hat üzerinden geliştiği görülmektedir. Bunlardan ilki daha çok biyolojik ekoloji yaklaşımını benimseyen, söz konusu bölgelerdeki fauna ve flora özelliklerini ele alan, sulak alanlarda ise limnolojik özelliklerin değerlendirildiği çalışmalar olarak dikkat çekmektedirler. Söz konusu çalışmalar çoğunlukla ele alınan bölgenin flora veya fauna özelliklerini ele alan, daha çok fen bilimciler tarafından yapılan çalışmalardır (Uysal ve Tunalı, 2012; Satıl ve Dirmenci, 2012; Yağın ve Diğerleri 2012;).

Literatürde diğeri bir yaklaşım ise daha çok sosyal bilimciler tarafından ortaya konulmuştur. Bu çalışmalarda çoğunlukla temel yaklaşım korunan alanlarının doğal kaynak değerlerinin eko turizm faaliyetleri açısından değerlendirilmesidir. Daha önce üzerinde durduğumuz 1970’lerden sonra ortaya çıkan çevre koruma faaliyetlerine, doğa korumadan farklı olarak insan faktörünün eklenmesi beraberinde bir dizi soru işaretini de gündeme getirmiştir. Yönetim planları hazırlanırken yerel halk bu planların neresinde yer almaktadır? Koruma alanları yerel halkın geleneksel arazi kullanım biçimlerini nasıl etkilemektedir? Bilhassa milli park kavramına kırsal kalkınmanın da eklenmesi hangi pratikleri gerekli kılmaktadır? Veya teorik açıdan öngörülen kırsal kalkınma-eko turizm olgularının yerel halk açısından olumlu yönleri söz konu-

su sahalarda pratik karşılık bulmakta mıdır? Korunan sahaların yerel, bölgesel ve küresel aktörlerce bir mücadele sahasına dönüşmesi nasıl sonuçlar doğurmaktadır?

Bu ve benzer sorular çevre ve doğa korumacılıkta, insan-çevre ilişkileri bağlamında sosyal bilimciler tarafından uzun süredir tartışılmaktayken durumun Türkiye'deki literatürde böyle olmadığı, daha çok örtük bir şekilde Yellowstone Modeli Koruma yani insansız korumayı destekleyen çıkarımlar üzerinden geliştiği görülmektedir. Bu durumun temel nedeni söz konusu çalışmalarda doğa ve çevre koruma kavramlarının kuramsal açıdan birbirine karıştırılmış olması, dünyada büyük ölçüde terk edilen bu modele paralel olarak meydana gelen yaklaşımlardaki dönüşümlerin takip edilememesi yatmaktadır. Denilebilir ki Türkiye'deki koruma alanlarına ilişkin alan yazındaki hâkim paradigma insansız korumayı ilke edinen yaklaşımdır. Bu durumun ortaya çıkmasında temel etken doğa ve çevre korumacılık faaliyetlerinin dünyadakine paralel olarak ancak güçlü ve yaygın bir şekilde ortaya çıkmaması, İnsansız koruma paradigmasını dikkate alan çalışmaların dışında kültürel ekoloji yaklaşımını benimseyen yaklaşımların dünyadakine koşut olarak takip edilememesini sayabiliriz.

Bir korunan alan sadece doğal kaynak değerleriyle değil, orada yaşayan insanların yaşam biçimleriyle de müstesna bölgelerdir. Türkiye'deki literatürde etnografik özelliklerin koruma planlarından, pratiklerinden nasıl etkilendiğini ele alan çalışmalar da son derece sınırlıdır. Etnografya çalışmalarının mevcudiyeti söz konusu olsa bile bu çalışmaların milli park kavramından bağımsız ele alındığı, araştırma problemlerinden uzak ve teorik bir temelinin olmadığı görülmektedir. Söz konusu çalışmalar daha çok alandaki etnik özellikleri, giyim kuşam tarzlarını anlatan, yerel dil özelliklerini ele alan tasviri incelemelerdir (Duymaz, 2012; Kahyaoğlu, 2012; Tan 2012; Özsarı, 2012; Özçoban 2012, Umaç, 2012; Manav, 2012).

Türkiye'de koruma alanlarıyla ilgili sosyal bilimcilerin yaptığı diğer çalışmalar kamu yönetimi alanındadır. Bu çalışmalar genel olarak Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında mevcut yönetmeliklerin, koruma politikalarının incelenmesi şeklinde gerçekleşmiş, bölgesel aktörlerin etkilerini ele almaktadırlar (Algan ve Dündar, 2003; Akdur, 2005; Arat, 1986; Durmaz 2004; Kurtaslan, 2005). Bu çalışmaların ağırlıklı olarak Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde ortaya çıkan sorunları teorik düzeyde ele alması yönetim planları açısından önemli bir boşluğu doldursa da

yerel unsurların bu politik süreçlerden içtimai olarak nasıl etkilendiklerini ele almaları dikkat çekicidir.

Koruma Alanları Türkiye'deki literatürde genel olarak kırsal kalkınmanın bir parçası olarak eko turizm faaliyetlerini nihai amaç olarak ele almaktadır. Pek çok çalışmada eko turizmin kuramsal içeriğinin yerel pratikleri açısından nasıl sonuçlar doğurduğu, gerçekten kırsal kalkınmayı olumlu yönde etkileyip etkilemediği ele alınmamış, doğal ve kültürel kaynak değerlerinin koruma alanlarında eko turizmin geliştirilmesi açısından önemli bir potansiyel taşıdığı sonucuna varmak için açıklandığı görülmektedir (Ayaşlıgil, 2012, Çavuşoğlu, 2012; Özkan ve Çağrıtekin, 2012; Saatçi, 2012, Avcı, 2012).

Konuya coğrafyacılar açısından baktığımız da ise milli park kavramının herhangi bir mekânsal olarak öne çıktığı ancak kültürel ekolojinin, politik ekonominin yani yerel, bölgesel ve küresel aktörlerin aynı mekânda farklı algı biçimlerinin ortaya çıkardığı mevcut durumun nasıl bir konjektör yarattığı göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Coğrafyacılar tarafından yapılan çalışmalarda bir koruma alanı önce fiziki coğrafya özellikleri açısından tanıtılmakta ardından ziyaretçi sayıları verilmekte ya da ilgili bölgenin nüfus miktarları, beşeri coğrafya özellikleri başlığında sunulmaktadır. Araştırmalar daha önce zikrettiğimiz, teorik bir temelden yoksun ve bu nedenle hipotetik sonuçlar ortaya koymamış, ele alınan sahanın "milli park" veya "korunan alan" olgusuyla nasıl bir çevresel veya kültürel dönüşüm yaşandığına, korunan alan pratiklerinin ne tür kültürel, ekonomik ve demografik sonuçlar doğurduğuna dair bulgulardan uzaktır. Bununla birlikte literatürde korunan alan, kırsal kalkınma ve insan-çevre ilişkisini ele alan çalışmalara da nadiren rastlanılmaktadır. Bu çalışmalar daha çok belirli alanlarda yoğunlaşmıştır. Söz konusu bu çalışmalar Arı (2009) ve Arı ve Hurley (2010) ya aittir. Arı bu çalışmalarda koruma alanları insan-çevre ilişkisi bağlamında holistik bir bakış açısıyla ele almış, özellikle milli park olgusuna kültürel ekoloji perspektifi ile yaklaşmıştır. İlgili çalışmalarda koruma pratiklerinin yerel halkın yaşam biçimini nasıl etkilediği üzerinde durulmuş, bu durumun ne tür sorunlar ortaya çıkardığı açıklanmıştır. Örneğin Kazdağı'nın milli park ilan edilmesinden sonra bölgedeki ekonomik ve dini kullanım kısıtlamaların yerel halk açısından ne tür sonuçlar doğurduğu ele alınmıştır (Arı, 2006).

Bir başka çalışmada ise Arı ve Hurley (2010) Kazdağı Milli Parkı çevresindeki yerleşmelerde yerli nüfusla dışarıdan gelen nüfusun yer değiştirmeye başladığını belirttikten sonra, doğal peyzajdaki değişimi vurgulamışlardır. Kazdağı Milli Parkı çevresindeki nüfus hareketlerini konu alan bu çalışmada, planlama aşamasında alanda yaşayan insanların çevreleriyle olan geleneksel ilişkilerinin dikkate alınmadığı; onların ekonomik ve sosyal kayıplarının hesap edilemediğini; bunlarla ilgili istek ve ihtiyaçların göz ardı edildiği saptanmıştır.

Yerel nüfusun milli parkla etkileşimi ve çekici faktörlerin etkisiyle dışarıdan bölgeye gelen insanların söz konusu sahada ne tür sonuçlar doğurduğu, eko turizmin gerçekten ilgili bölgelerde kırsal kalkınmayı olumlu yönde etkileyip etkilemediği de Türkiye'deki literatürde önemli bir boşluk olarak göze çarpmaktadır. Arı (2009) KDMP'ta yaptığı bir çalışmada eko turizm faaliyetlerinin doğal alanlara etkisinin sanıldığı aksine yüksek olduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte yerel halkın refah seviyesine olumlu yönde etkilemesi beklenen eko turizmin bu katkıyı yapamadığı, burada yapıldığı şekli ile turizmin eko temelli olmaktan çıkarılıp, yerli olmayan küçük bir grubun amacına hizmet eden bir faaliyet olduğunu saptamıştır.

Korunan alanların nüfusla ilişkisi, geleneksel insan-çevre ilişkisinin koruma pratikleri açısından değerlendirilmesi Türkçe literatürde kısıtlı oluşu dikkat çekicidir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi tür çalışmalara da rastlanmaktadır. Arı ve Derinöz (2011) korunan alanların bilhassa sulak alanların bütüncül bakış açısından uzak bir şekilde ele alındığını eleştirdikleri çalışmalarında Marmara Gölü önceki çalışmalarda gölün kültürel yapısı ve geleneksel insan-çevre ilişkisi ihmal edildiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmada bütüncül bir bakış açısıyla geleneksel insan-çevre ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu bağlamda söz konusu sahanın uluslararası öneme sahip bir sulak alan olmasına karşın akılcı bir yönetim modeli ile yönetilmediği tespit edilmiştir. Arı ve Soykan (2006) ise KDMP çevresinde yer alan kırsal yerleşmelerin nüfus miktarı ve ekonomik faaliyetleri üzerinde durmuşlardır. Bölgedeki Alevi-Türkmen kültürü ile yörük kültürünün hâkim olduğu yerleşmeleri birbirinden farklı nüfus özelliklerine sahip olduğunu belirtmişler, yörede Alevi-Türkmen kültürünün hâkim olduğu yerleşmelerde nüfus miktarında bir azalma veya göç gözlenmezken, yörük kültürünün hâkim olduğu yerleşmelerde nüfus miktarında yıllar içinde dalgalanmalar olduğu saptanmıştır.

Koruma alanlarında, koruma politikalarının yerel ölçekte demografik olarak ne tür sonuçlar doğurduğu, mülkiyet yapısında nasıl bir dönüşüme neden olduğu ise ele alınmamıştır. Konuyla ilgili sadece daha önce zikredilen Arı ve Hurley (2010) in çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmada KDMP'ın doğal kaynak değerleri nedeniyle ekonomik durumu daha iyi bir nüfus tarafından tercih edilmeye başlandığı dile getirilmiştir. Söz konusu çalışmaya göre istatistiklere yansımayan; ancak yerel halkla dışarıdan gelen nüfus arasında bir yer değiştirmenin olduğu saptanmıştır.

Koruma alanları, içerisinde veya çevresinde yaşayan insanların yaşam biçimlerinde köklü değişikliklerin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir. Söz konusu sahalarda yaşayan insanlar dışarıdan gelen nüfusla yer değiştirebildiği gibi (Arı ve Hurley, 2010) daha önceki bir süreçte avcılık, tarım ve hayvancılık gibi geleneksel arazi kullanım haklarında sorunlar yaşayıp korunan alanın içinde kalan arazilerinde hak mahrumiyetlerine, kamulaştırma faaliyetleri ile arazi kayıplarına uğrayabilmektedirler. Böylece söz konusu bölgelerde çok çeşitli sosyal, ekonomik ve politik sonuçları olan olumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte koruma alanları iş imkânları sağlaması, ulusal ve bölgesel, yerel iş imkanları yaratması, ekosistemin sürdürülebilirliğini sağlaması gibi pek çok olumlu etkiye de sahiptir. Böylelikle denilebilir ki koruma alanları tamamen olumlu veya olumsuz etkilere sahip olduğunu belirtmek güçleşmektedir (Brockington ve Igoe, 2006).

Koruma alanlarının olumlu ve olumsuz etkilerinin saptanması dışında önemli olan söz konusu bölgelerin sosyal bilimciler tarafından aktörlerin bakış açısını ele alan, bu aktörler arasındaki çatışmaların ortaya konularak bütüncül bakış açısıyla yerel unsurları yönetim planlarının parçası olarak değerlendiren çalışmaların yapılmasıdır. Konunun nüfus hareketleri bağlamında ortaya çıkaracağı sorun yerel nüfusun söz konusu bölgelerde azalmasıyla bu bölgelere özgü yerel ekolojik bilginin ortadan kalkmasıdır. Nitekim Arı (2009) ve Arı ve Hurley (2011) dışarıdan gelen nüfusun ekolojik bilgilerinin bölgede doğal peyzajda önemli değişimler meydana getirdiğini, bu durumun nedeninin ise alana dışarıdan gelen insanların ekolojik bilgilerinin yöreye yabancı olmasından kaynaklandığını dile getirmişlerdir. Uzun vadede bu durum koruma pratiklerinin başarısızlıkla sonuçlanacağına işaret etmektedir. Bu nedenle koruma alanları ve nüfus hareketleri arasındaki ilişki üzerinde durulması gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. ARAŞTIRMADA KULLANILAN YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu bölümde araştırma boyunca kullanılan yöntemin gerekçeleri, avantajları, dezavantajları ve ortaya çıkan olumsuzlukları gidermek için izlenen yol açıklanmıştır. Her bilimsel araştırma, bulguların ortaya konulması sürecinde, problem durumunun, araştırma soru veya sorularının gerektirdiği belirli bir yöntemin takip edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada da çalışmanın amacı doğrultusunda araştırma sorularına cevap bulmak için literatürdeki tartışmalar dikkate alınarak iki ana yol izlenmiştir. Bunlardan ilki araştırma sahasının seçimi, diğeri ise veri elde etme ve bu verileri işlemselleştirmeye ilişkindir. Bu bağlamda bu bölümde araştırmada kullanılan yöntem açıklanmış, birincil ve ikincil verilerin analizi yapılarak araştırma bulgularına ulaşılmıştır.

Araştırma daha önce üzerinde durduğumuz, uluslararası literatürde yoğun bir şekilde tartışılan korunan alanların çevresindeki nüfus hareketlerini Balıkesir ölçeğinde ele almaktadır. Balıkesir ili sınırları içinde yer alan iki milli park, KDMP ve MKCMP, amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmiştir. Çalışmada nitel ve nicel veri toplama yöntemleriyle veriler toplanarak, karma araştırma desenine başvurulmuş, çalışma sahasındaki nüfusun 1970'ten 2014 yılına kadar gösterdiği değişiklik kontrol gurubu olarak Türkiye ve Balıkesir ili kırsal nüfusu seçilerek ortaya konulmuştur.

Çalışmada kullanılan karma araştırma yönteminin özelliklerini, bu çalışmada böyle bir yönteme neden ihtiyaç duyulduğunu, araştırmanın nitel ve nicel yönlerini açıklamakta yarar vardır.

3.1.1. Karma Araştırma Yöntemi

Herhangi bir araştırmada nicel ve nitel yaklaşım olmak üzere iki ana araştırma yöntemi bulunmaktadır. Araştırmanın amacına göre bazen her iki yaklaşım birleştirilerek karma araştırma desenine başvurulur. Karma araştırma yönteminin özellikleri ve bu çalışmada neden gerekli duyulduğunu açıklamadan önce her iki yaklaşımın temel özellikleri üzerinde durmakta yarar vardır.

Hammersley'e (Aktran, Punch, 2011) göre nicel ve nitel yaklaşımda ayırt edici temel özellikler bulunmaktadır, bunlar:

- Nicel veriler-nitel veriler,
- Yapay ortamların veya doğal ortamların araştırılması,
- Davranışlar yerine anlamlara odaklanma,
- Tümevarımsal yaklaşım-tümdengelimsel yaklaşım,
- Bilimsel yasaları aramak-kültürel örüntüleri saptamak.

Hammersley, buradaki her bir ikiliğin basit bir karşıtlıktan daha çok bir konumlar dizisine karşılık geldiğini; bir konumun, zorunlu olarak diğerinin karşısında yer almayı ima etmediğini ve bu konumlar arasında yapılan seçimin, felsefi değerlendirmelerden çok araştırmanın amaçlarına ve koşullarına dayanması gerektiğini belirtir. Yani araştırmanın nicel veya nitel ya da her ikisinin birlikte kullanıldığı karma yöntem olmasını belirleyen çalışmanın amacıdır. Bu açıdan nüfus hareketleri ve milli park olgusu arasındaki ilişkinin belirlenmesi, literatürdeki tartışmaların çoğu kez yöntem sorunu üzerinden yükselmesi, birbirini tamamlayan iki yaklaşımın kullanılmasını kaçınılmaz kılmış, bu nedenle araştırmada karma araştırma yöntemine başvurulmuştur.

Karma yöntem araştırması; araştırmacı veya araştırma ekibinin, anlama ve doğrulamanın genişliği ve derinliği amacıyla nitel ve nicel araştırma yaklaşımlarının bileşenlerini (örnek, nitel ve nicel bakış açıları, veri toplama, analiz ve çıkarım tekniklerinin kullanımı) birleştirdikleri bir araştırma türüdür (Creswell ve Clark, 2014).

Creswell ve Clark (2014)'e göre karma araştırma yöntemleri şu durumlarda uygulanır:

- Tek bir veri kaynağının yetersiz olması durumunda
- Başlangıçtaki sonuçların açıklanma ihtiyacı
- Araştırma bulgularını genelleme ihtiyacı
- Kuramsal bir duruşu en iyi şekilde kullanma ihtiyacı

-Çoklu araştırma boyunca araştırmanın amacını anlama ihtiyacı

Karma yöntem araştırması, hem nitel hem de nicel araştırmanın zayıf yönlerini telafi eden gücü sağlamaktadır. Bu durum, 30 yılı aşkın bir süredir karma yöntem araştırması için tarihsel bir argüman teşkil etmiştir. Bundan daha önemlisi karma yöntem araştırması, bir araştırma probleminin araştırırken, nicel veya nitel yaklaşımların tek başlarına yaptığından daha fazla delil ortaya koyar. Araştırmacının, genellikle nicel araştırma veya nitel araştırmayla ilgili veri toplama türleri ile sınırlandırmalarından ziyade mevcut tüm veri toplama araçlarını kullanmasını sağlar. Bununla birlikte karma araştırma desenin zayıf yönü bazı özel beceriler ve veri toplama ve analizi için kaynak sahibi olmayı gerektirir. Ayrıca araştırmacının karma yöntem araştırma desenine neden başvurduğunu iyice açıklaması gerekmektedir (Creswell ve Clark, 2014).

3.1.1.1. Araştırmanın Nitel Boyutu

Nitel veriler, araştırma problemine yönelik daha genel bir anlayış ortaya koyarken, nitel veri probleme yönelik daha ayrıntılı bir anlayış sağlar. Söz konusu bu nitel anlayış, birkaç katılımcı üzerinde çalışıp bu katılımcıların bakış açılarını derinlemesine incelemek sonucunda ortaya çıkarken, nicel anlayış çok sayıda insanın incelenmesi ve birkaç değişkene verilen cevapların değerlendirilmesiyle ortaya çıkar. Nitel araştırma ile nicel araştırma, farklı resim veya bakış açıları ortaya koyarken her ikisinin de sınırlılıkları vardır (Creswell ve Clark, 2014). Burada temel ilke araştırma problemine, araştırmanın amacına ve bu amaca ulaşmak için oluşturulan araştırma sorularına cevap verecek en doğru yöntemi bulmaktır.

Doğum, ölüm ve göç olarak bilinen, her hangi bir sahadaki nüfus artışını doğrudan etkileyen üç ana nüfus hareketi arasında çalışılması en zor olan göçlerdir. Bilhassa içgöçün ölçülmesi, tanımı ve ölçüm için gerekli verilerde aranan özelliklerden kaynaklanmaktadır (Özcan, 1998). Bu açıdan göç olgusu kuşkusuz sayıları ve istatistiksel verileri de dikkate alan bir çalışmayı gerekli kılmaktadır. Ancak bununla birlikte göç olgusunun derinliklerine inen, doğum oranlarının sayılarla açıklanamayan ideografik belirleyicilerine odaklanan çalışmalara da ihtiyaç duyulmaktadır.

Hangi gurupların (göç eden, geride kalan ve göç alan guruplar), hangi neden ve tepkilerle göç olgusunun içinde bulunduğunu ve bu olayı hangi diğer olaylarla birlikte yaşamış veya yaşamakta olduğunu derinlemesine anlamının yanında; bütün bunların arkasında bulunan tutum, inanç, motivasyon ve davranışları ve bunların duygusal yönü ve diğerleri ile oluşturdukları örüntüler içindeki yerini ortaya koyan çalışmalara da büyük ölçüde gereksinim duyulmaktadır (Akşit, 1998). Konunun mekânsal boyutu, çalışma sahasının nüfus hareketleri bağlamında milli park kavramı ile bağlantısını açıklığa kavuşturmak, literatürdeki tartışmalar bağlamında koruma alanlarının kırsal kalkınmaya olumlu yönde etkileyerek nüfusu kendine çekip çekmediğini ve çalışmadaki araştırma sorularının özgül koşulları nitel bir araştırma desenine baş vurulmasını kaçınılmaz olarak ortaya çıkarmıştır.

Nüfus hareketleri arasında yer alan doğum oranları, bir bölgedeki nüfus artışını belirleyen önemli bir konudur. Bu durum nicel verilerle elde edilse de ailelerin kuşaklar arası çocuk yapma eğilimlerini derinlemesine bir şekilde anlamak, geleceğe dair bir öngörü sağlaması açısından önem taşımaktadır. Bununla birlikte gençlerin evlenme koşullarının temel belirleyicilerini ve yöre insanın göç eğilimini saptamak, hepsinden önemlisi bu koşulların milli park pratikleriyle bağlantısını ortaya koymak nitel bir çalışmayı zorunlu kılmıştır.

3.1.1.2. Araştırmanın Nicel Boyutu

Nicel bir yöntemde kavramlar farklı değişkenler biçimindedir ve değişkenler kesin olarak sayılarla ölçülür. Nicel araştırmada veriler, kesin ölçümlerden elde edilen sayılar şeklindedir. Sayılamayan veya ölçülemeyen verilerin objektifliğinden kuşku duyulur; çünkü nicel yaklaşımda güvenilirlik hayati öneme sahiptir, bunun yolu da en başta kesin ifade, sayısal ölçüm ve istatistiksel kanıtlardan geçer. Bu nedenle nicel araştırmada veriler iki yolla üretilir: Anketler ve devletin resmi istatistikleri (Yavan, 2014).

Nüfus hareketinin incelendiği bu çalışmada TÜİK tarafından 1970 yılından 2014 yılına kadar olan bir süreyi kapsayan nüfus verilerinden faydalanılmış, nüfusun dönemlere göre gösterdiği değişiklik anlaşılmaya çalışılmıştır. Bilhassa her iki bölgenin milli park ilan edilmeden önceki durumu ve kontrol guruplarıyla karşılaştırılması bu bağlamda yapılmıştır.

Çalışmada nüfusa ilişkin verilerin temininde doğum oranları ve miktarlarını elde etmekte sorun yaşanmamışken, göçlerle ilgili verilerin köy yerleşmeleri bazında doğrudan elde edilmesi olanaksızdır. Bilindiği gibi Türkiye’de içgöç verileri genellikle nüfus sayımlarından elde edilmektedir. Bu açıdan Türkiye için göç bilgilerinin elde edilebileceği tek kaynak nüfus sayımlarıdır. 2006 yılına kadar yani 1927-1990 arası 13 kez yapılan nüfus sayımlarında “De facto” sistemine göre sayımlar yapılmıştır. De facto sistemi sayım günü Türkiye’de bulunan Türk ve yabancı herkes sayılmakta ve kişi o gün neredeyse oranın nüfusuna dâhil edilmektedir (Demirci ve Sunar, 1998). Ancak 2006 yılından itibaren, kişinin ikametgâhı dikkate alınarak sayım yapılmakta, yani bireyin ikametgâhı neredeyse oranın nüfusuna dâhil edilmekte, buna ise “De jure” sistemi denilmektedir. Adrese kayıt sistemi ile gerçekleştirilen bu sayım yöntemi ülkemizde MERNİS (Merkezî Nüfus İdaresi Sistemi) olarak bilinmektedir (TÜİK,2015).

İçgöç analizinin en önemli kaynağı olan nüfus sayımlarında sorulan beş yıl önceki daimi ikametgâh sorusu ilk kez 1975 yılında sorulmuş ve 1975’ten 1990’a kadar yapılan dört nüfus sayımında da aynı soru sorularak sayımlar arası döneme ilişkin göç rakamları direkt olarak idari bölünüşün il ayrımında elde edilmeye çalışılmıştır (Hoşgör, 1998). Köy düzeyinde göç hızı, göçün yönü gibi verileri ise bu açıdan elde etmek mümkün değildir. Köy düzeyinde göç olgusunu ancak diğer demografik bileşenler kullanılarak kestirilebilmektedir. Dışgöçün olmadığı dönemlerde köyler doğumlar ve ölümler olmak üzere doğal artış yoluyla büyümektedir. Bununla birlikte sayım dönemleri için yüzdeler nüfus artış hızlarının hesaplanması; bu hızlara göre bir sonraki dönemin tahmini nüfusları, sayım sonuçlarıyla eşleştirildiğinde olması gerekenden az nüfus var ise aradaki fark göçe işaret ettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle çalışmada köy düzeyindeki nüfusun doğal nüfus artış hızı ve yüzdeler büyümesi hesaplanarak göçe ilişkin dönemler arası farklar ve göç eğilimi ele alınmıştır. Doğal nüfus artışının da nüfus hareketleri bağlamında bu çalışmada incelendiği göz önüne alınarak bu yöntem başvurulmuştur. Göçün yönüne ilişkin bilgi ise daha önce üzerinde durduğumuz nitel verilerle elde edilmiştir.

Koruma Alanı ve Statüsü	Kapladığı Alan (Hektar)
Milli Park	
Kazdağı Milli Parkı	20.933
Kuş Cenneti Milli Parkı	17.058
Tabiat Parkı	
Ayvalık Adaları	19624,27
Darıdere	10,44
Değirmenboğazı	24,89
Sarımsaklı	1,59
Tabiatı Koruma Alanı	
Kazdağı Göknaarı	254,17
Sulak Alan (Ramsar Alanı)	
Manyas (Kuş) Gölü	20.400
Muhafaza Ormanı	
Çayören	2.199
Gen Koruma Ormanı	
Alaçam-Kireç	136,60
Bigadiç-Beydağ	147,70
Dursunbey-Durabeyle	139,20
Tohum Meşceresi	
Bigadiç-Bigadiç	
Bandırma-Sarıköy	6,80
Balıkesir-Ilıca	8,70
Balıkesir-Ilıca	1,80
Balıkesir-Ilıca	3,0
Edremit-Edremit	7,60
Sındırgı-Ulus	16,10
Bandırma-Susurluk	1,90
Balıkesir-Ilıca	5,70
Bandırma-Sarıköy	8,40
Balıkesir-Kepsut	5,80
Balıkesir-İvrindi	5,40
Sındırgı-Sındırgı Fid.	1,20
Bandırma-Sarıköy	8,10
Bandırma-Susurluk	3,90
Balıkesir-Konakpınar	7,0

Çizelge 11. Balıkesir İlinde Yer Alan Koruma Alanları ve Kapladıkları Alanlar (Hektar)
Kaynak: DKMPGM, 2016.

3.2. Evren ve Örneklem

3.2.1 Evren

Evren, bir araştırmada ele alınan konuya ait olan tüm analiz birimlerinin toplamına verilen addır (Yavan, 2014). Bilimsel bir çalışmada evreni bütünüyle ele almak mümkün değildir. Belirli kriterleri sağlayan olay veya olguların sağladığı birlik olan evren mümkün oldukça daha çalışılabilir bir büyüklüğe indirgenir. Bu çalışmada evreni Balıkesir ili sınırları içinde yer alan koruma alanlarıdır. Türkiye'deki koruma alanlarının evren olarak alınması daha mantıklı görünse de bu ölçekteki bir evrenden yapılacak örneklemin ulaşılacak bulgular açısından temsil kabiliyeti son derece düşük olacaktır. Bununla birlikte çalışmada daha önce üzerinde durduğumuz kuramsal tartışmaların örnek bir mekân üzerinde ele alınması, yani nicel yaklaşımdaki gibi evreni temsil etme kabiliyeti değil, ele alınan olgunun kuramsal olarak belirli alanda tartışılmasına imkan vermesi yani araştırmanın nitel boyutu Türkiye'deki koruma alanları yerine Balıkesir ili sınırları içinde kalan koruma alanlarını evren olarak ele almamızın motivasyon kaynağını oluşturmuştur.

Balıkesir ili sınırları içinde farklı kategorilerde yasal olarak koruma statüsüne sahip 30 koruma alanı bulunmaktadır. Türkiye'de yer alan diğer bölgelere göre Balıkesir koruma alanları açıdan son derece zengin bir özellik göstermektedir. Çizelge 11'de Balıkesir ili sınırları içerisinde yer alan yasal olarak tanımlanan koruma alanlarını göstermektedir. Çizelge 11'den görüldüğü gibi Balıkesir ili sulak alanlar da dâhil neredeyse tüm kategorilerde koruma alanlarına sahiptir. Ayrıca Balıkesir ili sınırlarında kaynak değerleri birbirinden farklı iki milli parkın olması göze çarpan diğer bir özelliktir.

3.2.2. Örneklem

İster nicel olsun ister nitel olsun veya her iki yöntemin harmanladığı karma yöntem olsun hiçbir araştırma her şeyi kapsayamaz. Bu açıdan her hangi bir bilimsel araştırmada evren; olay veya olguların ve bunlar arasındaki bağlantıların derinlemesine aydınlatmasına imkân veren çalışılabilir bir büyüklüğe indirgenir. Nicel çalışmalarda örneklem genel çıkarımlar yapılmasını sağlarken, nitel araştırmalarda olgu veya olayların işleyişi aydınlatılır (Punch, 2011; İslamoğlu ve Alınacı, 2013).

Koruma alanlarının çevresinde diğer kırsal alanlara göre farklı bir nüfus hareketi olup olmadığını ve koruma alanlarının çevresinin kırsal kalkınmaya etkisinin literatürdeki tartışmalar doğrultusunda etkisini araştırmak amacıyla, doğal ve kültürel kaynak değerleri birbirinden farklı iki milli park amaçlı örneklem yöntemiyle ele alınmıştır. Bununla birlikte mevcut durumun söz konusu koruma alanlarından kaynaklanıp kaynaklanmadığını belirlemek için farklı iki kontrol grubu seçilmiştir.

Bilimsel bir araştırmada evreni temsil etme gücüne sahip sınırlı sayıda birey, olay veya olguyu araştırma kapsamına dahil etmek pratik bir çözümdür. Daha çok sayıda birey, olay veya olguyu içeren evren, belirli yöntemlerle örneklem denilen küçük ve çalışılabilir bir büyüklüğe indirgenir. Burada bulunan sonuçlar yine tersi bir süreçle evrene genellenir (Şimşek ve Yıldırım, 2008). Bu açıdan örnekleme, ana kitleyi nitelik ve nicelik yönünden temsil edebilecek bir kümenin çekilmesi işlemidir (İsmailoğlu ve Alınacak, 2013).

Örneklemenin, üzerinde durduğumuz evreni temsil etme özelliği daha çok nicel çalışmaların yani pozitivist yaklaşımı temel almaktadır. Ancak nitel çalışmalarda örnekleme mantığı daha farklı bir mahiyet taşımaktadır. İsmailoğlu ve Alınacak'a (2013) göre nitel çalışmalarda evreni temsil gücünden çok örneklerin o olgu veya olayı aydınlatmaktaki özelliği dikkate alınır. Örneğin nicel çalışmalardan farklı olarak bir olgusu ana kitleyi temsil eden örneklere dayanarak değil, o olguyu en iyi açıklayacak bireyleri temel alarak inceleyip bir sonuç elde etmeyi amaçlar. Dolayısıyla nitel araştırmalarda örneklemin temsil gücünden çok araştırma konusu ile olan ilgisi dikkate alınır.

Nicel araştırma, gerçekliği değişkenler ve değişkenler arasındaki ilişkiler açısından kavramsallaştırır. Ölçmeye dayanır ve bu nedenle de, genellikle araştırma soruları, kavramsal çerçeve ve tasarım önceden yapılandırılır. Örneklem her zaman için nitel çalışmalarda olduğundan daha büyüktür ve örneklemden hareketle genelleme, çoğu kez önemlidir. Bağlamı temel almaz ve verileri bağlamından koparır, verilerin çözümlenmesi için oldukça gelişmiş ve sistemli teknikler söz konusudur. Teknikler genellikle nitel araştırma yaklaşımına göre daha tek boyutlu ve daha az değişkendir. Bu nedenle daha kolay türetilir (Punch, 2011).

Nitel araştırma ise daha çok olaylarla ilgilidir. Bağlama ve sürece, yaşanan deneyime ve yerel olana duyarlıdır ve araştırmacı araştırılana daha yakın olmaya

çalışır. Sosyal yaşamın karmaşıklığının hakkını vermek için derinliğine ve bütünlüklü kavramayı amaçlar. Örnekleme genelde küçüktür, örneklemin seçimi olasılık değerlendirmelerinden çok, kuramsal değerlendirmelere dayanır. Tasarımın ve verilerin önceden yapılandırılması yaygın değildir ve teknikler, nicel yaklaşımda olduğundan daha az biçimselleştirilmiştir. Teknikler, daha çok boyutlu, daha değişken ve daha az türetilbilir niteliktedir (Punch, 2011).

Araştırmada kullanılan nicel ve nitel yaklaşımlar aralarındaki derin teorik farklılığa rağmen çalışmanın amacına göre bu farklılıkları yitirebilirler. Örneğin nicel araştırma çoğunlukla kuram sınama için yapılırsa da bir alanı keşfetmek, hipotez ve kuram geliştirmek için de yapılabilir. Benzer biçimde nitel araştırma kuram üretmek için daha çok tercih edilen yaklaşım olsa da kuşkusuz hipotez ve kuramları sınamak için verimli olabilir.

Çalışmanın nüfus hareketleri ve milli park pratikleriyle olan ilişkisi araştırmaya nitel bir boyut kazandırmış, ilgili alanyazındaki kuramsal yaklaşımlar ve tartışmalar da dikkate alındığında konunun nüfus hareketleri ve milli park pratikleri açısından netleştirilmesi ve derinleştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Araştırmanın nitel boyutu ve araştırma boyunca sağlayacağı avantajlar dikkate alınarak çalışmada amaçlı örneklem yöntemine başvurulmuştur.

Amaçlı örnekleme evreni temsil ettiğine inanılan ve çalışma için en uygun olduğu düşünülen birimler örneklem olarak ele alınır (Yavan, 2014). Amaçlı örnekleme, açıklayıcı araştırmalarda ve saha araştırmalarında yaygın olarak kullanılan bir örnekleme yöntemidir (Neuman,2006).

Amaçlı örneklemin çeşitli avantajları ve dezavantajları vardır. Öncelikle tümüyle sübjektif yargı kullanıldığı için bu örneklemede objektivite büyük bir problemdir. Çünkü araştırmacının sınırlı deneyimi, önyargıları, bakış açısı ve beklentileri seçme sürecini yanlı hale getirir. Ancak uzman yargısına başvurulmuş olması (Neuman, 2006; Lo, 2009'dan aktaran Yavan, 2014) bu tür sorunları büyük ölçüde giderir. Bununla birlikte amaçlı örnekleme her şey örnekleme dahil edilmez, sadece belirli kriterleri ve ölçütleri temsil edenler örneklem içine alınır (Yavan, 2014).

Amaçlı örneklem bir özelliği de, nitel araştırmalarda, arazi çalışmalarında yaygın olarak kullanıldığı için gerek coğrafya araştırmaları için gerekse araştırmanın

ilerleyen aşamalarında araştırmanın mantığı ile tutarlı bir şekilde geçireceği evrime bağlı olarak ortaya çıkan durumlara uygun olmasıdır. Nitekim bu gibi durumlarda *kuramsal örnekleme* amaçlı örneklemin özelliklerinden biridir (Punch, 2011).

Kuş Cenneti Milli Parkı'nda Komşuluk İlişisine Göre Yerleşmeler		
1.Komşuluk	2.Komşuluk	3.Komşuluk
Kuş Cenneti	Akçapınar	Kirazlı
Bereketli	Orhaniye	Yeniziraatli
Külefli	Doğa	Eskiziraatli
Çepni	Karaçalılık	Ömerli
Aksakal	Doğanpınar	Kayacık
Ergili	Doğruca	Edincik
Gölyaka	Yeşilçomlu	Çinge
Kızıksa	Büyüksoğuklar	Beyköy
Kocagöl	Esen	Çarıkköy
Hamamlı	Akçaova	Çalışkanlar
Salur	Yeniköy	Mahbubeler
Küçüksoğuklar	Eskiçatal	Killik
Bölceağaç	Haydar	Üzümlü
	Kulakköy	Kötay
	Kızık	Hacımenteş
	Çavuşköy	Osmanpazar
	Kalebayırı	Saraçlar
	Şevketiye	Küpçiktı
	Bayramiç	Doğancı
	Asmalı	Çarıkça
	Ilıcak	Dereköy
		Kubaş
		Çal
		Kapaklı
		Hekimköy
		Boğazpınar
		Tepecik
		Ilıcaboğaz

Çizelge 12. KCMP'da Komşuluk İlişisine Göre Yerleşmeler

Amaçlı örneklemin avantajları ve dezavantajları düşünüldüğünde ve literatürdeki tartışmaların yani büyük ölçekli veri setleriyle ulaşılan bulguların yanıltıcı olacağına ilişkin (2009, Joppa) eleştiriler dikkate alınarak araştırmada bu tür bir örnekleme tercih edilmiştir. Bununla birlikte daha kritik olan konu yerel unsurların

etkilerini daha net anlamaya ilişkin kaygı ve coğrafya gibi konusu insan-mekân ilişkisi olan bir disiplinin geniş kapsamlı mekânsal çalışmalar yerine, yerel aktörleri de içeren holistik bakış açısıyla problemlere çözüm üretme motivasyonu oluşturmaktadır. Türkiye ölçeğinde bir çalışma çeşitli veri setleri kullanılarak teorik açıdan mümkün olsa da pratikte yerel unsurların etkilerini açıklamaktan uzak kalacağı gibi çalışmanın sınırlarını aşan teknik güçlüklerin doğmasına sebebiyet verecektir. Bu açıdan KDMP ve MKCMP örneklem alanı olarak seçilerek evren daha çalışılabilir bir büyüklüğe indirgenmiştir.

Kazdağı Milli Parkı'nda Komşuluk İlişkisine Göre Yerleşmeler		
1.Komşuluk	2.Komşuluk	3.Komşuluk
Altınoluk	Narlı	Çıkrıkçı
Avcılar	Doyuran	Bostancı
Kavlaklar	Zeytinli	Yaylaönü
Tahtakuşlar	Kadıköy	Hacıarslanlar
Çamlıbel	Çamcı	Çamdibi
Kızılkeçili	Yaşyer	
Güre	Akçay	
Beyoba	Yolören	
Pınarbaşı		
Mehmetalanı		
Ortaoba		
Dereli		

Çizelge 13. KDMP'da Komşuluk İlişkisine Göre Yerleşmeler

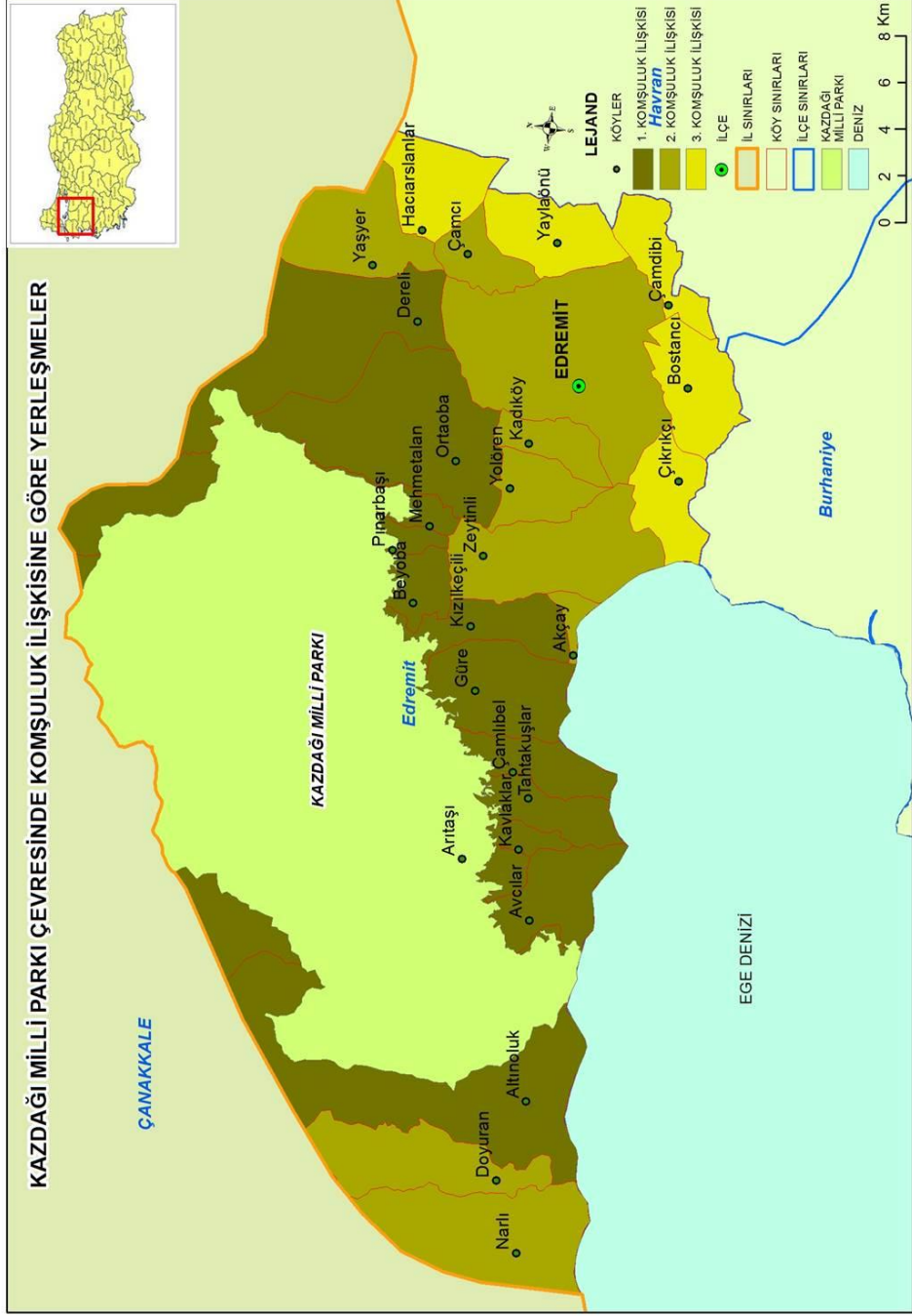
3.3. Koruma Alanlarının Çevresi

Daha önce de üzerinde durulduğu gibi literatürde koruma alanlarının “çevresi” nin belirlenmesinde tek ve genel bir ölçüt bulunmamakta, bununla birlikte km birimine göre bir “çevre” kavramı oluşturmak Neuman'ın da (1997) belirttiği gibi koruma alanlarının büyüklüğü dikkate alındığında etkileşim içinde olduğu sahaların farklılık göstermesi gibi kritik bir sorunun ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Bu açıdan çalışmada km veya ha birimine bağlı oluşturulan mesafe dışında farklı bir yöntemle başvurulmuştur. Km veya ha birimi yerine, her bir koruma alanının özgül koşullarının olası bir hataya sebebiyet vermemesi için iki milli parkın sınırından başlayan komşuluk ilişkisi dikkate alınmıştır.

Bu yöntem geliştirilirken ilk yerleşmeler, milli park sınırının hemen kenarında yer alan yerleşmelerdir. Diğer çalışmalarda göze çarpan özellikle Joppa ve diğerleri (2009)'nin etkisiyle ortaya çıkan araştırmalar kendi içinde farklı kategorilerde sınırlar oluşturmakta, koruma alanına 0-20, 20, 40 km gibi mesafeler kendi aralarında değerlendirilmekteydi. Bu açıdan çalışmamızda ilk komşuluk ilişkisi oluşturan yerleşmelerden sonra söz konusu köy yerleşmelerinin sınırlarını takip eden ikinci ve ikinci bölgeyi takip eden üçüncü komşuluk ilişkisi oluşturan, daha dıştaki yerleşmeler ele alınmıştır. Böylelikle hem koruma alanından uzaklaştıkça nüfustaki değişim daha net bir şekilde ortaya çıkmakta hem de literatürde hatırı sayılır bir etkiye sahip olan gerek Wittemyer ve diğerleri (2008) gerekse Joppa ve diğerlerinin (2009) koruma alanlarının çevresi olarak ele aldıkları sahalara benzer bir yöntemle başvurulmuştur.

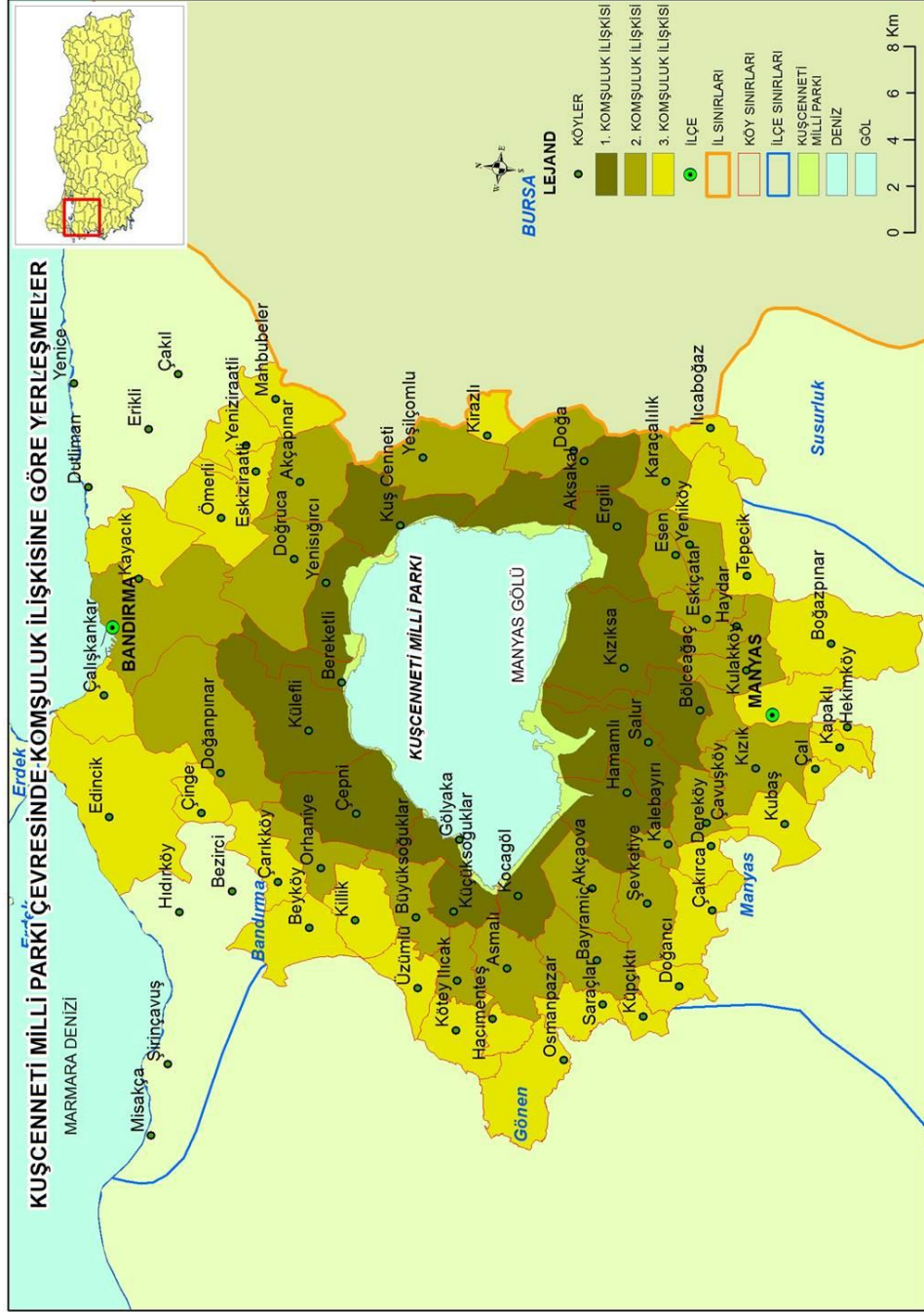
Çizelge 14, KDMP ve MKCMP'da komşuluk ilişkisi oluşturan yerleşmelerin sayısı ve kapladıkları alan göstermektedir. Söz konusu sahalarda belirlenirken köy yerleşmelerinin sınırları dikkate alınmıştır. Buna göre, Çizelge 14'ten görüldüğü gibi KDMP'nın sınırlarından itibaren ilk komşuluk ilişkisi oluşturan 12 köy bulunmaktadır. Söz konusu köylere sınır oluşturan ikinci bölgede 8 köy bulunmakta olup bu yerleşmelerle sınır oluşturan 5 köy 3. Komşuluk ilişkisi oluşturan bölge olarak ele alınmıştır. Böylelikle KDMP çevresinde toplam 25 yerleşme nüfus hareketleri açısından incelenmiştir. Söz konusu alanlar 102,983 hektar alanı kaplamaktadır.

KDMP komşuluk ilişkisi oluşturan yerleşmeler Çizelge 14'te görüldüğü gibi birinci komşuluk ilişkisi oluşturan yerleşmeler; birinci kuşakta 12, ikinci kuşakta 8 ve üçüncü komşuluk ilişkisi oluşturan kuşakta ise 5 yerleşme bulunmaktadır. Söz konusu yerleşmeler 39 bin hektar alanı kaplamaktadır. MKCMP'da ise birinci komşuluk ilişkisi oluşturan sahada 13; ikincide 21 ve üçüncüde ise 28'dir. Söz konusu yerleşmeler toplam 102 bin hektar bir alana karşılık gelmektedir.

Şekil 10. KDMP Çevresinde Komşuluk İlişkisine Göre Yerleşmelerin Sınırları

Şekil 11. MKCMP Çevresinde Komşuluk İlişkisi Oluşturan Yerleşmelerin Sınırları

Koruma Alanı	1.Komşuluk		2. Komşuluk		3. Komşuluk		Toplam	
	Alan	Sayı	Alan	Sayı	Alan	Sayı	Alan	Sayı
KDMP (21,499 Ha)	1,541	12	12,244	8	4,449	5	39,733	25
MKCMP (17,513 Ha)	22,568	13	31,032	21	31,87	28	102,983	62
Genel Toplam							50,0313	87

Çizelge 14. KDMP ve MKCMP’da Komşuluk İlişkisi Oluşturan Yerleşmelerin Sayısı ve Kapladıkları Alan (Hektar)

Çizelge 14 de görüldüğü gibi MKCMP’daki yerleşmeler gerek sayı gerekse kapladıkları alan bakımından KDMP’ına göre bir hayli fazladır. Böyle bir tablonun ortaya çıkmasını temel nedeni MKCMP’nın Manyas Gölü gibi geniş bir gölün çevresindeki dar bir alana sahip olmasıdır. Bu açıdan KDMP’na göre dar fakat geniş bir alan kaplayan göl yüzeyinin çevresinde yer alması nedeniyle daha fazla sayıda yerleşmenin çalışma alanı içinde kalması sonucu ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Bandırma, Gönen, Manyas ve Susurluk gibi ilçelerin kesişim noktasında bulunması KDMP’na göre yerleşme sayılarının MKCMP’daki yerleşmelerin fazla olmasının ana faktörlerinden bir diğeridir.

3.4. Kırsal Yerleşmelerin Belirlenmesi

Çalışmadaki temel amaçlardan biri, iki milli parkın çevresinde yer alan kırsal nüfustaki değişimi incelemektir. Bu açıdan kırsal yerleşmelerin ve kırsal nüfusun tam olarak ne olduğunun üzerinde durmak gerekmektedir. Örneğin daha önce bahsedildiği gibi Wittemyer ve diğerleri (2008) kırsal nüfus olarak nüfusu 1000 kişiden az olan yerleşmeleri ele almışlardır.

Daha çok şehir dışındaki nüfusu ifade eden kırsal nüfus veya kırsal yerleşme için literatürde ortak bir ölçüt olmadığı görülmektedir. Denilebilir ki kent ve kırsal yerleşmeler arasındaki ayırmda pek çok farklı ölçüt kullanılmaktadır. Bu ölçütlerin en başında nüfusun büyüklüğüne bağlı olarak kullanılan demografik kriterler en dikkat çeken ve en yoğun kullanılanlardır. Nüfus ölçütünün bile ülkeden ülkeye önemli değişiklikler gösterdiği bir gerçektir (Göney, 1977). Nüfus miktarı göz önüne alınarak yapılan kır-kent ayırımında belirli nüfus miktarları temel ölçüt alınmıştır. Bu

açından nüfusu belirli bir miktarın üzerinde olan yerleşmeler kent, bu miktarın altında kalan yerleşmeler ise kırsal yerleşme olarak kabul edilmektedir.

Kırsal yerleşmeleri şehir yerleşmelerinden ayıran çeşitli kriterler vardır. Bunlar nüfus özellikleri, idari yapı ve ekonomik fonksiyonlardır. Kırsal yerleşmelerin ayırımında nüfus miktarı dünyada olduğu gibi ülkemizde de sıkça kullanılan kriterlerden biri olarak öne çıkmaktadır (Bakırcı, 2007). Nüfus miktarı ölçütünde esas, belirli nüfus miktarının üzerinde nüfusa sahip yerleşmelerin şehir, bunun altında kalan yerleşmelerin ise köy kabul edilmesidir. Belirlenen nüfus miktarı koşullara bağlı olarak ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Aliagaoglu ve Uğur, 2012). Türkiye’de kır-kent ayırımını tanımlayan çalışmalarda bu açıdan bir birlik olmadığı dikkat çekmekte olup kent alt sınırı için nüfus miktarlarının 3.000 ile 10.000 arasında değiştiği görülmektedir. Bazı örnekler vermek gerekirse Tümertekin ve Tunçbilek (1959) 5.000; Selen (1957) ve Darkot (1967) 3.000 ve Keleş (1998) ise 10.000 rakamını kır-kent ayırımında kullanmaktadırlar.

Nüfus miktarı dışında kentsel alanlar pek çok fonksiyonu içinde barındıran yerleşim alanlarıyken, kırsal yerleşmeler doğal ortamla daha çok bağlantı halinde olan, fonksiyonları itibariyle gelişmemiş küçük yerleşmelerdir (Özçağlar, 2011).

Türkiye’de il ve ilçe merkezleri ile belediye teşkilatı bulunan yerleşmeler şehir, bu kapsam dışında kalan köy ve köye bağlı yerleşmeler ise kırsal yerleşmeler olarak kabul edilmektedir (Bakırcı, 2007). Türkiye’de 18.03.1924 tarih ve 442 sayılı köy kanunu ile 03.04.1930 tarih ve 1580 sayılı eski belediye kanununda nüfus miktarı köy yerleşmeleri için 2000 kabul edilmiştir (Özçağlar, 2011). Ancak 2.000 nüfusa kadar olan yerleşmelerin köy sayılması araştırmalarda yeterli görülmemiş, zikredilen nüfus sayısına kadar olan yerleşmeler de kendi içinde guruplara ayrılarak incelenmiştir (Çetiner, 1990’dan aktaran Bakırcı, 2007) Bu yaklaşıma göre; idari özellikler bakımından köy yasasına göre nüfusu 2.000’in altındaki yerleşmelere köy adı verilmekte ve bu yerleşmeler üç kümede incelenmektedir. Bunlar (Bakırcı, 2007);

1-Nüfusu 150-2.000 arasında olanlar (köy yasasına bağlı yerleşmeler)

2-150’den az nüfuslu köyler (çiftlik, mezra, kom, oba)

3-Yarı göçebe topluluklar. (Köy yasası dışında kalan, hayvancılıkla geçinen topluluklardır. Mevsimlere göre yer değiştiren genellikle çadır yaşantısı sürdüren köylü nüfus guruplarıdır.)

Kırsal (köy) yerleşmeleri için kullanılan 2.000 sınırı önemli sorunları beraberinde getirmektedir Bununla birlikte nüfus miktarı göz önüne alınarak yapılan kır-şehir ayrımındaki yasal sınır ise 24 Aralık 2004 tarihinde yürürlüğe giren 5272 sayılı Belediye Kanunu'nun 4. Maddesine göre nüfusu 5000 ve üzerindeki yerleşmelerde belediye örgütünün kurulacağı yönündedir. Yani ilgili kanun gereğince nüfusu 5000'in altında kalan yerler kırsal alan olarak kabul edilmektedir (Aliagaoglu ve Uğur, 2012). Nitekim TÜİK de hazırladığı istatistikleri bu nüfus sınırını dikkate alarak hazırlamaktadır.

Özçağlar (2011)'a göre bir yerleşim alanında belediye kurulması için 5.000 nüfusun üzerine çıkılması şartı getirildiğine göre, köy tanımında kullanılan 2.000 rakamı yerine 5.000 rakamının genel sınır kabul edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Türkiye'de nüfusu 5.000'i aştığı halde belediye teşkilatı kurulmayan çok sayıda köyün bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Yukarıda geçen 2000 nüfus miktarının kırsal yerleşmeleri tanımlamadaki yetersizliği söz konusu sahaların nüfus dışında diğer başka özelliklerinin de göz önüne alınması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Örneğin iktisadi ve idari fonksiyonlar dışında yaşam tarzı ve daha önce bahsedilen söz konusu bölgelerde yaşayan insanların doğayla ilişkisi de önemli bir ölçüttür. Nitekim Göney (1974) "*köy komşuluk, duygu yakınlığı, fikir ve hislere bağlı karşılıklı dayanışmadan husule gelen organik bir vahdettir*" derken Özçağlar (2011) da nüfus kriteri dışında köy yerleşmelerini şu şekilde tanımlamaktadır. "*Nüfus miktarına bakılmaksızın ortak bir yaşam şeklinin sürdürüldüğü, köy yerel yönetim alanları içinde kasaba niteliği kazanmamış sürekli ikamet edilen kırsal yerleşmelere köy denilmektedir*". Görüldüğü gibi nüfus miktarının dışında kültürel özellikler, yaşam tarzı ön plana çıkmaktadır. Özçağlar (2011), kırsal kesimde; şehir ve kasaba yerleşim alanlarının dışında yıl boyunca faal durumda olan hayvan çiftlikleri, tek evler, fabrika, atölye, okul, alışveriş merkezleri, akaryakıt istasyonları, çeşitli dinlenme tesisleri, radar ve uydu istasyonları ile tren istasyonlarının da sürekli kır yerleşmeleri kapsamında ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.

Nüfus miktarı dışındaki kriterler göz önüne alındığında her ne kadar Büyük Şehir kanunuyla idari açıdan köyler, mahalle statüsü almış olsa da fonksiyonları itibariyle ilgili yerleşmeler birer kırsal mahalle özelliği göstermektedirler.

Kırsal yerleşmeler dışında daha çok söz konusu yerleşmelerin bütününe ifade eden mekânı esas alan bir kavram olan *kırsal alan* kavramının üzerinde de kısaca durmak gerekmektedir. Kırsal alan tek tek yerleşmeleri değil, bu yerleşmelerin bütününe ifade etmektedir. Kırsal alandan, nüfus yoğunluğunun düşük olduğu, ekonomik hayatın daha çok tarım üzerine kurulu bulunduğu, doğal koşulların ve geleneksel değerlerin hayatın şekillenmesinde etkin olduğu ve eğitim, sağlık, haberleşme gibi sosyal bağları olan ve bu kesim için dinlenme hizmeti sunan, toplumun her kesimi için değerli olan doğal zenginliklere de kaynaklık eden alanlar anlaşmaktadır (TKİP, 2003'ten aktaran Bakırcı, 2007).

Çalışmada iki milli parkın çevresindeki kırsal yerleşmelerin belirlenmesinde nüfus kriteri olarak Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin kullandığı 1000 üst sınırını kullanmak, her iki bölgede yer alan ve kırsal yerleşme, köy veya kırsal mahalle özelliği gösteren, yani şehirsiz fonksiyonlar taşımayan yerleşmeleri analiz dışı tutmak anlamına gelecektir. Buna karşılık TÜİK tarafından kullanılan 5000 üst sınırı da kırsal yerleşmeleri içine almakla birlikte kır ve kent arasındaki geçiş sahası özelliği gösteren kasaba⁴ fonksiyonu gösteren kasaba tipi yerleşmelerin de analiz birimi olarak kullanılması sonucunu doğuracaktır. İki üst sınırın kendi içinde taşıdığı bu sorunlar nedeniyle çalışmada kırsal yerleşme olarak ele alınan sahaların üst sınırı 4.000 olarak ele alınmıştır. Nitekim çalışmaya konu olan yerleşmelerin nüfusu ele alınan dönemde yani 1970-2014 arası belirli yerleşmeler dışında çoğu kez 4.000 nüfusunu geçmemiştir. Bu açıdan, özellikle KDMP çevresinde turistik çekiciliklerin yüksek olduğu, buna bağlı olarak nüfusun dönemler arası katlanarak arttığı Akçay, Güre ve Zeytinli gibi yerleşmelerde nüfusun 4 bin sınırını geçtiği dönemler yer aldıkları kuşakların toplam değerlerine yansıtılmış, ancak nüfus artış hızına dâhil edilmemişlerdir.

---

⁴Kasaba: Kasabalar şehirlerin alt basamağını oluşturan yerleşme tipleri olup köy işe şehir arasında köprü oluştururlar. Fonksiyonları itibariyle şehirler kadar gelişmemiş, fakat köy yerleşmelerine oranla bir hayli gelişmiş yerleşmelerdir. Bir köyün kasabaya dönüşmesi için hizmet sektörü içindeki faaliyetlerin (barınma, eğitim, sağlık, pazarlama, ticaret, ulaştırma, iletişim) bir kısmının orada yer alması ve iş kollarında çeşitliliğin artması gerekmektedir (Ayrıntılı bilgi için bakınız: Özçağlar, A. (2011). İdari coğrafya. Ümit Matbaacılık. Ankara).

3.5. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Araştırma boyunca çeşitli veri toplama tekniklerine başvurulmuştur. Araştırma probleminin ve araştırma sorularının gerektirdiği veriler daha önce de üstünde durulduğu gibi nitel ve nicel yöntemleri gerekli kılmıştır. Konunun nüfus hareketleri olduğu göz önüne alındığında TÜİK tarafından hazırlanan istatistikler nicel verilerin elde edilmesini sağlamış, rakamlara yansımayan bilhassa göç olgusu ve milli park pratikleri arasındaki ilişkiyi anlamak için ise saha görüşmesine gerek duyulmuştur.

3.5.1. Birincil Veriler

Birincil veri, belirli bir amaç için bizzat araştırmacının kendisi tarafından toplanan veya üretilen veridir. Bu nedenle birincil veriler orijinal verilerdir. Bir araştırmada önemli olan birincil veri kaynaklarını elde etmektir. Yani bir çalışmada, araştırmacının kaynağını bildiği, amacına en iyi şekilde hizmet edecek olan veriyi üretmesidir.

Bu kapsamda çalışmada birincil veri elde etme yöntemlerinden saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma alanında nüfus ve milli park pratikleri arasındaki ilişkiyi anlamak için belirli tarihlerde KDMP’da çalışma alanı içinde yer alan bütün kırsal yerleşmelerde, MKCMP’da ise birinci ve ikinci komşuluk ilişkisi oluşturan yerleşmelerde farklı dönemlerde dört kez sahası çalışması yapılmış, söz konusu alanlarda gözlem ve yerel halkla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bilindiği gibi saha çalışması, araştırma probleminin çözümü için belli bir yerden veri toplamanın gerekli olduğu durumlarda yapılır. Saha araştırmasının amacı bir olay veya olguyu yerinde gözlemlemek olabilirken bazılarının amaçları daha önce bilinen ya da bilindiği düşünülen bir olgu veya olayı doğrulamak, belli bir amaca yönelik olarak sistematik veri toplama olabilmektedir (Arı, 2014). Araştırmada saha çalışmasına gerek duyulmasının nedeni ise birincil verilerin elde edilmesini amaçlamak dışında bir mekân bilimi olan ve çevre ile insan arasındaki ilişkiyi inceleyen coğrafya disiplininde akademik araştırmalar için son derece gerekli olmasıdır. Nitekim saha çalışması olmayan bir coğrafya deney yapmayan fen bilimlerine benzetilmiştir (Bligh, 1975’ten aktaran Arı, 2014).

Saha çalışmasıyla veri elde etmek hem bir dizi yöntem başvurulmasını gerekli kılmakta hem de araştırmaya konu alanla doğrudan iletişime geçilmenin olduğu çeşitli teknik güçlüklerle sebebiyet vermektedir. Saha çalışması boyunca izlenen aşamaları şu şekilde sıralamak mümkündür;

-KDMP ve MKCMP'yla ilgili literatürün değerlendirilmesi,

-Görüşme ve gözlemlerle elde edilecek verilerin belirlenmesi,

-Görüşme yapılacak kişilere yöneltilecek soruların belirlenmesi,

-Ulaşım, konaklama ve görüşme yapılacak kişilerle bağlantının önceden kurulması.

Bu bağlamda çalışma sahasındaki yerleşmelerde yöre insanlarıyla ve köy muhtarlarıyla görüşme yapılmış, milli park ve yöre insanları arasındaki ilişki nüfus hareketleri bağlamında incelenmiştir. Yöre halkıyla görüşme yapılmasındaki temel amaç, kadınların, erkeklerin ve gençlerin göç ve doğal nüfus artışının ana belirleyicisi olan evlilik ve çocuk sahibi olmaya bakış açılarını anlamaktır. Ancak bu noktada üzerinde durduğumuz temel unsur görüşme yaptığımız bireylerin zikredilen eğilimlerinin milli park pratikleriyle ilişkisini belirlemektir. Saha çalışmasına ihtiyaç duyulmasındaki bir diğer faktör istatistiklere yansımayan milli park ve nüfus hareketleri arasındaki bu karmaşık ilişki oluşturmuştur. Nitekim Wittemyer ve diğerlerinin (2008) çalışmasında yoğun eleştirilerin çıkış noktasını bu durum oluşturmuştur. Bununla birlikte yöre insanının göç eğiliminin ortaya konulması saha çalışmasına sevk eden bir diğer faktör olmuştur.

KDMP'da bölgeye dışarıdan gelen nüfusla beraber mülkiyetlerin el değiştirmesi (Arı, 2009; Hurley ve Arı; 2011) konusunda farklı cinsiyet ve yaş gruplarının tavırlarını anlamak önem taşımaktadır. Saha çalışmasında bu bağlamda görüşmeler yapılmıştır. Bununla birlikte bilhassa KDMP'da dışarıdan gelen nüfusun yoğun olduğu, arazi ve mülk satışlarının da diğer köylere göre öne çıktığı Kızılköçü ve Pınarbaşı (Uçurumoba) köylerinde dışarıdan gelen nüfusla da görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu insanları bölgeye çeken unsurları, başka insanları bölgeye çekip çekmedikleri, yöre insanına milli park olgusunun teorik içeriğine binaen varsayıldığı gibi kırsal kalkınmayı olumlu yönde etkileyip etkilemediği araştırılmıştır.

MKCMP’da ise aynı motivasyonla saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Ancak saha çalışması boyunca söz konusu alanda bulunan yerleşmelerin KDMP kıyasla fazla olması görüşme ve gözlem yapmakta önemli güçlüklerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Özellikle KDMP’de köylerin birbirine yakın olması bütün köylerde saha çalışması yapılmasını pratik olarak mümkün kılmıştır. Fakat MKCMP’de köylerin birbirinden uzak ve sayıca çok olması önemli bir sorun teşkil etmiştir.

Çizelge 14’te KDMP ve MKCMP’da komşuluk ilişkisi oluşturan çalışma sahasının kapladığı alanı (ha) ve yerleşme sayılarını göstermektedir. Çizelge 14 de görüldüğü gibi KDMP ve MKCMP, gerek kapladığı alan (ha) gerekse yerleşme sayısı açısından büyük farklılık göstermektedir. MKCMP’nın kapladığı bu geniş alan ve bunun sonucu olarak yerleşme sayısının fazla olması bölgede saha çalışması yoluyla veri edilmesinde önemli güçlüklerin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

KDMP’da yapılan saha çalışmasında ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri köylülerin ve köy muhtarlarının dışarıdan bölgeye gittiğimiz için yabancı birine karşı son derece temkinli olmalarıdır. Köylüler ve muhtarlar “Milli İstihbarat Teşkilatı’ndan veya polis, ajan” ve benzeri kuşkularla saygılı ancak son derece temkinli davranmışlar, onları zor durumda bırakacaklarına inandıkları şeyler söylemekten kaçınmışlardır.

Bununla birlikte bölgeye bizden önce giden araştırmacıların yöre insanlarının sorunlarını dinleyerek onlara ilgili sorunları çözemeyeceklerini, sadece araştırma yaptıklarını belirtmek yerine bir kamu yetkilisi gibi davranmaları da insanların araştırmacılara mesafeli davranmasına neden olmuştur.

Milli park, göç ve mülkiyet yapısına ilişkin algının ortaya çıkarılmaya çalışıldığı görüşmeler için köylüler ve muhtarlarla görüşmedeki bu engeller kritik bir sorun oluşturmuştur. Söz konusu sorunu aşmak için ilgili insanlarla önce güven ilişkisi oluşturmak için konu dışı sohbetler ve dostane ilişki kurulmaya çalışılmış; ancak bilimsel etik kurallarına sadık kalınarak öncelikli olarak çalışmanın amacı, araştırmacının çalıştığı kurum, çalışmanın konusunun araştırmacının kariyeri için ifade ettiği anlam açıkça belirtilmiş, ayrıca, istemeleri durumunda, isimlerinin çalışma boyunca gizli tutulacağına dair güvence verilmiştir.

Araştırmada ortaya çıkan diğer bir sorun ise kadınlarla görüşme yapmakta ortaya çıkan sorunlardır. Bilhassa Sünni Yörük köylerinde kadınlarla iletişim kurmak önemli bir sorun teşkil etmiştir. Bu durum yaşlı kadınlarla görüşme yapılarak giderilmeye çalışılmış, görüşme yapılan 50 yaş üstündeki kadınlarla bile görüşmek önemli bir çabayı gerekli kılmıştır. Kadınlarla görüşmek, geleneksel olarak kısıtlılık yarattığı gibi gerek kocalarından, kardeşlerinden veya anne-babalarından gerekse daha önce zikredilen “MİT, polis, ajan” vs gibi nedenlerle önemli güçlüklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Kadın nüfusla görüşme yapılmasını engelleyen zikredilen faktörler bize göre önemli bir farklılığı tespit etmeyi de güçleştirmiştir. Her ne kadar Ozankaya (1971) köy topluluklarında kadınların ilgi, bilgi, değer ve eylem açısından pasif olduğunu ileri sürmekte ise de görüşme ve gözlem yaptığımız kadınların göçe ilişkin düşünceleri belirgin bir şekilde erkek nüfustan ayrılmakta olup son derece duyarlı ve aktif oldukları, bölge içerisinde göçü etkileyen bir dinamik oluşturduklarına şahit olunmuştur. Özellikle kırsal kesimde kadının sosyal rolüne ve göç olgusunda nasıl bir rol oynadığına ilişkin nitel çalışmaların kısıtlılığı dikkat çekicidir. Çalışmalar daha çok kadının eğitim durumu, çalışma koşulları gibi klasik feminist yaklaşımlara dayanmaktadır.

Saha çalışmasının ikinci bölümünde MKCMP’ı çevresindeki yerleşmelerde yöre insanı ve köy muhtarlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda bölgede iki kez farklı tarihlerde gerçekleştirilen arazi çalışmalarında milli parkın çalışma sahası ile kırsal kalkınma, nüfus hareketleri ilişkisi anlaşılmaya çalışılmıştır.

KDMP’de gerçekleştirilen saha çalışması karşılaştırıldığında benzer sorunlarla karşılaşmıştır. Çalışma sahasının çok geniş olması, köy sayısının KDMP’a nazaran fazlalığı ek olarak önemli bir çabayı gerekli kılmıştır. Çalışmada ortaya çıkan bir diğer önemli sorun köy muhtarlarının çoğunlukla görüşme yapmaktan çekinmesi veya muhtarlık yaptıkları köyde bulunmaması gelmektedir. Görüşmeyi red eden muhtarlar sürekli işlerinin olduğunu daha sonra görüşeceklerini belirtmişler, bu durum da alanın genişliği göz önüne alındığında önemli bir zaman kaybına sebebiyet vermiştir. Köylerinde bulunmayan muhtarlar ise gündüzleri Bandırma’da akşamları ise köyde bulunan muhtarlardan oluşmaktaydı. Akşam yolculuğunun çalışma için

uygun olmaması, köylüler tarafından yanlış anlaşılma kaygısı söz konusu muhtarla görüşme yapmamızı sorunlu hale getirmiştir.

Kadın veya gençlerle görüşme yapmak farklı nüfus kitlelerinin, daha önce de belirtildiği gibi, göç veya nüfus artışı eğilimini anlamak adına önem taşımaktadır. Fakat tıpkı KDMP'ta olduğu gibi kadın nüfusla görüşmek büyük bir sorun olarak öne çıkmıştır. Özellikle evlenme yaşındaki kızlarla görüşülememesi tarafımızca önemli bir eksiklik olmuş ancak bu durum görüşme yapılan diğer insanlara evlenme olgusuna genç erkek ve kızların bakışı, evlilik sonrası şehir de hayat kurma isteği olup olmadığı, bunun evlenmek için baskı oluşturup oluşturmadığı sorularak giderilmeye çalışılmıştır.

Saha çalışmasında ortaya çıkan diğer önemli bir sorun KDMP'takine benzer olarak insanların "mit, polis" veya "ajan" kuşkusu taşınması olarak karşımıza çıkmış ;ancak daha fazla köyde görüşme yapılmasına rağmen durum ilginç bir şekilde KDMP'taki kadar yoğun olmamıştır.

3.5.2. İkincil Veriler

Coğrafya araştırmalarında hem birincil hem de ikincil veri kullanımı çok yaygındır. Bu nedenle birincil ve ikincil veri arasında ayırım ve seçim yapmak hem pratik değildir hem de kolay değildir. Ayırım kolay değildir çünkü bazı durumlarda bir kişi veya kurum için birincil olan veriler, diğerleri için ikincil olabilmektedir. Doğru değildir çünkü araştırmacılar çoğu zaman çalışmalarında her iki veri kaynağını da birbirini tamamlayıcı şekilde kullanırlar (Yavan, 2014) .

Nicel bir yöntemde kavramlar farklı değişkenler biçimindedir ve değişkenler kesin olarak sayılarla ölçülür. Nicel araştırmada veriler, kesin ölçümlerden elde edilen sayılar şeklindedir. Sayılamayan veya ölçülemeyen verilerin objektifliğinden kuşku duyulur; çünkü nicel yaklaşımda güvenilirlik hayati öneme sahiptir, bunun yolu da en başta kesin ifade, sayısal ölçüm ve istatistiksel kanıtlardan geçer. Bu nedenle nicel araştırmada veriler iki yolla üretilir: Anketler ve devletin resmi istatistikleri (Yavan, 2014).

Doğum ve göç olmak üzere iki ana nüfus hareketinin incelendiği bu çalışmada TÜİK tarafından 1970 yılından 2014 yılına kadar olan bir süreyi kapsayan 10 yıllık dönemlerin nüfus verilerinden faydalanılmış, nüfusun dönemlere göre gösterdiği değişiklik anlaşılmaya çalışılmıştır. Bilhassa her iki bölgenin milli park ilan edilmeden önceki durumu ve kontrol guruplarıyla karşılaştırılması bu bağlamda yapılmıştır.

Çalışmada nüfusa ilişkin verilerin elde edilmesinde doğum oranları ve miktarlarını elde etmekte sorun yaşanmamışken, göçlerle ilgili verilerin köy yerleşmeleri bazında doğrudan elde edilmesi olanaksızdır. Bilindiği gibi Türkiye’de içgöç verileri genellikle nüfus sayımlarından elde edilmektedir. Bu açıdan Türkiye için göç bilgilerinin elde edilebileceği tek kaynak nüfus sayımlarıdır. 2006 yılına kadar yani 1927-1990 arası 13 kez yapılan nüfus sayımlarında “De facto” sistemine göre sayımlar yapılmıştır. De-Facto sistemi sayım günü Türkiye’de bulunan Türk ve yabancı herkes sayılmakta ve kişi o gün neredeyse oranın nüfusuna dahil edilmektedir (Demirci ve Sunar, 1998). Ancak 2006 yılından itibaren, kişinin ikametgâhı dikkate alınarak sayım yapılmakta, yani bireyin ikametgâhı neredeyse oranın nüfusuna dahil edilmekte, buna ise “De-jure” sistemi denilmektedir. Adrese kayıt sistemi ile gerçekleştirilen bu sayım yöntemi ülkemizde MERNİS (Merkezî Nüfus İdaresi Sistemi) olarak bilinmektedir (TÜİK, 2015). Bu çalışmada kullanılan ikincil verileri TÜİK tarafından hazırlanan nüfus istatistikleri oluşturmaktadır. Ancak burada altını çizmemiz gereken nokta TÜİK’in veya başka herhangi bir kurumun köy bazında göçe ilişkin istatistik tutmamasıdır. Köy bazındaki istatistikler daha çok kadın ve erkek nüfus ve toplam nüfus şeklinde TÜİK tarafından hazırlanmıştır.

3.6. Verilerin Analizi

3.6.1. Nitel ve Nicel Verilerin Birleştirilmesi

Çalışmada üzerinde durduğumuz gibi nitel ve nicel veri toplama yöntemlerine başvurulmuştur. Her iki yöntemle elde edilen verilerin birleştirilmesi bu açıdan önem taşımaktadır. Çalışmada kullanılan TÜİK verileri, yani çalışma sahasındaki nüfusun 1970’ten 2014 yılına kadar gösterdiği değişiklik nüfus miktarları kullanılarak hesaplanmıştır. Bu kapsamda söz konusu döneme ait veriler kullanılarak ilgili yerleşmele-

rin nüfus artış hızı hesaplanarak, 10 yıllık dönemlerin birbiriyle karşılaştırması yoluna gidilmiş, bu karşılaştırma yapılırken sırasıyla şu formüller kullanılmıştır (Özgür, 2010):

Mutlak Değişim: Bir yerdeki nüfusun mutlak değişimi, dönem sonu nüfus (P_n) ile dönem başı (P_0) nüfusu arasındaki farkı $(P_n - P_0)$ ifade eder. Mutlak değişim bir oran olmayıp miktar bildiren bir sayıdır. Fark pozitif ise bu değer ilk nüfusa eklenen insan miktarını, negatif ise ilk nüfustan eksilen insan miktarını gösterir.

Yüzdellik Değişim: Yüzdellik değişim, mutlak değişimin ilk nüfusa bölünme çıkan değer 100 ile çarpılmasıyla elde edilmektedir $(PC = \frac{(P_n - P_0)}{P_0} \times 100)$. Diğer bir değişle yüzdellik değişime iki sayım yılı arasındaki nüfus farkının ilk nüfusa oranının yüzde cinsinden ifadesi de denilebilir. Bu yöntem, nüfus değişimi hesabında sıklıkla kullanılan ve en basit ölçüm yöntemlerindedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi köy düzeyinde göç istatistikleri bulunmamaktadır. Köy düzeyinde göç olgusunu ancak diğer demografik bileşenler kullanılarak kestirilebilmektedir. Dışgöçün olmadığı dönemlerde köyler doğumlar ve ölümler olmak üzere doğal artış yoluyla büyümektedir. Bununla birlikte sayım dönemleri için yüzdellik nüfus artış hızlarının hesaplanması; bu hızlara göre bir sonraki dönemin tahmini nüfusları, sayım sonuçlarıyla eşleştirildiğinde olması gerekenden az nüfus var ise aradaki fark göçe işaret ettiğini söyleyebiliriz. Bu nedenle çalışmada köy düzeyindeki nüfusun doğal nüfus artış hızı ve yüzdellik büyümesi hesaplanarak göçe ilişkin dönemler arası farklar ve göç eğilimi ele alınmıştır. Doğal nüfus artışının da nüfus hareketleri bağlamında bu çalışmada incelendiği göz önüne alınarak bu yöntem başvurulmuştur.

Buna 10 yıllık dönemlerde Türkiye’de kırsal yerleşmelerin yıllık ortalama nüfus artış hızı % 3,9 olarak hesaplandığından bu değer üzerinde iki (çok yüksek ve yüksek) ve negatif değişim dışında bu değer altında iki düzey (orta ve düşük) belirlenmiştir:

Çalışmada 10 yıllık dönemlerin birbiriyle karşılaştırılması sonucu ortaya çıkan tablolardaki sonuçlar nitel verilerle karşılaştırılmıştır. Burada nitel veriler genel olarak yapılandırılmamış görüşmeleri kapsamaktadır. Nüfusta gözlemlenen artış veya azalmalar, bilhassa milli park ilanından sonraki dönemlerde, nitel verilerle

karşılaştırılarak, nüfustaki değişimin milli park pratikleriyle ilgisi ortaya konuşmuştur. Ayrıca nicel olarak elde edilemeyen göç verileri nitel olarak elde edilmiş, söz konusu bölgede yaşayan yerel halkın göçe ve milli parka ilişkin bakış açısı anlaşıl-maya çalışılmış, ortaya çıkan sonuçlar nicel verilerle karşılaştırılmıştır. Bununla birlikte nitel verilerdeki çelişkili durumlar kontrol gurupları aracılığı ile anlaşılmaya çalışılmıştır.

3.6.2. Gruplar Arası Karşılaştırma

Daha önce de belirtildiği gibi çalışmada amaçlı örnekleme KDMP ve MKCMP seçilmiştir. Her bir saha kendi içinde üç komşuluk ilişkisi oluşturan farklı alanlara sahiptir. Bununla birlikte Balıkesir ve Türkiye kırsal nüfusu kontrol grubu olarak seçilmiştir.

Her iki milli parkın çevresinde yer alan bölgelerdeki nüfusun değişimini anlamak için örneklem alanları ile kontrol gurupları arasında yapılan analizde şu şekilde bir yol izlenmiştir:

1) KDMP ve MKCMP’da 1. komşuluk ilişkisi oluşturan sahalarla 2. ve 3. komşuluk ilişkisi oluşturan sahalar kendi aralarında birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Böylelikle milli parktan uzaklaştıkça nüfustaki değişim anlaşılmaya çalışılmıştır

2) Her iki milli parktaki yani KDMP ve MKCMP’daki komşuluk ilişkisi oluşturan sahalar birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bu yöntem kaynak değerleri birbirinden farklı olan iki milli parkın birbiriyle mukayese edilmesine imkan tanımıştır.

3) Son olarak ise kontrol gurupları ile KDMP ve MKCMP’daki komşuluk ilişkisi oluşturan sahalar birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bu durum örneklem alanlarındaki nüfusun durumunun milli park pratiklerinden mi yoksa genel bir eğilimin sonucu mu olduğunu göstermesi açısından tercih edilmiştir.

4) Çalışmada nüfus artış hızları hesaplanırken, Yüceşahin ve Özgür (2008)’ün kullandığı yöntem başvurulmuştur. Onlar Türkiye kentlerinin nüfus artış hızlarının kentleşme düzeyleriyle ilişkisini kurmak için, 1980-2000 dönemi için yıllık ortalama nüfus artış hızlarını beş düzeye ayırmışlardır. Bu açıdan bu çalışmada da farklı beş nüfus artış düzeyi belirlenmiştir. Bu sınıflandırma yapılırken her bir kuşağın ortala-

ması dikkate alınmış ve nüfusu 4 binin üzerinde olan yerleşmeler ortalamanın dışında tutulmuştur. Buna göre belirlenen nüfus artış düzeyleri şunlardır;

- a) Çok yüksek ≥ 21
- b) Yüksek %14 ve %20.9
- c) Orta %7 ve %13.9
- d) Düşük %0 ve %6.9
- e) Negatif %0 (-)

Söz konusu düzeyler kontrol guruplarıyla karşılaştırıp çalışma alanındaki kırsal yerleşmelerle olan benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde çalışma sahası KDMP ve MKCMP'deki nüfusun 1970-1980, 1990-2000 ve 2007-2014 olmak üzere üç farklı dönemdeki nüfus artış hızları her bir kuşağın gösterdiği artış hızlarıyla ele alınmış, ortaya çıkan niceliksel durumlar nitel verilerle karşılaştırılmıştır. Böylelikle söz konusu veriler ışığında; milli park pratikleri, kırsal kalkınma ve nüfus hareketleri arasındaki ilişki literatürdeki ana kuramsal tartışmalarda neyi temsil ettiği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son olarak ise KDMP ve MKCMP'deki nüfus, Türkiye ve Balıkesir kırsal nüfus artış hızıyla karşılaştırılarak Witemyer ve diğerleri (2008)'nin nüfusun koruma alanlarının çevresinde, diğer kırsal alanlara göre iki kat hızlı arttığını öne süren tezlerinin geçerliliği, söz konusu kontrol guruplarının nüfus artış hızları dikkate alınarak ele alınmıştır.

4.1. KDMP Çevresinde Nüfus

Çalışma sahası çok sayıda yerleşmeye sahne olmuştur. Marmara Denizinde koloniler kuran Yunanlılar'ın ticaret amacıyla M.Ö. 8. yy da Biga Yarımadasının güney kıyılarında koloniler kurmuşlar, M.Ö. 6. yy başlarında ise bölge Lidyalılar'ın ardından Persler'in eline geçmiştir. 14 yy'ın başlarında ise Balıkesir havalisinde kurulan Karesi Beyliği ile Türklerin yerleşme sahası olma özelliği kazanan bölgede günümüze kadar süren yerleşmelerin temelleri atılmıştır (Soykan, 2001).

Bölgede yer alan yerleşmelerin temel ekonomik faaliyetleri ormancılık, tarım (özellikle zeytincilik) ve hayvancılıktır. Ormancılık faaliyetleri bölgede çok eskilere gitmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in donanması için kereste ve kızak hazırlatmak amacıyla Toroslar'dan Türkmen aşiretler getirmesiyle kurulan köyler günümüze en yakın kırsal yerleşmeler olup bunlar Tahtakuşlar, Kavlaklar, Arıtaşı, Kızılçukur, Yassıçalı ve Kavurmacılar yerleşmeleridir.

Bölgede Kazdağı'nın dik ve düz yamacı Edremit Körfezini ve bunun kara içinde uzantısı olan Edremit-Havran Ovasını kesin olarak sınırlar. Edremit Körfezi olarak ifade edilen alan Baba Burnu ile Eğribucak burnu arasında çekilecek hattın doğusunda kalan kesimdir. Soğuk rüzgarlardan korunmuş olan ova ve kıyı (0-400),

Akdeniz ikliminin çeşitli ürünlerinin yetişmesine elverişlidir. Meyvecilik ve bağcılık için çeşitli olanaklar varsa da ovanın bir kısmıyla beraber yamaçlar gerçekten de monokültür örneği olarak gösterilebilecek biçimde zeytinliklerle kaplıdır (Darkot ve Tuncel, 1995; Efe, Soykan, Cürebal ve Sönmez, 2011).

Edremit Körfezi, zeytin ve zeytinyağı için büyük öneme sahiptir. Bugün olduğu gibi Osmanlı döneminde Edremit Yöresi zeytin ve zeytinyağının merkezi olmuştur. Yörede üretilen zeytin ve zeytinyağının büyük bir kısmı İstanbul'a gönderiliyordu. Yavuz Sultan Selim sarayın zeytinlerini Edremit'ten getirtirmiştir. Yöreye 1924 Türk-Rum mübadelesi ile Girit ve Midilli'den gelen Türkler sayesinde zeytincilik ve zeytinyağı üretimi önemli gelişme kaydetmiştir. Türkiye'de zeytin ağaçlarının yaklaşık olarak % 7'si Edremit Körfezi çevresindedir. Ülkemizdeki toplam zeytinin %34'ü, kaliteli yağların ise büyük çoğunluğu yine bu yörede üretilir. Edremit yöresinde zeytin tarımı yapılan sahalar ise Kuzeyde Kazdağı kütesinin güney yamacındaki Behramkale (Assos) batısından başlayarak doğuya doğru kıyı şeridi boyunca uzanmaktadır. Güneyde ise yörenin de güney sınırını oluşturan Madra Çayı'na kadar olan kıyı düzlükleri ve gerisindeki tepelik alanlarda yoğun şekilde zeytin tarımı yapılmaktadır (Efe ve diğerleri, 2011).

1960'lı yıllara kadar Edremit yöresinde zeytin tarımı körfezi çevreleyen düzlükler, ovalar ve 300 m yükseltiye kadar olan tepelik alanlarda yoğunlaşmıştır. Günümüzde ise kıyıya yakın olan zeytinliklerin yerine ikinci konutlar yapılmıştır. Zeytin tarımı, maki ve orman alanları kaldırılarak yamaçlardan yükselmeye başlamış, üst sınırı 500 metreye çıkmıştır (Efe ve diğerleri, 2011).

Kazdağı Milli Parkı'nın çevresinde yer alan yerleşmelerin en dikkat çekici özelliği, göçler ve mevsimlik nüfus hareketlerine sahip olmalarıdır. Edremit'in limanı durumundaki Akçay ve daha güneydeki Ören gibi kıyıda yer alan yerleşmelerin yanı sıra bölgede yer alan Ayvalık gibi yerleşmelerin 1950'li yıllardan sonra turizm faaliyetleri ile yeni bir sektör yaratması buna paralel olarak da milli parkla birlikte yöre insanının ekonomik faaliyetlerinin kısıtlanması söz konusu turizm merkezlerini yerel halk için bir çekim merkezi haline getirmiştir. Özellikle 1993 yılında Milli Park olarak ilan edildikten sonra zaten iyi bilinen bölgenin ulusal ve uluslararası düzeyde tanınırlığı artmış ve bölge önemli bir turizm destinasyonu haline gelmiştir (Darkot ve Tuncel, 1995; Arı, 2009).

1. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı			
KDMP	Yıllar/ Nüfus Miktarı		Doğal Artış Hızı
	1970	1980	
Yerleşmeler	2.500	1.829	-26,84
Altınoluk	1.311	1.370	4,50
Avçılar	202	243	20,29
Kavlaklar	560	519	-7,32
Tahtakuşlar	676	705	4,28
Çamlıbel	775	863	11,35
Güre	1.592	1.694	6,40
Beyoba	292	294	0,68
Pınarbaşı	156	157	0,64
Mehmetalanı	495	492	-0,60
Ortaoba	852	1.033	21,24
Dereli	514	449	-12,64
Toplam	9.925	9.648	-2,79

Çizelge 15. KDMP 1. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

2. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı			
KDMP	Yıllar/ Nüfus Miktarı		Doğal Artış Hızı
	1970	1980	
Yerleşmeler	959	706	-26,38
Narlı	393	423	7,63
Doyuran	3.089	3.622	17,25
Zeytinli	315	981	211,42
Kadıköy	564	583	3,36
Çamcı	411	396	-3,64
Yaşyer	3.000	3.500	16,66
Akçay	400	386	-3,5
Yolören	9.131	10.597	16,05
Toplam	9.131	10.597	16,05

Çizelge 16. KDMP 2. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

3. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı			
KDMP	Yıllar/ Nüfus Miktarı		Doğal Artış Hızı
	1970	1980	
Yerleşmeler	548	279	-49,08
Çıkrıkçı	858	1.090	27,03
Bostancı	224	291	29,91
Yaylaönü	327	384	17,43
Hacıarslanlar	1.500	1.418	-5,46
Çamdibi	3.457	3.462	0,14
Toplam	3.457	3.462	0,14

Çizelge 17. KDMP 3. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

Kazdağı 1. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı						
KDMP	Yıllar/Nüfus Miktarı		Artış Hızı	Yıllar/Nüfus Miktarı		Artış Hızı
	1990	2000	%	2007	2014	%
Yerleşmeler	5.219	11.028	111,30	11.641	19.274	65,56
Altınoluk	1.638	2.173	32,66	2.024	2.827	39,67
Avcılar	236	222	-5,93	219	207	-5,47
Kavlaklar	685	855	24,81	714	1.166	63,30
Çamlıbel	912	626	-31,35	465	1.480	218,27
Kızılkeçili	1.312	2.056	56,70	3.270	1.505	-53,97
Güre	2.461	3.944	60,26	3.917	4.162	6,25
Beyoba	247	216	-12,55	188	168	-10,63
Pınarbaşı	119	137	15,12	131	138	5,34
Mehmetalanı	513	546	6,43	502	466	-7,17
Ortaoba	1.233	1.427	15,73	1.507	1.623	7,69
Dereli	419	429	2,38	406	131	-67,73
Toplam	14.994	23.659	29,50	24.984	33.147	37,58

Çizelge 18. Kazdağı 1. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

Çalışma alanındaki genel eğilim, milli parkın yöre insanını ekonomik faaliyetler açısından son derece olumsuz etkilediği, milli parkla birlikte ortaya çıkan yasakların söz konusu alanlarda, özellikle birinci kuşakta yer alan yani milli parka sınırı olan yerleşmelerdeki ekonomik faaliyetleri belirgin bir şekilde etkilediği yönündedir. Bu durum yöre insanı için dış göçü tetikleyen bir motivasyon ortaya çıkarmaktadır. Ancak aynı kuşak içinde kültürel farklılıkların, inanç biçimlerinin, aile yapılarının milli park olgusundan bağımsız olarak göç ve diğer nüfus hareketleri üzerinde etkisi bulunmaktadır.

Kazdağı 2. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı						
KDMP	Yıllar/Nüfus Miktarı		Artış Hızı	Yıllar/Nüfus Miktarı		Artış Hızı
	1990	2000	%	2007	2014	%
Yerleşmeler	890	1.177	32,24	1.055	1.571	48,90
Narlı	426	384	-9,85	374	337	-9,89
Doyuran	5.614	10.893	94,03	14.484	20.510	41,60
Kadıköy	2.019	4.404	118,12	5.700	7.335	28,68
Çamcı	675	748	10,81	688	600	-12,79
Yaşyer	425	439	3,29	475	463	-2,52
Akçay	6.753	9.039	33,85	9.095	13.912	52,96
Yölören	554	870	57,03	979	1.103	12,66
Toplam	17.356	27.954	21,81	32.850	45.831	14,08

Çizelge 19. Kazdağı 2. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

Kazdağı 3. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı						
	1990	2000	%	2007	2014	%
Çıkrıkçı	416	398	-4,32	482	623	29,25
Bostancı	1.218	1.213	-0,41	1.016	1.010	-0,59
Yaylaönü	304	295	-2,96	282	262	-7,09
Hacıarslanlar	409	384	-6,11	389	361	-7,19
Çamdibi	1.504	1.515	0,73	1.656	1.480	-10,62
Toplam	3.851	3.805	-1,19	3.825	3.736	-2,32

Çizelge 20. Kazdağı 3. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

Bölgedeki temel ekonomik faaliyetlerden biri olan ormancılık faaliyetleri, milli park ilanından sonra kısıtlanmış, ormancılık faaliyetlerinde önemli bir gerileme meydana gelmiştir (Arı ve Soykan, 2006). Ancak yöre halkının ekonomik kayıplarının giderilmesi için orman ve köy işleri genel müdürlüğü (OR-KÖY) tarafından çeşitli proje ve krediler yöre halkına sağlanarak yöre insanının ekonomik kayıpları giderilmeye çalışılmıştır. Söz konusu müdürlüğün temel amacı orman köylüsünün kalkınmasını sağlamak ve böylelikle orman üzerindeki “olumsuz” baskıyı azaltmaktır. Bu kapsamda yöre halkına besicilik, zeytincilik, arıcılık gibi alanlarda krediler verilmiş, 1994 yılından itibaren ise alternatif turizm konseptinin de gelişmesiyle birlikte köy pansiyonculuğu dışında süt sığırcılığı, yumurta tavukçuluğu ve besi hayvancılığı alanlarında yöre insanına krediler verilmiştir (Özcan, 2001). Ancak hayvancılık konusunda OR-KÖY kredileri, yerel halkın süt sığırcılığı, besi sığırcılığı gibi alanlarda yeterli bilgi ve donanımına sahip olmadığı için arzu edilen başarı sağlanamamıştır (Soykan, 2001).

Çalışma sahasında göze çarpan önemli bir husus, yerli insanların, bölgede kendi içinde bir nüfus hareketliliğine neden olmalarıdır. Özellikle Zeytinli daha içte kalan kuşaklar için bir çekim merkezidir. Yöre insanı, eğitim ve sağlık hizmetlerini bu alandan sağlamaktadır. Kızılköy dışında, Milli park sınırından daha dışa doğru kırsal yerleşmeler için Zeytinli şehir fonksiyonu görmekte, buna bağlı olarak ilgili yerleşmenin nüfusunda ve şehirselleşmesinde artış eğilimi görülmektedir.

Düzy	Çok Yüksek ≥%21	Yüksek %14 ve %20.9	Orta %7 ve % 13.9	Düşük % 0 ve % 6.9	Negatif 0
1	Tahtakuşlar Avcılar Çamlıbel		Ortaoba	Pınarbaşı	Beyoba Mehmetalani Kavlaklar Dereli
2	Narlı		Yolören		Çamcı Yaşyer Doyuran
3	Çıkrıkçı				Bostancı Çamdibi Hacıarslanlar Yaylaönü

Çizelge 21. KDMP’de Nüfus Artış Hızına Göre Komşuluk İlişkisi Oluşturan Yerleşmeler

Dışarıdan çalışma sahasına gelen nüfus konusunda ise yoğun bir göç eğilimi gözlenmektedir. Özellikle ekonomik durumu iyi olan, emekli ve yaşlı nüfus Kazdağlı’nın temiz havası, yerleşmelerin denize nazır manzarası, gelişmiş alt yapı hizmetleri, güvenlik sorunun olmaması, kent hayatının sıkıcı ve yoğun olması gibi nedenlerle çalışma sahasını yerleşme alanı olarak tercih etmektedirler. Arı ve Hurley’in (2010) de belirttiği gibi söz konusu bölge çekici faktörlerin etkisi ile geçici olan ikmetgahlar zamanla kalıcı yerleşmelere dönüşmektedir.

Dışarıdan söz konusu sahalara göçü engelleyen kültürel faktörler de vardır. Özellikle alevi-Türkmen Tahtacı köylerinde dışarıdan gelen insanlara mülk satılmaktadır. Bu köylerde geçici yerleşmeye, turistik ziyarete uygun butik oteller ve KDMP alanları bulunmasına rağmen, kalıcı yerleşmeyi engelleyen en önemli faktör köylülerin kendi içinde oluşturdukları ve içselleştirdikleri bu kültürel mülkiyet yapısıdır.

Çizelge 21’ den de görüldüğü gibi nüfus artış hızı negatif olan Beyoba köyünde önemli bir göç eğilimi daha önce bahsedilen ekonomik nedenlerle gözlenmektedir. Bu açıdan yine Mehmetalani köyünde negatif bir nüfus artışı gözlemlenmektedir. Bu noktada dikkat çeken alevi Türkmen köylerinde göç eğilimi zayıfken, Sünni yörük köylerinde göç eğiliminin yoğun olmasıdır. Birinci kuşakta yer alan Tahtakuşlar köyleri dışında, diğer köylerde dışarıdan gelen nüfusla birlikte soylulaşma eğilimi göze çarpmaktadır. Bununla birlikte bütün köylerde öteden beri süre gelen en fazla 2-

3 çocuk sahibi olma alışkanlığı nüfus artışının, dış göçün de çok az olduğu dikkate alındığında, özellikle Mehmetalanı ve Tahtakuşlar köylerinde durağan bir tablo çizmesine yol açmıştır. Bu durağanlığı meydana getiren alevi Türkmen nüfusun kendi aralarında içselleştirdikleri mülkiyet yapısıdır. Mehmetalanı köyünde nüfus artış hızı her ne kadar negatif yönlü olsa da köylüler Sünni Yörük köylerinde olduğu gibi dışarıdan gelen insanlara arazi veya mülk satmamaktadırlar.

Kırsal kalkınma pratikleri açısından milli parkın ortaya çıkardığı çekicilikler yerel halkı dışa göç açısından olumsuz etkilemiş, Yörük köylerinde mülkiyet satışıyla göçe, Türkmen köylerinde ise kültürel nedenlerle durağan bir tabloya neden olmuştur. Zaten ekonomik faaliyetleri kısıtlanan Yörük köyler arazi veya ev satışlarıyla bilhassa en yakındaki Edremit şehrine veya Zeytinli'ye göç etmeye başlamışlardır. Arı ve Soykan (2006)'a göre milli park ilanından sonra çevre yerleşmelerdeki nüfus, ekonomik olarak milli park uygulamalarından şu şekilde etkilenmiştir:

-Ormancılık (kesim, aralama, bakım ve bunlarla ilgili işlerde çalışanlar) faaliyetleri,

-Küçükbaş hayvancılığı,

-Yapacak ve yakacak odun toplamayı,

-Yerel kullanım amaçlı bitki toplamayı olumsuz etkilenmiştir.

İlgili çalışmada yöredeki ekonomik faaliyetler açısından önemli bulgulara ulaşılmıştır. Nitekim yörede önemli bir geçim kaynağı olan geleneksel olarak, otlatmayla yapılan küçükbaş hayvan besiciliği, milli park sonrası önemli bir şekilde gerilemiştir. Çizelge 22'de görüldüğü gibi bölgede küçükbaş hayvancılığı yıllar içinde, özellikle milli park sonrası geldiği noktayı gösteren önemli bir nicel veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çizelge 22'den de anlaşıldığı gibi hayvancılık faaliyetleri önemli derecede gerilemiştir.

Yerleşme Adı	Milli Park Öncesi (1990)	Milli Park Sonrası (2005)
Ortaoba	1000	600
Mehmetalanı	100	50
Pınarbaşı	500	25
Beyoba	650	220
Zeytinli	1000	250
Kızılkeçili	600	50
Çamlıbel	1000	40
Yassıçalı	60	25
Tahtakuşlar	90	80
Kavlaklar	50	25
Avcılar	150	10
Arıtaşı	750	150
Toplam	5950	1525

Çizelge 22. Milli Park Öncesi ve Sonrası Milli Park Çevresindeki Yerleşmelerde Küçükbaş Hayvan Sayıları.

Kaynak: Arı ve Soykan (2006)

Çizelge 22’den de görüldüğü gibi küçükbaş hayvan yetiştiriciliği milli park ilanından sonra ciddi şekilde gerilemiştir. Arı ve Soykan (2006)’ın ilgili çalışmada belirttiği gibi bölge halkı küçükbaş hayvan yetiştiriciliğindeki bu düşüşün milli park sonrası uygulamalardan kaynaklandığını düşünmektedirler.

Küçükbaş hayvan sayısında, milli park sonra ciddi düşüşlerin yaşandığı negatif artış hızına sahip Beyoba köyü muhtarı Ali Aslantaş bu konuda;

“Eskiden hayvanlarımız vardı. Geçim kolaydı. Odunlarımızı dağdan toplardık. Çok güzeldi her şey. Milli parktan sonra zamanla yasaklar geldi. Şimdi hayat çok zor. 2005’ten sonra durum iyice kötüleşti. Köy 220 haneyken şimdi 80’e düştü. Bunun nedeni işsizlik. Ben muhtarlık maaşıyla geçiniyorum. Köylü ne yapsın, evlerini satıp gidiyorlar. Ben bile göç etmeyi düşünüyorum. Hatta İzmir Karaburun’da küçük bir çiftlik kurmayı düşünüyorum.”

Ali Aslantaş, köy nüfusundaki doğal nüfus artışıyla ilgili de ilginç tespitlerde bulunuyor, öyleki köyde bozulan ekonomiyle birlikte aile yapısında da önemli değişiklikler geldiğini söyleyip

“Eskiden aileler 4-5 çocukluymdu. Ama durum kötüleştikçe 1-2 çocuğa düştü. Nasıl durum kötüleşmesin ki.”

Yerleşme Adı	Milli Park Öncesi	Milli Park Sonrası
Mehmetalanı	140	15
Pınarbaşı	50	0
Beyoba	200	10
Zeytinli	50	0
Kızılkeçili	0	0
Çamlıbel	30	0
Yassıçalı	15	0
Tahtakuşlar	40	0
Kavlaklar	30	0
Avcılar	90	0
Artaşı	120	20
Toplam	765	45

Çizelge 23. Kazdağı Milli Parkı'nda Orman İşlerinde Çalışan İşgücünün Milli Park Öncesi ve Sonrası Sayıları. Kaynak: Arı ve Soykan (2006)

Çizelge 23 Orman işlerinde çalışan işgücünün milli park öncesi ve sonrası dönemdeki sayılarını göstermektedir. Çizelge 23 incelendiğinde milli park sonrası işgücünde çok çarpıcı düşüşlerin yaşandığı, Beyoba köy muhtarının anlattıklarıyla paralellik gösterdiği gözlemlenmektedir. Ekonomik faaliyetlerin Kazdağı ile iç içe olması ve söz konusu ekonomik faaliyetlerin kısıtlanması hem köylülerin bozulan ekonomide milli parkı sorumlu tutmalarını hem de gelecekte bu eğilimin daha kötü sonuçlar doğuracağı algısını yaratmıştır.

Bununla birlikte Kazdağı Milli Parkı dışında köylülerin sahip olduğu ekonomik kaynaklara da bakmak gerekmektedir. Yani milli park dışında köylülerin göç etme eğilimini zayıflatacak bir ekonomik yapının varlığını da dikkate almak gerekmektedir. Bu açıdan tarımsal üretime uygun arazilerin varlığı önem taşınmaktadır.

Bu konuda yöneltilen sorularda Beyoba köy muhtarı;

“Hasanboğuldu bize 2 dakika uzaklıkta ama hiçbir faydası yok. Aksine zararı var. Köye gelen yabancılar, Hasanboğuldu'ya giderken meyvelerimizi yiyor, koparıp topluyorlar, arabalar çıkan toz meyveleri mahvediyor, yolları bozuyor. İşletmeciler köylüleri toplayıp sigortasız ve çok ucuz çalıştırıyorlar.”

Gençlerin göç algısı ise daha farklı gerekçelere ancak yine köyde refah seviyesinin düşmesine bağlı olarak şekillenmektedir. Gençler, dışarıdan gelen insanlardan şikayetçi olmadıklarını, bilakis bu durumdan hoşnut olduklarını dile getiriyorlar. Onlara göre köyde;

“Zaten hayat yok. Köyde kahve bile kapalı, insanlar kasabaya (Zeytinli) gitmekte çok haklılar, biz de fırsatını bulur bulmaz buralardan gideriz.”

Aynı tablo kültürel özelliklere sahip düşük artış hızına sahip Pınarbaşı köyünde de gözlemlenmektedir. Pınarbaşı köydeki gençler, köy hayatının bir şey ifade etmediğini, Zeytinli veya diğer şehir hayatının daha çekici ve cazip olduğunu dile getirmektedirler. Gençlere göre köyde kalmak için ne bir ekonomik gerekçe ne de sosyal gerekçe bulunmaktadır. Köyde kızların şehirden ev istemelerinin de bu durumda etkili olduğunu söylemektedirler.

Bu konuda Pınarbaşı köyünden 60 yaşında adını vermek istemeyen bir kadın şunları söylemektedir:

“Çocuklarımızı evlendiremiyoruz, hayvancılık öldü. Zaten tarlamız, ekimiz de yok. Sadece bu da değil. Kızlar şehirden (Zeytinli) ev istiyor. Ancak şehirden ev alıp evlendirebiliyoruz. Onlar da şehirde oturup burada bahçe işlerinde çalışıyorlar. Şehirde iş bulunca da köye artık az geliyorlar. Köyde bir tek yaşlılar duruyor.”

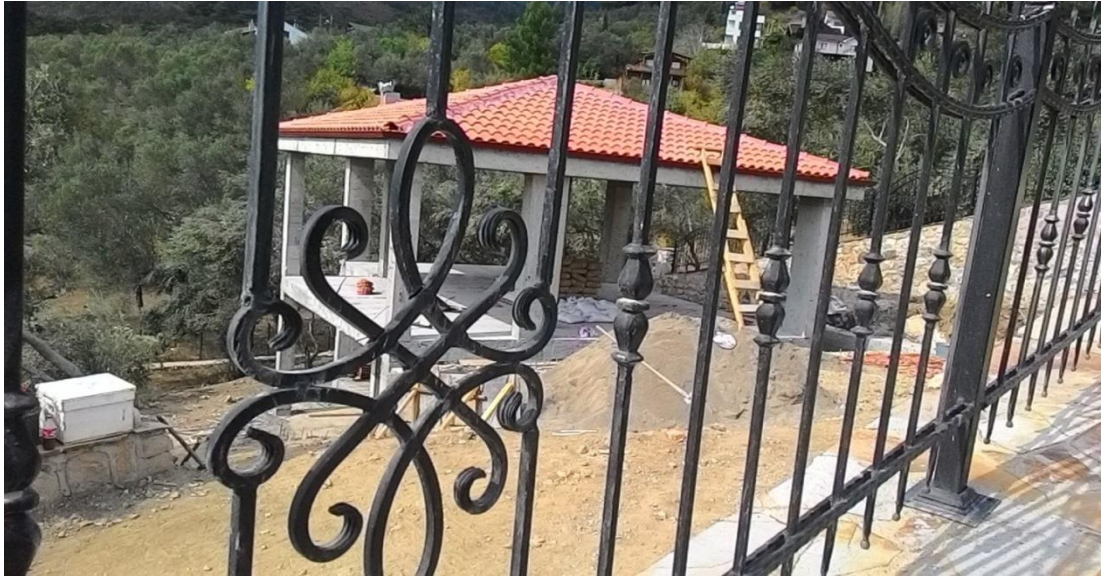
Görüldüğü gibi gençler için özellikle evlenme çağına gelen nüfus için Zeytinli önemli bir çekim merkezi. Ancak köyde iş imkanlarının kısıtlı olması da önemli bir göç motivasyonu olarak öne çıkmaktadır. Pınarbaşı köyünde dikkati çeken bir diğer husus köyün geleneksel yapısıyla uyuşmayan lüks mesken tipleridir. Bu durumun nedeni köye dışarıdan yoğun şekilde göç eden ekonomik durumu iyi olan nüfustur. Pınarbaşı köyündeki aynı kadına dışardan gelenlere ev satıp satmadıkları sorulduğunda:

“Buraya dışarıdan çok insan geliyor. İlk zamanlar evleri çoğu kişi ucuza satı. Şimdi çok yüksek fiyatlara satıyorlar. Biz Mehmetalanı köyündeki gibi değiliz. İş, aş olmayınca evleri satıyor insanlar. Köyde köyden kimse kalmadı, köyün yabancısı olduk.”

Şekil 12. Pınarbaşı Köyüne Son Yıllarda Eklenen Lüks Bir Yapı

Şekil 13. Pınarbaşı'nda Köye Dışarıdan Gelenler Tarafından Yapımı Devam Eden Demir Korkuluklarla Çevrili Lüks Bir Konut.

Pınarbaşı eski adıyla Uçurumoba köyü dışarıdan gelen nüfusun en fazla yerleştiği köy olarak dikkat çekmektedir. Nitekim köyün doğal peyzajı ile uyuşmayan, köye sonradan eklemelendiği açıkça belli olan pek çok mesken dikkat çekicidir.

Pınarbaşı köyünün yoğun talep görmesindeki en önemli faktörlerden biri söz konusu yerleşmedeki yerel halkın Türkmen köylerinden farklı bir mülkiyet anlayışına sahip olmaları ve milli parkla beraber ekonomik faaliyetlerin kısıtlanması nedeniyle birlikte ev veya tarım arazilerini satmaya başlamalarıdır. Köyün Körfez bölgesine karşı manzarası, Edremit ilçesine yakınlığı, milli parkın hemen yanında olması, köy yolunun asfalt olması dışarıdan gelen nüfus için önemli çekici unsurlardır. Nitekim bu konuda adını vermek istemeyen bir emekli subay şunları dile getirmiştir:

“Buradan emekli olduktan sonra ev aldım, bir tarafın Kazdağı bir tarafın deniz (körfez). Arabayla 20 dakikada Edremit’teyim. Eşim de çok sevdi, istediğimiz gibi yaşıyoruz. Köyde bir sorun yaşamadık şimdiye kadar, zaten köylülere pek görmüyoruz, bir birimize zararımız yok.”

Aynı kişiye köyde yaptığı evin, köyün dokusuyla uyuşmadığı, köylüler arasında bu tür meskenlerin bir tür şehrili üst sınıf oluşturma ihtimali, bu durumun artan benzer meskenlerle beraber zamanla yerel halkı yabancı konumuna getireceğini, zaten kısıtlanan ormancılık ve hayvancılık faaliyetlerinin ortadan kalkarak şehre itilme gibi bir eğilimlerinin olduğu anlatılıp bu konuda ne düşündüğü sorulduğunda, şunları söylemiştir:

“Açıkcası ben ne dediğinizi tam olarak anlamadım, biz kimseyi zorla evinden tarlasından çıkarmıyoruz, satıyorlar alıyoruz, ihtiyacımıza göre ev yapıyoruz.”

Şekil 14. Pınarbaşı Köyünde Yerel Halka Ait kullanılmakta Olan Bir Mesken

Görüldüğü gibi dışarıdan gelenlerin literatürde (Arı ve Hurley 2011; Arı, 2009; Arı ve Soykan, 2009) doğa algısı ve yerleşme için seçtikleri kırsal bölgenin ekonomik ve kültürel koşullarına dair fikirleri son derece sınırlıdır. Nitekim Pınarbaşı köyü dışarıdan gelen nüfusla beraber değişen peyzajına ek olarak çeşitli sosyal sorunlar da yaşamaktadır. Bu konuda görüşlerini sorduğumuz, adını vermek istemeyen 55 yaşındaki Pınarbaşı köyünden bir kadın şunları söylemiştir:

“İstanbul’dan gelenler zamanla köylülerin hayvanlarından rahatsız oldu. Kaymakama şikayet etmeye başladılar. Zaten milli parkla birlikte dağa hayvan koyamıyorduk, hayvancılık iyice bitti. Dağ, bizim köylünün her şeyiydi, odun, ot, otlatma her şeyi dağda yapardık, ama artık bitti. Ormancılarla çok sorun yaşıyoruz, dışarıdan gelenler ormanda görünce hemen şikayet ediyor.”

Dışarıdan gelen nüfus, köyün sosyal yapısına yabancı olduğu için de önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Şehir kültürünü burada da sürdürmek isteyen göçmenler zaman zaman köylülerle önemli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu konuda yine Pınarbaşı köyünden söz konusu kadın şunları dile getirmiştir:

“Dışarıdan gelenler çok kibirliler. Bizim köylü yolda birini görse alır, bunlar yüzümüze bile bakmıyor. Düğün yapıyoruz şikayet ediyorlar, mevlit yapıyo-

ruz, şikayet ediyorlar, köyümüzün adını bile (eski adı Uçurumoba) değiştirdiler. Amaçları bizi köyden kovmak..”

Burada vurgulanması gereken başka bir husus köylüler arasında, dışarıdan gelenlere ilişkin olarak kadın ve erkeklerin farklı düşüncelere sahip olmasıdır. Bununla birlikte bilhassa Yörük yerleşmelerinde muhtarlar dışarıdan gelen nüfusa daha olumlu bakmakta, bu nüfusun köyün önemini arttırdığını düşünmektedirler. Ayrıca daha önce üzerinde durduğumuz gibi köy muhtarlarının arazi satışında önemli bir aktör oldukları gözlemlenmiştir. Bu konuda köy muhtarlarının ortak konumu, arazi satın almak isteyen insanların başvurdukları kişiler olmaları, köylü ile dışarıdan gelenler arasındaki bağlantıyı kurmalarındır. Konu hakkında görüştüğümüz Pınarbaşı köyü muhtarı;

“Benim telefonum susmaz. Her zaman arazi almak, ev almak isteyen birileri arıyor, Türkiye'nin her yerinde arıyorlar, yardımcı olmaya çalışıyorum. Zaten köyde yapacak bir şey kalmadı.”

Aynı muhtara dışarıdan gelenlerin yerel halka ve milli parkın yöre insanının yaşam biçimine etkilerini sorduğumuzda ise şunları dile getirmiştir;

“Milli park köylünün ekonomisini bozdu. Eskiden keçi çoktu, artık yok gibi bir şey. Ormana da giremiyor köylüler, hepsi pazarlarda çalışıyor. Dışarıdan gelenler, her şeyden şikâyetçi, hayvan kokusu için beni arıyorlar, sağa sola şikayet ediyorlar. Köylüler ormana girince dışarıdan gelenler orman katliamı diyor buna, motor sesinden, hayvan sesinden hemen şikayet ediyorlar. Böyle acayip bir şey var. Ne olacak bilmiyorum. Ama bence bu köyde köyden kimse kalmaz 10 yıla, hepsi zenginlere satıp gider.”

Dışarıdan gelen biri olarak Pınarbaşı köyündeki “Zirve Kafe” nin işletmecisi İsmail Özdemir'e dışarıdan gelen nüfusla ilgili düşünceleri sorulduğunda:

“Ben buraya ekmek parası için geldim. 30 yıl Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde çalıştım. Hiçbir yerde bu kadar mutlu olmadım. Köy çok güzel, eşimle geldim. Az da kazanmıyorum. Köyde köylü kalmadı neredeyse, 70 haneden 40 yabancıdır. Ben kirada oturuyorum, 300 lira ödüyorum ama 700 liradan aşağı kiralık ev bulamazsın. Göç o kadar çok ki muhtarın söylediğine göre köyde 2004'ten beridir çocuk doğmadı.”

Benzer eğilimler çok yüksek artış hızına sahip olan Çamlıbel köyünde de gözlemlenmektedir. Kültürel yapısı Pınarbaşı'na oldukça benzeyen söz konusu yerleşmede arsa ve ev fiyatlarının son derece yüksek olduğu, bununla birlikte kısıtlanan iş imkanlarıyla birlikte köylünün mülklerini satıp dışarıya göç ettiği köy muhtarı Mustafa Çambel tarafından dile getirilmektedir. Köy muhtarı bu konuda şunları dile getirmektedir:

“Özellikle milli parktan sonra çok belirgin değişiklikler oldu. Ardından Tuncel Kurtiz'in mezarı buraya yapıldı. Köy çok tanındı. Bizim köy Mehmetalanı veya Tahtakuşlar'a benzemez. Biz köylü ev ve arsa satıyor. Çok değerlendi mülkler. Kiralar bile bin lira. Köylü de haklı iş yok. Dışarıdan gelenlerle aramızda bir sorun yok. Yazın kalıp kışa doğru gidenler var. Diyebilirim ki köyün %20'si yabancı.”

Bölgede milli park sonrası hayvancılık ve ormancılık faaliyetlerinin kısıtlanması yöre insanı için zeytincilik faaliyetlerinin daha fazla önem kazanmasına sebep olmuştur. Bölgede Ayvalık zeytinyağı, Edremit Körfez Bölgesi zeytinyağları, coğrafi işaret listesinde kayıtlıdır. Bölgede zeytincilik faaliyetleri geçmişten günümüze büyük bir önem taşımaktadır. Ancak daha önce de bahsedildiği gibi yörede artan ikinci konut talebi zeytinlik alanların ortadan kalmasına neden olmaktadır. Bu açıdan bilhassa köylülerin arazi satışlarında zeytinlik alanların satışı önemli bir yer kaplamaktadır.

Özellikle 1. kuşaktaki Yörük yerleşmeleri olan Pınarbaşı ve Beyoba köylerindeki arazi satışları bu açıdan dikkat çekicidir. Arazilerini burada satan yerel insanlar Akçay veya Edremit'te turizm sektöründe çalışmakta, yaşam alanı olarak ise bir geçiş sahası olan Zeytinli'yi kullanmaktadırlar. Bilindiği gibi Edremit ilçesi son yıllarda Türkiye'nin önemli bir turizm merkezi olarak öne çıkmıştır. Bu açıdan Edremit, bilhassa Akçay turizm sektörü açısından yöre insanını iş imkânları açısından kendine çekmektedir.

Saha çalışması literatürde daha önce üzerinde durulan konular ışığında ancak ilgili alanyazının boşlukları dikkate alınarak, nüfus hareketleri bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda bölgede yer alan en büyük kırsal yerleşmelerden biri olan Kızılkçeçili köyünde çeşitli görüşme ve gözlemler yapılmıştır. Kızılkçeçili köyünde göze çarpan ilk şey doğal peyzajda meydana gelen değişimler ve köye yeni eklenen

yerleşim alanlarıdır. Özellikle köye girişte köyün kültürel dokusuyla uyuşmayan, görselliğe ve lükse yönelik yapılar dikkati çekmektedir.

Şekil 15. Kızılkeçili Köyü Girişinde Ortaya Çıkan Yerleşmeler

Köy muhtarı Ali Deveci bu durumu şu şekilde ifade etmektedir

“Kızılkeçili köyü olarak dışarıdan gelen insanlara olumlu bakıyoruz. Köyümüz çok büyüdü. Ev fiyatları çok arttı. Zaten dışarıdan gelenler genelde yaşlı ve ekonomik durumları çok iyi. Onlarla bu yüzden bir sorun yaşamıyoruz. Diyebilirim ki köyün % 70’i dışarıdan gelen insanlardan oluşmakta.”

Burada dikkat çeken husus köy muhtarının sorun olarak algıladığı olgunun daha çok sosyal bir temele dayanmış olmasıdır. Muhtar, çevresel değişimi, soylulaşma eğilimini veya yerli insanların zamanla azınlık durumunda kalarak bu durumdan hoşnut olmayacaklarını dikkate almamaktadır. Nitekim köy ahalisinden ismini vermek istemeyen bir yaşlı bu durum karşısında şunları dile getirmektedir:

“Köyde eski tat yok. Kendimi bazen çok yalnız hissediyorum. Buraların yabancıları olduk. Eskiden her şey daha güzeldi. Biz bizydik. Gelenler iyi, güzel ama çok kibirliler”

Kızılkeçili köyüne dışarıdan gelen nüfusun ortaya çıkardığı önemli bir sorun da kaynakların kullanımı ile ilgilidir. Özellikle sosyal ve çevresel sorunların dışarıdan gelen, yörenin kültürel ve ekolojik özelliklerine yabancı insanlarla yöre insanı arasındaki ilişkinin dışında, dışarıdan gelen söz konusu nüfusun kaynaklara etkileri dikkate alındığında Kızılkeçili köyü yerlisi İsmail Özden (39) söyledikleri dikkat çekicidir.

“Köyün kaynakları yetmez oldu, su eskisi gibi bol değil. Sular kesiliyor çoğu zaman, burada arazi satışı çok fazla çünkü köylü düğün yapmak için zeytinlik satıyor. Şimdi kahveye gelince bakıyorum %80’i yabancı. Yazı geçirip gitsinler, yabancı olduk köyde.”

İsmail Özden’e neden köyde yabancı insanların belirli dönemle dışında daimi ikametgâhta bulunmalarına karşı olduğunu sorduğumuzda ise şu cevabı vermiştir:

“Yabancılar buradan zeytinlik alıyorlar, alır almaz da telle çevirip araziler arasındaki yolları kapatıyorlar, kendi arazimize gitmek için çok uzun yollar kat ediyoruz. Biz köylü olarak çitle çevirme nedir bilmeyiz, ama bunlar (dışarıdan gelenler) hemen telle, duvarla çevirmeye başlıyorlar, sonra yollar kapanıyor.”

Köylülerin dışarıdan gelen nüfusa bakış açısı da göç etme dönemlerine göre değişiklik göstermektedir. Örneğin ilk dönem İstanbul’dan gelenleri daha çok benimsemelerine rağmen son yıllarda gelenlere daha mesafeli davranmaktadırlar, bu durumun nedeni köyün artık bir rant alanına dönüşmesidir. Bu konuda İsmail Özden şunları söylemiştir:

“1985’lerde İstanbul’dan geldiler ilk. Onlar çok beyefendi. Burada yaşamak için gelen yaşlı insanlardı. Ama 2003’ten sonra tüccar mantıklı insanlar geldi. Arazi alış-verişi yaparak bizim arazilerden, evlerden para kazanmaya çalışıyorlar, buralar rant alanı oldu. Herkes yatırım mantığı ile bakıyor buraya, bu yüzden araziler sürekli el değiştiriyor”

Dışarıdan gelen nüfusun Kızılkeçili yerleşmesine bakış açısı ise farklı görüşmelerle saptanmaya çalışıldı. 65 yaşında emekli bir mühendis olan Kemal Taç,

“İstanbul’da çok sıkıldım. Artık trafik ve binalar, insanlar ağır geliyordu. Neredeyse tüm Avrupa’yı gezdim. Buraya geldiğimde de 45 köy gezdim. En çok burayı sevdim. 3 yıldır burada yaşıyorum ve çok mutluyum. Bir tarafımız Kazdağı bir tarafımız deniz. Trafik sorunu yok, kalabalık yok. Arkadaşlarım var ve köylüler beni çok seviyor.”

Dışarıdan gelen yaşlı nüfusun aradığı şeyin sakin bir hayat, temiz bir doğa, olduğu kadar güçlü komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri olduğu, bununla birlikte Kazdağı’nın temiz havasının “oksijeni bol olduğu” inancının daimi ikametgâh için önemli bir motivasyon kaynağı olduğu görülmektedir. Nitekim 65 yaşında emekli bir uzman olan Kadir Muharremoğlu bu konuda şunları söylemektedir.

“Buraya (İstanbul’dan) 1989 yılında geldim. İlk Ören’e gitmiştim. Sonra arabayla kazara bu köye geldim. Çok sevdim burayı, oksijeni bol ve tertemiz bir yer. İstanbul, Eyüp’te de bir evim var; ama çocuklarım hep evlendi, oraya gitmenin bir anlamı yok. Zaten buradan sonra İstanbul’u hiç özlemiyorum da. Bazen çocuklarım gelip 2 ay kalıyor. Ama ben 2 ay onlarda kalamıyorum, tekrar buraya dönüyorum. Akçay’dan da ev alabilirdim. Ama ben buradan aldım. Çünkü burada yardımlaşma var. Kapım açık uyuyorum, herkesi tanıyorum. Hasta olsam, eşim hastalansa herkes koşturur.”

Dışarıdan söz konusu alana gelen nüfusun da çevresel değişikliklere ilişkin kaygıları dikkat çekmektedir. Yakın zamanda Kızılkeçili köyüne yerleşen emekli bir bilgisayar mühendisi olan Birgün Hanım (55) bu konuda;

“Türkiye’de çok yer gezdim ama burası benim yaşamım için eşsiz. Sakin ve huzurlu ama buranın da Akçay gibi beton yığına dönüşmesinden endişeliyim. Burada o kadar huzuru buldum ki 11 Eylül’de Ziya beyle (Kızılkeçili’de tanıştığı emeki bir işletmeci) evleneceğim.”

Şekil 16. Kızılkeçili Köyüne Türkiye'nin Çeşitli Yerlerinden Gelen Göçmenler

Görüldüğü gibi sadece doğal çekicilikler değil, köy kültürünün yani cemiyet ilişkisinin güçlü olması ve dışarıdan gelenlerin zamanla kendilerini bu cemiyetin bir üyesi olarak telakki etmesi de yaşlı nüfus için önemli bir ikametgâh nedeni olarak öne çıkmaktadır. Dışarıdan gelen yaşlı nüfusun genellikle ilgili bir sorunu olmaması, köy muhtarının da belirttiği üzere her hangi bir güvenlik sorununun da köylülerin ortaklaşa ve sert tepkiler göstermesi gibi nedenler dışarıdan gelen nüfusun kendini güvende hissetmesini sağlamaktadır.

Dışarıdan gelen nüfusun mülk edinmesini kolaylaştıran en önemli faktörlerden biri köylülerin milli park sonrası ekonomik faaliyetlerinin kısıtlanmış olmasıdır. Dışarıdan gelen nüfus tarımsal üretime, ormancılık veya hayvancılık faaliyetlerine bağımlı olmayan ekonomik durumları ile hayatlarını sürdürürken yerel nüfus kısıtlanan ekonomik faaliyetleriyle, köy muhtarına göre evlerini ilk zamanlarda, ucuz fiyatlarda satıp Akçay'a veya Edremit'e göç ederken son yıllarda yüksek fiyatlarda satıp yine aynı veya farklı bölgelere göç etmektedirler. Çünkü yerli nüfusu orada tutacak ekonomik faaliyet alanları kısıtlanmıştır.

Bu konuda adını vermek istemeyen 85 yaşındaki bir Kızılkeçili köylüsü şunları söylemiştir:

“Yabancılar çok fazla ev yapıyor, gençlere iş yok, evlenme zamanı gelince insanlar mecburen evini, tarlasını satıyor, milli park gelmeden önce iyiydik, keçilerimiz vardı, şimdi zeytinlik dışında bir şeyimiz kalmadı.”

Şekil 17. Mehmetalani Köyünden Bir Görünüm.

Benzer konu Mehmetalani köyü muhtarı Metin Aktaş’a (55) sorulduğunda ise şunları anlatmıştır:

“Ev almak isteyen çok oluyor. Muhtar olduğum için bana geliyorlar, Türkiye’nin her yerinden telefon da ediyorlar. Ama izin vermiyorum. Zaten köylü de satmaz. Aramıza başka insanların girmesini istemiyoruz. Eskiden benim (muhtar olarak) ve ihtiyar heyetinin onayı olmadan yapı kullanma izni alamazlardı. Bu yüzden arazisini, evini satan olsa bile boşuna satmış olurdu, çünkü onay vermezdik. Ama büyükşehir yasasından sonra mahalle olunca bu

yetkileri kaybettik. Köylü yine de satmaz, muhtar olarak da köylü olarak da izin vermem, satın almak isteyenlere her zaman olumsuz cevap verdim.”

Alevi Türkmen köylerinin mülkiyet yapısı ve Kazdağı’na bakış açısı belirgin bir şekilde Sünni Yörük köylerinden ayrılmaktadır. Alevi-Türkmen köylüleri dağa daha çok duygusal ve manevi anlamlar yüklemişken, Sünni Yörük köylerinde bu durum gözlemlenmemiştir. Alevi-Türkmen köylülerinin çok güçlü, özgün ve dışa kapalı bir kültüre sahip olmaları, dışarıdan gelen insanların bu yaşamı tehdit edeceği endişesini yaratmaktadır. Bu konuda düşüncelerini sorduğumuz Çamcı köyü muhtarı İsmail Öztürmen şunları söylemiştir:

“Dışarıdan mülk satın alma talebi yok. Zaten almak isteyenlere de satmayız. Kültürümüz izin vermiyor. Zeytin bize yetiyor, köy çok güzel, herkes akraba, Yörük köyleri yüzünden Kazdağı perişan oldu ama biz kesinlikle aynı hatayı yapmayız.”

Alevi-Türkmen köylerine göçü engelleyen kültürel faktörlerin etkisini Hacıarslanlar köyü muhtarı Ali Tuzcu açıkça dile getirmektedir:

“Köy olarak milli parktan olumsuz etkilendik ama köyümüz göç vermiyor, ev satın alma talebi de yok. Böyle bir taleple karşılaştık bile ev veya arazi satmamız mümkün değil. Biz Alevi Türkmeniz. Başka birine ev satarsak o da akrabalarına satar, onlar da diğer akraba veya arkadaşlarına. Zamanla cami isterler, bizim yaşam biçimimiz değişir.”

Bir Türkmen köyü olan Kavlaklar köyünde de benzer bir mülkiyet anlayışı gözlemlenmiştir. Söz konusu köyün girişine deniz manzaralı lüks bir ev yapan, bu evi bir dönem pansiyon olarak işleten ve 30 yıldan fazla bir süredir burada yaşayan Kadir Kumcu (60) konuyla ilgili şunları söylemiştir:

“İstanbul Nişantaşı’dan buraya geldim. Bu evi yaptım. Köylüler bana çok güçlük çıkardı. Aralarına hiç almadılar, 30 yıldan sonra yeni yeni aralarına almaya başladılar. Dışarıdan ev almak isteyenlere burada kimse arazi vermez. Ben şansa yerleştim.”

Şekil 18. KDMP Yanında Yer Alan Kavlaklar Köyünden Edremit Körfezinin Görüntüsü.

Aynı köyde Alibaba adlı, deniz manzaralı bir restoran işleten Diyarbakırlı Aydın Yalçın (50) ise şunları söylemiştir:

“Burayı babam yaptı ama o ölünce 1999’da bana kaldı, Almanya’daki işimi bırakıp geldim. Köylüler dışarıdan insan çekiyorum diye biraz rahatsız sanki. Ev veya arsa satmıyorlar. Ben köyden ev almak için çok uğraşım. Buraya dışarıdan gelen müşteriler, bize ev, arsa bul diyorlar ama insanların satmadığını anlatamıyorum. Aslında Tahtakuşlar satmazlar diyorlar ya, onlar satar ama bu köy asla satmaz, gerçekten çok zor.”

Wittemyer ve diğerleri (2008) nüfusun koruma alanlarının kenarında diğer kırsal alanlara göre iki kat hızlı arttığını, bu durumun nedeni olarak da kırsal kalkınma pratikleri ve koruma alanlarına yapılan yatırımların söz konusu alanları diğer kırsal alanlara göre daha cazip yerleşim alanları haline getirdiğini illeri sürmüştür. Bu hipoteze KDMP ölçeğinde, nitel ve nicel veriler ışığında baktığımızda durumun böyle olmadığı, yerel kültürel ve ekonomik özelliklerin nüfus hareketlerinde belirleyici olduğu gözlemlenmiştir. Bununla birlikte KDMP’den uzaklaştıkça nüfus artış hızında düşüşlerin de gözlemlendiği bir gerçektir. Ancak bu durumun nedeni koruma pratiklerinden ziyade bölgenin önemli bir turizm destinasyonu olmasından kaynaklanmaktadır. Birinci kuşakta yer alan yerleşmelerin Edremit, Güre, Akçay gibi deniz-kum-güneş üçlüsünün ortaya çıkardığı önemli turizm zenginliği, her yıl artış gösteren

ikinci konutlarla iç içe yerleşmeler olması, geçici olarak turizm amaçlı gelen nüfusun zamanla doğallığını koruyan sahalarda kalıcı ikametgâhlara dönüşmesine sebebiyet vermektedir. Bu durum özellikle Sünni Yörük köylerinde güçlü bir şekilde hissedilmektedir.

Bölge kendi içinde de bir nüfus hareketine sahne olmaktadır. Arazi veya evlerini ekonomik durumu daha iyi olan dışarıdan gelen insanlara satan yöre insanı Zeytinli'ye göç etmektedir. Özellikle genç nüfus için Zeytinli önemli bir çekim merkezidir. Bölgede bozulan ekonomi gerek evlilik sayısına azalmaya gerekse çocuk sayısında düşüşe neden olmuştur. Eskiden 4-5 çocuklu olan aile yapısı günümüzde 1-2 çocuklu ailelere dönüşmüştür.

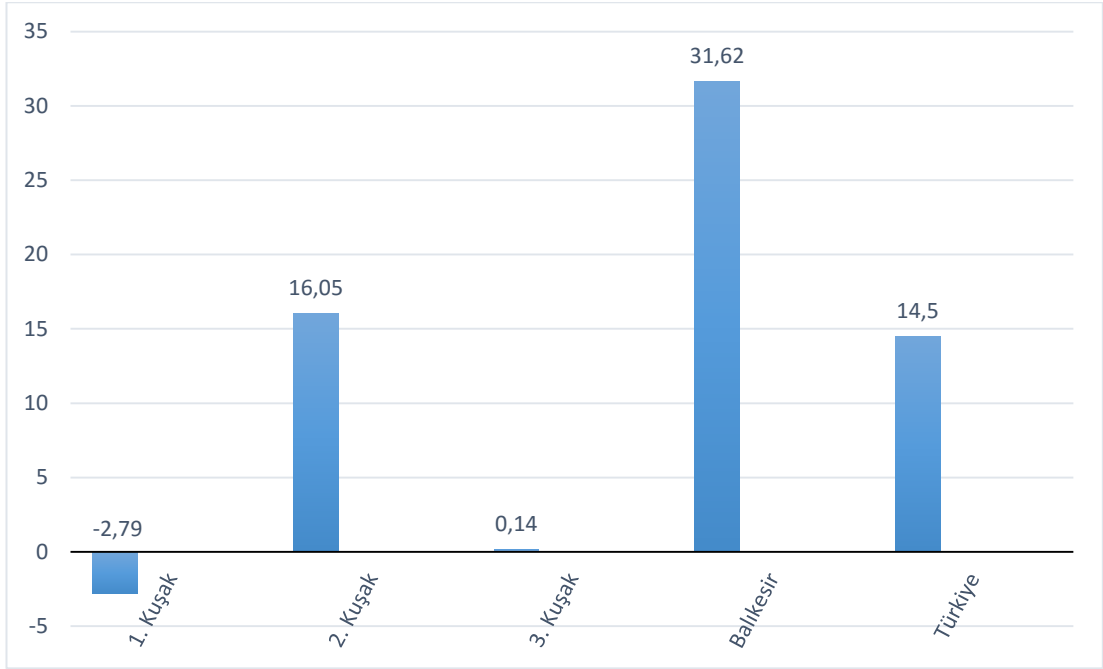
4.1.1. KDMP Çevresindeki Nüfusun Kontrol Gruplarıyla Karşılaştırılması

Şekil 19 incelendiğinde 1970-1980 arası dönemde özellikle birinci kuşaktaki yerleşmelerde negatif bir nüfus artış hızı olduğu yani nüfusun ilgili dönemde azaldığı görülmekte, Balıkesir kırsal nüfusuyla karşılaştırıldığında, on kattan fazla artış gözlemlenmektedir. Türkiye'deki kırsal nüfusun artışıyla karşılaştırıldığında da çarpıcı bir şekilde nüfusta düşüşler yaşandığı anlaşılmaktadır.

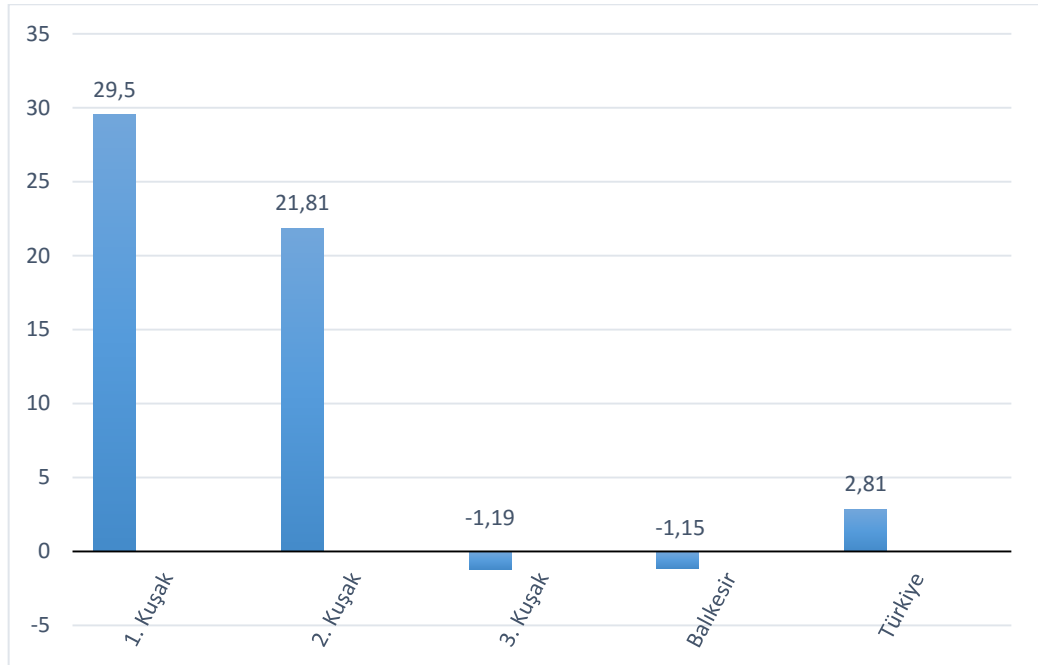
Ancak şekil 20'de, 1990-2000 dönemine bakıldığında tablonun değiştiği, kırsal nüfusta bilhassa birinci kuşaktaki yerleşmelerde nüfusun Türkiye ve Balıkesir ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni milli park pratiklerinden ziyade bölgenin genel olarak turizm açısından bilinirliğinin artmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye kırsal nüfusunun özellikle 1950'li yıllardan itibaren kırdan kente göç etmeye başlamasına ek olarak ilgili bölgede zaten, Türkiye genelinde gözlemlenen göç eğilimine milli park sonrası kısıtlamalar da eklenmiştir. Nitekim Şekil 21'dan görüldüğü gibi aynı eğilim devam ederek 2007-2014 döneminde daha belirgin hale gelmiştir. İlgili dönemde bölgede genel olarak Türkiye ve Balıkesir ortalamasının üzerinde bir nüfus artışı gerçekleştiği görülmektedir. Bölgenin bu dönemde gerek ulusal gerekse uluslararası bilinirliği artmış, bölge önemli bir turizm merkezine dönüşmüştür. KDMP'nin milli park pratikleri açısından nüfusa etkisi ise yerli nüfu-

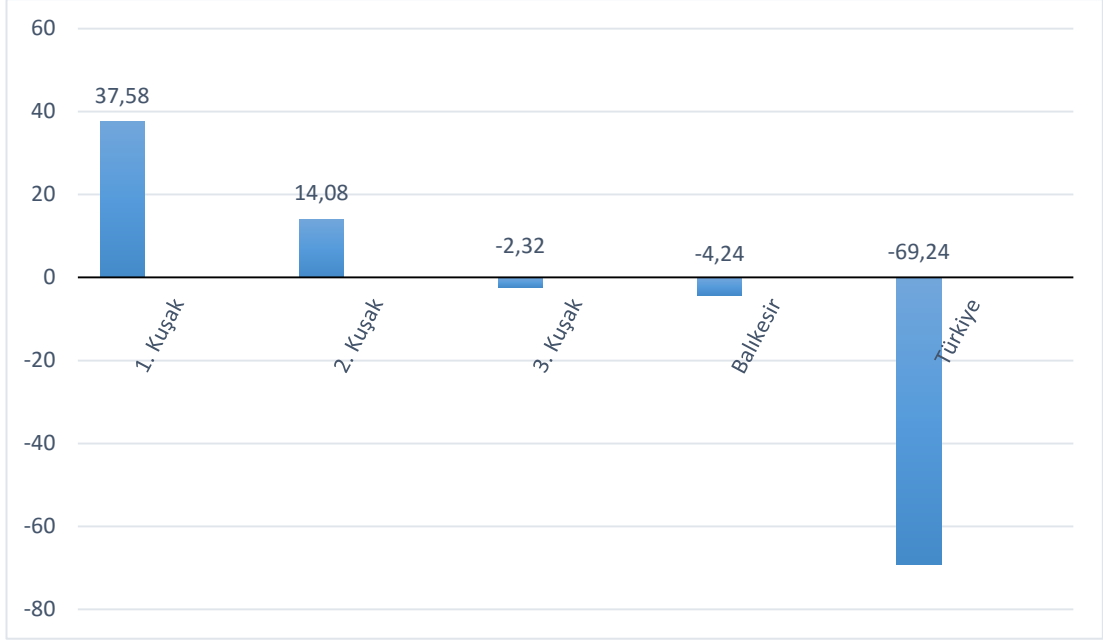
sun daha önce de üzerinde durduğumuz bilhassa Sünni Yörük köylerinde arazi satışlarıyla el değiştirmesidir.

Şekil 19. 1970-1980 KDMP'deki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması.

Şekil 20. 1990-2000 KDMP'deki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması

Şekil.21. 2007-2014 KDMP'deki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması

Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin hipotezleri dikkate alındığında KDMP'deki kırsal nüfusun gerek Balıkesir gerekse Türkiye kırsal nüfusuna göre ciddi artışlar olduğu görülmekte, özellikle Türkiye nüfusuna göre gerçekten de iki kat nüfus artışı dikkat çekmektedir. Dikkati çeken bir diğer husus KDMP'den uzaklaştıkça nüfus artış hızında da düşüş yaşanması, söz konusu bölgelerin Balıkesir nüfusuyla benzer bir eğilim göstermesidir. Bu dönemde Kazdağı'nın "oksijenin bol" olduğuna dair inanç, turizm çekiciliğine eklenmiş, bu durumda Kızıltepe başta olmak üzere Zeytinli, Pınarbaşı, Avcılar, Çamlıbel gibi yerleşmelerde dışardan gelen nüfusun yerleşim alanına dönüşmüştür. Diğer yerleşmelerde ise dışardan bölgeye göçü engelleyen, üzerinde daha öncede durduğumuz alevi-Türkmen kültürünün doğurduğu mülkiyet anlayışı yatmaktadır.

4.2. MKCMP Çevresinde Nüfus

KDMP ile karşılaştırıldığında MKCMP'nın farklı göç motivasyonlarına sahip olduğu gözlenmiştir. Özellikle dışardan gelen nüfus konusunda önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır. KDMP'ta refah göçmenleri ev veya arazi satın alırken, MKCMP'da arazi satışlarının ticari amaçlı olduğu, özellikle gölün güney yakasındaki köylerde büyük bir şirket tarafından arazilerin köylülerden satın alınarak çeltik tarımı için yine köylülere kiralandığı gözlemlenmiştir. Köylere dışardan çekici

unsurların etkisiyle gelen insanlara ise nadiren rastlanmıştır. Denilebilir ki KDMP'ta turizmin etkisiyle mülkiyetler el değiştirmekte, MKCMP'da ise ekonomik nedenlerle tarımsal araziler el değiştirmektedir. Ancak buradaki fark, ilkinin alana bir nüfusu çekmesiyle sonuçlanmakta, ikincisinin de ise nüfus arazisini satmasına rağmen özellikle yaşlı nüfus- kendi köyünde kalmaktadır. MKCMP'da göç eden nüfus genel olarak evlenme çağına gelen insanlardan oluşmaktadır, arazi satışlarının motivasyonunu da bu kültürel faktör oluşturmaktadır.

1.Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı			
MKCMP	Yıllar / Nüfus Miktarı		Artış Hızı
Yerleşme	1970	1980	%
Kuş Cenneti	823	877	6,56
Bereketli	557	751	34,82
Külefli	534	539	0,93
Çepni	368	422	14,67
Aksakal	2.333	1.387	-40,54
Ergili	1.014	901	-11,14
Gölyaka	352	380	7,95
Kızıksa	2.110	2.234	5,87
Kocagöl	1.136	1.047	-7,83
Hamamlı	843	825	-2,13
Salur	2.230	2,187	-1,92
Küçüksoğuklar	227	245	7,92
Bölceağaç	977	966	-1,12
Toplam	13.504	11.661	-13,64

Çizelge 24. 1. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

MKCMP; KDMP ile karşılaştırıldığında, dışarıdan gelen nüfus için cazibe merkezi olma özelliği göstermemektedir. Yani dışarıdan kalıcı bir ikametgâha dönüşecek bir nüfus hareketi görülmemektedir. Göl, temiz bir doğal kaynak, büyük yerleşim alanlarına yakın, güvenlik sorunu olmayan önemli bir bölge özelliği göstermesine karşın, KDMP'ta olduğu gibi dışarıdan gelen nüfusa hitap eden kaynaklar farklılık göstermektedir. KDMP ve MKCMP arasında nüfus hareketlerini belirleyen temel farklılıkları şu şekilde sıralamak mümkündür;

1) Doğal kaynaklar (KDMP'ta özellikle oksijenin bol olduğuna ilişkin inanç, MKCMP'da ise özellikle fauna açısından zengin oluşu, bilimsel amaçlı kullanım)

- 2) MKCMP’da bölgeye yakın deniz-kum-güneş üçlüsünün olmayışı, KDMP’in bu yönüyle Türkiye’nin en zengin bölgelerinden biri oluşu,
- 3) Kazdağı’na ilişkin güçlü mitoloji
- 4) Çevre yerleşmelerin daha çok KDMP’de turizm, MKCMP ise sanayi ağırlıklı ekonomik yapılara sahip olması,
- 5) Yerel halkın ekonomik faaliyetlerinin birbirinden farklı özellikler göstermesi. KDMP’de ormancılık faaliyetleri, MKCMP ise tarımsal üretim ve balıkçılık.

1.Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı			
MKCMP	Yıllar ve Nüfus Miktarı		Artış Hızı
Yerleşmeler	1970	1980	%
Akçapınar	786	819	4,19
Orhaniye	420	401	-4,52
Doğa	773	876	13,32
Karaçalılık	197	176	-10,65
Doğanpınar	423	463	9,45
Doğruca	1.009	1.078	6,83
Yeşilçomlu	717	759	5,85
Büyüksoğuklar	366	370	1,09
Esen	295	411	39,32
Akçaova	1.046	1.050	0,38
Yeniköy	645	712	10,38
Eskiçatal	865	866	0,11
Haydar	577	590	2,25
Kulakköy	1.118	1.057	-5,45
Kızık	696	636	-8,62
Çavuşköy	629	626	-0,47
Kalebayırı	342	482	40,93
Şevketiye	772	705	-8,67
Bayramiç	631	561	-11,09
Asmalı	902	844	-6,43
Ilıcak	570	558	-2,10
Toplam	13.779	22.914	66,29

Çizelge 25. 2. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

2.Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı			
MKCMP	Yıllar/ Nüfus Miktarı		Artış Hızı
	1970	1980	%
Yerleşmeler			
Kirazlı	246	263	6,91
Yeniziraatli	326	278	-14,72
Eskiziraatli	256	269	5,07
Ömerli	565	575	1,76
Kayacık	864	3.475	302,19
Edincik	5.482	5.490	0,14
Çinge	98	80	-18,36
Beyköy	203	232	14,28
Çarıkköy	289	279	-3,46
Çalışkanlar	400	1.530	282,5
Mahbubeler	265	239	-9,81
Killik	268	253	-5,59
Üzümlü	263	273	3,80
Kötey	361	354	-1,93
Hacimenteş	140	139	-0,71
Osmanpazar	472	473	0,21
Saraçlar	428	449	4,90
Küpçüktü	233	226	-3,004
Doğancı	216	185	-14,35
Çarıkça	594	548	-7,74
Dereköy	254	248	-2,36
Kubaş	141	140	-0,70
Çal	180	200	11,11
Kapaklı	581	456	-21,51
Hekimköy	340	301	-11,47
Boğazpınar	1.123	1.056	-5,96
Tepecik	624	592	-5,12
İlcaboğaz	336	314	-6,54
Toplam	15.548	18.917	33,38

Çizelge 26. 3. Kuşak 1970-1980 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

Düzy	Çok Yüksek ≥%21	Yüksek %14 ve %20. 9	Orta %7 ve % 13.9	Düşük %0ve %6.9	Negatif 0
1					Bereketli Kuşcenneti Küleflı Çepni Aksakal Ergılı Gölyaka Kızıksa Kocagöl Hamamlı Salur Küçüksoğuklar Bölceağaç
2				Doğruca	Akçapınar Orhaniye Doğa Karaçalılık Doğanpınar Yeşilçomlu Büyüksoğuklar Esen Akçaova Yeniköy Eskiçatal Haydar Kulakköy Kızık Çavuşköy
3		Mahbubeler		Çalışkanlar Edincik Çinge Dereköy	Kirazlı Yeniziraatlı Eskiziraatlı Ömerli Kayacık Beyköy Çarıkköy Killik Üzümlü Kötey Hacimenteş Osmanpazar Saraçlar Küpçıkı Doğancı Çarıkça Kubaş Çal Kapaklı Hekimköy Boğazpınar Tepecik Ilcaboğaz

Çizelge 27. KCMP'da Nüfus Artış Hızını Düzeyleri

1. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı						
MKCMP	MKCMP			Yıllar/ Nüfus Miktarı		Artış Hızı
Yerleşmeler	1990	2000	%	2007	2014	%
Kuş Cenneti	911	865	-5,04	577	566	-1,90
Bereketli	770	711	-7,66	664	360	-45,78
Küleflü	525	491	-6,47	455	394	-13,40
Çepni	410	321	-21,70	280	227	-18,92
Aksakal	2.152	1.995	-7,29	2.116	1.128	-46,69
Ergili	932	582	-37,55	474	438	-7,59
Gölyaka	338	312	-7,69	296	252	-14,86
Kızıksa	2,230	1,787	-19,86	1,286	1,145	-10,96
Kocagöl	934	864	-7,49	721	595	-17,47
Hamamlı	675	588	-12,88	456	216	-52,63
Salur	2.369	1.931	-18,48	1.949	1.686	-13,49
Küçüksoğuklar	197	186	-5,58	162	124	-23,45
Bölceağaç	965	693	-28,18	600	486	-19
Toplam	13.408	11.326	-15,52	10.036	7.617	-24,10

Çizelge 28. 1. Kuşak 1990-2000 ve 2007-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

2. Kuşak 1990-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı						
MKCMP	Yıllar/ Nüfus Miktarı			Artış Hızı		
Yerleşme	1990	2000	%	2007	2014	%
Akçapınar	794	669	-15,74	468	142	-69,65
Orhaniye	334	337	0,89	215	266	23,72
Doğa	1.246	851	-31,70	630	594	-5,71
Karaçalılık	182	198	8,79	146	123	-15,75
Doğanpınar	536	389	-27,42	324	332	2,46
Doğruca	1.122	1.033	-7,93	832	772	-7,21
Yeşilçomlu	814	702	-13,75	520	414	-20,38
Büyüksoğuklar	403	378	-6,20	323	204	-36,84
Esen	442	267	-39,59	213	177	-16,90
Akçaova	994	816	-17,90	700	606	-13,42
Yeniköy	612	431	-29,57	330	260	-21,21
Eskiçatal	769	635	-17,42	554	461	-16,78
Haydar	500	388	-22,4	354	279	-21,18
Kulakköy	908	779	-14,20	646	507	-21,51
Kızık	578	773	33,73	1.150	424	-63,13
Çavuşköy	556	409	-26,43	321	278	-15,46
Kalebayırı	564	507	-10,10	498	476	-4,41
Şevketiye	600	515	-14,16	456	368	-19,29
Bayramiç	465	386	-16,98	309	256	-17,15
Asmalı	816	772	-5,39	661	521	-21,18
Ilıcak	596	600	0,67	519	460	-11,36
Toplam	13.831	11.295	-18,33	10.169	7.920	-22,26

Çizelge 29. 2. Kuşak 1990-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

3. Kuşak 1990-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı						
MKCMP	Yıllar/ Nüfus Miktarı		Artış Hızı	Yıllar/ Nüfus Miktarı		Artış Hızı
	1990	2000	%	2007	2014	%
Yerleşmeler						
Kirazlı	246	194	-21,13	138	772	459,42
Yeniziraatli	270	202	-25,18	180	147	-18,33
Eskiziraatli	277	258	-6,85	208	185	-11,05
Ömerli	1.049	860	-18,01	432	3.381	682,63
Kayacık	1.115	1.143	2,51	1.181	4.099	247,07
Edincik	5.125	5.084	-0,8	4.554	4.663	2,39
Çinge	103	73	-29,12	56	57	1,78
Beyköy	223	203	-8,96	143	120	-16,08
Çarıkköy	262	234	-10,68	207	193	-6,76
Çalışkanlar	341	320	-6,15	335	345	2,98
Mahubeler	226	285	26,10	142	169	19,01
Killik	185	161	12,97	119	109	-8,40
Üzümlü	291	287	-1,37	274	262	-4,37
Kötey	279	273	-2,15	225	162	-28
Hacimenteş	79	68	-13,92	66	53	-19,69
Osmanpazar	481	424	-11,85	374	331	-11,49
Saraçlar	413	294	-28,81	238	209	-12,18
Küpçikti	212	175	-17,45	155	130	-16,12
Doğancı	160	142	-11,25	78	64	-17,94
Çarıkça	542	234	-56,82	207	193	-6,76
Dereköy	180	164	-8,88	103	202	96,11
Kubaş	136	125	-8,08	126	100	-20,63
Çal	175	200	14,28	236	191	-19,06
Kapaklı	459	246	-46,40	293	215	-26,62
Hekimköy	305	320	4,91	336	291	-13,39
Boğazpınar	974	787	-19,19	748	650	-13,10
Tepecik	521	367	-29,55	300	270	-10
Ilıcaboğaz	323	318	-1,54	216	196	-9,25
Toplam	14.952	13.531	-14,04	11.670	17.759	51,59

Çizelge 30. 3. Kuşak 1990-2014 Nüfus Miktarı ve Doğal Nüfus Artış Hızı

MKCMP, Kurt Kosswig'in çabaları ile Bakanlar Kurulu 12108 nolu kararı ile Kuş Cenneti Milli Parkını 1959'da Türkiye'nin 4. milli parkı olarak ilan edilmiştir. MKCMP, Türkiye'nin bilimsel amaçla kurulan ilk milli parkı özelliği göstermektedir. Parkın kuruluş amacı; eğitim, bilimsel araştırma ve turizmdir. Milli parkın, bir yandan ornitolojik ve ekolojik araştırmalar için bir laboratuvar olması ve doğa koruma konusunda halkı bilinçlendirmesi, diğer taraftan da önemli bir turizm sahası oluşturması amaçlanmıştır (Arı, 2003).

Manyas Gölü'nü, göl etrafında kurulmuş olan 13 köyde yaşayan 10,000'den fazla insan balıkçılık, ziraat, hayvancılık, avcılık ve diğer ekonomik faaliyetler için kullanmaktadır. Göl alanının ve yaban hayatının bu kullanımdan zarar görmesini engellemek için milli park statüsünden ayrı olarak, göl ve çevresini içine alan 25,000 hektarlık bir alan 1977'de Yaban Hayatı Koruma Sahası ilan edilmiştir. Bununla birlikte 1981 yılında, gölün güneydoğu kıyısındaki Daskyleion antik kenti çevresi ile Milli Park çevresi Sit Alanı ilan edilmiştir. 1994'de gölün 10,200 hektarlık 4 batı yarısı Türkiye'nin ilk Ramsar alanlarından birisi olarak koruma altına alınmış ve 1998'de gölün tamamı Ramsar Sözleşmesi'ne dahil edilmiştir (Arı, 2003).

Nüfus hareketleri açısından MKCMP'da dikkati çeken en önemli özellik Mahbubeler dışında nüfus artış hızının düşük olduğudur. Milli Parktan uzaklaştıkça nüfusun artma veya azalması gibi teorik bir durumun pratik karşılığı gözlemlenmemektedir. Bununla birlikte bölge nüfus hareketleri açısından tarihi olarak oldukça dinamik bir yapı göstermekte, adeta farklı kültürel grupların bir araya geldiği kültürel bir alana dönüşmüştür.

Bu açıdan çalışma sahasında yerleşmenin evrimi dikkate alındığında sahanın daha çok dışarıdan gelen bir nüfus tarafından şekillendiği dikkat çekmektedir. Gölün kuzey yakasının büyük çoğunluğu 1877 yılından önce Balkanlardan gelen nüfus tarafından iskân edilmiştir. 1877-1878 yılında, 93 harbi olarak adlandırılan Osmanlı-Rus savaşı sonucu, Balkanlardaki Türk nüfusu Anadolu'ya göç etmiş, bu nüfusa 93 muhacirleri denilmiştir. 1878 yılına kadar söz konusu savaşa bağlı olarak Anadolu'ya göç edenlerin 30.000'i Bandırma çevresine yerleşmiş, Eski Sığırcı köyü de bu göçler sonucunda kurulmuştur. 1902 yılında ise Kafkaslardan gelen göçmenler Yeni Sığırcı köyünü kurmuşlardır. 1924 yılında ise Türkiye cumhuriyeti ve Yunanistan arasındaki

mübadele anlaşmasına bağlı olarak Yunanistan'daki Türk nüfus Bereketli'ye yerleşmiştir (Arı, 2001; Arı, 2003).

Şekil 22. MKCMP Yönetim Binasının Girişi

Milli Park'ın yöre insanının refah seviyesine, diğer bir ifadeyle kırsal kalkınmaya etkisine ise parkın kuruluş amacıyla yaklaşmak gerekmektedir. Arı (2003) ya göre, milli parkın kurulmasında büyük emeği geçen Kurt Kosswig buranın her ne kadar bilimsel araştırmalar için önemli bir flora ve fauna bölgesi olduğunu düşündüyse de turizm açısından, yerel halkın kalkınması açısından yaklaşmış, yerel halkı bu şekilde ikna etmiştir. Kosswig, milli parkın kuruluş aşamasında Eski Sığırcı köyü ile arazi kullanım hakları üzerine problemler yaşanınca, buranın dünya çapında bir turizm merkezi olacağını ve onların tarımdan elde ettiklerinin çok üzerinde gelir elde edeceklerini söyleyerek yöre halkını ikna etmiştir.

Ancak turizm faaliyetlerinin geliştirilerek yöre halkının ekonomik kayıplarının giderilmesi pratikte başarılı olmamış, yöre halkına göçler neticesinde verilen araziler bedelsiz şekilde istimlak edilmiş, hayvancılık faaliyetleri de dahil zirai faaliyetleri büyük oranda kısıtlanmıştır. Gölden ekonomik olarak etkilenen bu köyler özellikle Yenisiğirci köyüdür. Köyün, gölün kenarında çok sayıda tarım arazisi olması, bu arazilerin milli park içinde kalması önemli sorunların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Bu konuda Yenisiğirci (Sığırcı Mecidiye) köyünde yaptığımız görüşmede köylüler tarafından dile getirilmiş, milli parktan sonra ekonomik olarak büyük sıkıntılar yaşadıkları belirtilmiştir. Köylülerden 70 yaşında Suat Baykan bu konuda şunları söylemiştir:

“Milli parktan önce ekonomik olarak bir sorunumuz yoktu. Bu yüzden dışarıya göç de çok fazla olmuyordu. Ama milli parktan sonra ekip biçtiğimiz arazilerin neredeyse hepsi istimlak edildi. Para da vermedi devlet. Böyle olunca insanlar göç etmeye başladı. Tarım alanları kardeşlere yetmiyordu. Biz 3 kardeştik, ikisi İstanbul’a göç etti. Burada dursalar, araziler üçümüze yetmeyecekti.”

Konu hakkında bir başka köylü ise rakamlar vererek milli parkın köyün ekonomisini son derece olumsuz etkilediğini belirtmektedir. 75 yaşında olan hayatını tamamen köyde sürdürmüş olan Yaşar Alutay milli park ve köy arasındaki ilişkinin içinden çıkılmaz bir hale geldiğini belirterek şunları söylemiştir:

“Milli park arazilerimizi istimlak etti, ekonomik kısıtlılık ortaya çıktı. Eskiden fasulye ekerdik oraları (gölün kıyısında yer alan tarım arazileri) aldılar. Kamulaştırdılar. Şimdi buğday, arpa, mısır, kanola yetiştiriyoruz. Bir de hayvancılık var tabii ama milli parka çok arazimiz gitti. Nerede baksan en az 50 yıldır sorun yaşıyoruz. Avukatlar bir sürü paramızı aldı. Ama sonuç yok. Üç beş kuruş verip gittiler. Milli park mahvetti her şeyi. Eskiden 20 Eylülde panayır yapılırdı. 10 yıldır o da yapılmıyor. Ekilecek biçilecek arazi olmayınca insanlar ne yapsın, bir babanın bir evlada yeter arazisi, kalanlar gidiyor, milli park arazileri daha küçülttü.”

Görüldüğü gibi köylüler tarımsal arazilerin, milli parkla beraber geçim için yetersiz kaldığını, bunun sonucunda dış göçün kaçınılmaz olduğunu, söz konusu bu göç dalgasına milli parkın doğurduğunu düşünmektedirler. Ayrıca Yenisiğirci köyünün öne çıkan bir özelliği de Türkiye’nin çeşitli yerlerinde olan, bilhassa Bursa ve İstanbul gibi şehirlere iş için gitmiş köylülerin emeklilikten sonra buraya tekrar dönme eğilimi dikkat çekicidir. Bununla birlikte Yenisiğirci köyünde dışarıdan gelenlere arazi satışına ilişkin düşüncelerini sorduğumuzda aynı kişi şunları dile getirmiştir:

“Köyler 200 haneydi eskiden ama milli parkla birlikte köy 80 haneye düştü neredeyse evler boş kalır ama satılmaz bizde. Dışarıdan başkasının gelmesini istemeyiz, aile gibiyiz, akrabalık bizde çok önemli. Buraya ancak emekli olan köylümüz döner. Yazın gelip tatil yapanlar da var ama onlar da buranın insanı.”

Söz konusu yerleşmede genç kızların evlilik sonrası göç eğilimi ve beklentileri de dikkat çekicidir. Diğer yerleşmelerden farklı olarak söz konusu sahada genç kızların şehirden (Bandırma’dan) ev istemek gibi bir şartları olmadığı, göçü tetikleyen faktörün iş imkânları olduğu anlaşılmaktadır. Konu hakkındaki düşüncelerini sorduğumuz adını vermek istemeyen 35 yaşındaki bir kadın şunları dile getirmiştir:

“Ben buraya Kemalpaşa’dan geldim. Eşim bu köyden. Köy çok güzel, Bandırma’ya çok yakın, istediğimiz zaman gidiyoruz oraya. Kızlar şehirden ev istemiyor, çünkü köy çok temiz, şehir gibi. Buradan kimseye arazi satmazlar, yerleşmek için ya gelin ya damat olacaksınız. Çocuklarım da burayı çok seviyor.”

Milli park ilanından sonra tarım arazilerinin yetersiz olduğu algısı Doğruca köyünde de gözlenmektedir. Bu konuda görüşme yapılan 66 yaşındaki Hüsmen Kes ve 70 yaşındaki Mustafa Erkan şunları dile getirmektedirler:

“Nüfus toprak yetmediği için göç ediyor. Milli Park yüzünden değil. Bizim köyde toprak çiftçiye yetmiyor. Zaten sulama yok. Bu yüzden buğday, arpa ve ayçiçeği dışında bir şey yetiştiremiyoruz.”

Görüldüğü gibi Milli parkın ikinci kuşağına yani Yeni Sığırcı köyüne gidildiğinde milli parkla etkileşim, ekonomik faaliyetler açısından daha belirgin bir şekilde hissedilmekte, buna karşılık milli parkın daha dışında yani üçüncü kuşakta yer alan Doğruca köyüne gidildiğinde göç yine tarım arazilerinin yetersizliğine bağlanmakta; ancak bu kez milli parktan kaynaklandığı düşünülmemektedir.

Bandırma’daki özel sektör için üretimi yapan 55 tavukhanenin bulunduğu Doğruca köyünde insanların milli parka bakış açısının, parkın söz konusu köyün tarımsal üretimine etkilerinin daha sınırlı olması nedeniyle net olmadığı gözlemlenmiştir. Köyde yoğun bir göç eğilimi olmakla birlikte bu nüfus hareketinin milli parktan değil, zaten bozulan bir ekonominin veya daha iyi yaşam koşulları aramanın

getirdiği bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Konu hakkında Ali İz (35) şunları söylemiştir:

“Bizim köyde evlenen gidiyor. İş yok. Herkes Bandırma’da fabrikalarda çalışıyor, kalanlar ya tavukçu ya da çiftçi ama çiftçilikle karın doymuyor. Zaten kızlar evlenmek için şehirden ev ister buralarda. Bandırma’ya gitmezsen evlenemezsin. Gençler şehri seviyor, gidiyorlar. İş de versen giderler, durmazlar. Milli parkın bir hayrını görmedik, zararı da olmadı, sadece bazen gübre atmayın fazla diyorlar, bir de bizim köyün bir kısmı Ramsar alanına görüyor, hayvan işleri için bazen sorun oluyor ama öyle önemli sorunlar değil.”

Doğurganlık durumunun, ailelerin kaç çocuk yapma eğiliminde olduğunu sorduğumuz bir başka köylü ise, ailelerin en fazla üç çocuk yaptığını, üç çocuğun ise nadir olduğunu genel olarak iki çocuklu ailelerden oluştuklarını belirtmiş, eskiden ise ailelerin en az 6 çocuklu olduğunu vurgulamıştır. Bu durumu yaşları birbirinden farklı katılımcılar doğrulamış, ortak kanaat toprakların yetersizliği ve ekonominin bozulması ile böyle bir durumun ortaya çıktığıdır.

Temel ekonomik faaliyeti balıkçılık olan 120 üyeli balıkçı kooperatifine de sahip olan 200 haneli Bereketli köyünde de benzer bir tabloyla karşılaşmıştır. Burada da köylüler ekonomik faaliyetlerinin milli parktan sonra kısıtlandığı algısına sahiptir. Köy muhtarı Süleyman Sigo bu konuda şunları dile getirmektedir;

“Milli park, zaten çiftçiliği ve hayvancılığı öldürdü. Bizim köyün %80’i balıkçı ama biz balıkçı köyü olarak etkilendik. Avcılık kısıtlandı.”

Bereketli köyünde tavuk çiftliği olan Muharrem Çatalbaş (50)’a ise milli parkın ekonomik koşullar açısından veya hizmet açısından bir katkısının olup olmadığı sorulduğunda şunları dile getirmiştir:

“Milli parkın hiçbir katkısı yok. Niye böyle bir şey var ben onu da anlamıyorum, boşu boşuna para akıyor oraya. Kimseye bir faydası yok. Bizim burada anamız ağlıyor, onlar orada kuş seviyor. Köyden göçen çok insan var. Evlenen gidiyor köyden. Herkes şehirde (Bandırma’da) yaşamak istiyor. Burada balıkçılık çok önemli onun dışında 14 tavukhane var, Aileler eskiden en az 5-6 çocukluydu şimdi 2 çocuğa düştü.”

Milli park çevresinde nüfus hareketleri açısından dikkat çeken bir yerleşme de Ergili köyüdür. Köyün eski azalarından ve köyün yaşlılarından edinilen bilgiye göre 20 yıl önce 350 haneden oluşmakta olup günümüzde ise 100 hane gerilemiştir. Köyde yoğun göç nedeniyle hiçbir gencin kalmadığı köylülerce belirtilmiş, kalan birkaç kişinin ise askerlikten sonra köyden gideceği dile getirilmiştir. Bu konuda aynı zamanda köy kahvesinin sahibi olan Kazım Işıkyıldız (60) şunları söylemiştir:

“Bizim köyde göç çok fazla. Köyde genç kalmadı. Gördüğün gibi herkes yaşlı. Gençler işsizlikten Bandırma’ya veya Bursa’ya gidiyorlar ama genel olarak Bandırma. Benim zamanımda askere 20 kişi giderdik, şimdi köyden 1 kişi gidiyor. Benim ailem de Bandırma’da yarın öbür gün ben de giderim buradan, meyve sebze bile üreten kalmadı, ne yapayım böyle köyü.”

Aynı kişiye milli parkın yörenin ekonomisine veya yaşam şartlarına ne tür bir etkisi olduğu sorulduğunda ise şunları dile getirmiştir:

“Milli parktan sonra set yapıldı, 2-3 bin arazi su altında kaldı, ekonomiyi bu kötü etkiledi, zaten işler iyi değildi, milli park tamamen batırdı bizi.”

Ergili köyünden 92 yaşındaki Zübeyir Egehan ise göç ve köyün mevcut durumu ile ilgili şunları söylemiştir:

“Eskiden her şey vardı köyde, gider gölden balık tutardık. Sebzemiz, paramız her şeyimiz vardı. Şimdi gençlerin gözü dışarıda. Ne yapsam durmazlar. Arazide de yetmiyor ama yeten de durmuyor ki. Herkes şehre (Bandırma) gitmek istiyor. Bizim köyde eskiden manav, çerkez, muhacir hepsi vardı şimdi bir tek muhacirler kaldı.”

Dış göç konusunda ise Bandırma’nın bir çekim merkezi olduğu görülmektedir. Özellikle gençler, eğitim amaçlı göçler dışında, bölgenin yakın çevresinde son yıllarda gelişen tavukçuluk sektöründe çalışmakta ve buna bağlı olarak yakında yer alan büyük nüfus ve sanayi merkezi olan Bandırma’ya göç etmektedirler.

Göç eğiliminin ve doğurganlık hızının son derece düşük olduğu yerleşmelere gölün güney kısmında da rastlanmıştır. Eskiden önemli bir nüfusa sahip olan ve son derece canlı bir sosyal hayata sahip olan Salur yerleşmesi bu açıdan dikkat çekicidir. Büyük şehir yasasından önce belde statüsünde olan ve bir belediyeye sahip olan

köyde aşırı göç yaşandığı, ekonominin zaman geçtikçe bozulduğu köylüler tarafından dile getirilmiştir. Öyle ki daha önceleri çevredeki köy insanların zaman geçirdiği bir çekim merkezi olan yerleşmede, eskiden 11 kahve, 5 meyhane ve 4 büfe bulunmakta iken bu sayı günümüzde 3 kahve ve bir meyhane, 2 büfeye düşmüştür. Küçük çaplı bir sanayi bölgesine bile sahip olan yerleşmenin ekonomik durum ve nüfus hareketlerine ilişkin köy muhtarı Bekir Şevik (47) şunları söylemiştir.

“Bizim köy 1990’lı yıllarda 800 haneydi. Şimdi 500 hane nüfusumuz ise 1100 kadar bir şey. Göç çok fazla. Herkes arazisini satıyor, firma arazileri alıp çeltik ekıyor. Çocuğunu evlendirmek isteyen arazisini satıyor. Zaten evlendirecek adam da kalmadı. Herkes gidiyor. Genç nüfus kalmadı. Eskiden aileler 5-6 çocukluydu şimdi doğru düzgün doğan yok. Milli park çok sıkıntı çıkarmadı, karı veya zararı yok. Ama büyük şehir yasasıyla tekrar köy (mahalle) olduk. Gölün kenarına 5 bin dönüm fasulye ekiyoruz. Oraya da kamu arazisi olduğu için ceza ödüyoruz. Dışarıdan ancak buradan giden emekliler geliyor. Köy zaten emekli mahallesine döndü. Hayvancılık da çok kötü oldu bizim için. Eskiden 10 bin baş hayvan vardı şimdi 1700 hayvan var. Yol yükseldiği (Bandırma-Manyas yolundaki çalışmalar) için meraya da artık giremeyeceğiz. İnsanlar göç etmesin de ne yapsın. Gençler Bandırma’ya gidiyor hep. Orada sanayide çalışıyorlar.”

Benzer duruma; Manav, Muhacir, Çerkez gibi kültürel gurupların bir arada olduğu Kızıksa (eski adı Kızılköy) köyünde de rastlanmıştır. Salur gibi eskiden belde olup bir belediyeye sahip olan bu köyde de ekonominin durgun olduğu, dışarıya özellikle Bandırma’ya göç verildiği ve doğum oranının düşük olduğu köylüler tarafından dile getirilmiştir. Köyün girişinde yer alan birer adet yem ve salça fabrikası dikkat çekse de köyün 15 yıl önceki canlılığını kaybettiği köylüler tarafından belirtilmiştir. Köylüler doğurganlığın düşmesinde ve dışa göçte bozulan ekonomiyi sorumlu tutmaktadırlar. Salur’da olduğu gibi burada da aynı firmanın göle yakın alanlardaki tarım arazilerinin % 80 kadarını satın aldığı, tarımsal üretim çeşitliliğinin ortadan kalktığı, köylülerin kendi arazilerinde çeltik üretiminde ortakçı konumuna düştüğü farklı kaynaklar tarafından vurgulanmıştır. Tamamına yakını Ramsar alanı içinde kalan köydeki yoğun çeltik tarımının göl ekolojisine etkisi ise önemli bir soru işaretidir. Köyün eski muhtarı olan Nevzat Gökhan (65) köyün ekonomisi ve nüfus hareketleriyle ilgili şunları söylemiştir:

“24 bin dönüm araziden 5-6 bin dönüm kalmamıştır bile. Şirket tüm arazileri alarak çeltik ekıyor. Tarımdan bir gelirimiz kalmadı. Beldeden köye geçince her şey iyice değişti. Topraklarımız da fabrikaların, şirketlerin eline geçti. Hayvancılık da öldü. Eskiden 3 bin kadar inek vardı, şimdi tüm hayvanları toplasan 2 bin tane çıkmaz. Bu durumun milli parkla ilgisi yok, büyükşehir yasası etkiledi, bir de arazi satışları, ürün de para etmiyor, herkes satıp şehre gidiyor. Eskiden Manyas’a yarım saatte bir araba vardı, şimdi günde bir araba var. Belediyeyken PTT bile vardı burada, şimdi hiçbir şey yok. Gençler Bandırma’ya gidiyor, ne yapsınlar iş yok.”

Şekil 23. Salur Köyünün Girişi. Yerleşme Büyükşehir Yasası’ndan Önce Belde Statüsündeydi.

Eski bir Kazak köyü olan Kocagöl (Kazaklar) yerleşmesinde de göç eğilimi gözlenmektedir. 1962 yılında köyü kuran Kazakların Amerika, Rusya ve Kanada’ya göç etmesiyle boşalan köye Manyas, Gönen, Biga gibi Balıkesir’in çeşitli yerlerinden gelen farklı etnik gurupların ama ağırlıklı olarak muhacirlerin yerleştiği bir köy olan Kocagöl’ün dış göç konusunda diğer köylerden farklı bir özellik göstermemektedir. Nitekim köyün 1980 yılında 1047 olan nüfusu 2014 yılında 595’e gerilemiştir. Ancak resmi TÜİK verilerinden farklı olarak köy muhtarı rakamın yanlış olduğunu köy nüfusunun günümüzde (2016) 750, hane sayısının ise 270 olduğunu belirtmiştir.

Muhtarın verdiği rakamlar dikkate alındığında köyde şiddetli bir göç eğilimi olmadığı, bu durumun Türkiye genelinde gözlenen köyden şehre göçün bir yansıması olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 24. Salur'un girişinde çevre köylere hizmet veren sanayi alanı

Tarım, hayvancılık ve balıkçılık faaliyetlerinin temel ekonomik faaliyet olduğu köyde, iç göç konusu dikkat çekicidir. Muhtara göre köy talep görmekte, arazi satışları her geçen gün artmaktadır. Göle kıyısı olan köyden kimlerin arazi aldığı bilmemekle birlikte, köyden olmayan emeklilerin ev satın aldıklarını yine köy muhtarı belirtmiştir. Konu hakkında köy muhtarı Recep Can (56) şunları söylemiştir:

“Emekli olup buraya yerleşenler var. Tarım, çiftçilik çok kötü durumda, bu yüzden göç var dışarı. İnsanlar sigortalı iş istiyor, özellikle gençler. Bağ-Kur ödemek büyük sorun. Bizim köyün tarım arazisi de diğer köylere göre az. 8.300 dönüm tarım arazisi, yetmeyince insanlar göç ediyor.”

Şekil 25. Kızıksa büyük ölçüde Ramsar alanı içerisindedir.

Şekil 26. Kızıksa'da Belediye Döneminden Kalan Şimdi Boş Olan Eski Belediye Pasajı

Emekli bir asker olan ve köyde market işleten köy muhtarına milli parkın köyün ekonomisine veya sosyal yaşantısına bir katkısının olup olmadığını sorduğumuz da ise şu cevabı vermiştir:

“Milli parkın bir getirisi olmadı. Çeltik, fasulye, ayçiçeği, buğday tarlasına göçmen kuşlar saldırınca büyük ürün kaybı yaşıyoruz. Bazen %20 oranında bir kayba neden oluyor, ama bir şey yapamıyoruz. Hayvan atıklarının göle atılması da büyük sorun. Bu yüzden insanlar hayvan sayısını artıramıyor. Alt yapı sorunumuz çok önemli bir sorun.”

Köyde gençlerin göç eğilimi ve ailelerin çocuk sahibi olma eğiliminde son yıllarda ne tür değişiklikler olduğunu ve dışarıdan gelen biri olarak köyle ilgili ne düşündüğünü sorduğumuz muhtarın eşi Kader hanım (50) ise şunları söylemiştir:

“Eski aileler 4-5 çocuklu şimdi en fazla 3 çocuklu aileler var. Gençler dışarı gitmek istiyor, şehir hayatını bir şey sanıyorlar. Ben burada köpek, kedi her şey besliyorum, apartmanların, lojmanların huzursuzluğu yok. Çok mutluyum. Ama gençler Bandırma’ya gidiyorlar, işsizlik de etkili tabi.”

Gölün güneybatısında yer alan Külefli köyü de nüfus hareketleri açısından dikkat çekici özellikler göstermekte olup yoğun bir göç eğilimine sahiptir. 120 hane- den oluşan, manav ve muhacir gibi guruplardan oluşan köyde özellikle köydeki yaşlı nüfus dikkat çekicidir. Konu hakkında köy azası Cemalettin Tireli (46) şunları dile getirmiştir.

“Burada yeni evlenen şehre gidiyor. Tarımla geçim çok zor, mecbur gidiyorlar. Benim çocuk yeni evlendi, şimdi mecburen Bandırma’ya gidiyor. Diyebilir ki evlenenlerin %70’i Bandırma’ya gidiyor. Oradan (Bandırma’dan) ev almak veya düğün yapmak için insanlar arazilerini satıyorlar. Köy geçen gün daha çok boşalıyor. Ekonomi iyice bozuldu. Hayvancılık bitti, çünkü yem pahalı, hayvan sütü ucuza gidiyor. 20 yıl önce 800 büyük baş hayvan vardı, şimdi 400 değildir.”

Cemalettin Tireli’ye aile büyüklüğünde, çocuk sahibi olma eğiliminde bir değişiklik olup olmadığı sorulduğunda ise şunları söylemiştir:

“Gübre, yem, mazot pahalı. Arazi yetmiyor. Yetse de ürün para etmiyor. Aileler bu yüzden çok çocuk yapmıyor. Eskiden yani 90’lı yıllarda her aile 3-4 çocukluydu, şimdi en fazla iki çocuk. Köyde genç kalmadı.”

Aynı köyden Tahsin Atçı (29) ise köydeki ekonomik durum ve göç olgusuna ilişkin şu çarpı düşüncelerini ve gelecek planını açıklamıştır:

“Köyde benim hiçbir yaşıtım yok. Hepsi Bandırma’ya gitti. Köyde yalnızım, Bandırma’da iş arıyorum, şimdi hayvancılık yapıyorum ama iş bulur bulmaz bende gideceğim, çünkü köyde artık bir yaşam yok.”

Gerçekten milli parkın çevresinde yer alan yerleşmelerde yoğun bir göç eğilimi, ailelerin çocuk sahibi olma eğilimde ise kuşaklar arası önemli bir fark gözlemlenmektedir. Göçün yönü genel olarak Bandırma, Manyas ve Gönen’dir. Ancak göç eden genç kuşağın büyük bir çoğunluğu Bandırma’yı tercih etmektedir. Bandırma bölgede yer önemli bir sanayi merkezidir. Bandırma’ya lojistik sektörü açısından bakıldığında, kara, deniz ve demiryolu ulaşımlarının tümüne sahiptir ve Güney Marmara’nın ikinci büyük liman kentidir. Sanayi, Bandırma Limanı’nın işletmeye açılması ile özellikle 1980’den sonra büyük bir gelişme göstermiştir. Bandırma’da 1997 yılında kurulan ve gelişimine devam eden organize sanayi bölgesi 1500 dönümlük arazi üzerine kurulmuş olup 83 adet parselden oluşmaktadır. Önemli sanayi tesisleri; Eti Madencilik Bor ve Asit Fabrikaları ile gübre fabrikası BAĞFAŞ’tır. Sanayi yatırımları, Bandırma Limanı’nın da etkisiyle 1970’li yıllarda başlayarak özellikle 1980 yılından sonra gıda sektöründe yoğunluk kazanmıştır. Gübre, un, yem, çırçır, çeltik, bitkisel yağ, damızlık civciv, etlik piliç, yumurta, salça, dondurulmuş su ürünleri, mermer ve taş işletmeciliğinde Türkiye’nin önde gelen firmalarının tesisleri bulunmaktadır. Türkiye’de üretilen kimyasal gübrenin % 15’i, etlik civcivin % 25’i, yumurtalık civcivin %20’si Bandırma’da üretilmektedir (Örücü, Aydın, Kızılgül ve Hasgül 2008, BANOSB, 2015). Balıkesir-Bandırma karayolunun Manyas Gölü’nün doğusundan geçmesi nedeniyle Bandırma bulunan sanayi tesislerinin büyük çoğunluğu Manyas Gölü ve MKCMP yakınlarında kurulmuştur (Arı ve Arslan, 2007). Ayrıca Bandırma; Marmara Bölgesini, Ege ve İç Anadolu’ya bağlayan limanı ve bununla birlikte hava ve demiryolu bağlantısıyla bölgenin ithal ve ihraç kapısı olma durumundadır. İzmir’le olan tren bağlantısı, kombine taşımacılığa yönelik hizmet sunmasına olanak vermektedir (9. Kalkınma Planı, Denizyolu Ulaşımı Özel İhtisas

Komisyonu Raporu). Gerçekten de Ege bölgesinin Avrupalı özel şirketlerce ilk yapılan demir yolları 1856 yılında İzmir (Alsancak)-Aydın hattını inşa etmiş, buradan Denizli ve Çivril'e hatlar çekilmiş, diğer taraftan ise İzmir (Basmahane)'den Manisa (Turgutlu)'ya kadar inşa edilmiştir. Söz konusu demir hattı 19. yy sonunda bir taraftan Afyonkarahisar'a bir taraftan da Soma'ya uzatılmıştır. Söz konusu demir yolu hattının Soma-Balıkesir-Bandırma hattı olarak son halini alması ise 1912 yılını bulmuştur (Darkot ve Tuncel, 1995). Böylelikle Bandırma Batı ve İçbatı Anadolu ve Marmara bölgesi arasında demir ve karayollarının birleşmesi sağlanmış böylelikle Bandırma Limanının da önemi artmıştır.

Bölgede sanayinin gelişmesi MKCMP ve çevresinde yaşayan insanlar için önemli değişiklikler ortaya çıkarmıştır. Bu değişikliklerden ilki çevresel sorunlara ilişkindir. Arı ve Arslan (2007) belirttiğine göre göl çevresindeki 13 köyde yer alan 10.000'den fazla insan 1970'lere kadar göl ile iç-içe yaşamış hatta içme ve kullanma suyunu bile gölden temin etmiştir. Ancak sanayileşmenin başlaması bu durumu hızlı bir şekilde değiştirmiştir. Sanayinin bölgede hızlı bir şekilde gelişmesiyle ortaya çıkan bu kirlenme çalışmamızın konusu dışında kalmaktadır. Bununla birlikte bölgede sanayinin gelişmesine paralel olarak milli parkla birlikte ortaya çıkan arazi kullanım haklarındaki kısıtlamalar beraberinde yakın bir nüfus hareketinin ortaya çıkmasına yani dış göçe sebebiyet vermiştir.

Şekil 27. MKCMP'nın Hemen Yanından Geçen Bandırma Limanını Ege'nin İç Bölgelerine ve İzmir'e Bağlayan Yük ve İnsan Taşımacılığında Kullanılan Tren Yolu.

Bandırma şehrinin önemli bir çekim merkezi haline gelmesi ve milli parkla birlikte ortaya çıkan arazi kullanım haklarındaki kısıtlamalar dikkate alındığında yöre insanının bu durumu normal karşıladıkları yapılan görüşmelerde dikkat çekmiştir. Yöre insanına göre yakın bölgelerde iş imkânının olması ve zaten bozulan ekonomik düzen göçü zorunlu kılmaktadır. Burada öne çıkan önemli bir soru iş imkânlarından dolayı kendi köylerinde çalışmayan ve çalışamayan nüfusun ikametgâhlarının çalıştıkları yerde mi yoksa yine kendi köylerinde mi olduğudur. Yaptığımız gözlem ve görüşmeler göstermektedir ki Kuşçenneti ve Doğruca köyü dışındaki yerleşmelerde genç nüfus için köyler yaşam alanı değil, göç edilmesi gereken bir alandır. Bununla beraber milli parkın ilk kuşağında, gölün batısında yer alan Bandırma yoluna yakın köylerde (bu köylerden Bandırma'ya en yakını 14 en uzak olan 20 km'dir) dışındaki yakın bir bölgeye gidip gelen bir nüfusun varlığından söz edilse de bu nüfus son derece azdır.

Şekil 28. Kuşçenneti Köyünden MKCMP'nin Görünümü.

Kuşçenneti köyünde ve Bereketli köyünde ise dışarıdan ev satın alma eğilimi olduğu, KDMP'ine benzer bir refah göçünün başladığı söylenebilir. Bölgeye dışarıdan gelen yaşlı emekliler buralardan ev satın almakta ve tıpkı KDMP olduğu gibi lüks evler yapmaktadırlar. Ayrıca milli parkın güney yakasında ticari amaçlı arazi satışlarının çok fazla olduğu, tek bir şirket elinde toplandığı (köylülere göre toplam

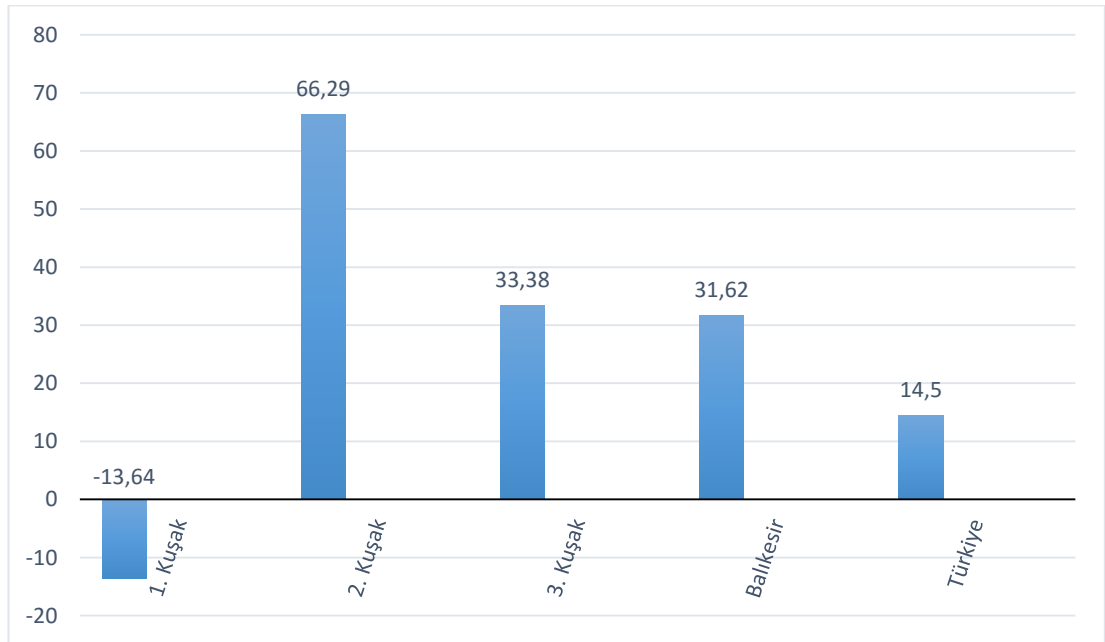
tarım arazilerinin %80'i), tek tip ürün yetiştirildiği, arazilerini satan köylülerin şehre göç ettiği veya ortakçı olarak çalıştığı gözlemlenmiştir. Bilhassa büyük şehir yasa-sından sonra zikredilen tüm köylerin mahalle statüsü kazanması, buna göre imar planlarında ortaya çıkan değişiklik ve arazilerin tek bir şirket tarafından toplanması bu durumun gelecekte nasıl bir tablo ortaya çıkaracağına ilişkin önemli bir soru işareti doğurmaktadır. Ayrıca köylerde dikkat çeken bir husus Bandırma şehriyle olan ulaşımın son derece kısıtlı olmasıdır. Nitekim pek çok köylü ulaşım sorunun çözülmesiyle birlikte köyün yaşam standartları açısından düzeleceğini, göçün bu yolla azalacağını düşünmektedir.

Bandırma ve köyler arasındaki ulaşımın belediye hizmetleri kapsamında gelişmesi köylerin bir yaşam, Bandırma şehrindeki kira fiyatlarının son derece yüksek ve çalışma ücretlerinin ise köylülere göre çok düşük olması Bandırma'nın ikametgâh alanı değil, iş alanı özelliği gösterecek, köydeki gençler köyde yaşayıp Bandırma'da çalışacaklardır. Ancak ulaşım ve alt yapının gelişmesi beraberinde tıpkı KDMP olduğu gibi alana dışarıdan gelen bir nüfusu çekme riskini ortaya çıkarmaktadır. KDMP'nın ayırt edici temel özellikler, daha önce de belirtildiği gibi alanın hem turizm (deniz, kum, güneş) hem de Kazdağı'na ilişkin (oksijeninin bol olduğuna inanılması) inancın MKCMP'na kıyasla son derece güçlü olmasıdır. Söz konusu bölgede yer alan Akçay, Kadıköy gibi ikinci konutların yoğunluğun olduğu sahaların Kazdağı milli parkının etrafına doğru kaymasıdır. Nitekim nüfus hareketleri açısından ulaşımın gelişmiş olması, altyapı ve güvenlik sorunlarının çözülmüş olması, alanın bilinirliği, Wittemyer ve diğerleri (2008) hipotetik saptamalarında da Scholte ve de Groot (2010)'un öne sürdüğü modellerde de önemli belirleyicilerdir.

Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin de belirttiği gibi yapılan ulusal ve uluslararası yatırımlar, güvenlik sorunun olmaması gibi faktörler, koruma alanlarını daha özel olarak ise milli parkları diğer kırsal alanlardan ayırmaktadır. Söz konusu bölgelerin bu türden yapısal özellikleri göz önüne alındığında, MKCMP'da göçlerle gerçekleşen bir nüfus artışı olmasa bile bölgenin kendi içinde taşıdığı çekicilik, iş merkezlerine yakın oluşu ile birlikte değerlendirildiğinde dış göçü azaltan bir faktör olarak karşımıza çıkacaktır. Özetle milli parkın çevresindeki yerleşmeler tarım ve hayvancılık gibi geçim faaliyetlerinin de birlikte yürütüldüğü kırsal alanlar olmaktan çıkıp milli park pratiklerinin getirdiği avantajlarla sadece yaşam alanına dönüşecek, yakındaki Bandırma şehri ise iş merkezi özelliği gösterecektir.

4.2.1. MKCMP Çevresindeki Nüfusun Kontrol Gruplarıyla Karşılaştırılması

MKCMP’de dikkati çeken şekil 29 da görüldüğü gibi bilhassa 1970-1980 döneminde birinci kuşaktaki yerleşmelerin nüfus artış hızında düşüş yaşanmış olmasıdır. Bu durumun nedeni milli park pratiklerinin söz konusu bölgede yaşayan insanların ekonomik faaliyetlerini kısıtlaması, park yönetimiyle yöre insanları arasındaki anlaşmazlıkların yerel halkın aleyhine olmasıdır. Bu kuşaktaki yerleşmelerin tamamı milli park sınırları içerisinde kaldığı için Manyas Gölü çevresine ekonomik olarak, özellikle zirai üretim açısından bağımlı olarak yaşamaktaydılar. Milli parkla gelen yasaklar, gölün kenarında yer alan tarım arazilerinin devlet tarafından istimlak edilmesi gibi durumlar söz konusu bölgenin göçlerle nüfus kaybetmesine neden olmuştur. 1970-1980 dönemi nüfus artış hızını gösteren çizelge Şekil 29’da dikkati çeken milli parktan uzaklaştıkça Türkiye ve Balıkesir ortalamasının üzerinde bir nüfus artış hızının var olduğudur.

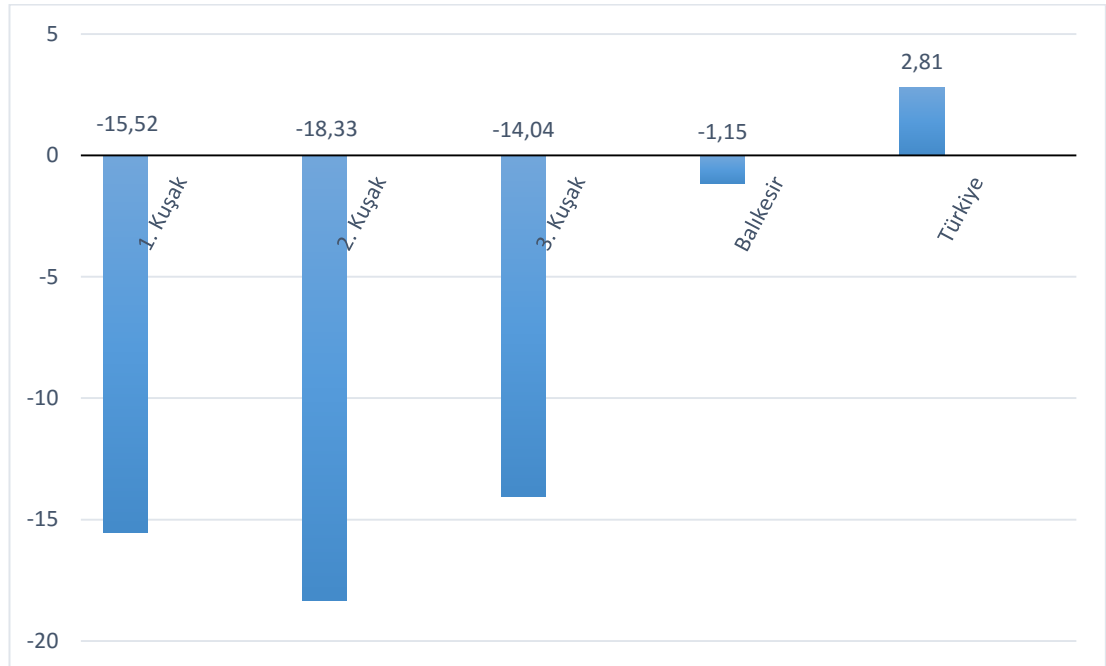

Şekil 29. 1970-1980 MKCMP’deki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması.

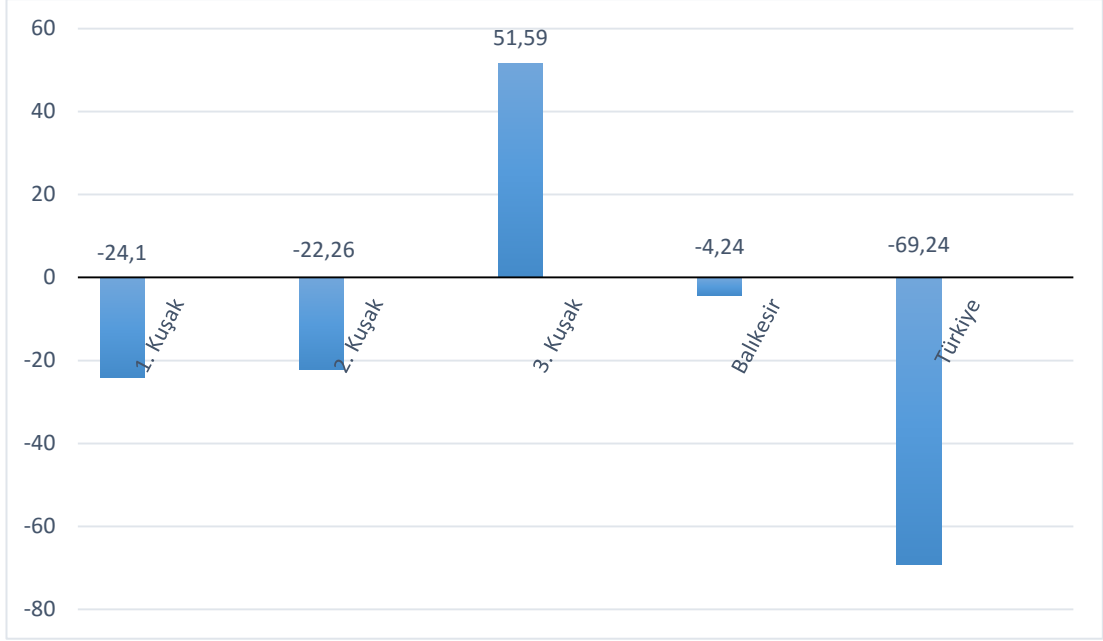
Milli parktan uzaklaştıkça nüfus artış hızında Türkiye ve Balıkesir ortalamasının üzerindeki artışlar, bölgenin milli park pratiklerinden son derece olumsuz etkilendiği, KDMP farklı olarak, nüfusu kendine çekecek, deniz-kum-güneş gibi, özellik-

ler taşımamasından kaynaklanmaktadır. Yani milli park pratikleriyle göçün şiddeti artmış, ancak KDMP gibi dışardan gelen bir nüfusla alan yeni bir yerleşime sahne olmamıştır. Bununla birlikte şekil 29'dan da görüldüğü gibi 2. Kuşaktaki yerleşmeler hem Türkiye hem de Balıkesir ortalamasının üzerinde bir artış hızına sahiptir. Bunun temel nedeni bu kuşakta yer alan yerleşmelerin genel olarak hayvancılık ve tarımsal faaliyetler açısından oldukça gelişmesi ve yakınlarında Bandırma gibi önemli bir şehirsal merkezin yer almasıdır. Unutulmamalıdır ki şehir yerleşmeleri çevrelerinden tecrit edilmiş halde bulunan yerleşim alanları değil, yakın çevreleri ve hinterlandları ile sıkı kültürel ve ekonomik ilişkileri bulunan insan topluluklarının bir arada bulunduğu sahalardır (Göney, 1977).

Şekil 30 incelendiğinde ise 1990-2000 dönemine gelindiğinde bölgenin genel olarak Türkiye ve Balıkesir kırsal nüfusunun altında nüfus artış hızına sahip olduğu, nüfus artış hızının negatif yönü, söz konusu bölgenin yoğun bir şekilde yakınındaki Bandırma gibi büyük şehir merkezlerine göç vermesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 30. 1990-2000 MKCMP'daki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması

Şekil 31. 2007-2014 MKCMP'daki Nüfusun Balıkesir ve Türkiye Nüfus Artışıyla Karşılaştırılması

Milli park pratiklerinin kırsal kalkınma ve nüfus artışıyla kuramsal olarak bir ilişkisinin olmadığı, aksine bölgenin nüfusunda önemli düşüşler yaşandığı görülmektedir. Şekil 31'den de görüldüğü gibi aynı eğilimin 2007- 2014 döneminde de devam ettiği fakat bununla birlikte tavukçuluk, yem ve diğer hayvancılık, süt besiciliği gibi, endüstriyel ziraat faaliyetlerinin gelişmesiyle Balıkesir ve Türkiye nüfusuna göre daha durağan bir tablo çizdiği gözlemlenmektedir. Ancak bu durumun temel nedeni, önceki dönemlerden farklı olarak, Bandırma'nın iş sahası ancak ikametgâh alanı olarak tercih edilmemesidir. Yani bölgede her ne kadar Bandırma'ya doğru yoğun bir göç gözlemlense de Balıkesir ve Türkiye nüfusuna göre daha az düşüşler yaşanması, belirli bir nüfus gurubunun Bandırma'da çalışıp köydeki yaşamına devam etmesidir. Nitekim söz konusu bölgedeki yerleşmeler genel olarak Bandırma başta olmak üzere, Gönen, Manyas, Susurluk gibi çekim merkezlerine oldukça yakındırlar.

Bölgenin daha önce de üzerinde durduğumuz gibi yakınında yer alan Bandırma gibi bir çekim merkezinin bulunması nüfusun göçlerle azalmasındaki temel faktörlerden biri olmuştur. Tüm bölgeler dikkate alındığında nüfusun milli park pratikleriyle artması söz konusu olmamış, ortaya çıkan ekonomik kayıplar Şekil 29 dikkate alındığında 1970-1980 döneminde birinci kuşakta nüfusun azalmasına neden olmuştur. Wittemyer ve diğerleri (2008)'in kırsal kalkınma- milli park pratikleri ve

nüfus artışıyla kurduğu hipotetik ilişki MKCMP’da pratik bir karşılık bulmamaktadır.

Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye’de nüfusun yapısı önemli değişimler göstermiştir. 1927 yılından itibaren köylü toplumdaki kentli topluma geçiş olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak 1950 yılı pek çok açıdan Türkiye için bir dönüm noktasıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyadaki olumlu gelişmeler, Türkiye’de çok partili sisteme geçiş ve Amerika’nın Marshall yardımları ülke ekonomisinde canlanmayı sağlamış, bu durum da Türkiye’nin demografik yapısında etkilerini göstermiştir. 1950 yılına kadar düşük oranda olan kent nüfusu, bu tarihten sonraki dönemlerde hızla artmıştır (Tandoğan, 1998). Bu değişimin kırılma noktası daha önce de belirttiğimiz gibi 1950’li yıllar olmuştur. Bu dönemden sonra şehir nüfusunda büyük bir gelişme görülmeye başlanmıştır. 1950’lerde başlayarak ve her yıl artarak devam eden nüfus artışının ana nedeni kırdan kente göçtür. Türkiye’de kırdan kente bilhassa İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlere 1950 yılından sonra önemli bir göç yaşanmıştır. Kırsal kesimde temel ekonomik faaliyeti tarım olan nüfusun giderek artması, çiftçi ailesi başına düşen tarım arazisi alanını düşürmekte, verimin de düşük olması nedeniyle çiftçi başına düşen gelir miktarı gittikçe azalmıştır. Kırsal kesimde ortaya çıkan bu ekonomik sorunların yanında şehirlerin istihdam ve yaşam şartları bakımından daha elverişli olması göçün başlıca sebepleridir (Tandoğan, 1994). 1950 yılını takip eden süreçte 1960-1970 yılları arasında nüfus artış hızında bir düşüş meydana gelmiş nitekim bu eğilim sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Sergün (1974)’e göre bu durumun temel nedeni iç ve dış göçlerdeki nüfustaki erkek bireylerin fazlalığı ile ilgili olup göç eden nüfusun ailelerinden ayrı oluşlarının doğumların azılması gibi önemli bir demografik sonuç doğurmasıdır. Nitekim gerek KDMP ve MKCMP’da ve gerekse kontrol gruplarında 1970’li yıllardan sonra kırsal nüfusun artış hızında önemli düşüşler gözlemlenmektedir. Günümüze yaklaştıkça kırsal nüfus artışındaki düşüşler ise Türkiye’nin şehirleşmesine bağlı olarak ortaya çıkan tablonun doğal bir sonucudur.

Üzerinde durmamız gereken bir başka konu da 6360 numaralı büyük şehir kanunudur. 06.12.2012 tarih ve 28489 sayılı Resmi Gazete ’de yayımlanan 6360 numaralı kanunla büyük şehir ilan edilen kırsal yerleşmeler önemli bir yapısal değişiklik geçirmiştir. Yeni kurulan ve sınırları genişleyen bütün büyükşehirlerde köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır. İlgili yasayla büyükşehir belediye

sayısını 30'a çıkmış, 1592 belediye kapatılmış, 16.082 köy mahalleye dönüştürülmüş ve 27 yeni ilçe kurulmuştur (Türkiye Belediyeler Birliği, 2014). Büyükşehir yasasıyla köylerin birer “*kırsal mahalle*”ye dönüşmesi önemli çevresel, ekonomik sorunları da gündeme getirmiştir. İlgili yasayla il sınırları büyükşehir sınırına dönüşmüştür. Türkiye’de zaten üzerinde tam bir fikir birliği olmayan kır-kent sınıflandırmasında sorunu daha fazla derinleşmiştir. Belde ve köylerin tüzel kişiliklerinin ortadan kaldırılması ile tüm yerleşimlerin şehir olarak değerlendirilmesi gibi önemli bir değişiklik yaşanmıştır. Bunun sonucunda ise istatistik verilerde gerçek durumu yansıtmayacak bazı değer sapmaları söz konusu olmuş, yasanın yürürlüğe girmesiyle Türkiye’nin %77 olan kentleşme oranı %91 olarak değişmiştir (Ürkmez ve Çelik, 2016). Daha kritik olan durum ise kırsal kalkınma politikalarının olumsuz etkilenme riskidir. Çünkü ilgili yasayla mahalle statüsüne geçen köyler, KÖYDES, Tarım ve Kırsal Kalkınma Destekleri ve AB fonlarının kullanımı kapsamında çıkarılması söz konusudur (Gökyurt, Kındap ve Sarı, 2014).

İlgili yasa ile köylerin yüzde 47’sinin tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Her ne kadar köylerin birer *kırsal mahalle*ye dönüştürülmesi olağan bir idari değişiklik olarak görülse de tüzel kişiliğe sahip olan köy yönetimleri aynı zamanda birer yerel yönetim birimi olup belirli bir gelenek ve tarihsel geçmiş üzerine kurulmuşlardır. Mahallelerin ise tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Köy yönetimleri sahip oldukları tüzel kişilikler sayesinde kendine özgü hak ve ayrıcalıklara sahip, kendi malvarlıkları olan, orman ve meraları kullanma hakkı bulunan yerel yönetim birimleridir. Köy yönetimleri bu yasa ile bu hak ve ayrıcalıklarından yoksun bırakılmışlardır. Yine, köylerde yapılan tarımsal etkinliklerin de olumsuz etkileneceği söylenebilir. Sonuçta köylünün yoksullaşması, bu alanlarda yabancılara toprak satışının önünün açılacağı, orman köylerinin kentsel ranta açılmasının kolaylaşacağı, kısaca köylünün daha önce sahip olduğu hakları kaybedeceği belirtilmektedir (İzci ve Turan, 2013).

Bu durumun ortaya çıkardığı en kritik sorun, zaten iyice karmaşık ve tartışmalı hale gelen kırsal kalkınma ve koruma pratikleri arasındaki ilişkinin yeni bir boyut kazanmasıdır. Nitekim saha çalışması boyunca görüşme yapılan bütün yöre insanları yeni büyük şehir yasasının ortaya çıkardığı durumdan son derece şikayetçi olduklarını sık sık dile getirmişlerdir. Özellikle belediyeçilik hizmetlerinde şehirdeki insanlarla aynı vergileri ödemek, zaten köylülerin bozulan ekonomisini iyice içinden

çıkılmaz bir hal almasına neden olduğu ısrarla vurgulanmıştır. Konunun milli park pratiklerine etkisi ise ileriki çalışmalar için önemli bir problem durumu teşkil etmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Koruma alanları dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gerek kapladıkları alan gerekse sayı açısından artmaktadır. Her hangi bir mekânı koruma motivasyonu doğa ve çevre korumacılık fikrinin pratik karşılık bulduğu “Yellowstone Tipi Koruma” modelinden bu yana önemli değişiklikler göstermiş, dünyada ilk milli park olarak kabul edilen (1872) “Yellowstone Tipi Koruma” modelinde yerel insanlar bir tehdit olarak telakki edilip korunan alanın dışına çıkarılmıştır. Bu model uzun yıllar kabul görmüş, insansız korumanın tipik bir örneğini oluşturmuştur. Bu noktada ilginç olan insanın doğa ve çevre karşısında edilgen olduğuna dair inancın tersine doğayı insandan kurtarma fikrinin ağırlık kazanmasıdır. 1970’li yıllardan sonra artan neoliberal çevre politikalarıyla birlikte yerel insanlar da ekosistemin bir parçası olarak görülmeye başlanmış, 2000’li yıllara gelindiğinde insansız çevre koruma kuramsal eleştiriler ışığında dünyada büyük ölçüde terk edilmiştir.

Doğa ve çevre koruma faaliyetlerinde ortaya çıkan sorunların önemli bir kısmı söz konusu kuramsal yaklaşımların ve pratiklerin büyük ölçüde Avrupalı bakış açısını yansıtmış olmasından kaynaklanmaktadır. Avrupalı bakış açısında doğanın sürekli bir kaynak değeri olarak görülmesi geleneksel yaşam biçimlerini ve yerel unsurların doğayla ilişkisini göz ardı eden bakış açısı koruma pratiklerinin uzun süre önemli sorunlar yaratmasına sebebiyet vermiş, bu durum da yerel insanların arazi kullanım haklarında sorunlar yaşanmasına neden olmuştur.

1990’li yılları takip eden süreçte 2000’e gelindiğinde insansız doğa ve çevre koruma fikrinden vaz geçilmesi sorunların yeni bir şekil almasına sebebiyet vermiştir. Yerel insanları da koruma faaliyetlerine dâhil etmek söz konusu koruma alanlarında kaynak değerleri üzerinde kullanım haklarıyla ilgili tartışmaların devam etmesine, algılanan pozitif kaynak değerleri nedeniyle nüfusun bu sahalarda farklı demografik örüntülerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Kuramsal açıdan eko turizm faaliyetlerinin kaynak değerlerini yerel halkın lehine, arazi kullanım haklarındaki kayıplarını gidermek adına bir sektör olarak ısrarla öne çıkartılması, söz konusu faaliyetin kırsal kalkınmaya olumlu etkisine olan güçlü inanç, daha önce belirttiğimiz algılanan pozitif kaynak değerleri berberinde

koruma alanlarında diğerk kırsal alanlardan farklı bir nüfus hareketi olup olmadığına dair tartışmalar başlatmıştır. Gerçekten de farklı statülerde de olsa koruma alanı ilan edilen sahalark farklı guruplar arasında bir çatışma alanına dönüşmeye başlamış, siyasal olarak ulusal hükümetlerin ve ulus ötesi birlik ve örgütlerin doğrudan müdahale ettiği alanlar olarak diğerk kırsal alanlardan farklı bir alana dönüşmüşlerdir. Bununla birlikte kaynak değerlerine bağlı olarak tarım ve hayvancılık gibi temel ekonomik faaliyetler dışında alternatif turizm faaliyetlerinin doğa ve çevre korumada bilhassa milli parklarda hedef olarak konulması ilgili alanlarda turizm sektörünün de yerel insanlar açısından sorunların yaşamasına sebebiyet vermiş, bu sorun pek çok yerel ölçekli çalışmada ortaya konulmuştur.

Korunan sahalark farklı guruplar arasında bir mücadele alanına dönüşmesi, algılanan pozitif kaynak değerleri söz konusu sahalardaki nüfus hareketlerini de etkilemiştir. Tartışmaların merkezinde algılanan pozitif kaynak değerlerinin bu bölgelere nüfusu çekip çekmediği, yerel insanlar açısından ise ekonomik kayıpların ve gerek konjektürel gerekse ekonomik olarak daha zayıf durumda olan yerel insanların ilgili bölgeleri dışarıdan gelen insanlara arazi veya mülk satışıyla bırakıp bırakmadığı yatmaktadır. Bu bağlamda koruma alanlarının gerek kendisi gerekse çevresindeki nüfus hareketlerine ilişkin literatürde üç ana yaklaşımın olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan ilki tartışmayı başlatan her ne kadar Scholte'un (2003) nicel bir durum araştırmasıysa da Wittemyer ve diğerklerinin (2008) daha geniş kapsamlı bir çalışması önemli bir tartışmanın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Wittemyer ve diğerklerine (2008)'nin ana hipotezi koruma alanlarının algılanan pozitif kaynak değerleri nedeniyle diğerk kırsal alanlara göre bu alanlarda nüfusun iki kat daha hızlı arttığı, bunun sonucunda söz konusu sahalark yapılan ulusal ve uluslar arası yatırımların doğa ve çevre koruma faaliyetlerinin artan nüfus baskısıyla başarısızlığa uğrayacağı şeklindedir. Diğerk bir temel yaklaşım ise Joppa ve diğerkleri (2009; 2012)'ne aittir. Onlara göre ise bu durumun ortaya çıkmasını saptamak büyük ölçekli veri setleriyle mümkün değildir. Kırsal alanlarda doğal nüfus artışları başta olmak üzere nüfusta görülen artış kırsal alanlara özgü bir durum olup bu durumun koruma alanlarıyla gerçekçi bir ilişkisi görülmemektedir. Bununla birlikte onlara göre asıl tartışılması gereken konu, nüfustaki artış ve azalmalar dışında, söz konusu sahalark yaşayan yerel insanların uygulanan politikalardan nasıl etkilendiğini ortaya koymaktır. Joppa

ve diğerlerinin (2012) eleştirisi kullanılan veri setlerinin aşırı genelleyci sonuçlar ortaya çıkarması, yerel özellikleri göz ardı etmesi çevresinde şekillenmektedir.

Literatürdeki bir diğer temel yaklaşım ise Wittemyer ve diğerleri (2008) ve Joppa ve diğerlerinden (2012) farklı olarak koruma alanlarında demografik açıdan nicel olarak bir değişimin olmadığını; buna karşılık algılanan pozitif kaynak değerleri nedeniyle yerel nüfusun dışarıdan bölgeye gelen ekonomik durumu daha iyi insanlarla arazi ve mülk satışları yoluyla yer değiştirdiğini, bu durumun yerel bilginin ortadan kalmasına, yeni arazi kullanım biçimleriyle ekolojik bilginin zamanla yok olarak koruma alanlarının nihai amacı olan ekosistemi ve diğer doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını pratikte başarısız olmasına sebebiyet verdiğini ileri sürmektedir. Burada dikkati çeken özellik Arı ve Hurley'in (2010) çalışması yöntem bilimsel açıdan Joppa ve diğerlerinin (2012) savunduğu şekliyle yapılmış, yerel ölçekli bir çalışma olması ancak sonuçları ve çıktıları itibarıyla koruma alanları ve nüfus hareketleri arasındaki ilişkiye yeni bir perspektif katmış olmasıdır.

Literatürde ortak kaygı koruma alanlarındaki nüfus hareketlerinin yani doğal nüfus artışı veya göçlerin koruma pratiklerini başarısızlığa uğratacağı, ilgili alanlarda artan nüfusla birlikte kaynak değerleri üzerinde baskı yaratacağı şeklindedir. Bu açıdan söz konusu sahalarda gerçekten diğer kırsal alanlara göre ayırt edici bir nüfus hareketinin olup olmadığının belirlenmesi önem taşımaktadır.

Bu çalışmada doğal kaynak değerleri birbirinden farklı olan iki milli park konusu bu üç ana yaklaşım bağlamında ele alınmıştır. Gerçekten doğal kaynak değerleri birbirinden farklı özellikler gösteren KDMP ve MKCMP ilgili literatür bağlamında nüfus hareketleri açısından tarihi süreç içerisinde ne tür değişimler yaşamaktadır? İki milli parkta gözlemlenen nüfus hareketleri bu alanlardaki doğa ve çevre pratikleriyle nasıl bir ilişki içindedir? Çalışmanın sonuçları göstermektedir ki Edremit yöresi kırsal kesiminde, Kazdağı Milli Parkı'nın varlığı ve buna bağlı olarak eko turizmin gelişmesi yörede bir dizi çevresel ve kültürel sorunun meydana gelmesine sebebiyet vermiştir. Edremit Körfezindeki kırsal yerleşmeler Anadolu'nun Türkleşmesine bağlı olarak Türk aşiretleri tarafından ortaya çıkmış, buna karşılık Edremit şehri, bir ticaret merkezi olarak çok daha eski bir geçmişe sahiptir. Bununla birlikte Milli Park ve eko turizm faaliyetleri kültürel yaşam tarzını tehdit eden, kırsal nüfusun

yakındaki daha büyük şehir merkezlerine göç etmesine neden olan bir mekânizmanın ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Çalışmada kullanılan nitel ve nicel veriler ışığında denilebilir ki KDMP ve MKCMP'da nüfusun genel eğiliminde sırasıyla şu değişiklikler gözlemlenmiştir. Öncelikle KDMP'daki 1. kuşak yerleşmelerde nüfusun 2. ve 3. kuşağa göre daha durağan bir tablo gösterdiği, Alevi-Türkmen köylerin, Sünni Yörük köylere göre göç ve mülkiyet değişimi eğiliminin daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum dışarıdan söz konusu alana gelen insanların tercihleri ile değil, daha çok alevi-Türkmen kültürünün kapalı toplum özelliği göstermesiyle ilişkilidir. Alevi Türkmen yerleşmeler dışarıdan gelen insanlara arazi satmadığı gibi dışarıya göç konusunda da Sünni Yörük köyelerine göre daha duyarlıdır. Bu durum Mehmetalanı ve Tahtakuşlar gibi alevi Türkmen köyelerinde nüfustaki değişimin daha durağan olmasına sebebiyet vermiştir. Buna karşılık Sünni Yörük köyelerinde ise mülkiyet yapısı alevi Türkmen köyelerine göre daha esnek bir yapıya sahiptir. Bu nedenle arazi satışlarıyla yerli nüfusun bilhassa Pınarbaşı ve Kızılkeçili köyelerinde dışarıya göçleri şiddetlidir. Zikredilen iki yerleşmedeki hedef alan ise Zeytinli yerleşmesidir. Zeytinli'nin çekim merkezi olmasında evlenmek isteyen erkeklerden söz konusu alana göçün bir önkoşul olarak sunulmasındaki sosyal etkenler de göz ardı edilmemelidir.

Alevi Türkmen ve Sünni Yörük kültürünün ideografi sonuçlar doğurması bu açıdan Wittemyer ve diğerleri (2008)'nin geniş ölçekli çalışmasının yerel-kültürel unsurları göz ardı eden tarafına getirilen eleştirilere pratik bir karşılık olarak anlam kazanmaktadır. Bu açıdan Wittemyer ve diğerlerinin (2008) çalışması önemli bir eksiklik taşımaktadır.

MKCMP'da ise nüfus hareketlerinin Türkiye ve Balıkesir ortalamasının altında büyüme hızlarına sahip olduğu dikkat çekmektedir. Milli Park sınırındaki birinci komşuluk ilişkisi oluşturan sahadan uzaklaştıkça nüfustaki değişimin farklı bir nitelik göstermediği, aksine literatürdeki tartışmalardan farklı olarak ne kırsal kalkınmaya ne de nüfus artışlarına sahne olduğu görülmektedir. Ancak bu noktada özellikle Joppa ve diğerleri (2009; 2012)'in koruma alanlarının çevresindeki nüfusun söz konusu sahaların çekici özelliklerinden değil, çevrelerindeki şehir merkezlerinin büyümesine bağlı olarak yeni yerleşim alanlarına dönüşmesine atfetmeleri MKCMP için gelecekte bir nüfus baskısı oluşturacaktır. Zira yapılan saha çalışmasında göz-

lemelenen Bandırma'nın yerel nüfus için ciddi bir çekim merkezi olmasına ek olarak ilgili şehir yerleşmesindeki büyük nüfus artışlarına bağlı olarak şehirleşmenin artmasıdır. MKCMP'nin Bandırma başta olmak üzere, Gönen, Manyas ve Susurluk gibi şehir merkezlerine son derece yakın olması büyük şehir yasasıyla birlikte köylerin kırsal mahalle niteliği kazanması, parkın doğal güzelliği, ulaşım sorunun olmaması ilgili sahayı, günümüzde nüfus artış hızı negatif yönlü olsa bile, potansiyel bir çekim merkezi haline getirmektedir.

Kırsal kalkınma pratikleri açısından ise milli parkın nüfus artışına neden olan bir fonksiyonu olmadığı, ideografik özelliklerin nüfus hareketlerinde temel belirleyici olduğu görülmektedir. Nitekim Wittemyer ve diğerleri (2008) nüfusun koruma alanlarının çevresinde diğer kırsal alanlara göre iki kat daha hızlı arttığını belirtmelerine rağmen KDMP ve MKCMP'da durumun böyle olmadığı, milli parktan uzaklaştıkça Balıkesir ve Türkiye'deki kırsal nüfus artışına benzeyen bir nitelik gösterdiği, KDMP de milli park sınırına komşu olan yerleşmelerdeki farklılığın ise yine yerel nüfusun aleyhine olduğu, bu kuşakta gözlemlenen dışgöçün daha çok bölgenin turizm merkezleriyle iç içe olmasından kaynaklandığı saha çalışmasıyla anlaşılmıştır.

Yeni büyük şehir yasasının ise kırsal kalkınma pratiklerini olumsuz etkilediği, zaten ekonomik faaliyetleri kısıtlanan yöre halkını yakındaki şehrsel yerleşmelere ittiği anlaşılmaktadır. Milli parkın kırsal kalkınmaya eko turizm gibi faaliyetlerle ve diğer ulusal ve uluslararası yatırımlarla önemli çekim merkezi haline geldiğini savunan literatürdeki görüşler Türkiye ölçeğinde, bilhassa büyük şehir yasasından sonra gerçekçi gözükmemektedir.

Milli parkların veya diğer koruma alanlarının çevresindeki nüfusun önemi en başta söz konusu sahaların sınırlarının belirlenmesindeki kriterlerle ilgilidir. Bu açıdan sınırlar belirlenirken sadece biyolojik çeşitlilik ve diğer doğal kaynak değerleri değil, sınırlar dışında kalan alanların da kaynak değerleri göz önüne alınmalıdır. Çalışma sahasında milli park sınırlarının dışındaki faaliyetlerin bu açıdan hesap edilmediği gözlemlenmiştir. Bu noktada Joppa ve diğerleri (2009) ve Arı ve Hurley (2010)'in ideografik özelliklerin nüfus hareketlerindeki temel belirleyici olduğunu öne süren görüşleri pratik açıdan çalışma sahasında karşılık bulmuştur.

Koruma alanları, içerisinde veya çevresinde yaşayan insanların yaşam biçimlerinde köklü değişikliklerin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir. Söz konusu

sahalarda yaşıyan insanlar dışarıdan gelen nüfusla yer değiştirebildiği gibi daha önceki bir süreçte avcılık, tarım ve hayvancılık gibi geleneksel arazi kullanım haklarında sorunlar yaşıyıp korunan alanın içinde kalan arazilerinde hak mahrumiyetlerine, kamulaştırma faaliyetleri ile arazi kayıplarına uğrayabilmektedirler. Böylece söz konusu bölgelerde çok çeşitli sosyal, ekonomik ve politik sonuçları olan olumsuz bir durum ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte koruma alanları iş imkânları sağlaması, ulusal ve bölgesel, yerel iş imkânları yaratması, ekosistemin sürdürülebilirliğini sağlaması gibi pek çok olumlu etkiye de sahiptir. Böylelikle denilebilir ki koruma alanları tamamen olumlu veya olumsuz etkilere sahip olduğunu belirtmek güçleşmektedir

Koruma alanlarının olumlu ve olumsuz etkilerinin saptanması dışında önemli olan söz konusu bölgelerin sosyal bilimciler tarafından aktörlerin bakış açısını ele alan, bu aktörler arasındaki çatışmaların ortaya konularak bütüncül bakış açısıyla yerel unsurları yönetim planlarının parçası olarak değerlendiren çalışmaların yapılmasıdır. Konunun nüfus hareketleri bağlamında ortaya çıkaracağı sorun yerel nüfusun söz konusu bölgelerde azalmasıyla bu bölgelere özgü yerel ekolojik bilginin ortadan kalkmasıdır. Dışarıdan gelen nüfusun ekolojik bilgilerinin bölgede doğal peyzajda önemli değişimler meydana getirdiğini, bu durumun nedeninin ise alana dışarıdan gelen insanların ekolojik bilgilerinin yöreye yabancı olmasından kaynaklandığını çalışma boyunca bilhassa KDMP'daki birinci kuşak yerleşmelerde gözlemlenmiştir. Uzun vadede bu durum koruma pratiklerinin başarısızlıkla sonuçlanacağına işaret etmektedir. Bu nedenle sadece belirli bir sınır içinde kalan koruma alanları değil, bu sınırların dışında kalan sahalar da nüfus hareketleri ve kırsal kalkınma pratikleri açısından ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Algan, A. ve Dündar, A. K. (2003). Türkiye'nin Çevre Konusunda Verdiği Sözler. Türkiye Bilimler Akademisi Raporları Yayını. Ankara.
- Aliğaoğlu, A. ve Uğur, A. (2012). Şehir Coğrafyası. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Akdur, R. (2005). AB ve Türkiye'de çevre koruma politikaları, Türkiye'nin AB'ye uyumu. Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları. Ankara.
- Akgün, B. ve Erol, S. Y. (2011). Yöre Halkının Kazdağı ve Ekoturizm Faaliyetlerine Yönelik Tutumu. *Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu* içinde (276-285). Balıkesir. Edremit.
- Akkayan, T. (1979). Göç ve Değişme. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları. No:2573. İstanbul.
- Akkuş, T. (2001). Gönen ve Köyleri Tarihçesi. Ekin Yayıncılık. İstanbul.
- Akkuş, T. (2001). Tanzimat Başlarında Balıkesir Kazası. Balıkesir.
- Akkuş, T. (2000). Balıkesir Kazası, Demografik Durum. Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı. Balıkesir.
- Andam, K. S, Ferraro, P.J, Sims, K.R, Healy, A. ve Holland, M.B (2010). Protected Areas Reduced Poverty in Costa Rica and Thailand. PNAS. 1;107(22):9996-10001. doi: 10.1073/pnas.0914177107.
- Arat, N. (1986). Kadın Sorunu. Say Yayınları. İstanbul.
- Arat, Z. (2000) 1970'lerden Sonra Çevrede Kurumsal Yapının Gelişimi. Türkiye'de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu. 7-8 Nisan 2000. İTÜ, İstanbul.
- Arı, K. (1999) Türkiye'de Mübadele Dönemi Toprak Mülkiyeti ve Tarımda Değişim. İçinde, 75 Yılda Köylerden Şehirlere. (Ed.) Baydar, O. S. 97-115. Tarih Vakfı Yurt Yayınları. İstanbul.

- Arı, Y. (2001). Visions of a Wetland: Linking Culture and Conservation at Lake Manyas, Turkey. Basılmamış Doktora Tezi. The University of Texas at Austin, 2001.
- Arı, Y. (2009). Eko Turizm mi Ego Turizm mi? Kazdağı (Balıkesir) Örneği. *V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. Ankara: Ankara Üniversitesi. 6 Kasım 2013.
- Arı, Y. (2003). *Manyas Gölü'nün Kültürel Ekolojisi: Tarihi Süreçte Adaptasyon ve Değişim*. Türk Coğrafya Dergisi, 40 (1): 75-97.
- Arı, Y. (2006). Sürdürülebilir Kullanım Açısından Sarıkız Etkinliklerinin Değerlendirilmesi. Kazdağları Ulusal Sempozyumu. Çanakkale.
- Arı, Y. (2014). Coğrafyada Saha Öğretimi ve Saha Araştırması. Arı, Y. ve Kaya, Y. (Ed.), *Coğrafya araştırma yöntemleri içinde* (s 299-315). Coğrafyacılar Derneği: Balıkesir.
- Arı, Y. ve Arslan, F. (2007). Sanayicilerin Doğa Koruma Algısı: Bandırmalı Sanayiciler ve Kuş Cenneti Milli Parkı Örneği, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 17.
- Arı, Y. ve Hurley, P.T. (2011). Doğal Zenginlikler ve Şehirselleşme Politik Ekolojik Dönüşümler: Edremit Körfezi Örneği, Balıkesir. *VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 345-353). Ankara: Ankara Üniversitesi
- Arı, Y. ve Soykan, A. (2012). Kazdağı Milli Parkı'nda Doğa Eğitimi: Bilimsel Temeller, Sorunlar ve Beklentiler. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 155-163). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Arı, Y. ve Soykan, A. (2006). Kazdağı Milli Parkı'nda Kültürel Ekoloji ve Doğa Koruma. *Türk Coğrafya Dergisi*, 44, 11-32.
- Arı, Y. ve Soykan, A. (2006). Kazdağı Milli Parkı'nın yerel toplumlar üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri. *Kazdağları II. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde 1-5. Çanakkale. 11 Kasım 2013 tarihinde http://w3.balikesir.edu.tr/~yari/bildiriler/kaz_sosyal_etki.pdf adresinden erişildi.
- Arı, Y. ve Derinöz, B. (2011). Bir Sulak Alan Nasıl Yönetilemez. Kültürel Ekoloji Perspektifi ile Marmara Gölü (Manisa) Örneği. *Coğrafi Bilimler Dergisi*. 9 (1).
- Atalay, İ. (2012). Kazdağları ve Çevresinin Ekolojik Özellikleri. *Kazdağları Ulusal Çalıştayı 2-3 Haziran 2012 Güre-Edremit-Balıkesir*. içinde 10-18.

- Atasoy, E. Efe, R. Ve Soykan, A. (2011). The Importance of Natural Parks For Bulgarian Tourism Potentials and Problems of Natural Environment in Turkey and Romania. Proceedings, İnkılap Yayınları, 2011, İstanbul, Türkiye, s. 109-126
- Avcı, H. B. (2012). Kazdağı Milli Parkı ve Ekoturizm. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* İçinde (ss. 457-463). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Ayaşgil, T. (2012). Kazdağları'nın Peyzaj ve Rekreasyon Potansiyeli. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* İçinde (ss. 353-359). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Ayhan, A. (1999). Balıkesir ve Çevresinde Yörükler, Çepniler ve Muhacırlar. Zağnos Vakfı Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları. Balıkesir.
- Ayhan, A. (2011). Balıkesir'in Kimliği 1. Balıkesir Kent Arşivi Yayınları. Balıkesir.
- Bakırcı, M. (2007). Türkiye'de Kırsal Kalkınma Kavramlar-Politikalar-Uygulamalar. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.
- Berkes, F. (2009). Community Conserved Areas: Policy Issues in Historic and Contemporary Context. *Conservation Letters*, 1(2), 19-24. Doi: 10.1111/j.1755-263X.2008.00040.x
- Berkes, F. ve Kışlalıoğlu, M. 1990. Ekoloji ve Çevre Bilimleri. Remzi kitapevi. İstanbul.
- Beksaç, E. ve Beksaç, N. Ş. (Tarihsiz). Çağların Kavşağında Edremit Körfezi ve Edremit.
- Bozok, D. (2008). Eko-turizm Turistik Ürün Çeşitlendirmesi. Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (Eds.). İçinde s.111-136. Nobel Yayınları. Ankara
- Brockington, D. (2004). Community Conservation, Inequality and Injustice: Myths of Power in Protected Area Management. *Conservation and Society*, 2(2).
- Brockington, D. and Igoe, J. (2006). Eviction for Conservation: A Global Overview. *Conservation and Society*, 4(3).
- Bilsborrow, R. E, and Guilkey, D. K. (1987). Community and Institutional Influences on Fertility: Analytical Issues. Geneva, Switzerland: International Labour Organization, Population and Labour Policies Programme Working Paper 157.

- Bruner, A.G. (2001). Effectiveness of Parks in Protecting Tropical Biodiversity. *Science*, 291, 125. DOI 10.1126/science.291.5501.125
- Campbell, A., Miles, L., Lysenko, I., Hughes, A. and Gibbs, H. (2008). Carbon storage in protected areas: Technical report. Cambridge, UK: UNEP World Conservation Monitoring Centre.
- Castillo-Eguskiza, N., Rescia, A. J. and Onaindia, M. (2017). "Urdaibai Biosphere Reserve (Biscay, Spain): Conservation against development?". *Science of the Total Environment* 592, 124-133.
- Ceballos-Lascuráin, H. (1996) Tourism, Ecotourism and Protected Areas: The State of Nature-Based Tourism around the World and Guidelines for Its Development., IUCN Publications, Cambridge, 301.
- Curran, S.R. and T. Agardy, 2002: Common Property Systems, Migration and Coastal Ecosystems. *Ambio*, 31(4).
- Cutter, L. S., Renwick, H. L. and Renwick, W.H. (1985). Exploitation, Conservation, Preservation. Rowman & Allenheld Publishers. New Jersey.
- Cresswell, J. W. ve Clark, P. L. V. (2014). Karma Yöntem Araştırmaları Tasarım ve Yürütülmesi. Çevirenler, Dede, Y. ve Demir, S. B. Anı Yayınları. Ankara.
- Çalışkan, V. ve Diğerleri (2012). Tuzla çayı havzasında küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin kırsal ekonomi ve yerleşme özelliklerine etkileri. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 457-463). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Çamurcuoğlu, H. (2011). Cumhuriyet Döneminde Edremit Şehir Nüfusunun Gelişimi. *Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu* içinde (583-589). Balıkesir. Edremit.
- Çavuşoğlu, M. (2012). Zeytin ve Zeytin Yağı Turizmi Edremit Yöresinde Bir Araştırma. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 395-405). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Çeken, H., K. ve Dalgın, L. T. (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 7:(1), 1-14.
- Çevre Durum Raporu-2002, T.C. Balıkesir İl Çevre Müdürlüğü, Balıkesir, (2002).
- Çoban, A., Hamamcı, C. ve Keleş, R. (1993). Çevre Politikası. İmge Yayınları. Ankara.

- Çolak, A. H. (2001) Ormanda Doğa Koruma. Milli Parklar Av ve Yaban Hayatı Koruma Genel Müdürlüğü Yayınları. Ankara.
- Çoşar, G. (1998) Ana Sağlığı ve Aile Planlaması Ders Kitabı, Somgür Yayıncılık. Ankara.
- Darkot, B. (1942). Balıkesir. İslam Ansiklopedisi. Cilt: II. İstanbul.
- Darkot, B. (1967). “Şehir Ayrımında Nüfus Sayısı ve Fonksiyon Kriterleri”. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 8(16), İstanbul, 3-17.
- Darkot, B. ve Tuncel, M. (1995). Ege Bölgesi Coğrafyası. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Basımevi. İstanbul.
- Davis, A. (2011). Ha! What is the Benefit of Living Next to the Park? Factors Limiting In-migration Next to Tarangire National Park, Tanzania. *Conservation and Society* 9(1), 25-34.
- Demir, C. (2008). Milli Parklar ve Turizm Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (Eds.). İçinde s111-136. Nobel Yayınları. Ankara.
- Demirci, M. Ve Suna, B. (1998). Nüfus Sayımları ile Derlenen İçgöç Bilgisinin Değerlendirilmesi. İçinde, Türkiye’de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansları, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997.
- Dıraor, M. B. (2008). Katılım Öncesi AB Fonları ve Kırsal Kalkınma, Fırsatlar, Sorunlar ve Türkiye İçin Öneriler. DPT. Ankara.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2015. Koruma Alanları İstatistikleri.
- Doğan, S. ve Akşahin, S. (2011). Türkiye ve AB’de kırsal kalkınma: bir mevzuat derlemesi. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Doğanay, H. (1994). Türkiye Beşeri Coğrafyası. Gazi Büro Kitapevi. Ankara.
- DPT, (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu,

- Dudley, N., Stolton, S., Belokurov, A., Krueger, L., Lopoukhine, N., MacKinnon, K., Sandwith, T. ve Sekhran, N. (2009). *Natural Solutions: Protected Areas Helping People Cope with Climate Change*. Gland, Switzerland, Washington DC and New York: IUCN-WCPA, TNC, UNDP, WCS, The World Bank and WWF.
- Durmaz, B., (2004). *Avrupa Birliği'nde Çevre Politikası Alanında Muhtemel Müzakerelere Sürecine Yönelik Genel Hazırlıkların Örneklerle Çalışılması*. AB Genel Sekreterliği Yayınları. İstanbul.
- Durmaz, B. (2004). *Avrupa Birliği'nde Çevre Politikası Alanında Muhtemel Müzakerelere Sürecine Yönelik Genel Hazırlıkların Örneklerle Çalışılması*. AB Genel Sekreterliği Yayınları. İstanbul.
- Duymaz, A. (2001). *Kaz dağı ve Sarıkız Efsaneleri Üzerine Bir Değerlendirme*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 5.
- Duymaz, A. ve Şahin, H, İ. (2008) *Kaz dağlarında Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 11 Sayı 19.
- DKMPGM Mevzuat, Yönetmelik ve Genelgeler : <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.5413&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=milli%20parklar> Çevrim içi, 2016.
- Eceoğlu, A. (2011). *Ekolojik Bir Hareket Olarak Ekoturizmin Kazdağları ve Edremit Bölgesinde Gelişimi*. *Uluslararası Kazdağları ve Edremit Sempozyumu* içinde (285-292). Edremit. Balıkesir.
- Efe, R., Soykan, A., Cürebal, İ. ve Sönmez, S. (2011). *Dünya'da, Türkiye'de, Edremit Körfezi Çevresinde Zeytin ve Zeytinyağı*. Edremit Belediyesi Kültür Yayınları. Meta Basım Matbaacılık. İzmir.
- Efe, R.; Cürebal, İ.; Soykan, A., Sönmez, S. (2008). *Temporal Water Level Change Detection in the Manyas Lake (NW Turkey) Using GIS, Remote Sensing and Meteorological Data*, Third International Conference (BALWOIS 2008), Ohrid Republic of Macedonia, 27-31 May, 2008.
- Eguskitz N, C., Rescia, j. R. ve Onaindia, M., R. (2017) *Urdaibai Biosphere Reserve (Biscay, Spain): Conservation against development?*. *Science of The Total Environment*. 592. Çevrimiçi <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969717305880?via%3Dihub> 20.09.2017 tarihinde erişildi.
- Ertin G. (1993). *Bandırma Şehrinin Fonksiyon Alanları*. *Türk Coğrafya Dergisi*. Sayı 28.

- Ervin, J., N. Sekhran, A. Dinu. S. Gidda, M. Vergeichik and J. Mee (2010). Protected Areas for the 21st Century: Lessons from UNDP/GEF's Portfolio. New York: United Nations Development Programme and Montreal: Convention on Biological Diversity.
- Eryurt, A, Canpolat, B. C. ve Koç, İ (2013). Türkiye'de Nüfus ve Nüfus Politikaları: Öngörüler ve Öneriler. Amme İdaresi Dergisi, Cilt 46, Sayı 4.
- Escobar, A. (1998). Whose Knowledge, Whose Nature? Biodiversity, Conservation and the Political Ecology of Social Movements. Journal of Political Ecology, 5, 53-82.
- Fındıkoğlu, Z. (1962). Türkiye'de İslav Muhacirleri. Sosyoloji Konferansları Dergisi. Sayı: 3. S.1-30.
- Gitmez, S. (1983). Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler. Alan Yayıncılık. Ankara.
- Goldman, M.J., and Turner, M.D. (2011). Knowing Nature: Conversations at the Intersection of Political Ecology and Science Studies. M. J. Goldman, P. Nadasdy and M. D. Turner (Ed.). Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Göney, S. (1974). Türkiye'deki Bir Eğreti Kır Yerleşme Şekli Hakkında Bazı Yeni Müşahedeler. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi. Sayı 20-21.
- Göney, S. (1977). Şehir Coğrafyası I. İstanbul Üniversitesi Yayınları. No: 2274. İstanbul.
- Gökyurt, F. Kındap, A. ve Sarı, V. İ. (2015). Türkiye İçin Yeni Bir Şehir Tanımı Gerekli mi?. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: (1),1-32.
- Gücü, R. (2012). Geçmişten Günümüze Zeytinli. Zeytinli Belediyesi Kültür Yayınları. Burhaniye, Balıkesir.
- Günsoy, G. ve Tekeli, S. (2015). Nüfusun Yaşlanması ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Bir Analiz. Amme İdaresi Dergisi, Cilt 48, Sayı 1, Mart 2015, ss. 35-87.
- Cürebil, İ. Efe, R., Soykan, A., Sönmez, S. (2014). Monitoring and Assessment of Hydrological and Ecological Changes in Lake Manyas, EGU General Assembly 2014, Vienna/Austria. 27 April – 02 May 2014, Geophysical Research Abstracts, Vol. 16, EGU2014-8910.

- Günay, Z. (1999). Karesi Beyliği. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.
- Harmon, D. (2004). Intangible Values of Protected Areas. *The George Wright Forum*, 21 (2), 9-22. 24. Kasım 2013 tarihinde <http://www.georgewright.org/212harmon.pdf> adresinden erişildi.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2014). Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2014. Çevrimiçi http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2013/rapor/TNSA_2013_ana_rapor.pdf 6 Kasım 2017 tarihinde erişildi.
- Hoffman, D., Fay, D., and Joppa, L.N. (2011). Human Migration to Protected Area Edges in Afiraca and Latin America: Questioning Large-scale Statistical Analysis. *Conservation and Society*, 9(1), 1-7.
- Hoşgör, Ş. (1998). Türkiye’de Kandidatif Yöntemlerle Dolaylı Göç Tahminleri, Sorunlar ve Yaklaşımlar. İçinde: Türkiye’de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı. 1997, Gerede, Bolu.
- IUCN (2015). WCPA Steering Committee Meeting 2016 – Technical Reports 2015.
- İçduygu, A. ve Ünalın, T. (1998). Türkiye’de İçgöç: Sorunsal Alanları ve Araştırma. İçinde: Türkiye’de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı. 1997, Gerede, Bolu.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri. İçinde. 75. Yılda Köylerden Şehirlere. Türkiye İş Bankası Yayınları. İstanbul.
- İlgen, A. ve diğerleri (2005). Kırsal Kalkınma Projeleri: Destekler ve Uygulamalara Genel Bir Bakış. Doğa Gözcüleri Derneği Yayınları.
- İslamoğlu, H. ve Alnıaçık, Ü. (2013). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı). Beta. İstanbul.
- İzci, F. ve Turan, M. (2013). Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.18 No.1.
- Juffe-Bignoli, D., Burgess, N.D., Bingham, H., Belle, E.M.S., de Lima, M.G., Deguignet, M., Bertzky, B., Milam, A.N., Martinez-Lopez, J., Lewis, E., Eassom, A., Wicander, S., Geldmann, J., van Soesbergen, A., Arnell, A.P., O’Connor, B., Park, S., Shi, Y.N., Danks, F.S., MacSharry, B., Kingston, N. (2014). Protected Planet Report 2014. UNEP-WCMC: Cambridge, UK.

- Joppa, L. (2012). Population Change in and Around Protected Areas. *Journal of Ecological Anthropology*.15(1), 58-63.
- Joppa, L., Loarie, S.R. and Pimm, P.S. (2009). On Population Growth Near Protected Areas. *PlosOne*. 4(1), 1-5.
- Joppa, N. L., Loarie, S.R., and Nelson A. (2010). Measuring Population Growth Around Tropical Protected Areas: Current Issues and Solutions. *Tropical Conservation Science*. 3(2). 117-121.
- Kahraman, Ö. S. (2007). Biga Yarımadası'nda Ormancılığa Bağlı Dönemlik Yerleşmeler Üzerine Bir Araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-1*.
- Kahraman, S. Ö., Çalışkan, V., Arslanbay, F. ve Bay, A. (2012). Kültürel Coğrafya Açısından Bir Saha Araştırması: Yukarıköy. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* İçinde (ss. 457-463). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Kahyaoğlu, S. (2012). Kazdağı'nda Ocak ve Yurt Yeri Kültürü. . İçinde: Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu, Balıkesir.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). 10. Kalkınma Planı: 2014-2018. 20.10.2016 tarihinde [http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1\(2014-2018\).pdf](http://kkp.tarim.gov.tr/sp/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1(2014-2018).pdf) adresinden alındı.
- Kaya, İ. (2014). Nitel Araştırma Yöntemleri. Arı, Y. ve Kaya, Y. (Ed.), *Coğrafya araştırma yöntemleri* içinde (s 265-299). Coğrafyacılar Derneği: Balıkesir.
- Keleş, R. (1998). Kentbilim Terimleri Sözlüğü. İmge Yayınları. Ankara.
- Keleş, R. (2016). Kentleşme politikası. İmge Kitapevi, Ankara.
- Kızılçaoğlu, A. ve Soykan, A., (1997). Manyas İlçesinde Yükselti Basamaklarına Göre Nüfusun Dağılım ve Değişimi. *III. Ulusal Nüfusbilim Konferansı. 2-5 Aralık 1997*. Hacettepe Üniversitesi. Ankara.
- Koç, İ, Eryut, M. A, Adalı, T. ve Seçkiner, P. (2008). Türkiye'nin Demografi Dönüşümü. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Çevrim İçi http://www.hips.hacettepe.edu.tr/TurkiyeninDemografikDonusumu_220410.pdf 20. 10.2015 tarihinde erişildi.
- Koruma Alanlarında Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. Resmi Gazete: 23 Mart 2012.

- Kurtaslan, B. Ö. (2005). Türkiye’de Tabiat Varlıklarının Korunması Konusunda Yaşanan Yasal ve Yönetmelik Sorunları ile Çözüm Önerileri. Korumada Elli Yıl Sempozyumu. 17-18 Kasım 2005, MSGSÜ. İstanbul.
- Küçükdağ, Y. (2003) XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-ekonomik Yapısı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. Konya.
- Lee, E.S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1).
- Luciano, P. A. (2011). Where Are the Edge of a Protected Areas? Political Dispossession, *Machu Picchu*. *Conservation and Society*. 9(1): 35-41.
- MacKinnon, K., Dudley, N. and Sandwith, T. (eds.) (2012). Putting Natural Solution to Work: Mainstreaming Protected Areas in Climate Change Responses. BfN Skripten 321. Berlin and Gland, Switzerland: Germany Federal Agency for Nature Conservation and IUCN
- Manay, M. (2012). Edremit Kadıköy’de Sözlü Edebiyat Ürünleri ve Ağız Özellikleri. İçinde: Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu, Balıkesir.
- Massey, D. S. (1986). The Settlement Process among Mexican Migrants to the United States. *American Sociological Review* 51: 670-685. . 1989.
- Massey, D. S. (1989). International migration and economic development in comparative perspective. *Population and Development Review* 14.
- Massey, D. S. (1990). The Social and Economic Origins of Immigration. *Annals of the American Academy of Political and Social Science* 510: 60-72.
- Mater, B., Turoğlu, H., Uludağ, M., Cürebal, İ., Yıldırım, C. (2003). Ulubat; Manyas Gölleri ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojik Gelişim Modellemesi, İ.T.Ü. Kuarterner Çalışmayı IV, Bildiriler Kitabı, s.181-186, İstanbul
- Mutaf, A. (2003). Salnamelere Göre Karesi 1847-1922. Balıkesir.
- Mutlu, H. K. (2010). Balıkesir Tahtacı Türkmenleri Ağzının Fonetik Özellikleri, *Diyalektolog*, I.
- Mutluer, M. (1992). Edremit Yöresi Kırsal Alanında Nüfus Hareketlerine Neden Olan Faktörler. *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı: 6.
- Mutluer, M. (2003). Uluslararası Göçler ve Türkiye. Çantay Kitabevi. İstanbul.

- Mansourian, S., Higgins-Zogib, Dudley, L.N ve Sue Stolton, S. (2008). Secretariat of the Convention on Biological Diversity (2008). Protected Areas in Today's World: Their Values and Benefits for the Welfare of the Planet. Montreal, Technical Series no. 36, i-vii + 96 pages.
- Neuman, L. W. (2006). Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Çev. Sedef Özge. Yayın Odası Yayınları. Ankara.
- Neuman, R. (1997). Primitive Ideas: Protected Area Buffer Zones and the Politics of Land in Afirica. *Development and Change*. Vol.28.p 559-582.
- Oglethorpe, J., Ericson, J., Bilsborrow, R. E. and Edmond, J. (2007). People on the Move: Reducing the Impacts of Human Migration on Biodiversity. Washington, DC: World Wildlife Fund and Conservation International Foundation.
- Orhonlu, C. (1990). Osmanlı İmparatorluğu'nda Derbent Teşkilatı. İstanbul.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2016). 2016 Kurumsal Mali Durum Beklentiler Raporu. Stratejik Geliştirme Başkanlığı. Ankara. Çevrim içi <http://www.ormansu.gov.tr/docs/default-source/duyuru-ekleri/2016/2016-y%C4%B1%C4%B1-kurumsal-mali-beklentiler-raporu---orman-ve-su-i%C5%9Fleri-bakanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.pdf?sfvrsn=0>
- Ozankaya, Ö. (1971). Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür; İki Grup Köyde Yapılan Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. Ankara.
- Örücü, E., Aydın, G., Kızılgül, Ö. ve Hasgül, Ö. (2008). Bandırma Limanı'nın etkinliğinin artırılması ve Bandırma'nın lojistik merkez haline getirilmesine yönelik saha çalışması. Bandırma İktisadi Araştırmalar Enstitüsü. Yayın No:2.
- Özcan, E (2001). Kazdağları'nda orman-halk ilişkileri. *Kazdağları I. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde 201-205. Edremit.
- Özcanlı, M. ve Yılmaz, E. (2011). Kazdağları'nda Tarımsal Arazi Kullanımı ve Tarım Doğal Ortam İlişkisi. Uluslararası Kazdağı Sempozyumu. Edremit. Balıkesir.
- Özcan, Y, Z. (1998). İçgöçün Tanımı ve Verileri İle İlgili Bazı Sorunlar. İçinde: Türkiye'de İçgöç, Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı. 1997, Gerede, Bolu.
- Özçağlar, A. (2003). Coğrafyaya Giriş. Ümit Matbaacılık. Ankara.

- Özçağlar, A. (2011). İdari Coğrafya. Ümit Matbaacılık. Ankara.
- Özgür, E. M. (2010). Nüfusun Coğrafi Analizi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Coğrafya Bölümü, Basılmamış Ders Notları. Ankara.
- Özçoban, Y. (2012). Hicri 1311-1312 Tarihli Edremit Şeriye Sicil Defterinde (Terekeler) İsimler Üzerine Bir Değerlendirme. İçinde: Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu, Balıkesir.
- Özgür, E. M. (1998). Türkiye Nüfus Coğrafyası. GMC Basın-Yayın. Ankara.
- Özkan, E. ve Çağrıtekin, D. (2012). Güre Kaplıcalarının Termal Turizm Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi. . İçinde: Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu, Balıkesir.
- Özsarı, M. (2012) Edremit Halkevi ve Edremit Halkevinde Yapılan Kültürel Çalışmalar. . İçinde: Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu, Balıkesir.
- UNEP (2012). Protected Planet Report.
Çevrimiçi
<https://www.iucn.org/sites/dev/files/import/downloads/protectedplanetreport.pdf>
- Punch, F. K. (2011). Sosyal Araştırmalara Giriş. Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. Çevirenler: Bayrak, D., Arslan, H. B. ve Akyüz, Z. Siyasal Kitabevi. Ankara.
- Radeloff, C. V., Stewart, I. S., Hawbaker, J. T., Gimmi, U., Pidgeon, M. A., Flather, H. C., Hammer, B. R. and Helmers, P. D. (2010). Housing growth in and near United States protected areas limits their conservation value. *Pnas*, 107(2), 940-945. 01. Aralık 2013 tarihinde <http://www.pnas.org/content/107/2/940.fulladresinden> erişildi.
- Ramsay, W. M (1960). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası. Çev. Mihri Pektaş. İstanbul.
- Resmi Gazete,(2017). Doğal Sit Alanları Koruma ve Kullanma Koşulları İlke Kararı.Sayı:29959.Çevrimiçi<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170125-14.htm> 05.09.2017 tarihinde erişildi.
- Runciman. S. (1992). Haçlı Seferleri tarihi, Akka Krallığı ve daha sonraki Haçlı Seferleri. Çev. Işıltan, F. Cilt:III. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.

- Saatçi, G. (2012). Turistik Çekicilik Unsuru Olarak Milli Parklar: Kazdağları Üzerine Kavramsal Bir Analiz. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 451-457). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Salerno, D. J. Mulder, MB Kefauver, S.C (2014). Human Migration, Protected Areas, and Conservation Outreach in Tanzania. *Conservation Biology*. 1-10. DOI: 10.1111/cobi.12237.
- Satıl, F. (2012). Kazdağları ve Çevresinin Botanik Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu* içinde (ss. 375-378). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Satıl, F. ve Dirmenci, T. (2012). Kazdağlarının Endemik Bitkileri ve Tehlike Kategorileri. . İçinde: Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu, Balıkesir.
- Scherl, M. L. and Emerton, L. (2008). Protected Areas and Poverty Reduction. Secretariat of the Convention on Biological Diversity (2008). Protected Areas in Today's World: Their Values and Benefits for the Welfare of the Planet. Montreal, Technical Series no. 36, i-vii + 96 pages.
- Scholte, P. and de Groot, W.T. (2010). From Debate to Insight: Three Models of Immigration to Protected Areas. *Conservation Biology*, 24(2), 630-632. Doi: 10.1111/j.1523-1739.2009.01.3114.x
- Scholte, P. 2003. Immigration, a Potential Time-Bomb Under the Integration of Conservation and Development. *Ambio* 32:58–64.
- Selen, H, S. (1957). Türkiye’de Nüfus Dağılışı. SBF. Ankara.
- Sergün, Ü. (1993). Türkiye’de Kır Nüfusunun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi. Sayı 4.
- Sergün, Ü. (1974). Türkiye’de Nüfus Artışı ve Sorunları. İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi. Sayı 20-21.
- Seto K.C, Fragkias, M, Güneralp, B, ve Reilly, MC. (2011). A Meta-Analysis of Global Urban Land Expansion. PLOS-ONE. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0023777> adresinden erişildi.
- Sevim, S. (1993). XVI. Yüzyılda Karesi Sancağı. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara.

- Somuncuoğlu, S. (2004). Don Kazakları. Timaş Yayınları. İstanbul.
- Soykan, A. (2001). Kazdağları Milli Parkı'nda Doğal Ortam, İnsan İlişkileri ve Zeytincilik. *Kazdağları I. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde 251-281. Edremit.
- Soykan, A., Cürebal, İ. (2007). Geomorphic Properties of Kocaçay (Kocariver) Valley between İvrindi and Manyas Plains, GeoMed2007 International Symposium on Geography; Environment and Culture in the Mediterranean Region, Antalya.
- Soykan, A., Cürebal, İ., Efe, R. Ve Sönmez, S. (2012). Kazdağları Güney Yamaçlarında Ekolojik Şartların Vejetasyonun Dağılışı ve Floristik Kompozisyonuna Etkileri. *Kazdağları Ulusal Çalıştayı 2-3 Haziran 2012 Güre-Edremit-Balıkesir*. İçinde 53-66.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Seçkin Yayıncılık. Ankara.
- T.C Kalkınma Bakanlığı, Onuncu Kalkınma Planı: 2014-2018, Çevrimiçi Kaynak: <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/12/Onuncu%20Kalk%C4%B1nma%20Plan%C4%B1.pdf>
- TDK sözlük çevrim içi http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts 20.10.2016 tarihinde erişildi
- Tağıl, Ş. (2012). Edremit körfezi Kuzeyindeki Arazi Kullanım-Arazi Örtüsü Değişimi. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu* içinde (ss. 95-101). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Task Force on Economic Benefits of Protected Areas of the World Commission on Protected Areas (WCPA) of IUCN, in collaboration with the Economics Service Unit of IUCN (1998). Economic Values of Protected Areas: Guidelines for Protected Area Managers. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK. xii+52pp.
- Tan, Ö. (2012). Kaz Dağları'nda Dağ Kültürü ile İlgili Mitolojik İnanışlar ve Uygulamaları. İçinde: *Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu*, Balıkesir.
- Tandoğan, A. (1998). Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu. Lega Kitabevi. Trabzon.
- Tandoğan, A. (1994). Türkiye Nüfusu. Trabzon.

- Tanoğlu, A. (1965). Dñnyada Nñfus Artışı ve Doğurduğu Problem. Coğrafya Enstitüsü Dergisi. Cilt 8/15.
- Tanoğlu, A. (1966). Nñfus ve Yerleşme. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul.
- Tuncel, M. (2000). Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt: 10, Sayı: 2, Sayfa: 23-34.
- Turhan, M., S. (2005). Avrupa Birliği üyeliği yolunda Türkiye kırsal kalkınma tedbirleri uygulama süreci. Basılmamış uzmanlık tezi. TKB. Ankara.
- TÜİK (2015). Adrese Dayalı Nñfus Kayıt Sistemi. Çevrimiçi kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/jsp/duyuru/adnks/dosya/duyuru/070213.pdf> 06.09.2016 tarihinde erişildi.
- TÜİK, 1970-2007. Balıkesir İli Nñfus İstatistikleri.
- TÜİK, 1970-2007. Türkiye Nñfus ve Demografi Göstergeleri.
- Tümertekin, E. (1973). Türkiye’de Şehirleşme ve Şehirsell Fonksiyonlar. İstanbul Üniversitesi Yayınları. No:1840. İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2008). Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekan. Çantay Kitapevi. İstanbul.
- Tümertekin, E. ve Tunçdilek, N. (1959). Türkiye Nñfusu. İstanbul Coğrafya Enstitüsü Yayınları. İstanbul.
- Türkiye Belediyeler Birliği (2014). 6360 Sayılı on dört ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması ile bazı kanun ve kanun hükmünde kararnemelerde değişiklik yapılmasına dair kanuna ilişkin rehber.
Çevrimiçi: <http://www.tbb.gov.tr/hukuki-destek-ve-lobi/6360-sayili-on-dort-ilde-buyuksehir-belediyesi-ve-yirmi-yedi-ilce-kurulmasi-ile-bazi-kanun-ve-kanun-hukmunde-kararnemelerde-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun>
20.10.2015 tarihinde erişildi.
- Thomas, L. and Middleton, J. (2003). Guidelines for Management Planning of Protected Areas. Protected Area Guidelines Series No. 10 World Commission on Protected Areas (WCPA), IUCN-The World Conservation Union.
- Uçankuş, H., T. (2000). Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji: Tarih Öncesi Çağlardan Perslere Kadar Anadolu. Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara.

- Uçkun, G., Yüksel, A., Demir, B. ve Dinçel, G. (2012). Sürdürülebilir Kalkınmada Turizmin Rolü ile Devlet Desteklerinin Kazdağları Turizminde Etkinleştirilmesi Önerisi. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu Bildiriler Kitabı* İçinde (ss. 623). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Uğuz, Ç. S. (2012). Biga Yarımadası'nın Turizm Potansiyeli ve Uygulamaları. *Kazdağları Ulusal Çalıştayı 2-3 Haziran 2012 Güre-Edremit-Balıkesir*. İçinde 122-132.
- Umaç, Ş., Z. (2012). Kazdağı Tahtacı Türkmenlerinin Ağız Özellikleri ve Çepni Ağızı İle Karşılaştırılması. İçinde: Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu, Balıkesir.
- Unat, N. ve Kemiksiz, N.(1986). Türk Dış Göçü, 1960-1984, A.Ü.SBF Yay.No.555, Ankara.
- UNDP (2004). Ecotourism Development, A Manual for Conservation Planners and Managers Volume II: The Business of Ecotourism Management and Development. The Nature Conservancy, Arlington, Virginia, USA.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015). *World Urbanization Prospects: The 2014 Revision, (ST/ESA/SER.A/366)*.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2015). World Population Prospects: The 2015 Revision, Key Findings and Advance Tables. Working Paper No. ESA/P/WP.241.
- UNSECO, (2014). Historic Sanctuary of Machu Picchu <http://whc.unesco.org/en/list/274>, web sitesinden 07 Kasım 2014 tarihinde erişildi.
- Uysal, İ. ve Tunalı, M. (2012). Kazdağı Psödoalpin Bölgesinde Yetişen Bazı Soğanlı Bitki Taksonlarının Morfolojisi, Anatomisi, Ekolojisi Üzerine Araştırmalar. İçinde: Kazdağı III. Ulusal Sempozyumu, Balıkesir.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2000). Karesi Vilayeti Tarihçesi. Zağnos Kültür ve Eğitim Vakfı Yay. 2. Baskı. Balıkesir.
- Ürkmez, K. G. ve Çelik, H. Z. (2016). 6360 Sayılı Yasayla Mekansal İlişki Sisteminin Kır-Kent İkiliminde Yeniden Yapılanışı ve Yerel Yönetimler: Kayseri İli Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 25(3) Temmuz 2016.
- Wallace, G. and Pierce, S. (1996). An Evaluation of Ecotourism in the Amazon, Brazil. *Annals of Tourism Research*, 23(4), 843-73.

- Warf, B. (ed.) (2006). *Encyclopedia of Human Geography*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- West, P., Igoe, j. and Brockington, D. (2006). Parks and Peoples: The Social Impact of Protected Areas. *The Annual Review of Anthropology*, 35, 251-277. Doi: 10.1146/annurev.anthro.35.081705.123308.
- Williams, P. (2009). *Tourism Geography: A new synthesis*. New York: Routledge.
- Wittemyer, G., Etsen, P., Bean, W.T., Coleman, A., Burton, O., and Brashares, J.S. (2008). Accelerated Human Population Growth at Protected Area Edges. *Science*, 321(5885), 123-126.
- Yağın, B. D., Bozyel, M.E., Karakaş, S. ve Gönüz, A. (2012). Kazdağı Doğal Yayılışı *Hypericum tetrapterum* fr. Taksonunun Morfolojik, Anatomik Yapısı ve Doğal Habitat Üzerin Gözlemler. *Kazdağları III. Ulusal Sempozyumu* içinde (47-51). Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.
- Yavan, N. (2014). Örneklem ve Örneklem Yöntemleri. Arı, Y. ve Kaya, Y. (Ed.), *Coğrafya Araştırma Yöntemleri* içinde (s 153-173). Coğrafyacılar Derneği: Balıkesir.
- Yılmaz, M. (1996). Konya Vilayetinde Muhacir Yerleşmeleri (1854-1914). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Yücel, Y. (2012). Biga Yarımadası'nın Jeolojisi ve Depremselliği. *Kazdağları Ulusal Çalıştayı 2-3 Haziran 2012 Güre-Edremit-Balıkesir* içinde 19-32.
- Yüceşahin, M. M. (2011). Küresel Bir Süreç Olarak Demografik Dönüşüm: Mekânsal Bir Değerlendirme. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1.
- Yüceşahin, M. M. ve Özgür, E. M. (2008). Türkiye Kentlerinin Kentleşme Düzeylerinin Demografik, Ekonomik ve Sosyal Değişkenlerle Belirlenmesi, *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 6 (2): 27-51. DOI: 10.1501/Cogbil_0000000089 .
- Yüzer, E. ve Bozkurtoğlu, E. (2012). Biga Yarımadası Su Kaynakları. *Kazdağları Ulusal Çalıştayı 2-3 Haziran 2012 Güre-Edremit-Balıkesir*. içinde 33-52.
- Zelinsky, W. (1971). The Hypothesis of the Mobility Transition. *Geographical Review* Vol. 61, No. 2.
- Zommers, Z. (2012). Protected Areas as Frontiers for Human Migration. *Conservation Biology*. 26 (3). P 547-556 DOI: 10.1111/i.1523-1739.2012.01846.x.